

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ & ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΣΩΤΗΡΙΟΥ ΛΕΚΚΑ

Οι διπλωματικές σχέσεις της Ρωμαϊκής και της Περσικής
αυτοκρατορίας, μέσα από τις πηγές και το αρχαιολογικό
υλικό, από το 224 μ.Χ. έως το 284 μ.Χ.

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2022

Η συλλογή και η επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που υποβάλλονται πραγματοποιείται σύμφωνα με τα οριζόμενα στις διατάξεις του Ν.4624/19 και τον κανονισμό (Ε.Ε.) 2016/2019. Το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων συλλέγει και επεξεργάζεται τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα αποκλειστικά στο πλαίσιο της υλοποίησης του σκοπού της παρούσας διαδικασίας. Για το χρονικό διάστημα που τα προσωπικά δεδομένα θα παραμείνουν στη διάθεση του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων το υποκείμενο έχει τη δυνατότητα να ασκήσει τα δικαιώματά του σύμφωνα με τους όρους του Γενικού Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα 2016/679 (Ε.Ε.) και τα οριζόμενα στα άρθρα 34 και 35 Ν. 4624/2019.

Ορισμός Τριμελούς Συμβουλευτικής Επιτροπής: Γ.Σ.

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Επιβλέπων: Ιωάννης Ε. Τζαμτζής, Καθηγητής Ρωμαϊκής Ιστορίας στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Μέλος: Αικατερίνη Λιάμπη, Καθηγήτρια Αρχαίας Ελληνικής Ιστορίας στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Μέλος: Παναγιώτης Αντωνόπουλος, Καθηγητής Βυζαντινής Ιστορίας και Ιστορίας των λαών της Δυτικής Ευρώπης στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Ορισμός Επταμελούς Εξεταστικής Επιτροπής: Γ.Σ

ΕΠΤΑΜΕΛΗΣ ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

1. Ιωάννης Ε. Τζαμτζής, Καθηγητής Ρωμαϊκής Ιστορίας στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

2. Αικατερίνη Λιάμπη, Καθηγήτρια Αρχαίας Ελληνικής Ιστορίας στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

3. Παναγιώτης Αντωνόπουλος, Καθηγητής Βυζαντινής Ιστορίας και Ιστορίας των λαών της Δυτικής Ευρώπης στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

4. Χρήστος Σταυράκος, Καθηγητής Βυζαντινής Ιστορίας στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

5. Ηλίας Κουλακιώτης, Αναπληρωτής Καθηγητής Αρχαίας Ελληνικής Ιστορίας στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

6. Άγγελος Ζάννης, Επίκουρος Καθηγητής Αρχαίας Ελληνικής Ιστορίας και Επιγραφικής στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

7. Στέφανος Κορδώσης, Επίκουρος Καθηγητής Ιστορίας της Κεντρικής Ευρασίας από τη Μαύρη Θάλασσα έως την Κίνα στο Τμήμα Ανθρωπιστικών, Κοινωνικών και Οικονομικών Επιστημών του Διεθνούς Πανεπιστημίου Ελλάδος

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΠΡΟΦΟΡΙΚΗΣ ΕΞΕΤΑΣΗΣ/...../2022 Βαθμός «.....»

«Η έγκριση της διδακτορικής διατριβής από το Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων δεν υποδηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα (Ν.5343/32 αρθρ. 202 παρ. 2).»

Αφιερώνω τη διατριβή μου στους γονείς μου και τον αδελφό μου

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Αρχικά, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επόπτη καθηγητή μου, τον κύριο Ιωάννη Τζαμτζή, για τη καθοδήγησή του και το συμβουλευτικό του έργο καθ' όλη τη διάρκεια εκπόνησης της παρούσας διατριβής. Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω την καθηγήτρια κυρία Αικατερίνη Λιάμπη και τον καθηγητή κύριο Παναγιώτη Αντωνόπουλο για την αφειδώλευτη βοήθεια που μου παρείχαν. Επιπλέον, κρίνω απαραίτητο να ευχαριστήσω το προσωπικό της βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων διότι με συνέδραμε στο ερευνητικό μου έργο με τον καλύτερο δυνατό τρόπο, ιδίως κατά τα δύο τελευταία έτη της εκπόνησης της διατριβής μου εν μέσω της πανδημίας. Τέλος, επιθυμώ να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου προς τους γονείς μου, οι όποιοι καθ' όλη την διάρκεια των σπουδών μου με στήριξαν και συνεχίζουν να με στηρίζουν στα σχέδιά μου.

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

I

<i>AJAH</i>	American Journal of Ancient History
<i>AJP</i>	American Journal of Philology
<i>Anabasis</i>	Anabasis. Studia classica et Orientalia
<i>Antichthon</i>	Antichthon. Journal of the Australian Society for Classical Studies
<i>AQ</i>	Academic Quarter
<i>BAI</i>	Bulletin of the Asia Institute
<i>BullSOAS</i>	Bulletin of the School of Oriental & African Studies
<i>ClCr</i>	Classica Cracoviensia
<i>ClQ</i>	The Classical Quarterly
<i>Δ&Ι</i>	Δίκαιο και Ιστορία
<i>Dabir</i>	The Dabir Journal
<i>Electrum</i>	Electrum. Studia z historii stratozytnej
<i>Ευλιμένη</i>	Ευλιμένη. Μελέτες στην κλασική αρχαιολογία, την επιγραφική, τη νομισματική και την παπυρολογία, Μεσογειακή Αρχαιολογική Εταιρεία
<i>G&R</i>	Greece & Rome
<i>Historia</i>	Historia. Zeitschrift für Alte Geschichte
<i>H&M</i>	Histoire & Mesure
<i>HŚ</i>	Historia I Świat. Instytut Historii i Stosunków Międzynarodowych UPH
<i>IJST</i>	Indian Journal of Science and Technology
<i>Indo-IranJ</i>	Indo-Iranian Journal
<i>IJSOIA</i>	International Journal of the Society of Iranian Archaeologists
<i>IranStud</i>	Iranian Studies
<i>Ιστορικογεωγραφικά</i>	Ιστορικογεωγραφικά. Περιοδική Έκδοση για την ιστορία, γεωγραφία και τοπογραφία του Ελληνικού χώρου κατά τους Μέσους Χρόνους
<i>JMP</i>	Jaarboek voor Munt-en Penningkunde

<i>JRS</i>	The Journal of Roman Studies
<i>KJ</i>	Kölner Jahrbuch
<i>Klio</i>	Klio. Beiträge zur alten Geschichte
<i>NC</i>	The Numismatic Chronicle, RNS
<i>Omni</i>	Omni. Journal of Numismatics
<i>Phasis</i>	Phasis. Greek and Roman Studies
<i>Pont&Med</i>	Pontica et Mediterranea
<i>RPS – East-West CES</i>	Research Paper Series: Center for East-West Cultural and Economic Studies – Bond Univ.
<i>Rudiae</i>	Rudiae. Ricerche Sul Mondo Classico
<i>SAA</i>	Studia Antiqua Australiensia
<i>Spudasmata</i>	Spudasmata. Studien zur klassischen Philologie und ihren Grenzgebieten
<i>Syria</i>	Syria. Revue d'art oriental et d'archéologie
<i>SyllClass</i>	Syllecta Classica
<i>Talanta</i>	Talanta. Proceedings of the Dutch Archaeological and Historical Society
<i>ZPE</i>	Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik

II

<i>BMC</i>	British Museum Coins
<i>CAH¹</i>	<i>The Cambridge Ancient History</i> , vols XI-XII, eds S.A. Cook, F.E. Adcock, M.P. Charlesworth, 1 st Edition, Cambridge 1936-1939
<i>CHI</i>	<i>The Cambridge History of Iran</i> , vol. 3.1, ed. E. Yarshater, Cambridge 1983
<i>Sasanika</i>	e-Sasanika. Late Antique Near East Project

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι διπλωματικές σχέσεις, τις οποίες ανέπτυξε η ρωμαϊκή αυτοκρατορία με το περσικό βασίλειο από την περίοδο του τελευταίου των Σεβήρων μέχρι και εκείνη του αυτοκράτορα Καρίνου –από το 224 έως το 284 μ.Χ.– είναι ένα θέμα το οποίο οι νεότεροι ερευνητές έχουν μέχρι στιγμής πραγματευθεί μάλλον αποσπασματικά, είτε στο πλαίσιο ευρύτερων θεματικών αναπτύξεων είτε εξετάζοντας περιπτωσιολογικά συμβάντα, μεμονωμένα, όπως για παράδειγμα την επιγραφή της Naqsh i-Rustam ή την προσέγγιση του Φιλίππου του Άραβα με τον Σαπώρ Α'.¹ Όταν, σε αξιοσημείωτες εξαιρέσεις, επιχειρείται η συνολική προσέγγιση της εν λόγω εξηκονταετίας, στην οποία εμπεριέχεται η εποχή της καλούμενης «Στρατιωτικής Αναρχίας» στη Ρώμη, ο τρόπος είναι εκείνος της απλής επισκόπησης των γεγονότων, παρά μιας αναλυτικής εξέτασής τους –και τούτο, σε πονήματα που πάντοτε υπερβαίνουν το χρονικό *terminus* του 284/285 μ.Χ.²

Κατά την περίοδο που προαναφέρεται, η Περσία εμφανίστηκε στη διεθνή πολιτική ως ανεξάρτητη πολιτική δύναμη, μετά από απουσία πεντακοσίων πενήντα πέντε ετών, διαδεχόμενη την αυτοκρατορία των Πάρθων. Ο άνθρωπος που είχε διαλύσει την αυτοκρατορία των Αχαιμενιδών, ήταν ο Μέγας Αλέξανδρος, ο οποίος κατανίκησε στα Γαυγάμηλα το 331 π.Χ. τον τελευταίο Πέρση Βασιλιά, τον Δαρείο Γ', τον Κοδομανό. Όμως, ο Έλληνας βασιλιάς δεν σταμάτησε μόνο στην

¹ Βλ. χαρακτηριστικά Sprengling (1953) και De Blois (1978). Επίσης, ως σημειωθεί η πραγμάτευση του Daryaee (2009) της ιστορίας των Περσών κατά το εν λόγω διάστημα, όπου ο συγγραφέας δεν υπεισέρχεται στο θέμα των διπλωματικών επαφών Περσίας-Ρώμης. Άλλοι που ασχολήθηκαν με αυτή την περίοδο είναι ο Speidel (2016), οι Dignas και Winter (2007), ο Frye(1984). Σε ό,τι αφορά στην επιγραφή της Naqsh i-Rustam, βλ. χαρακτηριστικά, τη σημειοτική επικέντρωση πλήθους Νεότερων στο ζήτημα των συνθηκών θανάτου του Γορδιανού Γ', όπως αναδεικνύεται στο πρόσφατο άρθρο των Claes & Tavernier (2018), όπου παρατίθεται και η προηγούμενη ογκώδης βιβλιογραφία.

² Πρόσφατες διατριβές επισκοπούν, απλά, την περίοδο στο πλαίσιο ευρύτερου τύπου αναπτύξεων, οι οποίες διολισθαίνουν είτε σε γενικότητα είτε, απτόμενες επόμενων ιστορικών περιόδων, χρησιμοποιούν τα γεγονότα του 3ου αιώνα για γρήγορη ανίχνευση του στοιχείου της παγκοσμιοότητας στις βλέψεις των αντιπάλων: Morley (2015), 16-49. Strunc (2015), 9-34. Επ' εσχάτων, ενδεικτικός ο τρόπος προσέγγισης στη μονογραφία του Edwell (2021), 25-131.

κατάκτηση της Περσίας και της Μηδίας, αλλά προχώρησε και στην κατάκτηση της Βακτριανής, της Σογδιανής, μέρους της Υπερωξιανής και μέρους της Ινδίας. Τα κατακτητικά του σχέδια σταμάτησαν πρόωρα, αφού τον Ιούνιο 323 π.Χ. σε ηλικία τριάντα δύο ετών θα πεθάνει ξαφνικά από άγνωστη ασθένεια.

Στο διάστημα από τον θάνατο του Μεγάλου στρατηλάτη ως και την άνοδο του Αρντασίρ Α' στον θρόνο του Βασιλέως των Βασιλέων (*Shahanshah*), δηλαδή από το 323 π.Χ. ως το 224 μ.Χ., τρία πανίσχυρα κράτη έδρασαν στην περιοχή της ανατολικής Μεσογείου, της Μέσης Ανατολής και της κεντρικής Ασίας. Το πρώτο ήταν το κράτος των Σελευκιδών (305 π.Χ.-64 π.Χ.), το οποίο ήταν ο βασικός κληρονόμος των εδαφών της αυτοκρατορίας του Μεγάλου Αλεξάνδρου, το δεύτερο ήταν το κράτος των Πάρθων (247 π.Χ.-224 μ.Χ.), το οποίο ιδρύθηκε το 247 π.Χ. από τον Αρσάκη και καταλύθηκε από τον Σασσανίδα βασιλιά Αρντασίρ Α', και το τρίτο η Ρώμη. Η αυτοκρατορία των Σελευκιδών ήλεγχε όλη την έκταση από την ανατολική Μεσόγειο ως και τα ανατολικά όρια του σημερινού Ιράν ως το 129 π.Χ. Τότε, ο Αντίοχος Ζ' ο Σιδήτης ηττήθηκε κατά κράτος από τον Πάρθο βασιλιά Φραάτη Β'. Έτσι, οι Σελευκίδες έχασαν το Ιράν και τις ανατολικές τους επαρχίες οριστικά, οι οποίες περιήλθαν πια στα χέρια των Πάρθων. Στη συνέχεια, οι Πάρθοι επεδίωξαν να επεκταθούν και δυτικότερα από τον Ευφράτη εναντίον των Σελευκιδών. Κυρίως προσπάθησαν να καταλάβουν τις περιοχές δυτικά του Ευφράτη επί βασιλείας του Μιθριδάτη Β'. Τον 1^ο αιώνα π.Χ. στην περιοχή της Ανατολίας και της Μέσης Ανατολής εμφανίζονται και οι Ρωμαίοι, οι οποίοι είχαν θέσει ως στόχο τους την κατάκτηση της περιοχής. Οι Ρωμαίοι νωρίτερα είχαν κατακτήσει τον Ελλαδικό χώρο και τα παράλια της Μικράς Ασίας. Επομένως, η επέκτασή τους και σε αυτά τα εδάφη ήταν γι' αυτούς βαρύνουσας σημασίας. Οι Σελευκίδες ήταν παρηκμασμένοι για να δυνηθούν να αντισταθούν είτε στους Ρωμαίους είτε στους Πάρθους. Συνεπώς, τα εδάφη τους έγιναν το κύριο αντικείμενο έριδος μεταξύ των Ρωμαίων και των Πάρθων. Σ' αυτό προστέθηκαν και τα εδάφη της Αρμενίας, καθώς η γεωπολιτική σημασία τους δεν θα μπορούσε να διαφύγει της προσοχής τόσο των Ρωμαίων όσο και των Πάρθων. Τελικά, οι Ρωμαίοι παρά τις ήττες του Κράσσου και του Αντωνίου από τους Πάρθους το 53 π.Χ. και το 36 π.Χ. αντίστοιχα, ήταν αυτοί που κατέλαβαν τα εδάφη των Σελευκιδών και την Αρμενία. Ο Πομπήιος και ο Οκταβιανός ήταν αυτοί που επέβαλαν την παρουσία του Ρωμαϊκού *imperium* στους Πάρθους και στην περιοχή γενικότερα. Οι Πάρθοι, ναι μεν περιορίστηκαν πίσω από τον Ευφράτη μετά το 30 π.Χ., δεν έπαψαν όμως ποτέ να διεκδικούν την περιοχή της Αρμενίας για τον εαυτό τους. Οι δύο δυνάμεις ήρθαν πολλές φορές σε πολεμική αντιπαράθεση μέχρι την πτώση της Παρθίας το 224 μ.Χ. Όμως, τις περισσότερες φορές η Ρώμη ήταν εκείνη που έβγαινε νικήτρια από τα πεδία των μαχών. Χαρακτηριστικότερες

νίκες των Ρωμαίων εναντίον των Πάρθων ήταν η εκστρατεία του Τραϊανού (114 μ.Χ.-117 μ.Χ.), η εκστρατεία του Λεύκιου Ουήρου/ Βήρου σαράντα οκτώ χρόνια μετά (162 μ.Χ.-166 μ.Χ.) και οι εκστρατείες του Σεπτίμιου Σεβήρου (194 μ.Χ.-199 μ.Χ.), οπότε οι Ρωμαίοι κατάφεραν να κυριεύσουν την ίδια την Κτησιφώντα.

Η Περσία, η οποία διαδέχθηκε την Παρθία στην ίδια περιοχή το 224 μ.Χ. – δηλαδή στην περιοχή από τον Ευφράτη ως τον Ινδό-, έθεσε ως βασικό της στόχο την επέκτασή της Δυτικά του Ευφράτη. Η εξωτερική της πολιτική είχε ως κύριο στόχο την αναβίωση της αυτοκρατορίας των Αχαιμενιδών. Αυτό φάνηκε από την πρώτη στιγμή, όταν ο Αρντασίρ Α' το 230 μ.Χ. εισέβαλε στα ρωμαϊκά εδάφη, αλλά και όταν λίγο αργότερα το δήλωσε μέσω της διπλωματικής του αποστολής στον αυτοκράτορα Αλέξανδρο Σεβήρο. Τα διεκδικούμενα από την Περσία εδάφη ήταν εκείνα που είχε αποσπάσει η Ρώμη τον 2^ο και τον 1^ο αιώνα π.Χ. από τους Έλληνες στην Μικρά Ασία, την Εγγύς Ανατολή και τη Μέση Ανατολή: επρόκειτο για τα εδάφη που διεκδικούσε και η Παρθία από τους Σελευκίδες, αλλά τελικά είχε καταφέρει να τα ενσωματώσει στην αυτοκρατορία της η Ρώμη. Επιπλέον, οι Πάρθοι βασιλείς, όπως και οι Πέρσες, έφεραν τον τίτλο του «Βασιλέως των Βασιλέων». Έτσι, γίνεται αντιληπτό ότι τα δύο αυτά κοινά στοιχεία των Πάρθων και των Περσών πρέπει να διερευνηθούν, ώστε να εξακριβωθεί, αν οι δύο αυτές δυνάμεις αντιμετώπισαν με τον ίδιο τρόπο το Ρωμαϊκό imperium ή όχι.

Η σύγκρουση της Ρώμης με την Περσία για τις εν λόγω περιοχές διήρκεσε καθόλο το διάστημα που μας ενδιαφέρει και συγχρόνως έφερε στην πολιτική σκηνή και το κράτος της Παλμύρας, το οποίο μετά την ήττα και τη σύλληψη του αυτοκράτορα Βαλεριανού το 259 μ.Χ. από τον Σαπώρ Α' στην Έδεσσα, κλήθηκε να καλύψει το πολιτικό κενό που άφηνε η Ρώμη στην ανατολική Μεσόγειο και τη Μέση Ανατολή. Η αιώνια πόλη αδυνατούσε να στείλει νέες δυνάμεις στην Ανατολή, διότι έπρεπε να αντιμετωπίσει τις γερμανικές εισβολές στα Ευρωπαϊκά εδάφη. Συνεπώς, για τον λόγο αυτό στήριξε την Παλμύρα, η οποία ανέλαβε τον πόλεμο εναντίον του Πέρση βασιλιά. Επομένως, στο εν λόγω διπλωματικό τοπίο είναι αδύνατο να μην ενταχθεί το κράτος της Παλμύρας και οι σχέσεις του με τη Ρώμη και την Περσία. Η εμφάνιση της Παλμύρας στη διεθνή πολιτική σκηνή στο β' ήμισυ του 3^{ου} αιώνα μ.Χ., πρέπει να εξεταστεί, γιατί επηρέασε τόσο την περιοχή της ανατολικής Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής όσο και τις πολιτικές εξελίξεις γενικότερα. Επιπλέον, επηρέασε και τις σχέσεις της Περσίας με τη Ρώμη και τούμπαλιν.

Στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης θα επιχειρηθεί να καταγραφούν όλες οι διπλωματικές επαφές που αναπτύχθηκαν: α) μεταξύ της Ρώμης και της Παρθίας, β) μεταξύ της Ρώμης και της Περσίας,

γ) μεταξύ της Παλμύρας και της Περσίας και δ) μεταξύ της Παλμύρας και της Ρώμης. Η διεισδυση στην ουσία των σχέσεων αυτών γίνεται εφικτή λόγω της ύπαρξης όχι μόνο των γραμματειακών πηγών της εποχής και των μεταγενέστερων, αλλά και των αρχαιολογικών ευρημάτων. Κύριες γραμματειακές πηγές είναι ο Πλούταρχος, ο Τάκιτος, ο Σουητώνιος, ο Ηρωδιανός, ο Δίων ο Κάσσιος, η Αυγούστειος Ιστορία, ο Αυρήλιος Βίκτωρ, ο Ζώσιμος και ο Ζωναράς. Από πλευράς αρχαιολογικών ευρημάτων προσδίδεται σημαντικός ρόλος στα νομίσματα της εποχής και στην τρίγλωσση επιγραφή της Naqsh-i-Rustam, η οποία αποτελεί την καλύτερη πηγή για τη βασιλεία του Σαπώρ Α', καθώς σε αυτήν αναφέρονται τα πεπραγμένα της βασιλείας του. Στην επιγραφή αυτή αποτυπώνεται η περσική οπτική των πραγμάτων. Έτσι, είναι στη διάθεση του ερευνητή και η οπτική των Ρωμαίων και των Περσών. Κατ' αρχάς, σκοπός μας είναι να διεισδύσουμε στις διπλωματικές σχέσεις της Ρώμης με την Παρθία, έπειτα της Ρώμης με την Περσία και τέλος σ' αυτές της Παλμύρας με τις δύο κοσμοκρατορίες του 3^{ου} αιώνα μ.Χ., τη Ρώμη και την Περσία. Ακολουθείται η χρονολογική σειρά των διπλωματικών επαφών, γιατί κάθε επαφή είναι ένας κρίκος μιας ενιαίας αλυσίδας, η οποία χωρίς κάποιον από αυτούς τους κρίκους χάνει τη συνοχή της, με αποτέλεσμα να χάνεται και η συνολική εικόνα αυτών των διπλωματικών επαφών.

Η επικέντρωση του ενδιαφέροντός μας στην προαναφερθείσα περίοδο πηγάζει από το γεγονός ότι οι διπλωματικές σχέσεις των δύο πλευρών, των Ρωμαίων αφ' ενός και των Σασσανιδών αφ' ετέρου έθεσαν τα θεμέλια της συνύπαρξής τους στην περιοχή της Μέσης Ανατολής. Οι Πέρσες βασιλείς που επωμίστηκαν αυτό το βάρος το εν λόγω χρονικό διάστημα ήταν: ο Αρντασίρ Α', ο γιος του, Σαπώρ Α', οι γιοι του Σαπώρ, Ορμίσδας Α' και Βαράμης Α' και ο γιος του Βαράμη Α', Βαράμης Β'. Οι Ρωμαίοι αυτοκράτορες που έπρεπε να αντιμετωπίσουν τους παραπάνω Πέρσες βασιλείς ήταν: ο Αλέξανδρος Σεβήρος, ο Γορδιανός Γ', ο Φίλιππος ο Άραβας, ο Βαλεριανός, ο Γαλλιηνός, ο Αυρηλιανός, ο Πρόβος και ο Κάρος και οι γιοι του, Νουμεριανός και Καρίνος. Οι υπόλοιποι Ρωμαίοι αυτοκράτορες που κυβέρνησαν την αυτοκρατορία δεν ήρθαν ούτε σε επαφή, ούτε αντιμετώπισαν τους Πέρσες. Από όλες αυτές τις ηγετικές μορφές ξεχωρίζουν για τους Πέρσες ο Αρντασίρ Α' και ο Σαπώρ Α'. Από τις προσωπικότητες της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας ξεχωρίζουν ο Γορδιανός Γ', ο Αυρηλιανός και ο Κάρος. Επίσης, πρέπει να συγκαταλέγεται στις Ρωμαϊκές προσωπικότητες που συνέβαλαν στην αντιμετώπιση της Περσίας στη Μέση Ανατολή και ο Παλμυρηνός στρατηγός Οδαίναθος, ο οποίος υπηρέτησε πιστά τα Ρωμαϊκά συμφέροντα σ' αυτή την περιοχή εναντίον των Σασσανιδών σε μία δύσκολη εποχή για την Ρώμη.

Στο πρώτο μέρος εξετάζονται οι διπλωματικές σχέσεις της

ρωμαϊκής αυτοκρατορίας και της παρθικής. Εντοπίζονται οι διακυμάνσεις των σχέσεων της αυτοκρατορίας των Αρσακιδών με την αιώνια πόλη. Παρακολουθούνται στενά οι εξελίξεις αυτών των σχέσεων από την αρχή τους ως το τέλος τους, δηλαδή από τις αρχές του 1^{ου} αιώνα π.Χ. ως το 217 μ.Χ. Η πρώτη διπλωματική επαφή πραγματοποιήθηκε με τη συνάντηση του Σύλλα και του Πάρθου πρέσβη Ορόβαζου και η τελευταία με τη σύναψη της συνθήκης ειρήνης μεταξύ του Αρτάβανου Δ' και του αυτοκράτορα Μακρίνου στη Νίσιβη το 217 μ.Χ. Μέσα από αυτές έρχονται στο φως τότε η Ρώμη υπερίσχυε εναντίον της Παρθίας, τότε το αντίστροφο και τότε οι δυο αυτοκρατορίες συνομιλούσαν μεταξύ τους επί ίσοις όροις. Έπειτα, επιδίωξή μας είναι να αναδείξουμε τη θεματολογία που είχαν στην ατζέντα της εξωτερικής τους πολιτικής η Παρθία και η Ρώμη, αλλά και αν η πολιτική ατζέντα τους διέφερε από εποχή σε εποχή ή παρέμενε ίδια.

Επίσης, στόχος μας είναι να διακριβωθεί, αν υπήρξαν στιγμές μεταξύ των δύο αυτοκρατοριών, που να ήρθαν τόσο κοντά, ώστε να προτανεύσει η λογική στις μεταξύ τους σχέσεις και να συμβιώσουν στην περιοχή της Μέσης Ανατολής ειρηνικά. Βέβαια, δεν διαφεύγουν από την προσοχή μας και οι στιγμές που μία από τις δύο αυτοκρατορίες στρέφεται εναντίον της άλλης. Στην περίπτωση αυτή, οι διπλωματικές προσεγγίσεις είχαν αποτύχει να συμβιβάσουν τις διαφορές των Ρωμαίων και των Πάρθων, με αποτέλεσμα να ξεσπάσει πόλεμος μεταξύ τους. Τέλος, προσπαθούμε να εντοπίσουμε τις μεγάλες διπλωματικές νίκες που πέτυχε η Ρώμη επί της Παρθίας, αλλά και τους μεγάλους θριάμβους που πέτυχε η Παρθία εναντίον της Ρώμης. Συγχρόνως, γίνεται σύγκριση και ποία από τις δύο αυτοκρατορίες σημείωσε σπουδαιότερες διπλωματικές επιτυχίες εις βάρος της άλλης.

Το δεύτερο μέρος αφορά στις διπλωματικές σχέσεις της Ρώμης και της Περσίας, αλλά και στην πολιτικοστρατιωτική ιστορία του κράτους της Παλμύρας και τις διπλωματικές σχέσεις που αυτό ανέπτυξε με τη Ρώμη και τους Σασσανίδες, διότι η Παλμύρα από την εμφάνισή της ως και την πτώση της τελούσε υπό την πολιτική κηδεμονία της Ρώμης. Επισημαίνονται, συγχρόνως, η νέα εξωτερική πολιτική που εφάρμοσε ο ιδρυτής της σασσανιδικής Περσίας, ο Αρνασίρ Α', απέναντι στη Ρώμη, καθώς και τα αίτια που τον οδήγησαν στην υιοθέτηση αυτής της εξωτερικής πολιτικής. Εξετάζουμε τότε η Περσία ή η Ρώμη υπερίσχυε εις βάρος της άλλης ή τότε οι δύο αυτοκρατορίες συνομιλούσαν μεταξύ τους από την ίδια θέση. Επίσης, αναδεικνύουμε τα θέματα που θεωρεί σπουδαία για την εξωτερική της πολιτική και η μία και η άλλη πλευρά, αλλά και με ποίον τρόπο η καθεμιά τους τα προώθησε. Εξίσου σημαντικό ζήτημα, με το οποίο καταπιανόμαστε στο δεύτερο μέρος της διατριβής είναι: αν η Ρώμη ήταν έτοιμη ή καλύτερα ικανή, για να αντιμετωπίσει άμεσα την αλλαγή που συνέβη στα ανατολικά της σύνορα. Ήταν έτοιμη

να αντιμετωπίσει η Ρώμη την Περσία, η οποία αντικατέστησε την Παρθία στον χώρο της Μέσης Ανατολής; Αν δεν ήταν έτοιμη, με ποιον τρόπο κατάφερε να ανταπεξέλθει στην όποια πίεση της περσικής αυτοκρατορίας; Επιπροσθέτως, η μελέτη μας προτίθεται να καταγράψει και τις μεγάλες διπλωματικές νίκες που πέτυχε σε διπλωματικό επίπεδο η Περσία εναντίον της Ρώμης και τούμπαλιν, αλλά συγχρόνως συγκρίνει και ποία από τις δύο δυνάμεις σημείωσε σημαντικότερες διπλωματικές επιτυχίες εις βάρος της άλλης.

Στο τέλος του δεύτερου μέρους της μελέτης παρατίθεται η πολιτικοστρατιωτική ιστορία του κράτους της Παλμύρας και στη συνέχεια οι διπλωματικές σχέσεις που ανέπτυξε το κράτος αυτό με την Ρώμη και τους Σασσανίδες. Στο σημείο αυτό εξετάζονται οι λόγοι και τα αίτια, τα οποία ανέδειξαν την Παλμύρα ως σημαντική δύναμη στη διεθνή πολιτική σκηνή το 259 μ.Χ. Έπειτα, προσπαθούμε να αναδείξουμε τις διακυμάνσεις που υπήρξαν μεταξύ των διπλωματικών σχέσεων της Παλμύρας και της Περσίας, αλλά και της Παλμύρας και της Ρώμης. Είχε καταφέρει να συνομιλήσει ποτέ η Παλμύρα από θέση ισχύος απέναντι στην Περσία και τη Ρώμη ή όχι; Αν όχι, κατάφερε τουλάχιστον να συνομιλήσει μαζί τους από ισότιμη θέση; Αν το κατάφερε, τότε κάτω από ποιές συνθήκες το πέτυχε;

Ο γράφων είχε τη βούληση, αφενός, να εκθέσει τις κινήσεις της εξωτερικής πολιτικής που ακολούθησαν ο Οδαίναθος και η Ζηνοβία έναντι της Ρώμης και της Περσίας, και αφετέρου, να ανακαλύψει τους λόγους και τα αίτια που οδήγησαν αυτές τις δύο προσωπικότητες να εφαρμόσουν αυτή την εξωτερική πολιτική. Παρομοίως, αναδεικνύει και την αντίθετη πλευρά. Δηλαδή προσπαθεί να φέρει στο φως τους λόγους και τα αίτια που οδήγησαν την Περσία και την Ρώμη να εφαρμόσουν την εξωτερική πολιτική που εφάρμοσαν απέναντι στο κράτος της Παλμύρας.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΤΟ ΡΩΜΑΪΚΟ IMPERIUM ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΟΥΣ ΠΑΡΘΟΥΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΟΙ ΕΠΑΦΕΣ ΡΩΜΗΣ ΚΑΙ ΠΑΡΘΙΑΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΣΥΛΛΑ ΕΩΣ ΚΑΙ ΤΟΝ ΑΥΓΟΥΣΤΟ

Α. Η ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΠΑΦΗ ΣΥΛΛΑ ΚΑΙ ΟΡΟΒΑΖΟΥ

Η πρώτη διπλωματική επαφή της Ρώμης και της Παρθίας έλαβε χώρα κατά τη δεκαετία του 90 π.Χ. και σε αυτή συμμετείχαν ο Σύλλας, ο Ορόβαζος και ο Αριοβαρζάνης Α'. Την συνάντηση αυτή των τριών ανδρών τη διασώζει στον βίο του Σύλλα ο Πλούταρχος. Ο Πλούταρχος αναφέρει ότι ο Σύλλας πριν τη συνάντηση είχε καταφέρει να επαναφέρει στον θρόνο της Καππαδοκίας τον Αριοβαρζάνη, αφού νωρίτερα είχε νικήσει τις ενωμένες δυνάμεις του Μιθριδάτη ΣΤ' του Ευπάτορα και των Αρμενίων.³ Οι τρεις άνδρες συναντήθηκαν σύμφωνα με τον Πλούταρχο κοντά στον Ευφράτη. Ο Ορόβαζος είχε έρθει να συναντήσει τον Σύλλα για να ζητήσει τη φιλία των Ρωμαίων.⁴ Τέλος, ο ίδιος ιστορικός αναφέρει ότι ο Σύλλας κάθισε ανάμεσα από τον Αριοβαρζάνη και τον Ορόβαζο και διηύθυνε τη συζήτηση.⁵ Ο Πάρθος πρεσβευτής λόγω του συμβάντος αυτού θα θανατωθεί όταν επιστρέψει στην Παρθία από τον βασιλιά Αρσάκη. Ο Αρσάκης θεώρησε ταπείνωση αυτή την αβλεψία του πρεσβευτή του.⁶

Τα παραπάνω γεγονότα που εξιστορούν ο Πλούταρχος και ο Φλώρος, έρχεται εν μέρει να τα συμπληρώσει ο Αππιανός στα Μιθριδατικά του. Ο Αππιανός δεν αναφέρει καμία συνάντηση μεταξύ Σύλλα και κάποιου Πάρθου πρεσβευτή, αλλά αναφέρει τα τεκταινόμενα του καππαδοκικού πολέμου, δηλαδή τα γεγονότα που προηγήθηκαν της συνάντησης. Στον καππαδοκικό πόλεμο οι αντιμαχόμενες πλευρές ήταν: από την μία ο Νικομήδης Δ' και οι Ρωμαίοι και από την άλλη πλευρά ο Μιθριδάτης ΣΤ', ο Τιγράνης Β' και ο Μιθριδάτης Β' της Παρθίας. Συγκεκριμένα ο Νικομήδης ήθελε να ανεβάσει στον θρόνο της Καππαδοκίας τον Αριοβαρζάνη και ο Μιθριδάτης ο Ευπάτορας τον γιο

³ Πλούτ., *Σύλλας*, 5. Ο Babnis για το θέμα της πρεσβείας του Ορόβαζου με τον Σύλλα και τη νίκη του Σύλλα εναντίον του Μιθριδάτη ΣΤ' του Ευπάτορα και των Αρμενίων βασίζεται στις πληροφορίες του Πλουτάρχου, Babnis (2017), 7-8.

⁴ Πλούτ., *ibid.* Poirot (2014), 23.

⁵ Πλούτ., *ibid.*

⁶ Poirot (2014), 24. Kaizer (2009), 181-182.

του, τον Αριαράθη. Οι δύο πλευρές ήρθαν σε ανοιχτή ρήξη για το ποίος θα καταφέρει να φέρει στη δική του σφαίρα επιρροής την Καππαδοκία. Ο Αππιανός αναφέρει ότι τελικά ο Μιθριδάτης θα εκδιώξει οριστικά τον Αριοβαρζάνη λίγο πριν την έκρηξη του Α' Μιθριδατικού πολέμου.⁷

Αντιπαραβάλλοντας τις πληροφορίες που δίνουν οι δύο πηγές εξάγεται το συμπέρασμα ότι η συνάντηση των τριών ανδρών δεν έγινε για να ζητήσει την «φιλία» των Ρωμαίων ο Ορόβαζος, αλλά για να συζητήσουν το καθεστώς της Καππαδοκίας. Αν ληφθεί υπόψιν ότι η Καππαδοκία παρέμεινε στα χέρια του Αριοβαρζάνη και μετά τη συνάντηση, τότε ο Ορόβαζος απέτυχε στις διαπραγματεύσεις. Επίσης τήρησε και μια παθητική στάση κατά τη διάρκεια των συζητήσεων με τον Σύλλα. Έτσι γίνεται κατανοητό ότι ο Πάρθος βασιλιάς σκότωσε τον Ορόβαζο όχι μόνο γιατί άφησε τον Σύλλα να καθίσει στη μέση (παρά τον όποιο συμβολισμό έχει να κάθεται κανείς στη μέση μιας συζήτησης), αλλά γιατί απέτυχε και στις διαπραγματεύσεις να κερδίσει κάτι επωφελές για την Παρθία. Η προσέγγιση του Πλουτάρχου στο συγκεκριμένο σημείο κρίνεται επιφανειακή.

Η συνάντηση αυτή πραγματοποιήθηκε γιατί διακυβεύονταν τα συμφέροντα της Ρώμης, του Νικομήδη Δ', του Μιθριδάτη ΣΤ' και του Μιθριδάτη Β' του Μεγάλου. Τα συμφέροντα αυτά είναι τα εξής:

Α) Ρώμη: Η Ρώμη κατάφερε να βάλει το πόδι της στη Μικρά Ασία ήδη από το 133 π.Χ., όταν ο Άτταλος Γ' κληροδότησε το βασίλειό του στη Ρώμη. Έτσι η Ρώμη μέσα από την διαθήκη αυτή ήλεγχε την Ιωνία και την περιοχή πέριξ της Περγάμου. Αυτό το γεγονός όμως την έκανε να θέλει να αποκτήσει ακόμη μεγαλύτερο έλεγχο στην ενδοχώρα της Μικράς Ασίας. Οπότε δεν ήθελε να έχει κάποιον ισχυρό «γείτονα» για να της κλείνει τον δρόμο. Το κράτος της Βιθυνίας ήταν ένα μικρό κράτος που εκτεινόταν στη βορειοδυτική Μικρά Ασία με περιορισμένες δυνατότητες. Συνεπώς για την ισχυρή Ρώμη δεν αποτελούσε κίνδυνο, αλλά έναν καλό σύμμαχο. Ο Μιθριδάτης ΣΤ' ήταν «γείτονας» κι αυτός της Ρώμης, αλλά είχε οικοδομήσει ένα ισχυρό κράτος το οποίο ήταν και υπολογίσιμη δύναμη στην περιοχή. Άρα για την Ρώμη ο Μιθριδάτης ήταν ένα σοβαρό εμπόδιο στα σχέδιά της. Η Καππαδοκία την περίοδο αυτή μένει χωρίς βασιλιά, καθώς ο Αριαράθης ΣΤ' πεθαίνει και η σύζυγός του Λαοδίκη αναλαμβάνει τα ηνία του κράτους. Η περίοδος από τον θάνατο του Αριαράθη ΣΤ' ως την άνοδο του Αριοβαρζάνη Α' (116 π.Χ.-94 π.Χ.) χαρακτηρίζεται ως χαοτική για το βασίλειο της Καππαδοκίας. Το κενό εξουσίας που προέκυψε, η Ρώμη ήθελε να το εκμεταλλευτεί προς όφελός της για να προωθήσει τα συμφέροντά της ακόμη περισσότερο στην ενδοχώρα της Μικράς Ασίας. Στο πλαίσιο αυτό υποστήριξε για νέο

⁷ Αππ., *Μιθρ.*, 10-20. Babnis (2017), 7-8.

βασιλιά της Καππαδοκίας τον Αριοβαρζάνη Α', τον οποίο προωθούσε ο σύμμαχός της Νικομήδης Δ'.⁸

Β) Βιθυνία: Ο Νικομήδης Δ' ήθελε να φέρει την Καππαδοκία στη σφαίρα επιρροής του, ώστε να σταματήσει τις επεκτατικές βλέψεις του βασιλιά του Πόντου εις βάρος του. Η Καππαδοκία θα ήταν ένα αγκάθι στα πλευρά του Μιθριδάτη Ευπάτορα, το οποίο θα έπρεπε να υποτάξει νωρίτερα, αν επιθυμούσε να επιτεθεί στο μέλλον εναντίον του. Επίσης γνώριζε ότι στη διαμάχη αυτή η Ρώμη θα τον στήριζε γιατί τα συμφέροντά τους συνέπιπταν.⁹

Γ) Βασίλειο του Πόντου: Ο Μιθριδάτης ΣΤ' είχε καταφέρει ως την εν λόγω περίοδο να οικοδομήσει ένα εκτεταμένο κράτος στη Μικρά Ασία, ειδικότερα στον Πόντο, στην Ταυρίδα και την Κολχίδα, το οποίο ήταν, όπως προαναφέρθηκε, υπολογίσιμη δύναμη στην περιοχή. Η Καππαδοκία έπρεπε να περάσει στη σφαίρα επιρροής του, ώστε να ελέγχει το μεγαλύτερο μέρος της κεντρικής Μικράς Ασίας. Όμως, γνώριζε ότι η Ρώμη δεν θα τον άφηνε να απλώσει περισσότερο το χέρι του στην περιοχή. Επίσης γνώριζε ότι οι στρατιωτικές και οικονομικές δυνάμεις του δεν ήταν ακόμη τόσο ικανές, ώστε να αντιπαραταχθούν με αυτές της Ρώμης. Η εύρεση ισχυρών συμμάχων που θα είχαν τα ίδια συμφέροντα με αυτόν για την περιοχή ήταν μονόδρομος, αν ήθελε να πραγματοποιήσει τα σχέδιά του. Η Παρθία ήταν ο ιδανικός σύμμαχος, αφού την ίδια περίοδο ο βασιλιάς της Μιθριδάτης Β' ήθελε να επεκτείνει προς τα Δυτικά τις κτήσεις του και την επιρροή του. Οι Αρμένιοι θα έρθουν ως σύμμαχοι του Μιθριδάτη ΣΤ' του Ευπάτορα, γιατί οι Πάρθοι τους πίεσαν. Η Αρμενία ήταν υποτελές κράτος στους Πάρθους.¹⁰

Δ) Παρθία: Η Παρθία άρχισε να επεκτείνεται προς τις Σελευκιδικές κτήσεις στη Μεσοποταμία και τη Συρία μετά την ήττα του Αντιόχου Ζ' του Σιδήτη το 129 π.Χ. Ο Μιθριδάτης Β' κατάφερε το 121 π.Χ. να καταλάβει τη Βαβυλώνα και το 113 π.Χ. την Δούρα Ευρωπό, ενώ την Αρμενία το ίδιο έτος κατάφερε να την καταστήσει υποτελές βασίλειο στο κράτος του και τον γιο του Αρμένιου βασιλιά Τιγράνη Α', τον Τιγράνη Β', τον πήρε στην αυλή του ως όμηρο. Ο Πάρθος βασιλιάς παράλληλα έφερε τον τίτλο «Βασιλεύς των Βασιλέων¹¹», τον οποίο τίτλο χρησιμοποιούσαν σχεδόν τρεις αιώνες νωρίτερα και οι Πέρσες βασιλείς. Προφανώς, η υιοθέτηση αυτού του τίτλου των Αχαιμενιδών δείχνει ότι ο Μιθριδάτης

⁸ Petratos et alii (2014), 10-11.

⁹ Petratos (2014), 10.

¹⁰ Olbrycht (2010), 172-174.

¹¹ Οι Αχαιμενίδες έφεραν τον τίτλο του «Βασιλέως των Βασιλέων» και η αυτοκρατορία τους εκτεινόταν από το Αιγαίο ως την Ινδία (Ηρόδ. 3.89-96). Η υιοθέτηση του τίτλου αυτού από τους Αρσακίδες είναι προφανώς μια προσπάθεια να νομιμοποιήσουν την παρουσία τους σε εδάφη Δυτικότερα του Τίγρη και του Ευφράτη. Ως συνεχιστές της κληρονομιάς του Βασιλέως των Βασιλέων τα εδάφη αυτά τους ανήκουν de jure.

είχε μεγαλόπνοα σχέδια προς υλοποίηση για την παρθική αυτοκρατορία, η οποία εκτεινόταν από τον Ευφράτη στα δυτικά και έφθανε ανατολικά ως την Ινδία. Ο Μιθριδάτης Β' επεδίωκε να επεκτείνει τα δυτικά όρια του κράτους και την επιρροή του ακόμη περισσότερο. Η Ρώμη στη Μεσόγειο ήταν η ισχυρότερη δύναμη, οπότε ήταν λογικό να βλέπει την παρουσία της στην περιοχή με καχυποψία, όπως και τους συμμάχους της. Από την άλλη πλευρά, ο βασιλιάς του Πόντου, που ήταν εχθρός της Ρώμης, φαινόταν στα μάτια του «Βασιλέως των Βασιλέων» ένας ιδανικός σύμμαχος για να προωθήσει τα συμφέροντά του, τα οποία συνέπιπταν με αυτά του Μιθριδάτη ΣΤ' του Ευπάτορα. Μάλιστα δεν θα ήταν υπερβολή να υποστηριχθεί ότι ο Αρσακίδης¹² βασιλιάς θεώρησε απαραίτητη την ύπαρξη του κράτους του Ευπάτορα ανάμεσα στην παρθική αυτοκρατορία και τη Ρώμη. Ο Ευπάτορας θα μπορούσε να είναι αυτός που θα απορροφούσε την πίεση της Ρώμης στην περιοχή. Η στήριξη των σχεδίων του Ευπάτορα στην Καππαδοκία ήταν μονόδρομος για την Παρθία. Συνεπώς, είναι εμφανές ότι η διαμάχη για τον θρόνο της Καππαδοκίας δεν έγινε μεταξύ Νικομήδη Δ' και Μιθριδάτη ΣΤ', αλλά μεταξύ Ρώμης και Παρθίας. Ο Βιθυνός βασιλιάς και ο Ευπάτορας στην ουσία ήταν οι εντολοδόχοι της Ρώμης και της Παρθίας.¹³

Εξίσου σημαντικό θέμα είναι όμως και η χρονολογία που έλαβε χώρα η τριμερής συνάντηση. Οι ερευνητές σήμερα προτείνουν τις εξής χρονολογίες: 1) 96 π.Χ., 2) 94 π.Χ., 3) 92 π.Χ. και 4) 91 π.Χ.¹⁴ Όμως, η επικρατούσα από τις παραπάνω χρονολογίες σήμερα είναι το 96 π.Χ., την οποία πρότείνει ο E. Badian.¹⁵ Παλαιότερα ευρέως χρησιμοποιούταν το 92 π.Χ.¹⁶ Την χρονολογία του 94 π.Χ. την προτείνει σε ένα από τα έργα του ο Sherwin-White,¹⁷ αλλά σε άλλα έργα του χρησιμοποιεί και το 92 π.Χ.¹⁸ και το 91 π.Χ.¹⁹ Το 96 π.Χ., όπως υποστηρίζει και Olbrycht, πρέπει να απορριφθεί γιατί ο Πλούταρχος αναφέρει ότι ο Σύλλας στην εκστρατεία του στην Καππαδοκία νίκησε και τους Αρμενίους, οι οποίοι έλαβαν μέρος στον πόλεμο έχοντας αρχηγό τον Τιγράνη Β', ο οποίος ανήλθε στο θρόνο το 95 π.Χ.²⁰ Το 91 π.Χ. δύναται να απορριφθεί γιατί, όπως είναι γνωστό, ο

¹² Αρσακίδες ονομάζονταν οι βασιλείς των Πάρθων, γιατί ο ιδρυτής της δυναστείας τους ονομαζόταν Αρσάκης.

¹³ Olbrycht (2010), 167-174. Edwell (2013), 192, 195.

¹⁴ Olbrycht (2010), 173.

¹⁵ Badian (1962), 222.

¹⁶ Ziegler (1964), 20.

¹⁷ Sherwin-White (1977a), 173-176. Επίσης: Keaveney (1981), 195-199. Dabrowa (1983), 21: «...la rencontre de Sylla avec Orobaze... qui eut lieu en Cappadoce vers 94 av. n.e.».

¹⁸ Sherwin-White (1977b), 72.

¹⁹ Sherwin-White (1984), 109-111.

²⁰ Άλλο ένα στοιχείο, που αποκλείει το ενδεχόμενο η συνάντηση του Σύλλα και του Ορόβαζου να έλαβε χώρα το 96 π.Χ., είναι τα νομίσματα που έκοψε ο Μιθριδάτης ΣΤ'.

Σύλλας ήταν ο στρατηγός που ηγήθηκε των Ρωμαίων στον Συμμαχικό πόλεμο, οπότε θα ήταν δύσκολο εκείνη την εποχή να μεταβεί από το ένα πολεμικό θέατρο στο άλλο τόσο γρήγορα (από την Ασία στην Ιταλία). Οι πιο πιθανές χρονολογίες είναι το 94 π.Χ. και το 92 π.Χ. γιατί συνάδουν με τα χρονολογικά κριτήρια, όπως περιγράφηκαν παραπάνω. Ο Olbrycht προτείνει, ως την πιο πιθανή χρονολογία, το 94 π.Χ.²¹ και ο Colledge το 92 π.Χ.²²

Το τελευταίο θέμα επί της διπλωματικής αυτής συνάντησης που αξίζει να επισημανθεί είναι ο λόγος που συμμετείχαν σ' αυτή ο Σύλλας, ο Αριοβαρζάνης και ο Ορόβαζος. Θα μπορούσε κανείς να απορήσει, γιατί αποκλείστηκε από την συνάντηση ο Μιθριδάτης ο Ευπάτορας και ο Αριαράθης, ο εκλεκτός του για τον θρόνο της Καππαδοκίας. Προφανώς ο Σύλλας, ο άνθρωπος που εξέφραζε τα συμφέροντα της μεγαλύτερης δύναμης της Μεσογείου, έκρινε ότι στη συνάντηση αυτή ο βασιλιάς του Πόντου δεν ήταν απαραίτητος, γιατί από πίσω του κρυβόταν η Παρθία. Επομένως, ήταν πολύ λογικό η συνάντηση να γίνει μεταξύ των δύο μεγαλύτερων δυνάμεων της εποχής, της Ρώμης και της Παρθίας. Ο Αριοβαρζάνης συμμετείχε, γιατί ο Σύλλας θέλησε να επιβάλει τα συμφέροντα της Ρώμης στον Πάρθο πρεσβευτή και κατ' επέκταση στην Παρθία.²³ Ο Μιθριδάτης, πολύ πιθανόν, να σκότωσε τον Ορόβαζο διότι αυτός διέπραξε το σφάλμα να συναντηθεί με τον Σύλλα χωρίς να παρευρίσκεται στη συνάντηση και ο Αριαράθης, ο οποίος ήταν ο εκλεκτός των Πάρθων για τον θρόνο της Καππαδοκίας. Ο πρεσβευτής του δεν προστάτευσε ως όφειλε τα συμφέροντα του Πάρθου βασιλιά.²⁴

B. ΛΟΥΚΟΥΛΛΟΣ ΚΑΙ ΠΑΡΘΟΙ

Ο Ρωμαίος στρατηγός Λεύκιος Λικίνιος Λούκουλλος ήρθε σε επαφή με τους Πάρθους στο πλαίσιο του Γ' Μιθριδατικού πολέμου. Η

Σύμφωνα με τα στοιχεία που παραθέτει ο Callatay στην έρευνά του, ο Μιθριδάτης ο Ευπάτορας έκοβε μεγάλο αριθμό νομισμάτων, όταν διεξήγαγε πολεμικές επιχειρήσεις. Ο Μιθριδάτης έκοψε μεγάλο αριθμό νομισμάτων για πρώτη φορά το διάστημα 95-91 π.Χ. {Callatay (2000), 358-359}. Συνεπώς, ο Μιθριδάτης δεν πολέμησε με τον Σύλλα και τον Νικομήδη πριν το 95 π.Χ..

²¹ Olbrycht (2010), 173.

²² Colledge (1967), 34.

²³ Olbrycht (2010), 174. Οι Dabrowa (1983), 21-22, και Keaveney (2005), 32, υπογραμμίζουν την τακτική του Σύλλα να υποβιβάζει την Παρθία ως εκπροσωπούμενη δύναμη.

²⁴ Ο Keaveney (2005), 32-33, εκτιμά ότι συνάφθηκε συνθήκη η οποία ικανοποιούσε τον Πάρθο βασιλιά θέτοντας τον Ευφράτη ως σύνορο μεταξύ των δύο δυνάμεων και ότι η θανάτωση του Ορόβαζου είχε τη χροιά τιμωρίας για την παράκαμψή του, στην αρχή των συνομιλιών, και τον παραμερισμό του ως τρίτου κατά τη συνάντηση. Μετά τον Sherwin-White, ο Kallet-Marx (1995), 249, σημ. 108, διερωτάται εάν υπήρξε πράγματι συνθήκη.

διπλωματική προσέγγιση, όπως αναφέρουν ο Πλούταρχος και ο Αππιανός, μεταξύ των δύο πλευρών έλαβε χώρα μετά τις μεγάλες νίκες που είχε πετύχει ο Ρωμαίος στρατηγός εναντίον των δυνάμεων του βασιλιά του Πόντου Μιθριδάτη ΣΤ' και του βασιλιά της Αρμενίας, Τιγράνη Β'.²⁵ Η συνάντηση αυτή πραγματοποιήθηκε κατά πάσα πιθανότητα το 69 π.Χ. στη Γορδυηνή μετά από πρωτοβουλία των Πάρθων.²⁶ Ο Πλούταρχος παραδίδει ότι μετά τις νίκες που είχε πετύχει ο Ρωμαίος στρατηγός εναντίον των Αρμενίων στα Τιγρανόκερτα και εναντίον του Μιθριδάτη του Ευπάτορα στον Πόντο ο Πάρθος βασιλιάς, ο Φραάτης Γ', έστειλε πρέσβεις για να τον συναντήσουν.²⁷ Οι πρέσβεις εμφανίστηκαν ενώπιον του Ρωμαίου στρατηγού και ζήτησαν εκ μέρους του βασιλιά τους να συνάψουν μεταξύ τους σχέσεις φιλίας και συμμαχίας. Στο διάστημα που ο Λούκουλλος είχε ξεκινήσει διπλωματικές σχέσεις με τους Πάρθους οι βασιλείς του Πόντου και της Αρμενίας ανασύντασαν τις δυνάμεις τους για να συνεχίσουν τον πόλεμο εναντίον της Ρώμης. Ο πόλεμος ήταν ακόμη αμφίροπος. Ο Λούκουλλος παρά τις νίκες του δεν είχε καταφέρει το τελειωτικό πλήγμα στους αντιπάλους του.

Σύμφωνα με τον Πλούταρχο, ο Ρωμαίος στρατηγός ικανοποιήθηκε από τη διπλωματική κίνηση των Πάρθων και ανταπέδωσε κι αυτός με τη σειρά του στέλνοντας στον Πάρθο βασιλιά μία δική του πρεσβεία. Οι Ρωμαίοι πρέσβεις έγιναν δεκτοί από τον Φραάτη Γ', αλλά καθόλη τη διάρκεια της επίσκεψής τους στην αυλή των Αρσακιδών διαπίστωσαν ότι οι Πάρθοι ενώ συνομιλούσαν μαζί τους είχαν διπλωματικές επαφές και με τον Τιγράνη. Έπειτα, οι πρέσβεις επέστρεψαν στο ρωμαϊκό στρατόπεδο και αποκάλυψαν στον Λούκουλλο τις κρυφές διπλωματικές ενέργειες του Πάρθου βασιλιά. Ο Πάρθος βασιλιάς στις συζητήσεις που είχε αναπτύξει με τον Τιγράνη προσπαθούσε να συνάψει συμμαχία μαζί του. Η σατραπεία της Μεσοποταμίας θα αναλάμβανε να συνδράμει τον Τιγράνη στον πόλεμό του εναντίον των Ρωμαίων. Ο Λούκουλλος αφού έλαβε αυτές τις πληροφορίες αποφάσισε να αφήσει τους μέχρι τότε αντιπάλους του, τους Μιθριδάτη Στ' και Τιγράνη Β', και να στραφεί εναντίον των Πάρθων. Έστειλε αγγελιοφόρο για να ειδοποιήσει τα στρατεύματα του Σωρνάτιου και τα συμμαχικά στρατεύματα του Πόντου να έρθουν να τον συναντήσουν και όλοι μαζί στη συνέχεια να εισβάλουν στην Παρθία. Ο Λούκουλλος επιθυμούσε να εισβάλει στην αυτοκρατορία των Αρσακιδών και να τους νικήσει, για να κερδίσει ακόμη μεγαλύτερη δόξα. Θεωρούσε, ότι το όνομά του θα δοξαζόταν τόσο πολύ, γιατί θα είχε καταφέρει να

²⁵ Πλούτ., *Λευκ.*, 30. *Αππ.*, *Μιθρ.*, 84-86. Debevoise (1938), 70. Keaveney (1992), 115-117.

²⁶ Πλούτ., *ibid.* Debevoise (1938), 71. Dabrowa (2010), 30, ενώ, εσφαλμένα (1983), 24-25, είχε θεωρήσει ότι έγινε άκαρπη επαφή με τον Σινατράκη, ως βασιλιά των Πάρθων. *Contra*: Keaveney (1992), 237, σημ. 33.

²⁷ Πλούτ., *ibid.* Bivar (1983), 46.

νικήσει τρεις βασιλείς από τους ισχυρότερους στον κόσμο. Παρ' όλα αυτά, η επιθυμία του δεν έγινε πραγματικότητα λόγω της απείθειας που έδειξαν οι στρατιώτες του Σωρνάτιου και των συμμάχων του προς το πρόσωπό του. Έτσι, ο Ρωμαίος στρατηγός άλλαξε τα σχέδιά του και αναγκάστηκε να στραφεί εναντίον του Τιγράνη.²⁸ Στο σημείο αυτό μάλλον η αφήγηση του Πλουτάρχου πρέπει να κριθεί υπερβολική, καθώς ο Λούκουλλος ως πολύ καλός στρατηγός που ήταν, δεν θα διέπραττε το λάθος να άνοιγε νέο μέτωπο, χωρίς να είχε περατώσει αυτό με τον Μιθριδάτη και τον Τιγράνη. Αν έπραττε κάτι τέτοιο σίγουρα θα το μετάνιωνε πικρά αργότερα.

Ο Αππιανός για τη διπλωματική επαφή μεταξύ Λούκουλλου και Φραάτη Γ' παραθέτει στο έργο του μία ελαφρώς διαφορετική εκδοχή. Συγκεκριμένα, αναφέρει ότι ο Μιθριδάτης και ο Τιγράνης μετά την ήττα τους πλησίον των Τιγρανόκερων έστειλαν πρέσβεις στον Πάρθο βασιλιά, για να του ζητήσουν τη βοήθειά του. Ο Ρωμαίος στρατηγός από τη μεριά του έστειλε πρεσβεία στον Αρσακίδη βασιλιά λέγοντάς του είτε να συμμαχήσει μαζί του είτε να μείνει ουδέτερος στον πόλεμο που μαίνεται μεταξύ της Ρώμης και των βασιλείων του Πόντου και της Αρμενίας. Ο Πάρθος βασιλιάς έχοντας αυτά τα δεδομένα συνήψε μυστικές συμφωνίες και με τις δύο πλευρές, αλλά δεν βιάστηκε να συνδράμει καμία από τις δύο.²⁹ Παρακολουθούσε τις εξελίξεις μεταξύ των δύο εμπλεκόμενων πλευρών και σκόπευε να δράσει αναλόγως των συμφερόντων του την κατάλληλη στιγμή. Αυτό που προκύπτει από τον Πλούταρχο και τον Αππιανό είναι ότι όντως ο Λούκουλλος και ο Φραάτης ήρθαν σε συνεννόηση μεταξύ τους και ότι ο Πάρθος βασιλιάς άσκησε μυστική διπλωματία για να εξυπηρετήσει τα δικά του συμφέροντα με τον καλύτερο δυνατό τρόπο.³⁰

Ειδικότερα, αυτή η διπλωματική προσέγγιση ήταν η δεύτερη μεταξύ Ρώμης και Παρθίας και ήταν εξίσου σημαντική με αυτή του Σύλλα και του Ορόβαζου. Σύμφωνα με τον Πλούταρχο, ο Πάρθος βασιλιάς ήταν αυτός που προσέγγισε ξανά τη Ρώμη,³¹ ενώ σύμφωνα με τον Αππιανό, ο Λούκουλλος είχε στείλει πρώτος πρεσβεία στην αυλή των Πάρθων.³² Στην περίπτωση που τα πράγματα εξελίχθηκαν όπως τα αναφέρει ο Πλούταρχος, τότε ο Πάρθος βασιλιάς έστειλε πρέσβεις στον Λούκουλλο, γιατί, όπως είναι προφανές, είχε πληροφορηθεί τις μεγάλες του νίκες εναντίον του Μιθριδάτη του Πόντου και του Τιγράνη. Οι νίκες αυτές, όπως ήταν λογικό, του τράβηξαν την προσοχή και γι' αυτό έστειλε και την

²⁸ Πλούτ., *Λεύκ.*, 30-31. Babnis (2017), 8.

²⁹ Keaveney (1981), 199-204, και (1992), 117: «Phraates' stance was one of careful neutrality».

³⁰ Αππ., *Μιθρ.*, 87. Babnis (2017), 8. Debevoise (1938), 70-71.

³¹ Πλούτ., *Λεύκ.*, 30.

³² Αππ., *Μιθρ.*, 87.

πρεσβεία. Η Ρώμη, εξαιτίας της νικηφόρας δράσης του Λούκουλλου, θα μπορούσε να αποκτήσει κοινά σύνορα με την Παρθία, οπότε ο Αρσακίδης βασιλιάς έπρεπε με κάποιον τρόπο να βολιδοσκοπήσει τις προθέσεις της Ρώμης για την περιοχή. Η καλύτερη κίνηση ήταν να έρθει σε διερευνητικές συζητήσεις με τη Ρώμη. Έτσι, μέσα από αυτές θα ήταν σε θέση να ανακαλύψει τις προθέσεις της αιώνιας πόλης για την Ανατολία και τη Μικρά Ασία.

Επίσης, σπουδαίος λόγος που ο Φραάτης Γ' έστειλε πρέσβεις στον Ρωμαίο στρατηγό, ήταν, από ό,τι φαίνεται, για να κερδίσει χρόνο να αναπτύξει διπλωματικές επαφές και με τον Τιγράνη. Ίσως πίστευε ότι η Ρώμη θα στρεφόταν μετά από τις παραπάνω νίκες εναντίον του και γι' αυτό ξεκίνησε διπλωματικές συζητήσεις μαζί της. Οι συζητήσεις αυτές θα διαρκούσαν όσο καιρό θα χρειαζόταν μέχρι να συνάψει αυτός συμμαχία με τον Τιγράνη εναντίον της Ρώμης. Εν ολίγοις, σχεδίαζε να συμμαχήσει με τον Τιγράνη εναντίον της αιώνιας πόλης. Ο Πάρθος βασιλιάς προφανώς συνειδητοποίησε ότι η Ρώμη δεν θα ήταν καλός γείτονας γι' αυτόν, οπότε έπρεπε να πράξει τα δέοντα για να μην συμβεί αυτό. Ο Τιγράνης ήταν ο κατάλληλος σύμμαχος για να αναλάβει αυτόν τον ρόλο. Το κράτος του Τιγράνη θα ήταν αυτό που θα βρισκόταν ανάμεσα στη Ρώμη και την Παρθία και θα απορροφούσε την πίεση της Ρώμης στην περιοχή. Φυσικά, οι Πάρθοι θα τον βοηθούσαν να αντιμετωπίσει την πίεση των Ρωμαίων. Αν και είχε υποστεί σημαντικές ήττες από τους Ρωμαίους, διέθετε ακόμη πολλές δυνάμεις και πολλούς πόρους για να συνεχίσει τον πόλεμο. Μάλιστα, η μαχητική του δύναμη θα αυξανόταν πολύ περισσότερο και με τη συνδρομή των Πάρθων.

Ο Λούκουλλος (πρβλ. σελ 19) χάρηκε για την παρθική πρεσβεία, γιατί θεωρούσε ότι η φήμη του λόγω των νικών που πέτυχε εναντίον του Μιθριδάτη ΣΤ' και του Τιγράνη Β', έφτασε στα αυτιά του Αρσακίδη βασιλιά.³³ Ο Ρωμαίος στρατηγός μάλλον σκέφτηκε ότι μέσω της παρθικής πρεσβείας αναγνωριζόταν η στρατιωτική του δράση έως εκείνη την περίοδο στην περιοχή. Η ισχύς των Πάρθων ήταν γνωστή στους Ρωμαίους. Άρα, αν αναγνώριζαν την αξία του οι Πάρθοι, τότε την ίδια αναγνώριση θα τύγχανε και από τη Ρώμη. Είναι πολύ τιμητικό να αναγνωρίζεται η αξία κάποιου από τον αντίπαλό του ή από κάποιον ουδέτερο παρατηρητή. Η Παρθία στην περίπτωση αυτή ήταν ένας ουδέτερος παρατηρητής. Επιπλέον, σε μία κίνηση αβροφροσύνης, έστειλε κι ο Λούκουλλος αμέσως μετά την παρθική πρεσβεία δικούς του πρέσβεις. Επιθυμούσε και ο ίδιος να συνάψει με τους Αρσακίδες συμμαχικούς και φιλικούς δεσμούς. Φυσικά, ο Ρωμαίος στρατηγός δεν έστειλε τη ρωμαϊκή πρεσβεία στους Πάρθους μόνο για λόγους αβροφροσύνης, αλλά και για πολιτικούς λόγους. Μια συμμαχία μεταξύ Ρώμης και Παρθίας απομόνωνε

³³ Πλούτ., Λεύκ., 30.

πολιτικά τον Μιθριδάτη ΣΤ', τον Ευπάτορα, και τον Τιγράνη Β' της Αρμενίας, καθώς κανείς άλλος δεν ήταν σε θέση να τους συνδράμει, πλην των Πάρθων. Επομένως, ο Λούκουλλος εξασφαλίζοντας τη συμμαχία και τη φιλία του Φραάτη Γ', συγχρόνως εξασφάλιζε ότι οι προαναφερθέντες αντίπαλοί του θα τον πολεμούσαν με τις δικές τους δυνάμεις, οι οποίες όλο και μειώνονταν όσο περνούσε ο καιρός, ενώ οι δικές του αυξάνονταν. Οπότε, οι πιθανότητες να επικρατήσει εναντίον τους αυξάνονταν σε μεγάλο βαθμό.

Στην περίπτωση που ισχύουν όσα αναφέρει ο Αππιανός, τότε ο Λούκουλλος έστειλε πρέσβεις στον Φραάτη, γιατί δεν επιθυμούσε η Παρθία να εμπλακεί στον πόλεμο, που ως εκείνη τη στιγμή όδευε καλώς για τους Ρωμαίους. Γνώριζε ότι η Παρθία διέθετε και τους υλικούς και τους άυλους πόρους για να συνδράμει τον Τιγράνη και τον Μιθριδάτη και αυτοί οι πόροι, ίσως να αντέστρεφαν την έως τότε ευνοϊκή κατάσταση γι' αυτόν. Επίσης, το μήνυμά του δείχνει και μία αποφασιστικότητα προς τον Φραάτη. Δεν τον φοβάται. Γι' αυτό στο μήνυμά του ουσιαστικά τον προειδοποιεί στην περίπτωση που δεν συνάψει συμμαχία μαζί του, να μην συνδράμει τους αντιπάλους της Ρώμης και να μείνει ουδέτερος. Ο Αρσακίδης βασιλιάς, όμως, φαίνεται μέσα από την αναποφάσιστη στάση που κρατάει, ότι δεν είχε ακόμη αποφασίσει με ποία πλευρά θα ταχθεί, είτε γιατί ο πόλεμος ήταν ακόμη αμφίρροπος, είτε γιατί δεν είχε αναλύσει την κατάσταση τόσο πολύ, ώστε να γνωρίζει ποία πλευρά τον συμφέρει να υποστηρίξει, ώστε να εξυπηρετήσει καλύτερα τα συμφέροντά του. Έτσι, κατέφυγε στη μυστική διπλωματία και με τις δύο πλευρές, στις οποίες είχε «τάξει» ότι θα συνέδραμε.³⁴ Αυτή η διπλωματική στάση της Παρθίας θυμίζει σε μεγάλο βαθμό τη στάση που κρατάει συνήθως η Μεγάλη Βρετανία. Δηλαδή συνάπτει και με τις δύο εμπλεκόμενες δυνάμεις συμφωνίες, ώστε να μην αποκλειστεί από τη διανομή των «λαφύρων» όποιο κι αν είναι το αποτέλεσμα.

Τέλος, οι διπλωματικές αυτές επαφές δείχνουν για τις δύο αυτές δυνάμεις, την Παρθία και τη Ρώμη τα εξής: 1) η διείσδυση της Ρώμης στην κεντρική Μικρά Ασία ήταν δεδομένη, αλλά όχι ακόμη στην Ανατολία, 2) η Αρμενία και το βασίλειο του Πόντου είχαν έρθει σε πάρα πολύ δεινή θέση από τις επιτυχίες του Λούκουλλου και η μόνη λύση για να ανταποκριθούν στις ανάγκες του πολέμου ήταν να λάβουν βοήθεια από την Παρθία, 3) η Παρθία δεν ήταν ακόμη έτοιμη, μετά τα εσωτερικά προβλήματα που είχε περάσει, να επανέλθει δυναμικά στην περιοχή, 4) ο Πάρθος βασιλιάς ήταν ικανότατος πολιτικός και 5) πρώτη φορά υπάρχει σκέψη από κάποιον Ρωμαίο να εκστρατεύσει εναντίον των Πάρθων.

Αρχικά, η Ρώμη κατάφερε με την ισχύ των όπλων της κατά τον Β' Μιθριδατικό πόλεμο και κατά την πρώτη φάση του Γ' Μιθριδατικού

³⁴ Αππ., Μιθρ., 87. Dabrowa (2010), 30-31.

πολέμου να σταθεροποιήσει την παρουσία της πλέον όχι μόνο στη δυτική Μικρά Ασία, αλλά και στην κεντρική. Στην πρώτη της διπλωματική επαφή επί Σύλλα με τους Πάρθους προσπαθούσε να σταθεροποιήσει την παρουσία της στη δυτική Μικρά Ασία και να προωθήσει τα συμφέροντά της στην κεντρική. Συνεπώς, η Ρώμη κατάφερε μέσα σε είκοσι πέντε χρόνια περίπου να βελτιώσει κατά πολύ τη γεωπολιτική της θέση στην ανατολική Μεσόγειο. Η Παρθία από την πλευρά της είχε υποχωρήσει πολύ, αφού πριν είκοσιπέντε χρόνια προσπαθούσε να αποκτήσει πρόσβαση στην κεντρική Μικρά Ασία και τώρα προσπαθούσε να προωθήσει τα συμφέροντά της στην Ανατολία. Η περιοχή της κεντρικής Μικράς Ασίας είχε χαθεί για τους Πάρθους.

Επίσης, το άλλοτε πανίσχυρο βασίλειο του Πόντου και η άλλοτε πανίσχυρη Αρμενία είχαν χάσει μεγάλο μέρος της ισχύος τους, αλλά και των εδαφών τους. Πιο συγκεκριμένα, ο Μιθριδάτης Στ' πριν είκοσιπέντε χρόνια ήλεγχε στο ζενίθ της δύναμής του ολόκληρη την κεντρική Μικρά Ασία, τα παράλια της Μικράς Ασίας και την Ταυρίδα. Μετά τις νίκες του Λούκουλλου είχε χάσει τα εδάφη του στη Μικρά Ασία και του απέμειναν μόνο οι κτήσεις του στην Ταυρίδα, ενώ είχε αναγκαστεί να βρει καταφύγιο στον φίλο και σύμμαχό του Τιγράνη. Ο Τιγράνης πριν τη δεύτερη φάση του Γ' Μιθριδατικού πολέμου ήλεγχε όλη την περιοχή νοτίως του Καυκάσου μέχρι και την Αντιόχεια. Οι νίκες του Λούκουλλου στην κυρίως Αρμενία στάθηκαν η αιτία να χάσει τα πατρογονικά του εδάφη.³⁵ Παρ' όλα αυτά, οι δύο αυτοί άνδρες διέθεταν ακόμη δυνάμεις για να συνεχίσουν τον πόλεμο εναντίον των Ρωμαίων, αλλά όχι τις απαραίτητες για να έχουν τις πιθανότητες υπέρ αυτών. Η Παρθία ήταν η μόνη δύναμη στην περιοχή που είχε τους πόρους, για να τους συνδράμει. Μόνο η βοήθεια των Πάρθων θα μπορούσε να αντιστρέψει τη μέχρι τότε αρνητική κατάσταση γι' αυτούς. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο άλλοτε αλαζόνας Τιγράνης που είχε ανεξαρτητοποιηθεί από τους Πάρθους και είχε δημιουργήσει τη δική του αυτοκρατορία, αυτή τη δύσκολη στιγμή στράφηκε για βοήθεια στην Παρθία. Μια Παρθία που μόλις είχε εξέλθει από τα δικά της εσωτερικά προβλήματα.

Επιπροσθέτως, η Παρθία μέσα από τις επαφές που ανέπτυξε και με τη Ρώμη και με την Αρμενία φαίνεται ότι δεν ήταν ακόμη σε θέση να επιστρέψει δυναμικά στην περιοχή. Ο Φραάτης Γ' είχε ανέλθει στον θρόνο το 70 π.Χ., δηλαδή δύο χρόνια πριν την διπλωματική προσέγγιση με τον Λούκουλλο. Οπότε ήταν πολύ λογικό να προσπαθεί να βρει λύσεις σε αυτό το σοβαρό ζήτημα. Πρέπει να ληφθεί υπόψιν ότι οι εσωτερικές έριδες για τον θρόνο της αυτοκρατορίας έλαβαν τέλος λίγα χρόνια νωρίτερα από τον πατέρα του, τον βασιλιά Σανατράκη Α', το 77 π.Χ. Ο Σανατράκης κατάφερε να ανέλθει στον θρόνο και να αποκαταστήσει την τάξη στο

³⁵ Αππ., Μιθρ., 83-84.

βασιλείο του.³⁶ Ο Φραάτης ήταν ο άνθρωπος που ανέλαβε να βγάλει την Παρθία από την περίοδο της απομόνωσης και να τη φέρει ξανά στο προσκήνιο της παγκόσμιας πολιτικής. Η αδυναμία της Παρθίας αποτυπώνεται στο γεγονός ότι ο Βασιλεύς των Βασιλέων χρειαζόταν χρόνο για να επανέλθει στην περιοχή. Τον χρόνο αυτό θα τον κέρδιζε μέσα από τις διαπραγματεύσεις με τις δύο πλευρές από τη μία, αλλά και από τη διάρκεια του πολέμου μεταξύ των δύο εμπλεκόμενων πλευρών από την άλλη. Ο πόλεμος ήταν ακόμη αμφίροπος και δεν φαινόταν να λήγει σύντομα.

Πρέπει να επισημανθεί επίσης, ότι ο Αρσακίδης βασιλιάς μέσα από τις διαπραγματεύσεις που διεξήγαγε με τους Ρωμαίους αυτό το διάστημα αποδεικνύεται και δεινός πολιτικός είτε είναι σωστή η εκδοχή του Πλουτάρχου είτε του Αππιανού. Με βάση την πλουταρχική εξιστόρηση, ο Πάρθος βασιλιάς προσέγγισε τον Λούκουλλο με σκοπό να βολιδοσκοπήσει τις προθέσεις του και να κερδίσει χρόνο μέσω των διαπραγματεύσεων μέχρι να συνάψει συμμαχία με τον Τιγράνη, ώστε ο Αρμένιος βασιλιάς να συνεχίσει τον πόλεμο με την Ρώμη. Δυστυχώς για τον Φραάτη, οι κρυφές συνομιλίες που είχε αναπτύξει με τον Τιγράνη υπέπεσαν στην αντίληψη των Ρωμαίων πρέσβων που βρισκόταν αυτό το διάστημα στην αυλή του, οι οποίοι αποκάλυψαν το σχέδιό του στον στρατηγό τους, όταν επέστρεψαν στο ρωμαϊκό στρατόπεδο³⁷. Κατά τον Αππιανό, ο Φραάτης δέχτηκε στην αυλή του τις διπλωματικές αποστολές και των Ρωμαίων και των Τιγράνη – Μιθριδάτη, αλλά επειδή η έκβαση του πολέμου ήταν ακόμη απρόβλεπτη, δεν θέλησε να συμμαχήσει ανοικτά μόνο με τη μία πλευρά, ούτε και βιάστηκε να συνδράμει κάποια από τις δύο. Αντίθετα, συνήψε μυστικές συμφωνίες και με τα δύο αντιμαχόμενα μέρη. Αν και παρακινδυνευμένη, αυτή η κίνηση τον διευκόλυνε τα μέγιστα, καθώς θα μπορούσε ανάλογα με την εξέλιξη του πολέμου και με τα συμφέροντά του να κινηθεί με τον πλέον πρόσφορο για τον ίδιο τρόπο³⁸.

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι για πρώτη φορά ένας Ρωμαίος στρατηγός όχι μόνο σκέφτηκε να εκστρατεύσει εναντίον των Πάρθων, αλλά ήταν και έτοιμος να το πράξει. Οι λόγοι που επιθυμούσε να εκστρατεύσει κατά των Πάρθων ήταν προσωπικοί.³⁹ Η Ρώμη ακόμη δεν έτρεφε κανένα τέτοιο σχέδιο εναντίον της Παρθίας. Τα ρωμαϊκά

³⁶ Bivar (1983), 44.

³⁷ Πλούτ., Λεύκ., 30: ἦν δ' ἀσμένω ταῦτα τῷ Λευκόλλῳ, καὶ πάλιν ἀντέπεμψε παρ' ἑαυτοῦ πρέσβεις πρὸς τὸν Πάρθον, οἱ κατεφώρασαν αὐτὸν ἐπαμφοτερίζοντα τῇ γνώμῃ καὶ μισθὸν αἰτοῦντα κρύφα τοῦ συμμαχήσαι τῷ Τιγράνῃ τὴν Μεσοποταμίαν.

³⁸ Αππ., Μιθρ., 87: ἀντιπρεσβέοντος δὲ Λευκόλλου, καὶ ἀξιούντος ἢ οἱ συμμαχήσαι ἢ ἀμφοτέροις ἐκστῆναι τοῦ ἀγῶνος, ὁ μὲν κρύφα συντιθέμενος ἑκατέρους, οὐκ ἔφθασεν οὐδετέροις ἀμῦναι.

³⁹ Πλούτ., Λεύκ., 30.

συμφέροντα αυτή την περίοδο περιορίζονταν στην κεντρική Μικρά Ασία και στην Ανατολία. Το σχέδιό του δεν τέθηκε σε ισχύ όχι τόσο γιατί δεν επιθυμούσαν οι στρατιώτες του να τον ακολουθήσουν, αλλά περισσότερο γιατί οι στρατηγικοί λόγοι τον ανάγκασαν να το αναβάλει. Μία εκστρατεία κατά των Πάρθων, χωρίς να έχει επικρατήσει οριστικά εναντίον του βασιλιά του Πόντου και του βασιλιά της Αρμενίας, θα ήταν ουσιαστικά αυτοκτονία. Ουδείς στρατηγικός νους θα έπραττε αυτό το μοιραίο λάθος. Όμως, δεκατέσσερα χρόνια αργότερα, την εκστρατεία που σκέφτηκε ο Λούκουλλος, θα την πραγματοποιήσει ο Κράσσος με τα γνωστά αποτελέσματα που θα αναφερθούν παρακάτω.

Γ. ΠΟΜΠΗΙΟΣ ΚΑΙ ΠΑΡΘΟΙ

Οι επόμενες διπλωματικές επαφές μεταξύ Ρωμαίων και Πάρθων πραγματοποιήθηκαν όταν ο Πομπήιος εστάλη στην Ασία για να αντικαταστήσει τον Λούκουλλο κατά τον Τρίτο Μιθριδατικό πόλεμο (75 π.Χ.- 63 π.Χ.). Ο Πομπήιος εστάλη από τη Ρώμη στην Ασία το 66 π.Χ.⁴⁰ Ο πόλεμος για τη Ρώμη, όταν έφτασε ο Πομπήιος, δεν προχωρούσε κατ' ευχήν, αφού το μεγαλύτερο μέρος του βασιλείου του Πόντου ο Μιθριδάτης Στ' κατάφερε να το ανακτήσει.⁴¹ Ο Τιγράνης Β', επίσης, είχε καταφέρει να ανακαταλάβει μεγάλο μέρος των εδαφών, που είχε χάσει νωρίτερα από τον Λούκουλλο. Η αιτία της αρνητικής αλλαγής των πραγμάτων για την Ρώμη ήταν η απομάκρυνση του Λούκουλλου από τη αρχιστρατηγία του πολέμου το 67 π.Χ. Το μεσοδιάστημα που αποχώρησε από τότε ο Λούκουλλος από την Ασία και μέχρι να έρθει ο Πομπήιος να αναλάβει τη συνέχιση του πολέμου, ήταν αυτό που εκμεταλλεύθηκαν οι προαναφερθέντες βασιλείς.⁴² Η παρθική αυτοκρατορία κάτω από τη διοίκηση του Φραάτη Γ' προσπαθούσε να επανέλθει ξανά στα πολιτικά πράγματα της περιοχής. Η έλευση του Πομπήιου, όμως, δημιουργούσε άγχος στην παρθική πλευρά, γιατί ο αντικαταστάτης του Λούκουλλου αποδείχτηκε ικανότερός του, καθώς μπόρεσε σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα να ξαναφέρει τους Μιθριδάτη Στ' και Τιγράνη Β' στην ίδια δεινή κατάσταση που τους είχε φέρει δύο χρόνια νωρίτερα και ο Λούκουλλος.⁴³

Ο Πομπήιος στο πλαίσιο της αντιμετώπισης των εχθρών συνειδητοποίησε ότι η Παρθία είχε επιστρέψει στην περιοχή, αφού έκανε επιδρομές δυτικά του Ευφράτη. Μάλιστα, οι Πάρθοι δεν άργησαν να φανούν, καθώς του έστειλαν πρεσβευτές. Οι πρεσβευτές έφτασαν στον

⁴⁰ Rostovtzeff (1928), 132. Dabrowa (2010), 31.

⁴¹ Kallet-Marx (1995), 312.

⁴² Kallet-Marx (1995), *ibid.*

⁴³ Ferguson (2005), 8.

Ρωμαίο στρατηγό λίγο αργότερα από τη νίκη του επί του Τιγράνη Β'. Ο Πάρθος βασιλιάς ζητούσε από τον Πομπήιο να του στείλει πίσω τον γιο του Τιγράνη, τον Φαρνάκη, ο οποίος ήταν γαμπρός του και του έθετε ως σύνορο μεταξύ αυτού και της Ρώμης τον Ευφράτη. Ο Πομπήιος στις απαιτήσεις του Πάρθου βασιλιά απάντησε αποφασιστικά λέγοντάς του ότι σύμφωνα με το δίκαιο η θέση του Φαρνάκη ήταν δίπλα στον πατέρα του και όχι στον πεθερό του και ότι το σύνορο μεταξύ Ρώμης και Παρθίας θα το έκρινε η δικαιοσύνη. Προφανώς, στο σημείο αυτό ο Πομπήιος θεωρεί ότι τα σύνορα μεταξύ των δύο αυτοκρατοριών θα κρίνονταν από το δίκαιο των όπλων. Αυτά αναφέρει ο Πλούταρχος για την πρώτη διπλωματική επαφή του Πομπήιου και των Πάρθων⁴⁴. Οι απαιτήσεις του Πάρθου βασιλιά δείχνουν ότι μιλούσε προς τον Ρωμαίο στρατηγό με μεγάλη αυτοπεποίθηση, κάτι που φανερώνει ότι η Παρθία περνούσε από την απομόνωση στο νέο γεωπολιτικό της άνοιγμα. Ο Πομπήιος από την πλευρά του απάντησε στον Πάρθο βασιλιά με την ίδια αυτοπεποίθηση, διότι η Ρώμη του είχε δώσει εξαιρετικά διευρυμένες αρμοδιότητες – στρατιωτικές και πολιτικές- καθορισμού της πολιτικής της στην ανατολική Μεσόγειο μέσω νόμων που είχαν ψηφισθεί στη λαϊκή συνέλευση⁴⁵.

Η δεύτερη διπλωματική επαφή μεταξύ Πομπήιου και Παρθίας έγινε μέσω επιστολών. Συγκεκριμένα, ο Πλούταρχος αναφέρει ότι ο Πομπήιος δεν απάντησε στον Πάρθο βασιλιά σε μία επιστολή που του έστειλε, όπως οι προηγούμενοι Ρωμαίοι στρατηγοί. Οι προκάτοχοι του Πομπήιου προσφώνούσαν στις επιστολές τους τον Πάρθο βασιλιά ως «Βασιλέα των Βασιλέων». Ο Πομπήιος δεν το έπραξε, γιατί ήθελε να ευχαριστήσει με τον τρόπο αυτό τους φίλους και συμμάχους του βασιλείς της περιοχής, οι οποίοι έβλεπαν με απέχθεια τον Πάρθο βασιλιά.⁴⁶ Η

⁴⁴ Πλούτ., Πομπ., 33: καὶ μετ' οὐ πολὺν χρόνον ἔπεμψε Φραάτης ὁ Πάρθος ἀπαιτῶν μὲν τὸν νεανίσκον, ὡς αὐτοῦ γαμβρόν, ἀξιῶν δὲ τῶν ἡγεμονιῶν ὄρω χρήσθαι τῷ Εὐφράτῃ. Πομπήϊος δὲ ἀπεκρίνατο τὸν μὲν Τιγράνην τῷ πατρὶ μᾶλλον ἢ τῷ πενθερῷ προσήκειν, ὄρω δὲ χρήσεσθαι τῷ δικαίῳ. Dabrowa (2010), 31. Debevoise (1938), 74.

⁴⁵ Εάν ο Φραάτης Γ' στήριζε την αυτοπεποίθησή του στο πανίσχυρο ιππικό του, το οποίο είχε αποδείξει την πολεμική του αξία τόσο εναντίον των Σελευκιδών –οι οποίοι μέχρι την ήττα του Αντιόχου Ζ' ήταν οι επικυρίαρχοι της περιοχής– όσο και εναντίον των άλλων φυλών που υποδούλωναν οι Πάρθοι ως τον Ινδό ποταμό, ο Πομπήιος, από την πλευρά του, αντλούσε απόλυτη σιγουριά από το γεγονός ότι διέθετε την ισχυρότερη εκστρατευτική δύναμη που είχε κινητοποιήσει ποτέ η Ρώμη, σε συνδυασμό προς το ανώτερο *imperium* το οποίο του είχε αποδοθεί για όλη τη μεσογειακή λεκάνη, μέσω των *lex Gabinia de piratis* του 67 και *lex Manilia* του 66: Κικ., *De imp. Gn. Pomp. (Pro leg. Man.)*, *passim*. Κάσσ. Δίων, 45, 36-37 και 43-44. Πλούτ., Πομπ., 26 και 30. Ehrenberg (1953), 113-136. Seager (2002), 40-62. Για τις διαπραγματευτικές μεθόδους και τη διπλωματική τακτική του Πομπήιου: Wylie (1990), 445-456.

⁴⁶ Πλούτ., Πομπ., 38: ὅθεν οὐδὲ ἤξιωσε τὸν Πάρθον ἀντιγράφων, ὥσπερ οἱ λοιποὶ, βασιλέα βασιλέων προσαγορευῆσαι, τοῖς ἄλλοις χαριζόμενος. Debevoise (1938), 74-75.

κίνησή του αυτή δείχνει ότι υποτιμούσε την παρθική ισχύ και ότι είχε υπερβολική πίστη στον εαυτό του.

Τέλος, ο Πομπήιος ήρθε και τρίτη φορά σε διπλωματική επαφή με τους Πάρθους λίγο αργότερα από την ενσωμάτωση της Συρίας (το 63 π.Χ.) στη Ρωμαϊκή αυτοκρατορία. Αυτή τη φορά ο Πομπήιος, σύμφωνα με τον Πλούταρχο, διαδραμάτισε τον ρόλο του διαιτητή μεταξύ της Αρμενίας και της Παρθίας, οι οποίες είχαν εδαφικές διαφορές μεταξύ τους, καθώς και οι δύο διεκδικούσαν την Γορδυηνή ως δικό τους έδαφος.⁴⁷ Οι Πάρθοι είχαν καταλάβει την περιοχή, αλλά ο Πομπήιος την παρέδωσε στους Αρμενίους, αν και την είχε υποσχεθεί νωρίτερα στους Πάρθους, εκτός από την φιλία και τη συμμαχία του, για να εξασφαλίσει τη συνεργασία τους, όταν του ήταν χρήσιμη. Οι Πάρθοι επρόκειτο να μην ξεχάσουν ποτέ αυτή τη δόλια συμπεριφορά του εις βάρος τους⁴⁸.

Στο σημείο αυτό πρέπει να προσεχθεί το γεγονός ότι η Παρθία και η Ρώμη την εποχή αυτή είχαν τα ίδια συμφέροντα, γι' αυτό υπήρξε και αυτού του είδους η προσέγγιση. Ο Φραάτης Γ', ο Πάρθος βασιλιάς, που ήθελε να βγάλει την Παρθία από την εικοσαπενταετή πολιτική της απομόνωση, έπρεπε να κινηθεί εις βάρος των Μιθριδάτη ΣΤ' και του Τιγράνη Β', οι οποίοι είχαν αυτονομηθεί από την παρθική σφαιρα επιρροής. Η Ρώμη από την δική της πλευρά βρισκόταν σε πόλεμο με τον Μιθριδάτη και τον Τιγράνη, έβλεπε τη χείρα φιλίας των Πάρθων ως ένα δώρο, το οποίο έπρεπε να δεχτεί, ώστε να επιτύχει ευκολότερα τα σχέδιά της για την περιοχή της Ανατολίας και της Συρίας. Αν αρνούνταν τη χείρα φιλίας των Πάρθων, ίσως ο Αρσακίδης βασιλιάς να στρεφόταν στη συνέχεια στον Μιθριδάτη και τον Τιγράνη και να συνήπτε μαζί τους συνθήκη φιλίας και συμμαχίας. Κάτι τέτοιο η Ρώμη δεν θα το επιθυμούσε επ' ουδενί λόγω.⁴⁹

Η αναζήτηση της συμμαχίας της Ρώμης από τον Φραάτη δείχνει ότι, αν και επιθυμούσε να επιστρέψει στην περιοχή η Παρθία, δεν ήταν ακόμη έτοιμη να το πραγματοποιήσει αυτό μόνη της. Συνεπώς, η Ρώμη εκμεταλλεύτηκε τη στιγμή αυτή την παρθική αδυναμία προς όφελός της. Βέβαια, ο Πομπήιος έδειξε ότι εκτός από ικανός στρατηγός ήταν και δεινός πολιτικός. Οι χειρισμοί του ήταν ευφυείς καθόλη τη διάρκεια της παραμονής του στην Ασία ως στρατηγός του πολέμου εναντίον του Μιθριδάτη και του Τιγράνη. Κατάφερε να τελειώσει τον Γ' Μιθριδατικό πόλεμο, ενσωμάτωσε τη Συρία στη ρωμαϊκή αυτοκρατορία, ενώ

⁴⁷ Πλούτ., Πομπ., 39. Babnis (2017), 9. Colledge (1967), 36.

⁴⁸ Πλούτ., Πομπ., 36: *καὶ τῶ μὲν Ἑλυμαίων καὶ Μήδων βασιλεῖ πέμψασι πρέσβεις ἀντέγραψε φιλικῶς, τὸν δὲ Πάρθον, εἰς τὴν Γορδυηνὴν ἐμβεβληκῶτα καὶ περικόπτοντα τοὺς ὑπὸ Τιγράνη, πέμψας μετὰ Ἀφρανίου δύναμιν ἐξήλασε διωχθέντα μέχρι τῆς Ἀρβηλίτιδος.* Βλ. τις ερμηνείες των: Colledge (1967), 36-37. Debevoise (1938), 72.

⁴⁹ Dabrowa (2010), 31.

δημιούργησε ένα «φράχτη» από φιλικά κράτη υπέρ της Ρώμης μεταξύ της Παρθίας και της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, ώστε τα ρωμαϊκά εδάφη να είναι ασφαλή από τις παρθικές επιδρομές... Ο «φράχτης» αποτελούταν από τα μικρά βασίλεια της περιοχής τα οποία έφερε στη ρωμαϊκή σφαίρα επιρροής (τέτοια κράτη ήταν η Καππαδοκία, η Κομμαγηνή, το Βασίλειο του Πόντου κλπ.).⁵⁰

Δ. ΚΡΑΣΣΟΣ ΚΑΙ ΠΑΡΘΟΙ

Ο Κράσσος ήταν ένας ικανός και φημισμένος στρατηγός και είχε ως μεγάλη του επιτυχία, ως την εποχή πριν την εκστρατεία του στους Πάρθους, την αντιμετώπιση του Σπάρτακου.⁵¹ Την ίδια εποχή στη Ρώμη μεγάλη επιρροή ασκούσαν ο Καίσαρας και ο Πομπήιος, οι οποίοι ήταν εξίσου ικανοί στρατηγοί, έχοντας σημειώσει μεγάλες στρατιωτικές επιτυχίες. Οι τρεις τους για να επιτύχουν τον έλεγχο της Ρώμης συνασπίστηκαν εναντίον της Συγκλήτου και των πολιτικών τους αντιπάλων.⁵² Ο Καίσαρας μέσα από αυτή τη συμμαχία κατάφερε να αναλάβει την διοίκηση της Γαλατίας το 58 π.Χ.⁵³ Ο Πομπήιος και ο Κράσσος λίγα χρόνια αργότερα το 55 π.Χ. αναδείχτηκαν ύπατοι.⁵⁴ Στον Κράσσο έτυχε η ανάληψη της διοίκησης της Συρίας και στον Πομπήιο η διοίκηση των Ιβηριών⁵⁵. Ο Πλούταρχος αναφέρει ότι ο ρωμαϊκός λαός χάρηκε για την κατάληξη της κλήρωσης, γιατί ο Πομπήιος θα έμενε πλησίον της Ρώμης.⁵⁶ Αυτό αποδεικνύει τις ευαίσθητες πολιτικές ισορροπίες που υπήρχαν την εποχή εκείνη στη Ρώμη. Ο δήμος της Ρώμης έδειχνε μια ιδιαίτερη συμπάθεια στον Πομπήιο, ο οποίος και ως στρατηγός είχε πετύχει πολλούς στρατιωτικούς θριάμβους, αλλά και ως άνθρωπος ήταν πιο ήπιος και συμπαθής. Ο Καίσαρας ήταν κι αυτός ικανός στρατιωτικός, αλλά τη στιγμή εκείνη υπολείπονταν σε κύρος του Πομπήιου, ενώ ως προσωπικότητα δεν είχε κερδίσει ακόμη τη συμπάθεια των Ρωμαίων. Ο Καίσαρας θα τα κερδίσει αυτά μετά τη λήξη του Γαλατικού πολέμου το 51 π.Χ. Ο Κράσσος από την άλλη υπολείπονταν σε στρατιωτικό κύρος του Πομπήιου, αλλά όχι του Καίσαρα. Όμως, όντας από τους πιο πλούσιους Ρωμαίους πολίτες την εποχή αυτή, διέθετε

⁵⁰ Kallet-Marx (1995), 326

⁵¹ Πλούτ., *Κράσσ.*, 11.

⁵² Πλούτ., *Κράσσ.*, 14. Rostovtzeff (1928), 137. Colledge (1967), 37.

⁵³ Πλούτ., *ibid.* Rostovtzeff (1928), 137.

⁵⁴ Πλούτ., *Κράσσ.*, 15. Colledge (1967), 37.

⁵⁵ Η ανάληψη της Συρίας και των Ιβηριών από τους Κράσσο και Πομπήιο αντίστοιχα έγινε μετά από κλήρο, Πλούτ., *ibid.* Rostovtzeff (1928), 138-139.

⁵⁶ Πλούτ., *Κράσσ.*, 16.

μεγάλο κύρος στους κύκλους της Συγκλήτου και πολλά μέσα να πετύχει τους σκοπούς του. Ο λαός της Ρώμης δεν τον συμπαθούσε καθόλου και τον θεωρούσε επικίνδυνο για την καθεστηκυία τάξη.

Το σχέδιο του Κράσσου ήταν να καταλάβει την Παρθία, για τον λόγο αυτό συγκέντρωσε στρατό πριν αναχωρήσει για τη Συρία.⁵⁷ Τελικά τον Απρίλιο του 54 π.Χ. ο Κράσος θα φτάσει στη Συρία. Ο Ρωμαίος ύπατος με την έλευσή του στην Ασία άρχισε να διαδίδει ότι στόχος του ήταν η Παρθία.⁵⁸ Αυτές οι φήμες έφτασαν στα αυτιά του Πάρθου βασιλιά, του Ορώδη Β', και έστειλε πρεσβεία στον Κράσσο, στο Νικηφόριο όπου βρισκόταν το Ρωμαϊκό στρατόπεδο.⁵⁹ Ο Ορώδης μήνυσε στον Κράσσο, ότι δεν πρέπει να ξεχνάει τις συνθήκες που είχαν συνάψει οι Σύλλας και Πομπήιος με το βασίλειό του και ότι αν ο ρωμαϊκός στρατός που διέθετε είχε σταλεί από τη Ρώμη για να διεξάγει πόλεμο εναντίον του, τότε αυτός και ο λαός του θα πολεμούσαν μέχρι εσχάτων. Αν όμως, ο στρατός αυτός επιχειρούσε κάτι εναντίον των Πάρθων εξαιτίας του Κράσσου, ο Πάρθος βασιλιάς ήταν έτοιμος να τον συγχωρέσει για την απερισκεψία του και να έρθουν σε συμβιβασμό μεταξύ τους. Ο Κράσος, αφού άκουσε το μήνυμα των Πάρθων, απάντησε αλαζονικά λέγοντάς τους ότι θα συναντηθούν στη Σελεύκεια. Ο μεγαλύτερος Πάρθος πρεσβευτής σε ηλικία, ο Ουαγίσης, του έδειξε την παλάμη του και στη συνέχεια απάντησε στον Κράσσο ότι θα δει την Σελεύκεια μόνο αν «φυτρώσουν» τρίχες σε αυτή.⁶⁰

Η συνάντηση αυτή περιγράφεται από τον Πλούταρχο στον βίο του Κράσσου και την ιστορία του Φλώρου. Η διπλωματική αυτή προσέγγιση δείχνει τα εξής: α) οι Πάρθοι είχαν γνώση του πολιτικού συστήματος της Ρώμης, αλλά όχι τις πολιτικές εξελίξεις της αιώνιας πόλης εκείνη την εποχή και β) οι Πάρθοι ήταν διατεθειμένοι, αν και η άλλη πλευρά είχε διάθεση, να έρθουν σε κάποιο συμβιβασμό. Η ερώτηση των Πάρθων πρεσβευτών αν ο Κράσος δρα υπό τις οδηγίες της Ρώμης ή όχι, δείχνει ότι οι Πάρθοι γνωρίζουν ότι κανείς Ρωμαίος δεν ήταν πάνω από τη Σύγκλητο. Όμως, δεν γνώριζαν ότι η Σύγκλητος και γενικά το καθεστώς της *res publica* εκείνη την περίοδο είχε υποσκελιστεί από την τριανδρία που προαναφέρθηκε. Επίσης, η ίδια ερώτηση δείχνει ότι οι Πάρθοι είχαν τη

⁵⁷ Πλούτ., *ibid.* Dabrowa (2010), 31. Colledge (1967), 37-38. Debevoise (1938), 82.

⁵⁸ Πλούτ., *Κράσσ.*, 17: *εὐράν δὲ τὸν βασιλέα Δηϊόταρον πάνυ μὲν ὄντα γηραιὸν ἤδη, κτίζοντα δὲ νέαν πόλιν, ἐπέσκωψεν εἰπών· «ὦ βασιλεῦ, δωδεκάτης ὥρας οἰκοδομεῖν ἄρχη». γελάσας δ' ὁ Γαλάτης· «ἀλλ' οὐδ' αὐτός» εἶπεν «ὦ αὐτόκρατορ, ὡς ὀρῶ, πρῶι λίαν ἐπὶ Πάρθους ἐλαύνεις». ἦν δ' ὁ Κράσος ἐξήκοντα μὲν ἔτη παραλλάτων, πρεσβύτερος δὲ τὴν ὄψιν ἢ καθ' ἡλικίαν. ἀφικόμενον δ' αὐτὸν ἐδέξατο τὰ πράγματα τῆς ἐλπίδος ἀξίως τὸ πρῶτον. καὶ γὰρ ἔξευξε ραδίως τὸν Εὐφράτην καὶ διήγαγε τὸν στρατὸν ἀσφαλῶς, καὶ πόλεις πολλὰς ἐν τῇ Μεσοποταμίᾳ κατέσχευεν, ἐκουσίως προσθεμένας. Dabrowa (2010), 31. Mommsen (1887), 330.*

⁵⁹ Πλούτ., *Κράσσ.*, 18. Φλώρ., *Epit.*, 1.46. Debevoise (1938), 82.

⁶⁰ Πλούτ., *ibid.* Φλώρ., *Epit.*, *ibid.* Bivar (1983), 50. Colledge (1967), 39.

διάθεση να διαπραγματευθούν με τον Κράσσο. Στην ουσία οι πρεσβευτές τού έδιναν μια ευκαιρία να αναθεωρήσει το σχέδιό του. Όμως οι διαπραγματεύσεις έληξαν γρήγορα και άσχημα. Αξίζει να σημειωθεί ότι στην αλαζονική συμπεριφορά του Κράσσου ο Ουαγίσης απάντησε το ίδιο αλαζονικά. Ίσως φέρθηκε με τον τρόπο αυτό, γιατί θυμόταν την τύχη του Ορόβαζου σαράντα χρόνια σχεδόν νωρίτερα. Ο Ουαγίσης με την απάντησή του αυτή κράτησε το κύρος του παρθικού βασιλείου ψηλά, ως όφειλε, απέναντι στη ρωμαϊκή προκλητικότητα.

Ο Κράσος ήλπιζε μέσα από την εκστρατεία του κατά της Παρθίας να πετύχει μια μεγάλη νίκη την οποία θα χρησιμοποιούσε ως πολιτικό κεφάλαιο, όταν επέστρεφε στη Ρώμη. Αν νικούσε, θα ξεπερνούσε και σε φήμη και σε γόητρο τους Πομπήιο και Καίσαρα.⁶¹ Οι Πάρθοι θεωρούνταν στη Ρώμη ως πολιτισμένοι ικανοί εχθροί, ενώ οι Γαλάτες και οι Γερμανοί ήταν απλά βάρβαροι.⁶² Επιπλέον, με μια σπουδαία του νίκη κατοχύρωνε την κατοχή της περιοχής δυτικά του Ευφράτη στη Ρώμη. Η Παρθία που επιθυμούσε την επιστροφή της δυναμικά στην περιοχή, δεν θα άφηνε να συμβεί αυτό επ' ουδενί λόγω.

Ο Πάρθος βασιλιάς έστειλε να αντιμετωπίσει τον υπερόπτη Ρωμαίο ύπατο τον καλύτερο στρατηγό του, τον Σουρήνα. Ο Σουρήνας κινήθηκε γρήγορα εναντίον του Κράσσου, ο οποίος αργούσε χαρακτηριστικά στη Συρία, συλλέγοντας φόρους από τις πόλεις της περιοχής. Έτσι οι Πάρθοι εκμεταλλεύτηκαν την αστοχία αυτή του Κράσσου για να προετοιμαστούν. Ο Ρωμαίος στρατηγός δεν άκουσε τον Αρμένιο βασιλιά που τον συμβούλεψε να επιτεθεί στην Παρθία από την Αρμενία. Αντίθετα, ο ίδιος και ο στρατός του προτίμησε να βαδίσουν εναντίον της Παρθίας μέσα από τη Συρία και τη Μεσοποταμία.⁶³ Ο Κράσος διέθετε 35.000 λεγεωνάριους, 4.000 ιππείς και 4.000 ελαφρά οπλισμένους πεζούς.⁶⁴ Οι Πάρθοι διέθεταν 9.000 ιπποτοξότες και 1.000 ιππείς με βαρύ οπλισμό (τους γνωστούς ως κατάφρακτους).⁶⁵ Οι δύο στρατοί συναντήθηκαν στις Κάρρες το 53 π.Χ. Η κατάληξη της μάχης ήταν ατυχέστατη για τους Ρωμαίους, καθώς συνετρίβησαν από τους Πάρθους. Οι απώλειες των Ρωμαίων ανέρχονταν στις 20.000 άνδρες, ενώ επιπλέον 10.000 άνδρες αιχμαλωτίστηκαν. Οι Πάρθοι από την πλευρά τους έχασαν ελάχιστους άνδρες.⁶⁶ Ο Σουρήνας

⁶¹ Colledge (1967), 37.

⁶² Mattingly (1957), 103.

⁶³ Πλούτ., *Κράσσο*, 17-22. Anglim et alii (2005), 109-111. Colledge (1967), 39-40. Debevoise (1938), 82-83. Mommsen (1887), 330-331.

⁶⁴ Φλώρ, *Epit.*, 1.46. Anglim et alii (2005), 112. Bivar (1983), 52. Colledge (1967), 40. Debevoise (1938), 83. Mommsen (1887), 331.

⁶⁵ Πλούτ., *Κράσσο*, 21. Anglim et alii (2005), 111. Ferguson (2005), 9. Bivar (1983), 51-52. Debevoise (1938), 83.

⁶⁶ Πλούτ., *Κράσσο*, 31. Kaizer (2009), 182. Anglim et alii (2005), 116. Ferguson (2005), 9. Bivar (1983), 55. Colledge (1967), 43. Debevoise (1938), 92. Mommsen (1887), 337.

αιχμαλώτισε με δόλο τον Κράσσο και στη συνέχεια τον σκότωσε. Ο Πάρθος στρατηγός του υποσχέθηκε ότι αν παραδινόταν δεν θα τον σκότωνε και ότι θα συνήπτε μαζί του συνθήκη, ώστε αυτός και οι άνδρες του μετά να έχουν ασφαλή επιστροφή. Ο Κράσσος δεν τον εμπιστευόταν, αλλά αναγκάστηκε να τον συναντήσει, γιατί τον πίεζαν οι εναπομείναντες καταπονημένοι άνδρες του. Ο Σουρήνας έδωσε εντολή να σκοτώσουν τον Κράσσο και τη συνοδεία του, ενώ πορευόταν προς τον Ευφράτη δήθεν για να υπογράψουν τη συνθήκη ειρήνης. Τότε ο στρατηγός των Αρσακιδών λίγο πριν τους σκοτώσει, τους είπε ότι θα ήταν γραπτή η συνθήκη, γιατί οι Ρωμαίοι δεν θυμούνται τις συμφωνίες τους. Το πικρόχολο αυτό σχόλιο του Πάρθου στρατηγού δείχνει ότι οι Πάρθοι δεν είχαν ξεχάσει ούτε στιγμή τη δόλια συμπεριφορά του Πομπήιου λίγα χρόνια νωρίτερα.⁶⁷

Το μέρος της σύγκρουσης των δύο στρατών φανερώνει ότι η περιοχή της Βόρειας Συρίας και της Ανατολίας δεν είχε κριθεί ακόμη υπέρ της Ρώμης. Ο Πομπήιος ναι μεν λίγα χρόνια νωρίτερα είχε καταφέρει να κάνει τη Συρία επαρχία της Ρώμης και τα κρατίδια της Ανατολίας να τα φέρει στη σφαίρα επιρροής της, η Παρθία από την άλλη, όμως, έδειξε ότι στρατιωτικά ήταν σε θέση να ανταγωνιστεί την Ρώμη στην περιοχή και θεωρούσε ακόμη το θέμα αυτό ανοιχτό. Η Ρώμη μετά τα τραγικά νέα της καταστροφής των Καρρών συνταράχθηκε και άπαντες ορκίστηκαν να πάρουν εκδίκηση από τους Πάρθους.⁶⁸ Οι Πάρθοι μετά τη μεγαλειώδη νίκη τους το 51 π.Χ. επέδραμαν στη Συρία, αλλά δεν έδειξαν να θέλουν να αδράξουν κάτι από αυτή.⁶⁹ Η στάση τους φανερώνει ότι είτε ο βασιλιάς τους, ο Ορώδης Β', στερούνταν πολιτικών ικανοτήτων, ώστε να εκμεταλλευτεί την ήττα των Ρωμαίων στην περιοχή, είτε την αδυναμία τους να επωφεληθούν από αυτή. Το πιθανότερο ήταν να στερούνταν δυνατοτήτων για να κυριεύσουν την περιοχή, αφού δεν κατείχαν την πολιορκητική τέχνη, όπως οι Ρωμαίοι.⁷⁰ Ο θάνατος του Κράσσου για την Ρώμη σήμαινε από την μία πλευρά νέες περιπέτειες, καθώς ο Πομπήιος και ο Καίσαρας μπορούσαν να διεκδικήσουν την εξουσία ο καθένας για χάρη του,⁷¹ αλλά από την άλλη έθετε τις κτήσεις τους στην Ασία υπό αμφισβήτηση, αφού οι Πάρθοι στρατιωτικά ήταν σε θέση να αντιμετωπίσουν νικηφόρα τις Ρωμαϊκές λεγεώνες.

Τέλος, ο παρθικός τρόπος του μάχεσθαι κατάφερε να επικρατήσει αυτού των Ρωμαίων. Πρώτη φορά ο ρωμαϊκός στρατός μετά από αιώνες ηττάται από έναν κατά πολύ μικρότερο στρατό, καθώς η αναλογία του

⁶⁷ Πλούτ., *Κράσσο*, 29-31. Colledge (1967), 42. Debevoise (1938), 91-92.

⁶⁸ Colledge (1967), 43

⁶⁹ Colledge (1967), *ibid.* Debevoise (1938), 95. Mommsen (1887), 338-339.

⁷⁰ Anglim et alii (2005), 115-116. Mommsen (1887), 339.

⁷¹ Πλούτ., *Πομπ.*, 53.

στρατού του Σουρήνα ήταν εις βάρος του (λίγο πάνω από ¼). Οι Ρωμαίοι πρώτη φορά ήρθαν σε επαφή με τον τρόπο μάχεσθαι των Πάρθων και το πλήρωσαν ακριβώς. Η επώδυνη αυτή εμπειρία αποτέλεσε οδηγό για την αιώνια πόλη στις μετέπειτα συγκρούσεις με τους Αρσακίδες, αφού από τη μάχη των Καρρών και εξής θα αποφεύγουν να συγκρουστούν σε ανοιχτό πεδίο μάχης, ώστε να περιορίσουν τις δυνατότητες πλαγιοκόπησης και ελιγμών του παρθικού ιππικού.

E. ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΚΑΙ ΠΑΡΘΟΙ

Ο βασιλιάς Ορώδης Β' κατά τη διάρκεια της βασιλείας του είχε κρατήσει επαφές με τον Πομπήιο. Ο Πομπήιος ως ένας από τους μνηστήρες της εξουσίας της Ρώμης χρειαζόταν μια τέτοια συμμαχία, ιδίως μετά την ήττα του στα Φάρσαλα⁷², το 48 π.Χ. Οι σχέσεις αυτές θα διακοπούν με τον θάνατο του Πομπήιου από τον Πτολεμαίο ΙΓ'⁷³. Ο Καίσαρας μετά την αναγόρευσή του σε δικτάτορα προετοιμαζόταν να εκστρατεύσει εναντίον των Πάρθων για να εκδικηθεί την ήττα του Κράσσου.⁷⁴ Τελικά, δεν πρόλαβε να υλοποιήσει τα σχέδια του, γιατί δολοφονήθηκε από τον Βρούτο και άλλους υποστηρικτές της *res publica*. Η βασιλεία των Πάρθων το διάστημα αυτό άλλαξε χέρια, καθώς ο Ορώδης Β' για κάποιο διάστημα συμβασίλευσε με τον γιο του Φραάτη Δ', ο οποίος μετά την άνοδό του στον θρόνο της Παρθίας σκότωσε τον πατέρα του, τα υπόλοιπα αδέρφια του, αλλά και πολλούς αριστοκράτες (37 π.Χ.).⁷⁵ Ο Μοναίσης, άνδρας αριστοκρατικής καταγωγής, κατέφυγε στον Αντώνιο για να σωθεί από το μένος του Φραάτη Δ'.⁷⁶ Στο μεταξύ η Παρθία κατά τα τελευταία χρόνια της βασιλείας του Ορώδη Β' είχε διεξαγάγει τρεις εκστρατείες εναντίον της Ρώμης στην περιοχή της Συρίας και της Κιλικίας.⁷⁷

⁷² Ο Πομπήιος σκεφτόταν να μεταβεί στην Παρθία, ώστε να οργανωθεί και να επιστρέψει με ισχυρό στρατό εναντίον του Καίσαρα. Ο Πομπήιος θεωρούσε την Παρθία ασφαλές μέρος για το εγχείρημά του. Οι σύμβουλοί του τον έπεισαν ότι αυτό δεν ισχύει και ότι προτιμότερο γι' αυτόν ήταν να μεταβεί στην Αίγυπτο, όπου είχε φίλους από τους οποίους θα έβρισκε τις απαραίτητες στρατιωτικές δυνάμεις για να συνεχίσει τον πόλεμο εναντίον του Καίσαρα. Πλούτ., *Πομπ.*, 76. Φλώρ, *Epit.*, 2.13. Edwell (2013), 196. Colledge (1967), 43.

⁷³ Πλούτ., *Πομπ.*, 76-80. Φλώρ, *Epit.*, 2.13. Colledge (1967), 43.

⁷⁴ Πλούτ., *Καίσαρ.*, 58. Σουητ., *Caes.*, 1.44, 133. Ferguson (2005), 9-10. Colledge (1967), 43.

⁷⁵ Πλούτ., *Αντών.*, 37. Κάσσ. Δίων, 49.23. Dabrowa (2006), 344. Colledge (1967), 44.

Debevoise (1938), 121.

⁷⁶ Κάσσ. Δίων, 49.23. Dabrowa (2006), 344. Colledge (1967), 44.

⁷⁷ Πλούτ., *Αντών.*, 25-34. Φλώρ, *Epit.*, 2.19. Dabrowa (2006), 343-344. Colledge (1967), 43-44. Mommsen (1974), 21-23. Debevoise (1938), 98-119.

Συνεπώς, η Παρθία επεδίωκε να θέσει το πόδι της στην περιοχή μετά από απουσία σχεδόν μισού αιώνα. Ο Ρωμαίος στρατηγός κατάφερε να ανταπεξέλθει, αν και με δυσκολία, επιτυχώς στις εισβολές των Αρσακιδών.⁷⁸ Ο Αντώνιος όντας διοικητής της Ανατολής επιθυμούσε να πολεμήσει κι αυτός τους Πάρθους είτε για να κερδίσει δόξα, όπως ο Κράσος, είτε για να εκδικηθεί για την ήττα του Κράσσου.⁷⁹ Ο Μοναΐσης ήταν εκείνος που έπεισε τον Αντώνιο ότι ένας πόλεμος εναντίον της Παρθίας του Φραάτη Δ' θα ήταν εύκολος για αυτόν. Οι Πάρθοι θα στήριζαν το εγχείρημα του Αντωνίου και του Μοναΐση, γιατί η διακυβέρνηση του Φραάτη ήταν σκληρή και απάνθρωπη. Ο Αντώνιος επηρεάστηκε από τα λόγια του φιλοξενούμενού του και ετοίμασε τον στρατό του να εισβάλει στην Παρθία.⁸⁰ Οι προετοιμασίες του Ρωμαίου διοικητή της Ανατολής ήταν τόσο μεγάλες, ώστε η φήμη τους να φτάσουν στην Ινδία και να τρομάξουν ακόμη και τους Ινδούς, όπως αναφέρει και ο Πλούταρχος.⁸¹ Ο Φραάτης από την μεριά του δεν έδειξε να φοβάται και ετοιμάστηκε κι αυτός με τη σειρά του για τον επικείμενο πόλεμο.⁸²

Ο Αντώνιος εισέβαλε τελικά την άνοιξη του 36 π.Χ. στην Παρθία μέσω της Αρμενίας και όχι μέσα από τη Συριακή έρημο, όπως είχε πράξει λανθασμένα ο Κράσος δεκαοκτώ χρόνια νωρίτερα. Ο στρατός του αριθμούσε τουλάχιστον 100.000 άνδρες, ενώ μαζί του είχε και πολλές πολιορκητικές μηχανές. Η κίνηση του στρατού του ήταν αργή, γι' αυτό μοίρασε τις δυνάμεις του, ώστε να κερδίσει σε ταχύτητα. Ο Φραάτης Δ' εκμεταλλεύτηκε αυτή την διάσπαση των δυνάμεων του Αντωνίου και επιτέθηκε στο στράτευμα που κινούνταν αργά στα μετόπισθέν του και πέτυχε την πλήρη καταστροφή των αποσκευών του ρωμαϊκού στρατού, ενώ προκάλεσε στον Αντώνιο μεγάλες απώλειες, καθώς 10.000 άνδρες χάθηκαν στην προσπάθειά τους να προστατεύσουν τις αποσκευές και τα πολεμοφόδια.⁸³ Ο Αντώνιος αδυνατώντας να πετύχει εναντίον των Πάρθων μια αποφασιστική νίκη και χάνοντας μεγάλο μέρος των αποσκευών του από τον Φραάτη αναγκαστικά θα έπρεπε να πάρει τον δρόμο της επιστροφής.⁸⁴

Όμως, πριν πάρει τον δρόμο της επιστροφής ο Ρωμαίος στρατηγός ανέπτυξε διπλωματικές σχέσεις με τον Φραάτη Δ', αφού του έστειλε

⁷⁸ Πλούτ., *Αντών.*, 34. Φλώρ, *Epit.*, 2.19. Κάσσ. *Δίων*, 49.19-21. Colledge (1967), 43-44. Mommsen (1974), 21-24. Debevoise (1938), 105-119.

⁷⁹ Edwell (2013), 196. Colledge (1967), 44. Mommsen (1974), 24.

⁸⁰ Colledge (1967), 44. Mommsen (1974), 28-29. Debevoise (1938), 122.

⁸¹ Πλούτ., *Αντών.*, 37. Mommsen (1974), 24.

⁸² Πλούτ., *ibid.*

⁸³ Πλούτ., *Αντών.*, 38. Colledge (1967), 44. Mommsen (1974), 29. Debevoise (1938), 126.

⁸⁴ Πλούτ., *Αντών.*, 37-40. Colledge (1967), 44-45. Mommsen (1974), 24-29. Debevoise (1938), 124-127.

πρέσβεις. Οι άνθρωποι του Αντωνίου ήταν επιφορτισμένοι με το δύσκολο έργο να επιτύχουν ασφαλή αποχώρηση από την Παρθία και την επιστροφή των λαβάρων και των αιχμαλώτων του Κράσσου.⁸⁵ Ο Πλούταρχος αναφέρει πολύ χαρακτηριστικά ότι το μόνο που τον ενδιέφερε πραγματικά ήταν ο Πάρθος βασιλιάς να του υποσχεθεί ασφαλή αποχώρηση από την Παρθία. Η επιστροφή των λαβάρων και των αιχμαλώτων του Κράσσου ζητήθηκαν από τους Ρωμαίους πρέσβεις προσχηματικά. Θεωρούσαν επονείδιστο να ζητήσουν από τους Πάρθους να τους υποσχεθούν μόνο την ασφαλή υποχώρησή τους από την Παρθία. Ο Αντώνιος δεν επιθυμούσε να επιστρέψει στη Συρία ταπεινωμένος και ηττημένος από τους Πάρθους. Άρα το αίτημά του να του επιστρέψουν τα λάβαρα του Κράσσου και τους Ρωμαίους αιχμαλώτους που ζούσαν από τότε, θα χρύσωνε το χάπι στους Ρωμαίους και θα έσωζε τα προσχήματα. Επίσης, γνώριζε ότι αν και ήταν σε δύσκολη θέση λόγω της έλλειψης τροφίμων και πολεμοφοδίων, η τεράστια στρατιά του ήταν δύσκολο να ηττηθεί από τους Πάρθους, οι οποίοι δεν θα ήθελαν να ριψοκινδυνεύσουν σε μία σύγκρουση, όσα είχαν πετύχει μέχρι τότε εις βάρος του Αντωνίου. Συνεπώς, ο Αντώνιος ήλπιζε ότι οι πρεσβευτές του θα του έφεραν καλά νέα.⁸⁶

Η πρεσβεία που εστάλη από τους Ρωμαίους προς τους Πάρθους φανερώνει τα εξής: 1) την αδυναμία, στην οποία περιήλθε ο Αντώνιος κατά την εκστρατεία του στην Παρθία και 2) ότι η επιστροφή των λαβάρων και των αιχμαλώτων του Κράσσου έσωζε τουλάχιστον το κύρος των ρωμαϊκών όπλων. Ο Πάρθος βασιλιάς, όμως, δεν ήταν θετικός στα αιτήματα του Αντωνίου και οι διαπραγματεύσεις κατέληξαν σε αδιέξοδο.⁸⁷ Ο ρωμαϊκός στρατός ξεκίνησε σιγά-σιγά να υποχωρεί από την Παρθία προς την Αρμενία, ενώ οι Πάρθοι τους ακολουθούσαν και τους επιτίθεντο καθόλη την διάρκεια της πορείας της επιστροφής τους, προξενώντας τους πολλές φθορές και απώλειες. Τελικά, ο Αντώνιος και οι άνδρες του επέστρεψαν σε ρωμαϊκά εδάφη μετά από πολύ κόπο και πολλές στερήσεις και κακουχίες. Η περιπέτεια αυτή κόστισε στον Αντώνιο μέρος από το κύρος του και το 1/3 του στρατού του.⁸⁸ Ο Φραάτης Δ' από την πλευρά του μόνο κερδισμένος βγήκε από την εκστρατεία του Αντωνίου. Αρχικά κέρδισε κύρος, γιατί κατάφερε να αντιμετωπίσει τη μεγαλύτερη απειλή που αντιμετώπισε ως τότε η παρθική αυτοκρατορία.⁸⁹ Επίσης, ο Πάρθος βασιλιάς με τη νίκη του στερέωνε τη θέση του στον θρόνο των Αρσακιδών και κέρδιζε και τον θαυμασμό των υπηκόων του.

⁸⁵ Πλούτ., *Αντών.*, 40. Mommsen (1974), 29-30. Debevoise (1938), 128.

⁸⁶ Πλούτ., *ibid.*

⁸⁷ Πλούτ., *ibid.* Colledge (1967), 45

⁸⁸ Πλούτ., *Αντών.*, 41-50. Φλώρ, *Epit.*, 2.20. Colledge (1967), 45. Mommsen (1974), 31

⁸⁹ Colledge (1967), 45. Debevoise (1938), 131.

ΣΤ. ΟΚΤΑΒΙΑΝΟΣ ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ ΚΑΙ ΠΑΡΘΟΙ

Ο Οκταβιανός μετά τη νίκη του στο Άκτιο το 31 π.Χ. θα γίνει κύριος όλης της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας και θα είναι ο πρώτος Ρωμαίος που θα συγκεντρώσει στο πρόσωπό του όλες τις εξουσίες όχι με την βία, αλλά με την θέληση του ρωμαϊκού λαού.⁹⁰ Ο Αύγουστος ένωσε ξανά τον ρωμαϊκό κόσμο μετά από δεκατρία χρόνια πολιτικού διαχωρισμού.⁹¹ Επίσης, ο Ρωμαίος αυτοκράτορας άφηνε να διαδίδονται φήμες ότι σκόπευε να εκστρατεύσει εναντίον της Παρθίας για να εκδικηθεί τις ήττες του Κράσσου και του Αντωνίου. Οι Πάρθοι είχαν πάρει τις φήμες αυτές πολύ σοβαρά και ανέμεναν τις κινήσεις του νέου τους αντιπάλου, ώστε να αντιδράσουν αναλόγως.⁹²

Οι Πάρθοι την ίδια εποχή αντιμετώπιζαν εσωτερικά προβλήματα, καθώς ο σφετεριστής Τιριδάτης Β' επαναστάτησε εναντίον του Φραάτη το 31 π.Χ. Ο Φραάτης Δ' για να τον αντιμετωπίσει αναγκάστηκε να ζητήσει τη συνδρομή των Σκυθών, οι οποίοι του έστειλαν τις ενισχύσεις που τους ζήτησε. Ο Φραάτης, τελικά, θα επικρατήσει του Τιριδάτη και θα τον εκδιώξει από την Παρθία το 26 π.Χ. Ο σφετεριστής κατέφυγε στη Συρία για να σωθεί, αλλά μαζί του πήρε και έναν γιο του Φραάτη ως όμηρο.⁹³

Στο σημείο αυτό θα ξεκινήσουν οι διπλωματικές επαφές επί Αυγούστου της Ρώμης με τους Πάρθους. Ο Βασιλεύς των Βασιλέων ζήτησε τον γιο του πίσω, αλλά οι Ρωμαίοι για να του τον επιστρέψουν απαίτησαν ως αντάλλαγμα από τους Πάρθους την επιστροφή των λαβάρων που έχασαν ο Κράσσος και ο Αντώνιος, καθώς και την απελευθέρωση των Ρωμαίων αιχμαλώτων. Ο Πάρθος βασιλιάς συμφώνησε να επιστρέψει τα ρωμαϊκά λάβαρα και τους Ρωμαίους αιχμαλώτους, ενώ ο γιος του επέστρεψε στην Παρθία.⁹⁴ Όμως, η επιστροφή των λαβάρων και των αιχμαλώτων έγινε με καθυστέρηση, γιατί τον επόμενο χρόνο ο Τιριδάτης εισέβαλε ξανά στην Παρθία και κυριεύσε τη Βαβυλώνα. Τελικά, στα τέλη του ίδιου έτους ο Φραάτης Δ' θα νικήσει τον σφετεριστή οριστικά και θα τον εκδιώξει από την Παρθία. Ο Τιριδάτης είχε προλάβει να κόψει νομίσματα έχοντας τον τίτλο του

⁹⁰ Mackay (2007), 243.

⁹¹ Mackay (2007), 246-247.

⁹² Colledge (1967), 46.

⁹³ Babnis (2017), 13. Poirrot (2014), 70. Colledge (1967), 46. Debevoise (1938), 135-136.

⁹⁴ Mommsen (1974), 37. Debevoise (1938), 136-137. Jones (1908), 21.

Φιλορωμαίου, όπως αναφέρει ένας μύθος.⁹⁵ Αν όντως προχώρησε σε μία τέτοια ενέργεια ο διεκδικητής του θρόνου των Αρσακιδών, τότε προφανώς επιθυμούσε να τραβήξει τα βλέμματα της Ρώμης πάνω του, ώστε να τον συνδράμει στην προσπάθειά του να καταλάβει τον παρθικό θρόνο για τον εαυτό του.⁹⁶ Ο Φραάτης θα επιστρέψει τους Ρωμαίους αιχμαλώτους και τα ρωμαϊκά λάβαρα το 20 π.Χ. και ο Οκταβιανός συμβολικά συγχρόνως θα κλείσει τις πύλες του ναού του Ιανού. Με τον τρόπο αυτό επιθυμούσε να δείξει στον κόσμο ότι επιτέλους ήρθε η ειρήνη.⁹⁷ Η επιστροφή των λαβάρων και των Ρωμαίων αιχμαλώτων από την Παρθία αποτυπώθηκαν και στα νομίσματα του Αυγούστου την περίοδο αυτή.⁹⁸

Εικόνα 1. Στο άγαλμα του Αυγούστου που βρέθηκε στην Prima Porta, απεικονίζεται στο θώρακα του η σκηνή που οι Πάρθοι επιστρέφουν στους Ρωμαίους τα χαμένα λάβαρα του Κράσσου και του Αντωνίου. Ρώμη, Βατικανό.⁹⁹

Η διπλωματική αυτή νίκη του Αυγούστου σήμαινε πολλά για την Ρώμη και την Παρθία. Αρχικά, φανερώνει ότι η Ρώμη μιλούσε στην

⁹⁵ Ο Colledge αναφέρει, ότι ο Τιριδάτης σύμφωνα με τον μύθο έκοψε νόμισμα με τον τίτλο του «φιλορωμαίου» στη Βαβυλώνα, όταν διεκδικούσε για δεύτερη φορά τον θρόνο από τον Φραάτη Δ', Colledge (1967), 46.

⁹⁶ Colledge (1967), *ibid.*. Debevoise (1938), 137-138. Η έκδοση νομίσματος προσελκύει τα βλέμματα των πολιτικών παραγόντων, γιατί απαιτεί από αυτόν που κόβει νόμισμα να έχει ισχύ. Είναι, εν ολίγοις, ένας τρόπος επιβεβαίωσης της ισχύος του. Συνεπώς, ο Τιριδάτης κόβοντας νόμισμα έδειχνε, ότι είχε ισχύ και ότι άξιζε να έχει τη στήριξη της Ρώμης, για να καταλάβει τον θρόνο της Παρθίας.

⁹⁷ Σουητ., *Caes.*, 2.21. Φλώρ, *Epit.*, 2.33. Kaizer (2009), 182. Debevoise (1938), 140. Jones (1908), 21.

⁹⁸ Barrett (2000), 52. Grueber (1910), 4.

⁹⁹ Gyori (2014), 38.

Παρθία από θέση ισχύος. Επίσης, εξίσου σημαντικό είναι, ότι όλα έγιναν μέσω διαπραγματεύσεων, χωρίς να χρειαστεί η Ρώμη να κινητοποιηθεί στρατιωτικά. Οι διπλωματικές σχέσεις των δύο αυτοκρατοριών, μετά από την ολοκλήρωση των παραπάνω διαπραγματεύσεων, βελτιώθηκαν σε μεγάλο βαθμό. Ο Αύγουστος δεν χρειαζόταν πλέον να προσποιείται ότι θα εισβάλει στην Παρθία για να πάρει εκδίκηση για τις ήττες του Κράσσου και του Αντωνίου. Ο Αύγουστος, για να βελτιώσει ακόμη περισσότερο τις σχέσεις του με τον Βασιλέα των Βασιλέων, του έστειλε μια Ιταλίδα καλλονή, τη Μούσα, για το χαρέμι του.¹⁰⁰ Η διπλωματική νίκη των Ρωμαίων ήρθε μόνο και μόνο με την απειλή της χρήσης βίας και όχι από τη χρήση βίας. Το γεγονός αυτό αποδεικνύει, ότι η παρθική αυτοκρατορία ήταν σε αδύναμη θέση την περίοδο αυτή. Πράγματι, οι Πάρθοι ήταν σε μειονεκτική θέση έναντι των Ρωμαίων, γιατί οι αλληπάλληλοι πόλεμοι μεταξύ τους για το ποιος θα ανέλθει στον θρόνο των Αρσακιδών είχαν εξασθενήσει την αυτοκρατορία τους.¹⁰¹

Ύστερα από μερικά χρόνια οι Πάρθοι θα αναπτύξουν πάλι διπλωματικές σχέσεις με τη ρωμαϊκή αυτοκρατορία. Ο Φραάτης Δ' πείστηκε από τη Μούσα να στείλει τους τέσσερις μεγαλύτερους γιους του, να μείνουν στη Ρώμη, το 10 π.Χ.¹⁰² Η Μούσα, όμως, δεν έστειλε τον γιο της, τον Φραατάκη στη Ρώμη. Αυτό το γεγονός φανερώνει ότι η βασίλισσα σχεδίαζε να ανεβάσει στον θρόνο τον γιο της. Παρ' όλα αυτά, η κίνηση του Φραάτη Δ' να στείλει τους τέσσερις γιους του στη Ρώμη μπορεί να εκληφθεί και ως ένα μέτρο προστασίας που πήρε ο βασιλιάς για την οικογένειά του, αφού την ίδια εποχή καλούνταν να αντιμετωπίσει έναν νέο σφετεριστή του θρόνου του, τον Μιθριδάτη.¹⁰³ Ο Αρσακίδης βασιλιάς κατάφερε να επιβληθεί για άλλη μια φορά σε ακόμη έναν σφετεριστή και να διατηρήσει τον θρόνο του.¹⁰⁴

Η εύρεση καταφυγίου μέρους της βασιλικής οικογένειας της Παρθίας στη Ρώμη φανερώνει τρία πράγματα. Πρώτον, ότι η Παρθία δεν ήταν ασφαλές μέρος ακόμη και για τους βασιλόπαιδες. Δεύτερον, ότι η Ρώμη, αν και ήταν η μεγάλη της αντίπαλος, μπορούσε να προσφέρει ασφαλές καταφύγιο στον οποιοδήποτε Πάρθο φυγάδα και τρίτον, ότι η Παρθία αναγνώριζε έστω και άτυπα, για άλλη μια φορά την ανωτερότητα της Ρώμης. Η ισχύς της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας ήταν πλέον γνωστή και αναμφισβήτητη είτε σε φίλους, είτε σε εχθρούς.¹⁰⁵

¹⁰⁰ Gregoratti (2020), 85. Debevoise (1938), 143.

¹⁰¹ Colledge (1967), 46.

¹⁰² Gregoratti (2020), 86. Colledge (1967), *ibid.*. Debevoise (1938), 143.

¹⁰³ Σύμφωνα με τον Debevoise (1938), 144, γι' αυτόν είναι γνωστό μόνον ότι κατάφερε να ανέλθει στον παρθικό θρόνο για τρία έτη 12-9 π.Χ.

¹⁰⁴ Colledge (1967), 46-47. Debevoise (1938), 143-144.

¹⁰⁵ Dabrowa (2017), 173.

Ο Αύγουστος φιλοξενώντας στη Ρώμη τους γιους του βασιλιά Φραάτη Δ' αποκτούσε ταυτόχρονα και ένα επιπλέον διαπραγματευτικό χαρτί απέναντι στον Πάρθο αντίπαλό του. Ο Ρωμαίος αυτοκράτορας θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει τους γιους του, είτε ως ένα μέσο πίεσης για να αλλάξει μια μελλοντική απόφαση του Βασιλέως των Βασιλέων που ήταν ενάντια στα ρωμαϊκά συμφέροντα, είτε να επηρεάσει την διαδοχή της παρθικής αυτοκρατορίας. Ο Ρωμαίος αυτοκράτορας, αν ο Πάρθος βασιλιάς έπραττε κάτι εις βάρος των ρωμαϊκών συμφερόντων, θα μπορούσε να τον εκβιάσει με τη ζωή των γιων του για να τον αναγκάσει να ακολουθήσει τις ρωμαϊκές επιταγές. Επίσης, ο τρόπος που θα μπορούσε να επηρεάσει την διαδοχή η Ρώμη, ήταν να υποστηρίξει στο μέλλον για βασιλιά των Πάρθων έναν από τους γιους που αυτή φιλοξενούσε εις βάρος κάποιου άλλου που θα όριζε βασιλιά ο Φραάτης.

Η τρίτη διπλωματική επαφή του Αυγούστου με τους Πάρθους έλαβε χώρα το 1 π.Χ. στις όχθες του Ευφράτη.¹⁰⁶ Οι δυο πλευρές συναντήθηκαν στο μέρος αυτό για να επιλύσουν το θέμα της Αρμενίας. Συγκεκριμένα, στις αρχές του ίδιου έτους οι Πάρθοι σε συνεννόηση με τους Αρμενίους προώθησαν στον θρόνο της Αρμενίας τον δικό τους υποψήφιο, απορρίπτοντας αυτόν της Ρώμης. Οι Ρωμαίοι προωθούσαν τον Τιγράνη, ο οποίος είχε νυμφευτεί την αδελφή του. Η κίνηση αυτή των Πάρθων και των Αρμενίων να στραφούν εναντίον των ρωμαϊκών συμφερόντων στην περιοχή, δεν μπορούσε να μείνει αναπάντητη από τον Αύγουστο. Έτσι ο Ρωμαίος αυτοκράτορας θα ορίσει τον εγγονό του, τον Γάιο, διοικητή των ρωμαϊκών δυνάμεων, ο οποίος θα αναλάμβανε να επαναφέρει την Αρμενία στη ρωμαϊκή σφαίρα επιρροής.¹⁰⁷

Η Αρμενία για πρώτη φορά γίνεται και επίσημα το μήλον της έριδος μεταξύ Ρώμης και Παρθίας. Νωρίτερα, η Αρμενία έπαιζε δευτερεύοντα ρόλο στους πολέμους και στις διενέξεις που υπήρχαν μεταξύ τους. Η περιοχή αυτή ήταν σπουδαίας σημασίας και για τις δυο αυτοκρατορίες. Η Αρμενία είναι πάνω στον κομβικό εμπορικό δρόμο που συνδέει μέσω του Καυκάσου, της Ανατολίας και της Μηδίας, του Ευξείνου Πόντου και της Κασπίας και των Στεπών της Ρωσίας με τις εύφορες εκτάσεις του Τίγρη και του Ευφράτη.¹⁰⁸ Επίσης, όποιος ήλεγχε την Αρμενία από τους δύο είχε και το στρατηγικό πλεονέκτημα να εισβάλει στην επικράτεια του άλλου ανενόχλητος. Η εισβολή μέσω της Αρμενίας ήταν ένα εύκολο έργο για όποιον από τους δύο το επιθυμούσε στο μέλλον. Ο λόγος είναι απλός, η χώρα διαθέτει και τα απαραίτητα ύδατα και τα απαραίτητα τρόφιμα για να καλυφθούν οι ανάγκες ενός στρατού σε

¹⁰⁶ Κάσσ. Δίων, 4.10a.4. Dabrowa (1983), 44.

¹⁰⁷ Colledge (1967), 48. Mommsen (1974), 38. Debevoise (1938), 146-147.

¹⁰⁸ Mommsen (1974), 18.

εκστρατεία.¹⁰⁹ Η Συριακή έρημος, μέσω της οποίας είχε προσπαθήσει να εισβάλει στην Παρθία ο Κράσος, δεν πληροί τις δύο παραπάνω καιρίες προϋποθέσεις. Επιπλέον, μέσω της Αρμενίας δύναται κανείς να ελέγχει την είσοδο και την έξοδο από και προς τον Καύκασο. Οι Σκυθικές φυλές, οι οποίες ήταν πολύ πολεμοχαρείς και αρέσκονταν σε επιδρομές, αυτόν τον δρόμο χρησιμοποιούσαν, για να εισβάλουν στη Μηδία. Επομένως, όποιος ήλεγχε την εν λόγω περιοχή, ήλεγχε και όλα τα παραπάνω.

Ο τότε Πάρθος βασιλιάς Φραατάκης¹¹⁰ συναντήθηκε με τον διάδοχο του Αυγούστου, Γάιο, και αποφάσισαν να έχουν μεταξύ τους ως κοινό σύνορο τον Ευφράτη, ενώ στον θρόνο της Αρμενίας να μην ανέρχονταν κανείς βασιλιάς τον οποίο δεν αναγνώριζε η Ρώμη. Δηλαδή, η Παρθία εγκατέλειπε τα δικαιώματα που είχε ως τότε στον θρόνο της Αρμενίας.¹¹¹ Το καλό κλίμα μεταξύ των δυο αυτοκρατοριών επιβεβαιώθηκε ξανά. Ο Βαλέριος Πατέρκουλος αργότερα περιέγραφε τον Φραατάκη ως έναν συμπαθή νέο.¹¹² Ο Φραατάκης, όμως, δεν βασίλευσε πολύ και δυστυχώς δεν είναι γνωστό αν δολοφονήθηκε ή εξορίστηκε. Η βασιλεία του κράτησε ως το 4 μ.Χ. Ο Ορώδης Γ' τον διαδέχθηκε στον Παρθικό θρόνο. Η τύχη δεν ήταν ούτε στο πλευρό του Ορώδη, γιατί κι αυτός μετά από μια σύντομη βασιλεία τριών χρόνων δολοφονήθηκε. Όσο συνέβαιναν στην Παρθία οι κρίσεις της διαδοχής, η Αρμενία άλλαζε συνεχώς χέρια και σφαίρα επιρροής.¹¹³

Η αριστοκρατική τάξη της Παρθίας για να μπορέσει να ασχοληθεί σοβαρά με το φλέγον θέμα της Αρμενίας ζήτησε από τον Αύγουστο να τους στείλει ως νέο της βασιλιά κάποιον από τους τέσσερις γιους του Φραάτη Δ', που ζούσαν εδώ και χρόνια στη Ρώμη.¹¹⁴ Η διπλωματική αυτή επαφή ήταν η τελευταία που ανέπτυξε ο Αύγουστος. Ο Ρωμαίος αυτοκράτορας έστειλε στην Παρθία τον μεγαλύτερο γιο του Φραάτη, τον Βονώνη, ο οποίος είχε συνηθίσει τον ρωμαϊκό τρόπο ζωής και τη ρωμαϊκή σκέψη.¹¹⁵ Το γεγονός αυτό θα ενοχλήσει πολύ την αριστοκρατική τάξη των Πάρθων. Ο Βονώνης διατήρησε καλές σχέσεις με την Ρώμη. Η βασιλεία του Βονώνη διήρκεσε ως το 12 μ.Χ., οπότε νικήθηκε και εκδιώχθηκε από τον διοικητή της Μηδίας τον Αρτάβανο, ο οποίος ανήλθε

¹⁰⁹ Πλούτ., *Κράσος*, 19, Rostovtzeff (1936), 106.

¹¹⁰ Ο Φραατάκης και η μητέρα του Μούσα είχαν δολοφονήσει τον Φραάτη Δ' και είχαν αναλάβει αυτοί τις τύχες της αυτοκρατορίας. Ο Φραατάκης είναι γνωστός ως Φραάτης Ε'. Colledge (1967), 46. Debevoise (1938), 147.

¹¹¹ Dabrowa (2010), 33. Kaizer (2009), 182. Mommsen (1974), 38-40. Debevoise (1938), 148.

¹¹² Kaizer (2009), 184. Colledge (1967), 47. Debevoise (1938), 148.

¹¹³ Colledge (1967), 47-48. Debevoise (1938), 151.

¹¹⁴ Dabrowa (2017), 173. Colledge (1967), 48. Debevoise (1938), 151.

¹¹⁵ Gregoratti (2020), 88. Dabrowa (2017), *ibid.* Colledge (1967), *ibid.* Debevoise (1938), *ibid.*

στον θρόνο ως Αρτάβανος Γ'.¹¹⁶ Αν και για μικρό χρονικό διάστημα, η Ρώμη πέτυχε να τοποθετήσει στον παρθικό θρόνο έναν άνθρωπο ουσιαστικά δικό της.

Η τελευταία διπλωματική επαφή του Αυγούστου με την Παρθία δείχνει πόσο είχαν αναπτύξει τις σχέσεις τους οι δυο αυτοκρατορίες. Οι επαφές τους ξεκίνησαν από την αρχή της αυτοκρατορικής διοίκησης του Αυγούστου και κράτησαν ως το τέλος της (25 π.Χ.- 7 π.Χ.). Η Ρώμη είχε πετύχει να συνομιλεί με την Παρθία από θέση ισχύος, καθώς ήταν σε θέση να ελέγξει ακόμη και την διαδοχή της παρθικής αυτοκρατορίας. Εν κατακλείδι, ο Αύγουστος με τη μακρά και χρηστή διοίκησή του είχε πετύχει να «θεσπιστεί» ο Ευφράτης ως σύνορο μεταξύ της ρωμαϊκής και της παρθικής αυτοκρατορίας. Πέτυχε να φέρει την Αρμενία στη δική του σφαίρα επιρροής. Κατάφερε να φέρει το κύρος της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας πάνω από αυτό της παρθικής, παρά τις πρόσφατες και οδυνηρές ήττες των Κράσσου και Αντωνίου, επαναπατρίζοντας τα ρωμαϊκά λάβαρα που έχασαν και τους άνδρες που άφησαν πίσω τους ως αιχμαλώτους, χωρίς να χρησιμοποιήσει βία, αλλά με την απειλή ότι θα χρησιμοποιήσει.

Οι Πάρθοι από την πλευρά τους, λόγω των δικών τους εσωτερικών προβλημάτων, ενώ είχαν πετύχει στο πεδίο της μάχης μεγάλες στρατιωτικές επιτυχίες εναντίον των Ρωμαίων, δεν κατάφεραν να τις εκμεταλλευτούν και να προωθήσουν τα δικά τους συμφέροντα στην Εγγύς Ανατολή. Τα παρθικά σχέδια του Μιθριδάτη Β' που προέβλεπαν την άμεση επέκταση της Παρθίας στη Συρία και την έμμεση επέκτασή της στην κεντρική Μικρά Ασία, μέσα από υποτελή κράτη σε αυτόν, σταμάτησαν να προωθούνται με τον θάνατό του (88 π.Χ.). Ο Ορώδης Β' και ο Φραάτης Δ' προσπάθησαν να φέρουν την Αρμενία στη δική τους σφαίρα επιρροής και να βάλουν στους Ρωμαίους ως όριο ανάμεσά τους τη Συρία. Παρά τις νίκες τους εναντίον του Κράσσου και του Αντωνίου αντίστοιχα, δεν το κατάφεραν γιατί έπρεπε συνεχώς να αντιμετωπίζουν κάποιον που διεκδικούσε τον θρόνο τους. Έτσι, η Ρώμη πέτυχε μέσα σε έναν αιώνα να έχει στην περιοχή το πλεονέκτημα απέναντι στους Πάρθους μετά από σκληρούς αγώνες σε πολιτικό και στρατιωτικό επίπεδο.

¹¹⁶ Dabrowa (2017), *ibid.*, Colledge (1967), *ibid.*, Debevoise (1938), 152. Σχετικά με την αρίθμηση διαδοχής, Β' ή Γ', την οποία επιδέχεται ο Αρτάβανος, πολύ χρήσιμη είναι η πρόσφατη μελέτη του Nabel (2020), 175-193, πάνω στη γενεαλογία των Αρσακιδών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΟΙ ΕΠΑΦΕΣ ΡΩΜΗΣ ΚΑΙ ΠΑΡΘΙΑΣ ΑΠΟ ΤΟΝ 1^ο μ.Χ. ΩΣ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΠΑΡΘΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ 224 μ.Χ.

Α. ΟΙ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΕΣ ΕΠΑΦΕΣ ΕΠΙ ΤΙΒΕΡΙΟΥ, ΚΑΛΙΓΟΥΛΑ ΚΑΙ ΑΡΤΑΒΑΝΟΥ

Ο Τιβέριος διαδέχτηκε τον Αύγουστο μετά τον θάνατό του, το 14 μ.Χ., και ήταν αυτοκράτορας επί είκοσι τρία χρόνια. Η πολιτική που ακολούθησε ήταν σε γενικές γραμμές φιλειρηνική και δεν επιχείρησε επεκτατικούς πολέμους. Εστίασε στην διατήρηση όσων είχε παραλάβει από τον προκάτοχό του. Παρ' όλα αυτά, ο στρατηγός και διάδοχός του, Γερμανικός¹¹⁷, δραστηριοποιήθηκε στρατιωτικά και στα δυτικά σύνορα της αυτοκρατορίας και στα ανατολικά. Ο Γερμανικός μέσα στο πλαίσιο των στρατιωτικών του επιχειρήσεων ήρθε σε επαφή με τους Πάρθους. Την εποχή εκείνη η Αρμενία ήταν για άλλη μια φορά το μήλον της έριδος μεταξύ της Ρώμης και της Παρθίας. Ο Γερμανικός έσπευσε στην Ασία για να επιληφθεί προσωπικά του θέματος. Η Αρμενία νωρίτερα είχε μείνει δίχως βασιλιά και οι Πάρθοι προσπάθησαν να ανεβάσουν στον θρόνο κάποιον δικό τους άνθρωπο. Οι Ρωμαίοι δυστυχώς γι' αυτούς τους πρόλαβαν. Ο Γερμανικός έφθασε με τον στρατό του ως τα Αρτάξατα, την πρωτεύουσα της Αρμενίας. Ο διάδοχος του Τιβερίου τοποθέτησε στον θρόνο τον Αρταξία, ο οποίος ήταν συμπαθής στον αρμενικό λαό.¹¹⁸ Η ενθρόνιση του Αρταξία από τον Γερμανικό σήμαινε ότι η Αρμενία παρέμενε στη σφαίρα επιρροής της Ρώμης. Την χρονική αυτή στιγμή οι Πάρθοι έστειλαν πρεσβεία στον γιο του Ρωμαίου αυτοκράτορα.¹¹⁹

Η πρεσβεία στον Γερμανικό μνημονεύεται από τον Τάκιτο, σύμφωνα με τον οποίο ο Πάρθος βασιλιάς Αρτάβανος Γ' έστειλε πρεσβευτές για να ανανεώσει την συνθήκη ειρήνης και φιλίας που υπήρχε νωρίτερα μεταξύ των δύο αυτοκρατοριών: *Inter quae ab rege*

¹¹⁷ Όσο ζούσε ο Γερμανικός θεωρούνταν διάδοχος του Τιβερίου. Ο Γερμανικός ήταν ανιψιός του Τιβερίου, ενώ ο αυτοκράτορας τον είχε υιοθετήσει. Μετά τον ξαφνικό του θάνατο (18 μ.Χ.), ο Τιβέριος θα στραφεί στον Δρούσο, το έναν από τους δυο γιους του Γερμανικού. Όταν πεθάνει κι αυτός αιφνίδια (23 μ.Χ.) θα ορίσει ως διαδόχους του αργότερα τον Καλιγούλα (τον δεύτερο γιο του Γερμανικού) και τον Γέμελλο (γιο του Δρούσου).

¹¹⁸ Τάκ., *Ann.*, 2.56-57. Dabrowa (2017), 174. Olbrycht (2016), 620. Debevoise (1938), 153.

¹¹⁹ Τάκ., *Ann.*, 2.58. Dabrowa (2017), *ibid.* Debevoise (1938), 153-154.

Parthorum Artabano legati veneri... Όμως, το κυριότερο θέμα συζήτησης στη διπλωματική αυτή συνάντηση των δύο πλευρών, που έγινε το 17 μ.Χ., ήταν το αίτημα του Αρτάβανου προς την Ρώμη να μεταφέρει μακριά από την Συρία, η οποία γειτνιάζε με την Παρθία, τον πρώην Πάρθο βασιλιά, Βονώνη. Ο πρώην Πάρθος βασιλιάς διατηρούσε ακόμη επαφές με την αριστοκρατία της Παρθίας, έχοντας ως σκοπό του την ανάκτηση του θρόνου του. Συνεπώς, ο φόβος του Αρτάβανου ήταν δικαιολογημένος. Ο Γερμανικός απάντησε στους πρεσβευτές ότι ο Βονώνης δεν ζούσε πλέον στη Συρία, αλλά είχε μεταφερθεί στην Κιλικία, στην Πομπηιούπολη. Άρα δεν αποτελούσε πλέον κίνδυνο για τον Βασιλέα των Βασιλέων.¹²⁰

Η διπλωματική επαφή μεταξύ Αρτάβανου και Γερμανικού φέρνει στο φως για πρώτη φορά τον φόβο ενός Πάρθου βασιλιά, μήπως χάσει τον θρόνο του από κάποιο άλλο μέλος της βασιλικής οικογένειας της Παρθίας, το οποίο θα τύγχανε της ρωμαϊκής υποστήριξης. Συνεπώς, η Ρώμη την περίοδο αυτή ήταν σε θέση να επηρεάζει την παρθική αυτοκρατορία σε τέτοιο βαθμό, ώστε να μπορεί να ελέγχει το ποιος θα αναλάμβανε τις τύχες της Παρθίας. Αυτό και μόνο φανερώνει την αδύναμη θέση της αυτοκρατορίας των Αρσακιδών έναντι της ρωμαϊκής. Επιπλέον, αποδεικνύει ότι ο Αρτάβανος ένιωθε ότι η θέση του στον θρόνο ήταν ακόμη επισφαλής, παρά το ότι είχαν περάσει έξι χρόνια από την ανάρρησή του. Επίσης, δεν πρέπει να λανθάνει της προσοχής ότι η συνάντηση έλαβε χώρα με αφορμή την κατάσταση στην Αρμενία. Το γεγονός αυτό αποδεικνύει ότι και οι δυο αυτοκρατορίες θεωρούσαν την Αρμενία ως μια περιοχή η οποία έχει ζωτική σημασία και για τις δύο. Οπότε και οι δύο δεν θα έπαυαν να επιδιώκουν να την έχουν στη δική τους σφαίρα επιρροής.

Ο Αρτάβανος, όπως αποδεικνύουν οι μετέπειτα εξελίξεις, ορθώς θεωρούσε, ότι η θέση του στον θρόνο ήταν επισφαλής και ότι κινδύνευε από κάποιον που θα είχε την υποστήριξη της Ρώμης. Ο Τάκιτος χρονολογεί στο 35 μ.Χ. την άτυπη μετάβαση Πάρθων ευγενών στη Ρώμη, σε άγνοια του Αρτάβανου: *C. Cestio M. Servilio consulibus nobiles Parthi in urbem venire, ignaro rege Artabanus...*¹²¹ Την ίδια χρονιά, ένας άλλος γιος του

¹²⁰ Τάκ., *ibid.* Dabrowa (2017), 175. Olbrycht (2016), 622-623. Mommsen (1974), 41. Debevoise (1938), 154.

¹²¹ Ανορθόδοξα, ο Edwell (2021), 35 και 53, σημ. 67, συνδέει το χωρίο των *Annales* του Τάκιτου, 6.31 –και του Κάσσιου Δίωνα, 59.27.2– με την αποστολή πρεσβείας από τον Αρτάβανο (τον οποίο αριθμεί ως «Β'») στον Τιβέριο όπου ο πρώτος θα είχε εκφράσει στον δεύτερο την επιθυμία του να ανακτήσει τα εδάφη της Αχαιμενιδικής αυτοκρατορίας, τα οποία βρισκόνταν κάτω από την εξουσία των Ρωμαίων. Όμως, κρίνεται απίθανο να συνέβη αυτό για τους παρακάτω λόγους: α) ο Αρτάβανος βρισκόταν σε πολύ υποδεέστερη θέση από τη Ρώμη (όπως φαίνεται από όσα προαναφέραμε) 2) η βασιλεία του ήταν μέσα στον φόβο, καθώς συνέχεια υπήρχε κίνδυνος κάποιος σφετεριστής να του κλέψει τον θρόνο. Δεν είχε, δηλαδή την απαραίτητη αυτοπεποίθηση για να στείλει μία

Φραάτη Δ', ονόματι Φραάτης έφτασε στη Συρία και προσπάθησε να έρθει σε επαφή με την αριστοκρατική τάξη της Παρθίας, για να διεκδικήσει τον θρόνο από τον Αρτάβανο. Τελικά, ο Φραάτης απέτυχε στο εγχείρημά του και πέθανε. Ο θάνατός του ήταν ξαφνικός και οι πηγές δεν αναφέρουν την αιτία ¹²². Τον ίδιο χρόνο εμφανίστηκε ένας νέος διεκδικητής του θρόνου, ο Τιριδάτης Γ', ο οποίος ήταν εγγονός του Φραάτη Δ'. Οι πηγές δεν αποκλείουν ο Τιβέριος να είχε κάποια ανάμιξη στο κίνημα αυτό. Ο Αρτάβανος αρχικά έχασε τον θρόνο του από τον Τιριδάτη και για να σωθεί βρήκε καταφύγιο στις άγριες φυλές που ζούσαν στην Κασπία. Οι Πάρθοι μην αντέχοντας την ρωμαϊκή αλαζονεία του Τιριδάτη στράφηκαν στον Αρτάβανο, ο οποίος με τη βοήθειά τους ανέκτησε τον θρόνο του.¹²³ Ο Αρτάβανος το 38 μ.Χ. θα πεθάνει και στον θρόνο του θα ανέλθει για μικρό χρονικό διάστημα ο Γοτάρζης Β', ο οποίος θα εξοριστεί από τον αδελφό του, τον Βαρδάνη Α'.¹²⁴ Η ανάμιξη της Ρώμης στα εσωτερικά της Παρθίας βεβαιώνεται στην περίπτωση του Βονώνη από τις πηγές, αλλά δεν επιβεβαιώνεται στις περιπτώσεις των Φραάτη και Τιριδάτη. Παρ' όλα αυτά θα πρέπει να θεωρείται βέβαιο ότι αν η Ρώμη δεν είχε άμεση σχέση στις περιπτώσεις του Φραάτη και του Τιριδάτη, είχε σίγουρα έμμεση. Η Ρώμη δεν θα άφηνε την ευκαιρία να τοποθετήσει στον θρόνο της μεγάλης της αντιπάλου κάποιον που θα εξυπηρετούσε τα δικά της συμφέροντα.

πρεσβεία με τέτοιο μήνυμα στη Ρώμη, γ) ο Κάσσιος μάλλον αντέγραψε το χωρίο του Τάκιτου και απλά μεταφέρει στην εποχή του Τιβέριου το κλίμα που υπήρχε στη δική του εποχή, το 230 μ.Χ, δ) ο Τάκιτος, μάλλον συγχέει πιθανότατα τις πληροφορίες σχετικά με τον σκοπό Πάρθων ευγενών κατά την επίσκεψή τους στην αυλή του Τιβέριου. Ο Ρωμαίος χρονογράφος αναφέρει ότι ήταν ανεπίσημη η έλευση αυτών των αριστοκρατών στη Ρώμη. Προφανώς, αυτό ίσως να ήταν το μεγάλο όνειρο του Αρτάβανου, το οποίο και μετέφεραν ως πληροφορία οι Πάρθοι αριστοκράτες στη Ρώμη –και όχι κάποια επίσημη πρεσβεία (όπως λανθασμένα ο Edwell εκτιμά: Both Tacitus and Dio mentioned that Artabanus sent an embassy to Tiberius, which spelled out a desire to restore the former western boundaries of the Achaemenid empire). ε) επίσης, πρέπει να σημειωθεί ότι ο Τάκιτος είναι πολύ σοβαρή πηγή, ώστε να καταγράψει ένα τέτοιο γεγονός μόνο σε μία γραμμή και να μην αναφέρει την αντίδραση της Ρώμης. Μία τέτοια πρεσβεία, με τέτοιο μήνυμα, είναι αδιανόητο να μην έχει λάβει την κατάλληλη απάντηση από τους Ρωμαίους. Η απάντηση θα έπρεπε να είναι τουλάχιστον ανάλογη με αυτή του Αλέξανδρου Σεβήρου στον Αρντασίρ Α'. στ) Όσοι νέοι ερευνητές βλέπουν ότι ο Τάκιτος λόγω της κλασσικής του παιδείας βάζει στο στόμα του Αρτάβανου την ανασύσταση της Αχαιμενιδικής αυτοκρατορίας, δεν παρατήρησαν ότι αυτό γίνεται σε άκαιρο σημείο; ο Βολογάσης Α' που ήταν όντως ένας πανίσχυρος και ικανός βασιλιάς και ο οποίος κατάφερε να συνομιλεί επί ίσοις όροις με τον Ρωμαίο αυτοκράτορα δε θα ήταν ιδανική επιλογή να έπραττε κάτι τέτοιο; ο Τάκιτος δεν ήταν πιο λογικό να επέλεγε τον Βολογάση Α' και όχι τον Αρτάβανο Γ' να στείλει μία πρεσβεία με τέτοιο μήνυμα;

¹²² Dabrowa (2017), 176. Colledge (1967), 48. Debevoise (1938), 157.

¹²³ Κάσσ. Δίων, 58.26. Dabrowa (2017), 176-177. Colledge (1967), 48-49.

¹²⁴ Dabrowa (2017), 177-178. Colledge (1967), 49. Debevoise (1938), 166-169.

Ύστερα από τον θάνατο του Τιβέριου, ο Καλιγούλας ανήλθε στον θρόνο της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας. Ο Αρτάβανος λίγο μετά την άνοδο του Καλιγούλα ως αυτοκράτορας της Ρώμης θέλησε να ανανεώσει με τον νέο αυτοκράτορα τη συνθήκη ειρήνης που υπήρχε επί Τιβέριου. Έτσι, για τον λόγο αυτό ο Πάρθος βασιλιάς εθελοντικά έφτασε στον Ευφράτη και συναντήθηκε με τον κυβερνήτη της Συρίας. Ο Αρσακίδης βασιλιάς ανανέωσε την συνθήκη ειρήνης με την Ρώμη και οι καλές σχέσεις των δύο αυτοκρατοριών συνεχίστηκαν για σχεδόν είκοσι χρόνια.¹²⁵

Η διπλωματική επαφή που ανέπτυξε ο Αρτάβανος με την Ρώμη, λίγο καιρό μετά την άνοδο του Καλιγούλα στον θρόνο δείχνει ότι ο Βασιλεύς των Βασιλέων φοβόταν μήπως ο νέος αυτοκράτορας αλλάξει πολιτική απέναντι στην Παρθία. Συνεπώς, η κίνηση του βασιλιά των Πάρθων ήταν από την μία μεριά έξυπνη, από την άλλη όμως φανερώνει και αδυναμία. Όταν ένας ηγέτης βιάζεται να ανανεώσει τις συνθήκες που είχε συνάψει νωρίτερα με τον προηγούμενο ηγέτη του αντίπαλου κράτους εκτός από φόβο φανερώνει και αδυναμία. Στην ουσία η κίνηση αυτή δείχνει ότι η Παρθική αυτοκρατορία ήταν την εποχή αυτή, ακόμη, σε υποδεέστερη θέση από την Ρωμαϊκή. Η ισχύς της Ρώμης και το κύρος της ήταν αναμφισβήτητα.

B. ΟΙ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΕΣ ΕΠΑΦΕΣ ΕΠΙ ΝΕΡΩΝΑ ΚΑΙ ΒΟΛΟΓΑΣΗ Α'

Η επόμενη διπλωματική επαφή μεταξύ Ρώμης και Παρθίας θα λάβει χώρα το 54 ή το 55 μ.Χ. Η αιτία της συνάντησης για άλλη μια φορά ήταν η Αρμενία. Ο βασιλιάς Βολογάσης Α' θα τοποθετήσει στον θρόνο της Αρμενίας τον αδερφό του Τιριδάτη.¹²⁶ Έτσι η Αρμενία μετά από τριάντα επτά χρόνια άλλαξε χέρια και από τα ρωμαϊκά πέρασε στα παρθικά. Όπως ήταν φυσικό και επόμενο, η Ρώμη αντέδρασε και ο νεαρός τότε αυτοκράτορας Νέρωνας έστειλε στην Ασία τον στρατηγό του Κορβούλωνα να επιληφθεί της κατάστασης.¹²⁷ Ο Ρωμαίος στρατηγός διέσχισε την Καππαδοκία για να φθάσει στα όρια της Αρμενίας.¹²⁸ Όταν έφτασε, αντίκρισε ένα φρικτό θέαμα. Οι λεγεώνες της Ασίας λόγω της πολεμικής απραξίας τόσων χρόνων ήταν υπό διάλυση. Οπότε, πριν ξεκινήσει τις πολεμικές επιχειρήσεις εναντίον των Πάρθων και των Αρμενίων, έπρεπε να αναδιοργανώσει και να φροντίσει για την

¹²⁵ Σουητ., *Caes.*, 4.14.

¹²⁶ Τάκ., *Ann.*, 13.34. Gregoratti (2017), 109. Olbrycht (2013), 283. Colledge (1967), 50.

Mommsen (1974), 48. Debevoise (1938), 177-178.

¹²⁷ Τάκ., *Ann.*, 13.34-35. Gregoratti (2017), *ibid.* Goodman (1977), 56. Mommsen (1974), 49. Debevoise (1938), 179.

¹²⁸ Mitford (1989), 330.

εκπαίδευση των λεγεώνων του.¹²⁹ Την περίοδο αυτή ο Τιριδάτης έστειλε πρεσβεία στον Κορβούλωνα, όπως αναφέρει ο Τάκιτος, στην οποία ζητούσε από τον Ρωμαίο στρατηγό να δεχθεί την κατάσταση που είχε επιβάλει ο αδελφός του, ο Βολογάσης, και να ανανεώσουν τις συνθήκες ειρήνης και φιλίας που υπήρχαν νωρίτερα.¹³⁰ Ο Κορβούλωνας απάντησε ότι η Ρώμη δεν δεχόταν την νέα αυτή κατάσταση και ότι εστάλη στην περιοχή για να επαναφέρει την Αρμενία στην ρωμαϊκή σφαίρα επιρροής. Οι συζητήσεις κατέληξαν σε αδιέξοδο και η μόνη λύση ήταν ο πόλεμος.¹³¹

Το 58 μ.Χ. ο Κορβούλωνας όντας έτοιμος πλέον, επιτέθηκε στον Τιριδάτη. Ο βασιλιάς της Αρμενίας ζήτησε βοήθεια από τον αδελφό του, τον Βολογάση, αλλά εκείνος ήταν απασχολημένος στην Υρκανία αντιμετωπίζοντας έναν σφετεριστή του θρόνου του, ονόματι Βαρδάνη¹³². Ο Τιριδάτης προσπάθησε να προβάλει αντίσταση στον Κορβούλωνα, αλλά δεν τα κατάφερε. Ο Ρωμαίος στρατηγός είχε καταφέρει από το 58-60 μ.Χ. να επαναφέρει την Αρμενία στη ρωμαϊκή σφαίρα επιρροής, καθώς είχε εκδιώξει τον Τιριδάτη.¹³³ Οι Ρωμαίοι είχαν καταλάβει την Αρμενία και είχαν τοποθετήσει στον θρόνο τον Τιγράνη. Τότε διέπραξαν το λάθος να αντικαταστήσουν τον Κορβούλωνα με τον Παίτο, ο οποίος δεν ήταν τόσο ικανός στρατηγός όσο ο προκάτοχός του. Ο νέος στρατηγός ήταν επιφορτισμένος με τη διατήρηση της περιοχής στη ρωμαϊκή δικαιοδοσία. Ο Κορβούλωνας είχε μεταφερθεί στη Συρία. Ο Βολογάσης στο μεταξύ κατέπνιξε την επανάσταση του Βαρδάνη και ξεκίνησε τις προετοιμασίες, για να εισβάλει στην Αρμενία με σκοπό να επαναφέρει τον αδελφό του, τον Τιριδάτη, στον θρόνο της Αρμενίας.¹³⁴

Ο Παίτος προσπάθησε να λύσει το ζήτημα διπλωματικά στέλνοντας στον Βασιλέα των Βασιλέων επιστολή, στην οποία του ζητούσε να μην επέμβει στην Αρμενία, γιατί η περιοχή ανήκε στη ρωμαϊκή δικαιοδοσία ανέκαθεν. Επιπροσθέτως, τον προειδοποιούσε, ότι ναι μεν τώρα διέθετε μόνο δυο λεγεώνες για να αντιμετωπίσει ολόκληρο το παρθικό στράτευμα, πολύ σύντομα δε, αν το απαιτούσαν οι συνθήκες, η Ρώμη θα μπορούσε να τον ενισχύσει με πολύ περισσότερες δυνάμεις. Ο Βολογάσης απάντησε αρνητικά στα αιτήματα του Παίτου και η

¹²⁹ Τάκ., *Ann.*, 13.35. Gregoratti (2017), 112. Kennedy (1989), 235. Colledge (1967), 50. Mommsen (1974), 49-50. Debevoise (1938), 180-181.

¹³⁰ Τάκ., *Ann.*, 13.37. Dabrowa (2017), 181.

¹³¹ Τάκ., *Ann.*, 13.37-38. Debevoise (1938), 180.

¹³² Dabrowa (2017), 181. Ο Βαρδάνης έμεινε γνωστός ως Βαρδάνης ο Β'. Gregoratti (2017), 112. Colledge (1967), 50. Mommsen (1974), 53.

¹³³ Τάκ., *Ann.*, 13.41, 14.23-26. Gregoratti (2017), 114. Mommsen (1974), 53-54. Debevoise (1938), 183-184.

¹³⁴ Τάκ., *Ann.*, 15.2, 15.6. Gregoratti (2017), 114-115. Colledge (1967), 50-51. Mommsen (1974), 56-57. Debevoise (1938), 186-188.

κατάσταση όδευσε πάλι σε πολεμική σύρραξη.¹³⁵ Οι Ρωμαίοι τώρα κάτω από τις διαταγές του Παίτου το 62 μ.Χ. ηττήθηκαν κατά κράτος από τον Βολογάση, ο οποίος επανέφερε τον αδελφό του Τιριδάτη στον θρόνο της Αρμενίας. Ο Κορβούλωνας το διάστημα αυτό βρισκόταν στη Συρία με τον στρατό του και φρόντιζε για την ασφάλεια των συνόρων της αυτοκρατορίας στην εν λόγω περιοχή.¹³⁶

Η κατάσταση έγινε ξανά δυσάρεστη για την Ρώμη, καθώς μετά την ήττα του Παίτου, η Αρμενία επέστρεφε στις αγκάλες της Παρθίας, όπως ακριβώς το 54 μ.Χ. Ο Νέρων πληροφορήθηκε την κατάσταση και έδωσε εντολές ο Κορβούλωνας να αναλάβει εκ νέου την υπόθεση της Αρμενίας. Ο Βολογάσης βρισκόταν σε πλεονεκτικότερη θέση του Κορβούλωνα, γιατί είχε την Αρμενία υπό την δικαιοδοσία του, αλλά και ο στρατός του ήταν πανέτοιμος να αναλάβει δράση εναντίον των Ρωμαίων. Ο Κορβούλωνας προετοίμασε τον στρατό του να επιτεθεί ξανά εναντίον των Πάρθων και των Αρμενίων παρά τις δυσκολίες που επρόκειτο να αντιμετωπίσει.¹³⁷ Επίσης ο Κορβούλωνας για να προστατέψει καλύτερα την περιοχή του Ευφράτη (μέρος της Συρίας και της Αρμενίας) έχτισε και ισχυρά φρούρια.¹³⁸ Η κατάσταση πλέον είχε ξεφύγει από τα συνηθισμένα, καθώς οι δυο πλευρές μάχονταν ήδη δέκα χρόνια και ο πόλεμος ήταν συνεχώς αμφίροπος. Οι Πάρθοι, αν και έτοιμοι να συνεχίσουν τον πόλεμο, έδειξαν να θέλουν να έρθουν σε συνεννόηση με την αντίπαλη πλευρά. Ο Κορβούλωνας γνωρίζοντας ότι μια νέα πολεμική αναμέτρηση με τους Πάρθους ενδέχεται να θέσει σε κίνδυνο όλα όσα είχε πετύχει τόσα χρόνια με τόσο κόπο, έδειξε κι αυτός ότι ήθελε να βρεθεί μια χρυσή τομή, ώστε να σταματήσει αυτό το αιματοκύλισμα. Έτσι, μέσα στο κλίμα αυτό οι δυο πλευρές προσήλθαν στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων και κατέληξαν στο εξής: ο Βολογάσης θα άφηνε την Αρμενία και ο Κορβούλωνας θα γκρέμιζε τα φρούρια που έχτισε κοντά στον Ευφράτη, για να προστατεύει καλύτερα την περιοχή.¹³⁹

Ο Τιριδάτης κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων ζήτησε από τον Κορβούλωνα κατ' ιδίαν συνάντηση, ώστε να βρεθεί μία ειρηνική λύση από κοινού και για αυτόν. Ο Ρωμαίος στρατηγός θεωρούνταν αξιόπιστος άνθρωπος από τον Τιριδάτη, γι' αυτό του ζήτησε να συναντηθούν.¹⁴⁰ Ο Τιριδάτης εκπροσωπούσε εκτός από τα δικά του συμφέροντα κι αυτά του

¹³⁵ Τάκ., *Ann.*, 15.13-14.

¹³⁶ Τάκ., *Ann.*, 15.14-17. Gregoratti (2017), 116-117. Colledge (1967), 51. Mommsen (1974), 57-58. Debevoise (1938), 188-191.

¹³⁷ Τάκ., *Ann.*, 15.25-26. Mommsen (1974), 59-60.

¹³⁸ Τάκ., *Ann.*, 15.17. Mommsen (1974), *ibid.* Debevoise (1938), 189.

¹³⁹ Τάκ., *Ann.*, 15.17. Dabrowa (2017), 182-183. Mommsen (1974), *ibid.* Debevoise (1938), 191-192.

¹⁴⁰ Τάκ., *Ann.*, 15.28. Dabrowa (2017), 183. Debevoise (1938), 193.

αδελφού του, του Βολογάση. Οι δυο άνδρες συναντήθηκαν το 63 μ.Χ. Η τοποθεσία της συνάντησής τους είναι άγνωστη, αφού καμία πηγή δεν την αναφέρει. Οι Κορβούλωνας και Τιριδάτης συνοδεύονταν έκαστος από είκοσι ιππείς.¹⁴¹ Οι δύο άνδρες αποφάσισαν, όπως μνημονεύει ο Τάκιτος, ο Τιριδάτης να μεταβεί στην Ρώμη και να δεχθεί το στέμμα του από τον Νέρωνα. Έτσι, με τον τρόπο αυτό δεν θα πλήττονταν ούτε το κύρος το δικό του, ούτε του Βολογάση, αλλά ούτε της Ρώμης. Η συνάντηση έληξε αίσια, καθώς οι δυο τους πριν αποχωριστούν αλληλοασπάστηκαν.¹⁴² Όμως, η στέψη του Τιριδάτη άργησε να γίνει. Ο Τιριδάτης μετέβη στη Ρώμη το 66 μ.Χ., όπου ο Νέρων μέσα σε επευφημίες τοποθέτησε το στέμμα της Αρμενίας στην κεφαλή του.¹⁴³ Ο Σουητώνιος αναφέρει την στέψη του Τιριδάτη στη Ρώμη ως ένα από τα μεγαλύτερα θεάματα που οργάνωσε ο αυτοκράτορας Νέρωνας. Η στέψη του ήταν λαμπρή. Ο αυτοκράτορας μετά την λήξη της στέψης του Αρμένιου βασιλιά έκλεισε τις πύλες του ναού του Ιανού, όπως είχε πράξει στο παρελθόν και ο Οκταβιανός.¹⁴⁴ Τέλος, όπως και ο Οκταβιανός, έτσι κι αυτός αποτύπωσε την ειρήνη που «πέτυχε» σε νομίσματα που έκοψε για τον λόγο αυτό.¹⁴⁵

Οι διπλωματικές επαφές που αναπτύχθηκαν κατά τα δώδεκα αυτά χρόνια αναδεικνύουν τα παρακάτω πράγματα: α) οι διαπραγματεύσεις ακολουθούσαν συνεχώς τα νέα δεδομένα που επέφεραν κάθε φορά τα πολεμικά γεγονότα που προηγήθηκαν, τα οποία συνεχώς ήταν διαφορετικά β) η Αρμενία άλλαξε χέρια μετά από σχεδόν έναν αιώνα, γ) η Ρώμη για πρώτη φορά μετά από την εποχή του Αυγούστου βρέθηκε σε ισότιμη διαπραγματευτική θέση με την Παρθία, δ) το κλείσιμο της πύλης του ναού του Ιανού είχε μεγάλη συμβολική κίνηση (βλ. σελ. 49-50)

Εικόνα 2. Αργυρό δηνάριο του Νέρωνα το 66 μ.Χ., όπου στον εμπροσθότυπο απεικονίζεται ο Νέρων και στον οπισθότυπο απεικονίζονται οι κλειστές πύλες του ναού του Ιανού.¹⁴⁶

¹⁴¹ Τάκ., *ibid.* Debevoise (1938), *ibid.*

¹⁴² Τάκ., *ibid.* Colledge (1967), 51. Mommsen (1974), 60.

¹⁴³ Σουητ., *Caes.*, 6.13. Debevoise (1938), 193-195.

¹⁴⁴ Σουητ., *ibid.* Debevoise (1938), 194.

¹⁴⁵ Barrett (2000), 58.

¹⁴⁶ Barrett (2000), 57.

Συγκεκριμένα, στην αρχή των γεγονότων και τις αρχικές διαπραγματεύσεις φαίνεται από την πλευρά του Τιριδάτη ότι ναι μεν δεν επιθυμούσε τη σύγκρουση με την Ρώμη, αλλά ήταν διατεθειμένος, αν αυτό ήταν απαραίτητο να συγκρουστεί. Φυσικά, υπολόγιζε ότι στη σύγκρουση αυτή θα είχε τον αδελφό του, τον Βολογάση, συμπαραστάτη του. Ο Αρμένιος βασιλιάς γνώριζε, ότι μόνος του δεν είχε καμία τύχη απέναντι στις λεγεώνες της Ρώμης. Ο Κορβούλωνας που εστάλη από τη Ρώμη έχοντας ως αποστολή του την επαναφορά της Αρμενίας στο ρωμαϊκό άρμα, ουσιαστικά απαίτησε από τον Τιριδάτη να αλλάξει πλευρά και να έρθει με την Ρώμη. Η Ρώμη δεν άφηνε περιθώριο στην Αρμενία να μεταπηδήσει από τη ρωμαϊκή πλευρά στην παρθική. Επομένως, ο πόλεμος ήταν η μόνη λύση την στιγμή εκείνη, το 58 μ.Χ.

Ο Τιριδάτης έχασε τον θρόνο του, γιατί δεν μπόρεσε να αντιμετωπίσει τις ρωμαϊκές λεγεώνες μόνος του. Ο αδελφός του τον άφησε μόνο του αρχικά στην επίθεση της Ρώμης, αφού πολεμούσε στην Υρκανία τον σφετεριστή Βαρδάνη.¹⁴⁷ Ο Κορβούλωνας, αφού ανέτρεψε τον Τιριδάτη, έφερε στην ύπατη εξουσία της Αρμενίας τον Τιγράνη, ο οποίος κάθισε στον θρόνο ως ο Τιγράνης ο Δ'.¹⁴⁸ Στην φάση αυτή η Ρώμη διαπράττει ένα μεγάλο σφάλμα, στέλνει στην θέση του Κορβούλωνα τον Παίτο και τον Κορβούλωνα τον στέλνει στη Συρία. Εν τω μεταξύ ο Βολογάσης είχε καταπνίξει την επανάσταση του Βαρδάνη και επέστρεψε στην Αρμενία, για να επαναφέρει τον αδελφό του. Ο Παίτος στις διπλωματικές επαφές που ανέπτυξε φαίνεται ότι αντιμετώπισε τον Πάρθο βασιλιά με φόβο. Οι απειλές του ότι σε ενδεχόμενη επίθεση από την Παρθία η Ρώμη θα τον συνέδραμε με μεγαλύτερο στρατό από αυτόν που διέθετε ο Βολογάσης, αυτό ακριβώς υποδηλώνει. Ο Βολογάσης προφανώς το κατανόησε και αρνήθηκε το αίτημα του Παίτου να αφήσει την κατάσταση στην Αρμενία ως έχει. Ο Πάρθος βασιλιάς κατάφερε να ανακαταλάβει την Αρμενία και να επαναφέρει τον αδελφό του στον θρόνο. Ο Παίτος έχασε εύκολα από τον Βολογάση όλα όσα είχε κερδίσει με κόπο ο Κορβούλωνας.¹⁴⁹ Η Ρώμη μαθαίνοντας τα νέα της ήττας του Παίτου¹⁵⁰ συνειδητοποίησε το μεγάλο της σφάλμα και ανέθεσε ξανά στον Κορβούλωνα τη στρατηγία του πολέμου της Αρμενίας. Ο Κορβούλωνας πριν ξεκινήσει νέο πόλεμο με την Παρθία προσπαθεί να έρθει σε διαπραγματεύσεις με τον βασιλιά της. Οι δύο πλευρές, ενώ έχουν ξεκινήσει τις διερευνητικές συζητήσεις, δεν σταμάτησαν παράλληλα να προετοιμάζονται για πόλεμο. Οι Αρμένιοι και οι Πάρθοι ήταν έτοιμοι να

¹⁴⁷ Olbrycht (2013), 281. Colledge (1967), 50.

¹⁴⁸ Τάκ., *Ann.*, 15.1.

¹⁴⁹ Colledge (1967), 50-51. Mommsen (1974), 56-57.

¹⁵⁰ Την ήττα αυτή οι σύγχρονοι Ρωμαίοι την παραλλήλισαν με εκείνη στα Καυδιανά δίκρανα το 321 π.Χ., Τάκ., *Ann.*, 15.13.

υπερασπιστούν την Αρμενία και οι Ρωμαίοι να επιχειρήσουν μία νέα εισβολή στην επικράτεια του Τιριδάτη. Ευτυχώς αυτή τη φορά οι δυο πλευρές συνειδητοποιούν, ότι ήταν αδύνατο να συνεχιστεί για πολύ καιρό αυτή η σύγκρουση και αποφασίζουν να βρουν μια ειρηνική λύση.¹⁵¹ Η λύση που δόθηκε συνέφερε και τις τρεις πλευρές, αφού ο Τιριδάτης κρατούσε τον θρόνο του, ο Βολογάσης με την διατήρηση του θρόνου της Αρμενίας από τον αδελφό του εξασφάλιζε τα συμφέροντα της Παρθίας στην περιοχή και η Ρώμη με την αποδοχή του Τιριδάτη να έρθει στην αιώνια πόλη για να λάβει το στέμμα από τον Νέρωνα εξασφάλιζε κι αυτή τα συμφέροντά της, αλλά και το κύρος της. Η Αρμενία με την παρούσα λύση ουσιαστικά δεν έφευγε από την σφαιρα επιρροής της Ρώμης, αλλά ούτε και από αυτή της Παρθίας. Η κατάστασή της έμοιαζε με αυτή που βρέθηκε μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο η Γιουγκοσλαβία, δηλαδή ασκούσαν επιρροή πάνω της και οι δύο υπερδυνάμεις, τώρα στη Γιουγκοσλαβία η Αμερική και η Ε.Σ.Σ.Δ, τότε η Ρώμη και η Παρθία στην Αρμενία.

Η εξεύρεση αυτής της λύσης υποδηλώνει ότι την περίοδο αυτή η Ρώμη και η Παρθία σε επίπεδο δύναμης-ισχύος ήταν ισότιμες. Η Ρώμη νωρίτερα ήταν αναμφισβήτητα ισχυρότερη από την Παρθία και αυτό αποτυπωνόταν στις έως τότε συνθήκες που συνήπταν οι δυο αυτοκρατορίες. Η Ρώμη μάλιστα είχε φτάσει σε τέτοιο σημείο, ώστε να βρίσκουν καταφύγιο σε αυτή ακόμη και μέλη της βασιλικής οικογένειας. Επίσης, η απειλή και μόνο της χρήσης στρατιωτικής βίας από μέρος της έφτανε για να επιστραφούν τα ρωμαϊκά λάβαρα του Κράσσου και του Αντωνίου, αλλά και οι αιχμάλωτοι που άφησαν πίσω τους οι δυο προαναφερθέντες Ρωμαίοι στρατηγούς. Τέλος, το σημαντικότερο, ήταν σε θέση να επηρεάζει ακόμη και την διαδοχή στον παρθικό θρόνο. Όμως, όλα τα παραπάνω για πρώτη φορά σταμάτησαν να ισχύουν, καθώς ο Βολογάσης με την χρηστή του διοίκηση και την επιμονή του κατάφερε να γυρίσει την κατάσταση και να φέρει την Παρθία σε ισότιμη θέση με την Ρώμη. Η Παρθία στον πόλεμο αυτό της Αρμενίας έδειξε ότι ήταν σε θέση να διεξάγει μακροχρόνιες στρατιωτικές επιχειρήσεις, αλλά και να καταπνίγει και επαναστάσεις που συνέβαιναν συγχρόνως στο εσωτερικό της. Συνήθως, νωρίτερα οι εμφύλιες διαμάχες ανάγκαζαν τους Πάρθους βασιλείς να αποσύρονται ταχέως από τα στρατιωτικά θέατρα των επιχειρήσεων της Εγγύς και Μέσης Ανατολής για να επιλύσουν τα εσωτερικά τους θέματα. Ως συνέπεια αυτής της αδυναμίας τους, στη συνέχεια, αναγκάζονταν να δέχονται ως τετελεσμένα τα σχέδια της Ρώμης. Η Ρώμη για πρώτη φορά δέχτηκε να αναγνωρίσει ως βασιλιά σε ένα κράτος που το θεωρούσε προτεκτοράτο της έναν άνθρωπο, που δεν ενέκρινε ουσιαστικά η ίδια. Εξίσου σπουδαίο είναι και το γεγονός ότι η

¹⁵¹ Τάκ., *Ann.*, 15.28. Mommsen (1974), 58-60.

Ρώμη πρώτη φορά στην ιστορία της αναγκάζεται να γκρεμίσει αμυντικές της οχυρώσεις. Συνήθως αυτό το απαιτούσε η ίδια από τους αντιπάλους της.

Ο Νέρωνας μετά τη στέψη του Τιριδάτη ως βασιλιά της Αρμενίας έκλεισε τον ναό του Ιανού¹⁵², όπως ακριβώς είχε πράξει σχεδόν ογδόντα χρόνια νωρίτερα ο Αύγουστος.¹⁵³ Ο συμβολισμός ήταν ο ίδιος, η πραγματικότητα, όμως, διαφορετική. Ο Αύγουστος, όταν το έπραξε σήμαινε ότι η Ρώμη έπαυε να είναι σε πόλεμο. Ο Νέρωνας έπραξε ακριβώς το ίδιο, το 66 μ.Χ. Παρ' όλα αυτά, οι δύο περιπτώσεις ήταν εντελώς διαφορετικές. Όταν ο Αύγουστος έκλεινε την θύρα του ναού η Ρώμη έβγαινε οριστικά από έναν μακροχρόνιο εμφύλιο σπαραγμό, στον οποίο ο ίδιος ήταν ο αναμφισβήτητος νικητής. Η Ρώμη άλλαζε οριστικά πολιτειακό καθεστώς και από αυτό της *res publica* μεταπηδούσε σε αυτό της ηγεμονίας. Οι πόλεμοι για την πόλη του Ρωμύλου είχαν λάβει τέλος κι αυτή θα μπορούσε από εδώ και στο εξής να απολαμβάνει τα αγαθά της ειρήνης. Ο Νέρωνας από την μεριά του ούτε είχε βάλει τέλος σε κάποιον εμφύλιο πόλεμο, ούτε εξήλθε αναμφισβήτητος νικητής από τον πόλεμο που διεξήγαγε. Η Ρώμη για την ακρίβεια στον πόλεμο της Αρμενίας που κράτησε δώδεκα χρόνια δεν νίκησε, αλλά ήρθε σε έναν έντιμο συμβιβασμό. Το καθεστώς της αιώνιας πόλης δεν άλλαζε, αλλά παρέμενε το ίδιο, δηλαδή η Ρώμη παρέμενε στο καθεστώς της ηγεμονίας. Εν ολίγοις, η πράξη αυτή του Νέρωνα ήταν καθαρά ένας θεατρνισμός. Ήταν μια πράξη που είχε στόχο να ρίξει στάχτη στα μάτια του λαού της Ρώμης για όσα συνέβησαν στον πόλεμο της Αρμενίας, στον οποίο μεγάλο μερίδιο ευθύνης για την κατάληξή του έφερε ο ίδιος ο αυτοκράτορας¹⁵⁴. Το μόνο κοινό στοιχείο συμβολισμού που υπήρξε μεταξύ της κίνησης του Οκτάβιου και εκείνης του Νέρωνα ήταν ότι η Ρώμη έπαυε να βρίσκεται σε πόλεμο.

Γ. ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΠΑΦΗ ΒΕΣΠΑΣΙΑΝΟΥ ΚΑΙ ΒΟΛΟΓΑΣΗ Α'

Η Παρθία ανέπτυξε διπλωματικές επαφές ξανά με τη Ρώμη λίγα χρόνια αργότερα από τη λήξη του μεταξύ τους πολέμου για την περιοχή της Αρμενίας το 66 μ.Χ. Ο Βασιλεύς των Βασιλέων έστειλε το πιθανότερο

¹⁵² Σουητ., *Caes.*, 6.13.

¹⁵³ Σουητ., *Caes.*, 2.21. Φλώρ, *Epit.*, 2.34.

¹⁵⁴ Η απόφαση του Νέρωνα να αντικαταστήσει τον Κορβούλωνα με τον Παίτο, ενώ ο πόλεμος ήταν εν εξελίξει έκρινε ουσιαστικά την έκβαση του πολέμου. Ο Παίτος αποδείχτηκε ανίκανος να σηκώσει το βάρος του πολέμου με αποτέλεσμα ότι είχε πετύχει με τόσο κόπο νωρίτερα ο προκατόχός του να απολεσθεί μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα. Έτσι, η Ρώμη έχασε την ευκαιρία να συνομιλήσει με τους Πάρθους ξανά από θέση ισχύος.

το 74 μ.Χ. στον αυτοκράτορα Βεσπασιανό πρεσβεία για να του ζητήσει βοήθεια, προκειμένου να αντιμετωπίσει τους εισβολείς Αλανούς.¹⁵⁵ Οι Αλανοί είχαν εισβάλει στην Παρθία και είχαν δημιουργήσει μεγάλα προβλήματα σε αυτήν, αφού λεηλατούσαν και κατέστρεφαν τα πάντα στο πέρασμά τους.¹⁵⁶ Ο Βολογάσης ζητούσε από τους Ρωμαίους να τον συνδράμουν στο πρόβλημα που αντιμετώπιζε. Μάλιστα για να τους πείσει δεν ήθελε να είναι ηγέτης του συμμαχικού στρατού ο ίδιος, αλλά ένας από τους γιους του Βεσπασιανού.¹⁵⁷ Ο Βεσπασιανός αρνήθηκε να συντρέξει τον Πάρθο βασιλιά και οι διαπραγματεύσεις σταμάτησαν.¹⁵⁸

Ο Σουητώνιος εκτός από τα παραπάνω αναφέρει ότι ο Δομιτιανός, ο δευτερότοκος γιος του Βεσπασιανού έκανε τα πάντα να πείσει τον πατέρα του να βοηθήσει τους Πάρθους και να αναλάβει αυτός την ηγεσία των στρατιωτικών δυνάμεων που θα έστελνε ως βοήθεια η Ρώμη στους Πάρθους. Η ενέργεια αυτή του Δομιτιανού αναδεικνύει ότι μεταξύ των δυο γιων του Βεσπασιανού υπήρχε κάποιος ανταγωνισμός. Ο Δομιτιανός προφανώς, επιθυμούσε να ηγηθεί του ρωμαϊκού αυτού στρατού για να αποδείξει στον πατέρα του ότι ήταν ικανός στρατηγός, άρα και ικανός για να αναλάβει τον θρόνο της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας. Επίσης, ο Ρωμαίος ιστορικός αναφέρει ότι ο Βολογάσης μετά τις αποτυχημένες διαπραγματεύσεις με την Ρώμη, ζήτησε βοήθεια και από άλλους βασιλείς της Ανατολής για να αντιμετωπίσει την εισβολή των Αλανών. Οι Αλανοί είχαν εισβάλει στην Παρθία από την Μηδία την Ατροπατηνή. Οι επιδρομείς είχαν καταφέρει να φέρουν τους Πάρθους σε πολύ δύσκολη κατάσταση, γι' αυτό ο Βολογάσης στράφηκε στη Ρώμη για βοήθεια.¹⁵⁹

Η εισβολή των Αλανών δημιούργησε μεγάλη αναταραχή στην περιοχή γύρω από τον Καύκασο και την Κασπία. Το Σαρματικό αυτό φύλο εισέβαλε στη Μέση Ανατολή από την περιοχή του Καυκάσου. Οι λαοί που επηρεάστηκαν από αυτή την εισβολή ήταν οι Αρμένιοι, οι Ίβηρες¹⁶⁰ και οι Πάρθοι. Οπότε η αποστολή πρεσβείας στη Ρώμη για βοήθεια από τον Βολογάση ήταν μία πολύ λογική κίνηση του Πάρθου βασιλιά. Τα συμφέροντα της Ρώμης φαινομενικά την περίοδο αυτή συνέπιπταν με εκείνα της Παρθίας. Οι Αλανοί αποτελούσαν απειλή και για τα ρωμαϊκά συμφέροντα στην περιοχή. Ο κίνδυνος ήταν κοινός και για τους δύο. Συνεπώς, δύναται κανείς να αναρωτηθεί: η άρνηση του Βεσπασιανού να

¹⁵⁵ Σουητ., *Caes.*, 8.2. Ferguson (2005), 12. Colledge (1967), 52. Debevoise (1938), 201.

Rostovtzeff (1936), σελ 111.

¹⁵⁶ Greatrex (2007), 139. Colledge (1967), 52. Debevoise (1938), 200-201.

¹⁵⁷ Debevoise (1938), 201.

¹⁵⁸ Σουητ., *Caes.*, 8.2. Ferguson (2005), 12. Debevoise (1938), 201. Rostovtzeff (1936), σελ 111.

¹⁵⁹ Σουητ., *ibid.*

¹⁶⁰ Ίβηρες ονόμαζαν οι αρχαίοι ιστορικοί τους κατοίκους που ζουν σήμερα στην περιοχή της Γεωργίας.

στείλει βοήθεια στους Πάρθους ήταν λογική; Ο Βεσπασιανός στην περίπτωση αυτή ενήργησε με την παρακάτω λογική, η οποία αποδείχτηκε μεγαλοφυής.

Ο Ρωμαίος αυτοκράτορας έστειλε στρατό να συνδράμει τον βασιλιά της Ιβηρίας εναντίον των Αλανών και όχι στον Βολογάση. Ο στρατός που έστειλε ο Βεσπασιανός συνεπικουρούμενος από αυτόν του Ίβηρα βασιλιά κατάφερε να αποκρούσει τους Αλανούς και κατέλαβε και την Καυκάσια Πύλη. Η στρατιωτική βοήθεια εστάλη στους Ίβηρες το 74 μ.Χ.¹⁶¹ Στη συνέχεια, ο Βεσπασιανός βοήθησε τον βασιλιά της Ιβηρίας να χτίσει ένα πανίσχυρο φρούριο, κοντά στη σημερινή Τιφλίδα, ώστε να ελέγχει και να προστατεύει την περιοχή καλύτερα. Το φρούριο χτίστηκε το 75 μ.Χ. Με τον τρόπο αυτό η Ρώμη σφράγισε τα σύνορά της στον Καύκασο.¹⁶² Επίσης, ο Βεσπασιανός άφησε την Αρμενία στην τύχη της, καθώς ούτε σε αυτή έστειλε στρατιωτικές ενισχύσεις. Στο μεταξύ ο Βολογάσης είχε έρθει σε πολύ δύσκολη θέση, καθώς οι Αλανοί εισβολείς έφτασαν ως το κέντρο της παρθικής αυτοκρατορίας στην Κτησιφώντα και την Εκατόμυλο. Επίσης, είχαν νικήσει τις δυνάμεις του Τιριδάτη της Αρμενίας και όλη η περιοχή ήταν σε καθεστώς τρόμου. Τελικά, οι εισβολείς θα οπισθοχωρήσουν και θα επιστρέψουν στα εδάφη τους που βρισκόταν βορείως του Καυκάσου, έχοντας αποκομίσει πολλά λάφυρα.¹⁶³

Η πολιτική αυτή του Βεσπασιανού πέτυχε να αποδυναμώσει τους Πάρθους, αλλά και τους Αρμένιους. Οι επιδρομείς φεύγοντας, άφησαν πίσω τους το χάος, το οποίο έπρεπε να διαχειριστούν οι Πάρθοι και οι Αρμένιοι, αφού οι περιοχές αυτών υπέστησαν καταστροφές. Οι Ρωμαίοι προστάτευσαν την Ανατολία και τη Συρία που ήταν άμεσα κάτω από την διοίκησή τους, ενώ για να εξασφαλίσουν και την περιοχή του Πόντου ενίσχυσαν τον βασιλιά της Ιβηρίας, ο οποίος αντιμετώπισε νικηφόρα τους Αλανούς, ενώ κατέλαβε και την Καυκάσια Πύλη. Έτσι, ο μεν σύμμαχος της Ρώμης, βασιλιάς της Ιβηρίας, ήλεγχε την οδό του Καυκάσου που οδηγούσε στα εδάφη της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας¹⁶⁴, η δε Ρώμη φρόντισε με δύο λεγεώνες της να εξασφαλίσει την τάξη στην περιοχή της Συρίας και του Ευφράτη.¹⁶⁵ Οι επιδρομές των Αλανών δεν επηρέασαν καθόλου την ρωμαϊκή αυτοκρατορία. Απεναντίας, βελτίωσαν τη γεωπολιτική της θέση, αφού η αιώνια αντίπαλός της, η Παρθία, αλλά και η Αρμενία (η οποία μετά τη συνθήκη ειρήνης που είχε συνάψει ο Τιριδάτης με τον Νέρωνα, δεν ανήκε στην πλήρη σφαίρα επιρροής της Ρώμης) σπατάλησαν πολλές δυνάμεις για να αντιμετωπίσουν τους εισβολείς. Η ενέργεια του

¹⁶¹ Dabrowa (1989), 72. Debevoise (1938), 201.

¹⁶² Greatrex (2007), 139. Dabrowa (1989), 72. Debevoise (1938), 201-202.

¹⁶³ Colledge (1967), 52.

¹⁶⁴ Dabrowa (1989), 72.

¹⁶⁵ Millar (1993), 81-82.

Βεσπασιανού να εγκαταλείψει την Αρμενία την δύσκολη αυτή στιγμή στην τύχη της δείχνει και την πολιτική κυνικότητα που τον χαρακτήριζε. Αυτό βέβαια είχε φανεί και στην περίπτωση του Ιουδαϊκού πολέμου.

Ο Βολογάσης¹⁶⁶ δεν θα ξεχάσει αυτή την συμπεριφορά του Βεσπασιανού και με την πρώτη ευκαιρία που του παρουσιάστηκε προσπάθησε να πάρει το αίμα του πίσω. Ο Πάρθος βασιλιάς τον 79 μ.Χ. θα στηρίξει εναντίον της Ρώμης έναν νεαρό που θα εμφανιστεί στον Ευφράτη, ο οποίος ισχυριζόταν ότι ήταν ο Νέρωνας. Παρ' όλα αυτά ο Ψευδο-Νέρωνας δεν θα πετύχει τον σκοπό του, να ανέλθει στον αυτοκρατορικό θρόνο της Ρώμης. Ο Τίτος, ο πρωτότοκος γιος του Βεσπασιανού, ανήλθε στον θρόνο και αντιμετώπισε επιτυχώς τον Ψευδο-Νέρωνα.¹⁶⁷

Οι δύο διπλωματικές επαφές που αναπτύχθηκαν τα χρόνια αυτά φανερώνουν τρία πράγματα. Πρώτον, η Ρώμη επί Βεσπασιανού ανέκαμψε, μετά τα τελευταία χρόνια της κακοδιοίκησης επί θητείας του Νέρωνα και των εμφυλίων που ακολούθησαν για το ποιος θα τον διαδεχθεί (64-69 μ.Χ.). Δεύτερον, η ευφυής πολιτική του να μην συνδράμει τους Αρμενίους και τους Πάρθους στον πόλεμό τους εναντίον των Αλανών, οδήγησε στην εξασθένησή τους. Ο ίδιος συγχρόνως φρόντισε να εξασφαλίσει τα ανατολικά του σύνορα είτε κινητοποιώντας τις λεγεώνες του στη Συρία και στον Ευφράτη, είτε συνδράμοντας τον σύμμαχό του, τον βασιλιά της Ιβηρίας, εναντίον των Αλανών.

Επιπλέον, το γεγονός ότι οι επιδρομές των Αλανών ανησύχησαν τόσο τους Ρωμαίους όσο και τους Πάρθους αποδεικνύει ότι όντως ήταν πολύ σοβαρή απειλή και για τους δύο. Οι καταστροφές που προκάλεσαν στην Παρθία και στην Αρμενία είναι άλλο ένα στοιχείο που δείχνει πόσο μεγάλη πληγή αποτέλεσαν για την περιοχή οι Αλανοί στις αρχές της δεκαετίας του 70 μ.Χ.

Τρίτον, η προσπάθεια της Παρθίας να εμπλακεί στα εσωτερικά της Ρώμης, στην περίπτωση του Ψευδο-Νέρωνα, δείχνει ότι η Παρθία παρά την αποδυνάμωσή της από την εισβολή των Αλανών παρέμενε ακόμη σπουδαία αντίπαλος, η οποία ήταν σε θέση να επηρεάσει και τη διαδοχή στη ρωμαϊκή αυτοκρατορία. Αυτή η πολιτική κίνηση των Πάρθων ήταν αντίστοιχη με τις κινήσεις των Ρωμαίων λίγα χρόνια νωρίτερα, όπως στις περιπτώσεις του Τιριδάτη και του Βονώνη. Η Παρθία απάντησε στη Ρώμη στη συγκεκριμένη περίπτωση με το ίδιο νόμισμα.¹⁶⁸

¹⁶⁶ Ενδέχεται να πρόκειται για Βολογάση Β', γιατί την ίδια περίοδο έχουν κοπεί νομίσματα και από τον Βολογάση τον Β'.

¹⁶⁷ Κάσσι. Δίων, 66.19. Colledge (1967), 52.

¹⁶⁸ Colledge (1967), *ibid.*

Δ. ΟΙ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΕΣ ΕΠΑΦΕΣ ΠΑΡΘΙΑΣ-ΡΩΜΗΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΔΟΜΙΤΙΑΝΟ ΩΣ ΚΑΙ ΤΟΝ ΤΡΑΪΑΝΟ

Ο Δομιτιανός ανήλθε στον θρόνο της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας το 81 μ.Χ. Διαδέχτηκε τον μεγαλύτερο αδελφό του, τον Τίτο, ο οποίος αν και βασιλεύσε για μικρό χρονικό διάστημα, κατάφερε να αφήσει το στίγμα του θετικά στη ρωμαϊκή αυτοκρατορία. Ο μικρότερος γιος του Βεσπασιανού διατήρησε γενικά πολύ καλές σχέσεις με την Παρθία, καθώς δεν έγινε κάποιο σημαντικό γεγονός που να επηρέασε σε μεγάλο βαθμό τις σχέσεις των δύο αυτοκρατοριών. Το μόνο περιστατικό που συνέβη κατά το διάστημα της βασιλείας του Δομιτιανού και όξυνε τις σχέσεις της Ρώμης με την Παρθία, ήταν η εμφάνιση ενός ακόμη νέου Ψευδο-Νέρωνα, ο οποίος διεκδίκησε τον θρόνο της Ρώμης για τον εαυτό του. Η Παρθία πολύ πιθανόν να στήριξε τον επίδοξο σφετεριστή, αλλά η Ρώμη έληξε γρήγορα το συμβάν. Οι λεγεώνες της Ρώμης στην Ανατολή επέβαλαν την θέληση της κεντρικής εξουσίας στην περιοχή που εμφανίστηκε ο σφετεριστής. Ο Πάρθος βασιλιάς, όταν συνέβη αυτό το περιστατικό, ήταν ή ο Οσορός ή ο Βολογάσης ο Β'. Η προσπάθεια αυτή να εμπλακεί ξανά η Παρθία στα εσωτερικά της Ρώμης τελείωσε εν τη γενέσει της.¹⁶⁹ Προφανώς, αυτό υποδηλώνει ότι η προετοιμασία του εγχειρήματος ήταν πρόχειρη και ότι η ισχύς της Ρώμης είχε ανακάμψει και ήταν πανέτοιμη να επιβάλει ξανά την θέλησή της στα πολιτικά πράγματα της Ανατολής.

Γενικά, η πολιτική κατάσταση στα ασιατικά σύνορα της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας επί Δομιτιανού κύλησε ήρεμα και ειρηνικά. Η Παρθία στο ίδιο διάστημα είχε να αντιμετωπίσει ξανά μεγάλα εσωτερικά προβλήματα. Οι βασιλείς που ανέρχονταν στον θρόνο των Αρσακιδών δεν μπορούσαν να κρατήσουν την θέση τους για μεγάλο χρονικό διάστημα. Συνεπώς, οι συνεχόμενες εσωτερικές έριδες ήταν υπεύθυνες για το ότι η Παρθία κατανάλωνε όλη την ενεργητικότητά της στα εσωτερικά της θέματα και όχι στα όσα συνέβαιναν εκτός αυτής.¹⁷⁰ Η Ρώμη από την πλευρά της την περίοδο που κυβέρνησε ο Δομιτιανός σπατάλησε το μεγαλύτερο μέρος της ενεργητικότητάς της στα Βαλκάνια, διεξάγοντας πολεμικές επιχειρήσεις εναντίον των Δακών, του Δεκέβαλου.¹⁷¹

Ο Νέρβας ανέλαβε μετά τη δολοφονία του Δομιτιανού το 96 μ.Χ., την αυτοκρατορική εξουσία στη Ρώμη. Ο Νέρβας το μικρό χρονικό διάστημα που κράτησε η διακυβέρνησή του δεν ανέπτυξε κάποιες

¹⁶⁹ Colledge (1967), 52.

¹⁷⁰ Colledge (1967), 53.

¹⁷¹ Χατζόπουλος (2015), 608-609.

διπλωματικές σχέσεις με την Παρθία. Συνέχισε, όμως, να διατηρεί το ήδη καλό κλίμα που υπήρχε μεταξύ των δύο αυτοκρατοριών. Η βασιλεία του Νέρβα κράτησε σχεδόν δύο χρόνια.¹⁷² Ο άνθρωπος που τον διαδέχτηκε αποδείχτηκε ότι ήταν ένας μεγάλος πολιτικός και στρατιωτικός ηγέτης. Ο Νέρβας είχε υιοθετήσει τον Τραϊανό λίγο μετά την άνοδό του στον θρόνο της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας.¹⁷³ Ο Τραϊανός είχε μεγάλη στρατιωτική καριέρα και έχαιρε σεβασμού και από τους συγκλητικούς και από τον στρατό. Άρα η αναγόρευσή του σε *princeps* Ρωμαίων δεν αντιμετώπισε κανένα απολύτως πρόβλημα.¹⁷⁴

Ο Τραϊανός βασίλεψε σχεδόν είκοσι χρόνια (98 μ.Χ.- 117 μ.Χ.). Η βασιλεία του δύναται να χαρακτηριστεί λαμπρή καθώς πέτυχε μεγάλα στρατιωτικά κατορθώματα εναντίον των εχθρών του, ενώ σε θέματα εσωτερικής πολιτικής πέτυχε την οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική γαλήνη με τα μέτρα που εφάρμοσε. Ως προς τις διπλωματικές σχέσεις με την Παρθία, ο Τραϊανός αρχικά διατήρησε καλές σχέσεις. Το βλέμμα του το έστρεψε εναντίον της Δακίας, η οποία ήταν ακόμη ανεξάρτητη και αποτελούσε έναν μόνιμο μπελά για τη ρωμαϊκή εξωτερική πολιτική. Το ίδιο διάστημα η Παρθία συνέχιζε να σπαταλά τις δυνάμεις της σε εμφύλιες διαμάχες. Οι δύο Πάρθοι που διεκδικούσαν την βασιλεία εκείνη την περίοδο ήταν ο Βολογάσης Γ' και ο Οσρόης Α'. Οι δυο τους εναλλάσσονταν στον θρόνο των Αρσακιδών ως το 127/8 μ.Χ.¹⁷⁵ Ο Τραϊανός τελικά επίλυσε το Δακικό θέμα, με την οριστική κατάκτηση της το 105/6 μ.Χ.. Η Δακία μετά τη νίκη του Τραϊανού μετατράπηκε σε επαρχία της Ρώμης.¹⁷⁶ Το 113 μ.Χ. ο Πάρθος βασιλιάς, ο Οσρόης¹⁷⁷, εκθρόνισε τον Αρμένιο βασιλιά, τον Αξιδάρη, και τοποθέτησε στη θέση του έναν δικό του. Η αντικατάσταση έγινε χωρίς την συγκατάθεση της Ρώμης. Ο Τραϊανός αμέσως μετά την πληροφόρησή του για τα γεγονότα στην Αρμενία αποφάσισε να δράσει αποφασιστικά. Με τον τρόπο αυτό διαταράχθηκαν οι καλές διακρατικές σχέσεις που χαρακτήριζαν τις δύο αυτοκρατορίες εικοσιτέσσερα χρόνια. Η περιοχή της Αρμενίας αποτέλεσε το αγκάθι των σχέσεων της Παρθίας και της Ρώμης μετά από σαράντα επτά χρόνια.¹⁷⁸

¹⁷² Χατζόπουλος (2015), 613-614.

¹⁷³ Χατζόπουλος (2015), 614. Goodman (1977), 67. Fears (1977), 147-148.

¹⁷⁴ Χατζόπουλος (2015), 615.

¹⁷⁵ Colledge (1967), 53.

¹⁷⁶ Χατζόπουλος (2015), 624-625. Goodman (1977), 68.

¹⁷⁷ Σε νομίσματα που έκοψε ο ίδιος αναφέρεται ως Χοσρόης. Colledge (1967), 53. Jones (1908), 172.

¹⁷⁸ Κάσσιος Δίων, 68.17. Χατζόπουλος (2015), 625. Colledge (1967), 53. Mommsen (1974), 66-67. Debevoise (1938), 218.

Ο Τραϊανός έμαθε για την πολιτική κατάσταση που δημιουργήθηκε στην Αρμενία, όταν ήταν στην Αθήνα. Ο Οσρόης το 113 μ.Χ. έστειλε στην Αθήνα πρέσβεις για να συναντήσουν τον Ρωμαίο αυτοκράτορα για να του προτείνουν τη συνέχιση της ειρήνης, αλλά και να δεχθεί τον Παρθαμασίρη ως τον νέο βασιλιά της Αρμενίας.¹⁷⁹ Ο Παρθαμασίρης ήταν ο μικρότερος γιος του Πάκορου Β', ενώ ο Αξιδάρης ο μεγαλύτερος, δηλαδή και οι δύο ήταν ανιψιοί του Οσρόη.¹⁸⁰ Ο Τραϊανός δέχτηκε την πρεσβεία, αλλά δεν έδωσε καμία απάντηση. Ο Πάρθος βασιλιάς αν και δεν έλαβε άμεση απάντηση από την πρεσβεία που έστειλε, παρ' όλα αυτά, περίμενε ότι ο Τραϊανός θα του απαντούσε.¹⁸¹ Ο Τραϊανός ετοίμασε τον στρατό του και την επόμενη χρονιά εισέβαλε στην Αρμενία. Ο αυτοκράτορας ήταν αποφασισμένος να τελειώνει με την Παρθία μια για πάντα. Δεν τον πτοούσαν οι προηγούμενες αποτυχημένες απόπειρες του Κράσσου και του Αντωνίου. Ο Δίων ο Κάσσιος αναφέρει ότι ο Τραϊανός κινούνταν κατά των Πάρθων από την φιλοδοξία του για δόξα.¹⁸² Γνώριζε ότι αν πετύχαινε την κατάκτηση της Παρθίας το κύρος του θα έφτανε αυτό του Αλεξάνδρου.

Ο Τραϊανός εισέβαλε στην Αρμενία την οποία κατέλαβε πολύ εύκολα.¹⁸³ Ο βασιλιάς της, ο Παρθαμασίρης, παρουσιάστηκε στο στρατόπεδο του Ρωμαίου αυτοκράτορα στην Ελεγεία και απόθεσε το στέμμα του στα πόδια του. Εκείνος ενώπιον του στρατού του, αλλά και άλλων γηγενών βασιλέων έκανε κάτι που δεν περίμενε κανείς. Ο Παρθαμασίρης περίμενε ότι ο Ρωμαίος εισβολέας θα του επέστρεφε το στέμμα, όπως είχε κάνει ο Νέρωνας στον Τιριδάτη το 66 μ.Χ. Αντ' αυτού, ο Τραϊανός δεν επέστρεψε το στέμμα και ανακοίνωσε ότι η Αρμενία θα μετατραπεί σε ρωμαϊκή επαρχία και θα διοικείται από Ρωμαίο έπαρχο¹⁸⁴. Η απόφαση αυτή έδειχνε την αποφασιστικότητα του αυτοκράτορα, ώστε να επιλύσει το θέμα της Αρμενίας οριστικά, όπως και της Παρθίας. Ο Παρθαμασίρης θα πεθάνει ξαφνικά λίγο αργότερα κάτω από αδιευκρίνιστες συνθήκες. Ορισμένοι μελετητές πιστεύουν ότι δολοφονήθηκε ύστερα από εντολή του Τραϊανού.¹⁸⁵

Στη συνέχεια ο ρωμαϊκός στρατός εισέβαλε στη Μεσοποταμία, όπου οι τοπικοί βασιλιάδες ήρθαν στον Τραϊανό για να κερδίσουν την

¹⁷⁹ Κάσσιος. Δίων, *ibid.* Mommsen (1974), 66-67. Debevoise (1938), 218-219. Longden (1931), 1.

¹⁸⁰ Σε νόμισμα που έκοψε ο ίδιος αναφέρεται ως Χοσρόης.. Colledge (1967), 53. Mommsen (1974), 66.

¹⁸¹ Κάσσιος. Δίων, 68.17. Debevoise (1938), 219.

¹⁸² Κάσσιος. Δίων, *ibid.* Edwell (2017), 112. Colledge (1967), 53.

¹⁸³ Κάσσιος. Δίων, 68.19. Χατζόπουλος (2015), 625. Mommsen (1974), 67. Debevoise (1938), 222.

¹⁸⁴ Κάσσιος. Δίων, 68.20. Χατζόπουλος (2015), *ibid.* Colledge (1967), 53. Η σκηνή αυτή αποτυπώθηκε και σε χάλκινα νομίσματα του Τραϊανού.

¹⁸⁵ Colledge (1967), 54. Debevoise (1938), 223-224. Longden (1931), 9. Jones (1908), 174.

εύνοιά του. Ο σπουδαιότερος αυτών ήταν ο Άβγαρος ο Ζ', ο οποίος ήταν βασιλιάς της Έδεσσας. Μάλιστα, ο βασιλιάς της Έδεσσας για να έχει περισσότερες πιθανότητες να κερδίσει την εύνοια του Τραϊανού έστειλε και τον νεαρό γιο του στο στρατόπεδό του. Οι Ρωμαίοι το 115 μ.Χ. είχαν καταφέρει να καταλάβουν σχεδόν όλη την βόρεια Μεσοποταμία. Ο Τραϊανός μετέτρεψε και τη Μεσοποταμία σε επαρχία. Ύστερα από αυτό το κατόρθωμα επέστρεψε στην Αντιόχεια την ίδια χρονιά, το 115 μ.Χ., για να διαχειμάσει.¹⁸⁶

Ο Οσρόης στο μεταξύ δεν μπορούσε να αντιδράσει, γιατί προσπαθούσε να κρατήσει τον θρόνο του από σφετεριστές που ξεφύτρωναν εναντίον του. Ένας εξ αυτών ήταν ο αδελφός του Σανατράκης. Ο Πάρθος βασιλιάς είχε καταφύγει στις Ανατολικές επαρχίες του κράτους του και για να συγκεντρώσει τις απαραίτητες στρατιωτικές δυνάμεις, αλλά και για να οργανώσει την αντεπίθεσή του κατά των Ρωμαίων.¹⁸⁷ Ο Τραϊανός την επόμενη χρονιά, το 116 μ.Χ., θα καταλάβει και τη νότια Μεσοποταμία, την Κτησιφώντα και την Ασυρία.¹⁸⁸ Με τον τρόπο αυτό κατάφερε να γίνει ο πρώτος Ρωμαίος αυτοκράτορας που κατέκτησε την πρωτεύουσα των Πάρθων. Επίσης, ο βασιλιάς της Μεσήνης, ο Αττάμπελος Ε', υποτάχθηκε στη δύναμη των Ρωμαίων.¹⁸⁹ Τα λάφυρα που κέρδισε ο Τραϊανός ήταν αμύθητα και ένα από αυτά ήταν ο χρυσός θρόνος του Πάρθου βασιλιά, ενώ ανάμεσα στους αιχμαλώτους ήταν και μέλη της βασιλικής οικογένειας, όπως η Οσροηνή, η κόρη του βασιλιά.¹⁹⁰ Η αιχμαλωσία μελών της βασιλικής οικογένειας και η κατοχή του χρυσού θρόνου του Πάρθου βασιλιά είχαν τεράστια συμβολική αξία για την Ρώμη (βλ. το παρακάτω υποκεφάλαιο). Συμβόλιζαν την ανωτερότητα της πολιτικής και στρατιωτικής δύναμης έναντι της Παρθίας. Η αυτοκρατορία των Αρσακιδών γινόταν κατώτερη της ρωμαϊκής. Ο Πάρθος βασιλιάς δεν ήταν πλέον ισάξιος συνομιλητής του Ρωμαίου αυτοκράτορα. Ο Τραϊανός ένωσε μεγάλη συγκίνηση, καθώς με το κατόρθωμά του αυτό γινόταν ο πρώτος Ρωμαίος που κατακτούσε την περιοχή. Η συγκίνησή του γινόταν ακόμη μεγαλύτερη σκεπτόμενος ότι ο μόνος άνθρωπος που είχε κατακτήσει την περιοχή νωρίτερα ήταν ο Μέγας Αλέξανδρος.¹⁹¹ Τα επιτεύγματά του αυτά ο Τραϊανός τα αποτύπωσε και στα νομίσματά του, όπου πάνω τους ανέγραφε το επίθετο «Παρθικός/ Parthicus».

¹⁸⁶ Κάσσ. Δίων, 68.21, 68.24. Colledge (1967), *ibid.* Mommsen (1974), 68. Debevoise (1938), 227-229.

¹⁸⁷ Colledge (1967), 54-55.

¹⁸⁸ Κάσσ. Δίων, 68.28. Colledge (1967), 54. Mommsen (1974), 68. Debevoise (1938), 230-233.

¹⁸⁹ Colledge (1967), *ibid.* Mommsen (1974), *ibid.* Debevoise (1938), 234.

¹⁹⁰ Colledge, *ibid.* Debevoise (1938), 233. Longden (1931), 14.

¹⁹¹ Κάσσ. Δίων, 68.29. Colledge (1967), *ibid.*

Εικόνα 3. Αργυροί σηστέριτιοι του Τραϊανού που κόπηκαν για τη νίκη του επί των Πάρθων το 115-117 μ.Χ. Στο αριστερό νόμισμα οι Πάρθοι προσκυνούν τον Τραϊανό, όπως και στο μεσαίο, στο νόμισμα δεξιά οι λεγεωνάριοι τον επευφημούν.¹⁹²

Τη χρονιά αυτή, όμως, ο Οσρόης θα καταφέρει να νικήσει τους σφετεριστές του θρόνου του και θα αντεπιτεθεί στους Ρωμαίους σε σημεία κλειδιά, στη Μεγάλη Αρμενία, στην Ασσυρία και τη Βαβυλώνα.¹⁹³ Συγχρόνως, θα έρθει σε επαφή με σατράπες που επιθυμούσαν να επαναστατήσουν εναντίον της πρόσφατης Ρωμαϊκής κυριαρχίας. Ο Άβγαρος Ζ' ήταν ο σημαντικότερος υποτελής του Τραϊανού που επαναστάτησε εναντίον του και μεταπήδησε στο στρατόπεδο του Αρσακίδη βασιλιά.¹⁹⁴ Η κατάσταση στη Μεσοποταμία γινόταν επικίνδυνη για τους Ρωμαίους. Ο αυτοκράτορας θα σπεύσει να αντιμετωπίσει τον στρατό του Οσρόη και των επαναστατών. Οι Ρωμαίοι θα καταφέρουν να διατηρήσουν το μεγαλύτερο μέρος της Αρμενίας και τη Μεσοποταμία.¹⁹⁵ Έχασαν, όμως, την Ασσυρία, ενώ και η κατάσταση στη Βαβυλώνα και στην Κτησιφώντα δεν ήταν εύκολη. Έτσι, ο Τραϊανός για να κερδίσει την εμπιστοσύνη των ντόπιων ανέθεσε τη διοίκηση των περιοχών αυτών σε έναν ευγενή Παρθικής καταγωγής, τον Παρθαμασπάτη, ο οποίος είχε και διασυνδέσεις με την Αρμενία.¹⁹⁶ Ο Παρθαμασπάτης ήταν για τη Ρώμη άλλος ένας υποτελής «πελάτης» βασιλιάς, ο οποίος έκοψε νόμισμα με την κεφαλή του, ως είθισται.¹⁹⁷

¹⁹² Beldianu (2015), 91.

¹⁹³ Debevoise (1938), 234-235. Longden (1931), 15.

¹⁹⁴ Colledge (1967), 55. Mommsen (1974), 68-69. Debevoise (1938), 235.

¹⁹⁵ Κάσσ. Δίων, 68.30. Colledge (1967), *ibid.* Mommsen (1974), 69.

¹⁹⁶ Κάσσ. Δίων, *ibid.* Edwell (2017), 113. Χατζόπουλος (2015), 626. Colledge (1967), *ibid.* Mommsen (1974), *ibid.* Debevoise (1938), 237.

¹⁹⁷ Bivar (1983), 91.

Ο Τραϊανός τη στιγμή αυτή έστρεψε την προσοχή του στη σημαντική πόλη της Χάτρας, η οποία βρισκόταν στην έρημο, αλλά τα καραβάνια και οι εμπορικοί δρόμοι περνούσαν από αυτή. Η Χάτρα είχε επαναστατήσει εναντίον του και έπρεπε οπωσδήποτε να την επαναφέρει υπό την εξουσία του. Χωρίς αυτή τα ρωμαϊκά συμφέροντα κινδύνευαν σοβαρά στην περιοχή. Οι Ρωμαίοι κατόρθωσαν να δημιουργήσουν ρήγμα στα τείχη της πόλης, αλλά δεν κατάφεραν να την καταλάβουν. Η δίψα και ο δύσκολος ανεφοδιασμός ανάγκασαν τον αυτοκράτορα να λύσει την πολιορκία και να αποσυρθεί στην Αντιόχεια για να διαχειμάσει. Η κατάσταση στη Μεσοποταμία και την Αρμενία έμεινε ως είχε. Ο Παρθιασπάτης, δυστυχώς για τα Ρωμαϊκά συμφέροντα, δεν μπόρεσε να κρατήσει την θέση του και εκδιώχθηκε από την Κτησιφώντα.¹⁹⁸

Ο Ρωμαίος αυτοκράτορας σχεδίαζε στο εγγύς μέλλον να επιστρέψει με τον στρατό του για να ανακαταλάβει αρχικά τη Χάτρα και στη συνέχεια όσες περιοχές έχασε από τον Οσρόη. Πέθανε στην Κιλικία ενώ βρισκόταν στον δρόμο της επιστροφής προς τη Ρώμη, από ασθένεια.¹⁹⁹ Ο οργανισμός του ήταν εξαντλημένος από τις συνεχείς εκστρατείες. Η παρθική περιπέτεια για τον Τραϊανό έληξε άδοξα, χωρίς να ολοκληρώσει τα φιλόδοξα σχέδιά του. Η κατάσταση για τον Οσρόη ήταν πάρα πολύ δύσκολη και η νέα εκστρατεία του Τραϊανού λογικά θα δημιουργούσε ακόμη μεγαλύτερα προβλήματα στον αντίπαλό του. Συνεπώς, η Παρθία γλίτωσε από τα χειρότερα λόγω του αιφνίδιου θανάτου του Τραϊανού.

Ο Τραϊανός με την Παρθία ανέπτυξε μία άμεση διπλωματική επαφή και μία έμμεση. Η άμεση διπλωματική επαφή ήταν η πρεσβεία που έστειλε ο Οσρόης στην Αθήνα στον Τραϊανό και η οποία έληξε αρνητικά για τους Πάρθους. Η έμμεση διπλωματική επαφή ήταν η ενθρόνιση του Παρθιασπάτη, ως βασιλιά των Πάρθων στην Κτησιφώντα, από τον Τραϊανό. Η πρώτη προσέγγιση δείχνει την πρόθεση του Οσρόη να μην φτάσουν τα πράγματα στα άκρα, γι' αυτό και ζητάει από τον Ρωμαίο αυτοκράτορα την συνέχιση της ειρήνης, αλλά και την αναγνώριση του νέου βασιλιά της Αρμενίας. Φυσικά, όπως προελέχθη, δεν ήταν δυνατόν να δεχθεί τετελεσμένα η Ρώμη στην Αρμενία. Οπότε η αποφασιστική στρατιωτική απάντηση δείχνει την πρόθεση της Ρώμης να λύσει οριστικά το θέμα της Αρμενίας αρχικά και στη συνέχεια της Παρθίας. Η δεύτερη προσέγγιση δείχνει ότι ο Τραϊανός συνειδητοποίησε ότι η Παρθία δεν μπορεί να διοικηθεί ως ρωμαϊκή επαρχία και θα ήταν συνετό να την εντάξει στο άρμα της εξουσίας της Ρώμης ως κράτος πελάτη. Δυστυχώς για τη Ρώμη, ό,τι πέτυχε ο Τραϊανός στην Παρθική του εκστρατεία (113 μ.Χ.-117 μ.Χ.) αποδείχτηκε εφήμερο.

¹⁹⁸ Κάσσιος Δίων, 68.31-33. Colledge (1967), 55-56. Debevoise (1938), 239.

¹⁹⁹ Edwell (2017), 113. Χατζόπουλος (2015), 627. Mommsen (1974), 69.

Εικόνα 4. Η Ρωμαϊκή αυτοκρατορία, το 117 μ.Χ.²⁰⁰

Ε. ΟΙ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΕΣ ΕΠΑΦΕΣ ΡΩΜΗΣ ΚΑΙ ΠΑΡΘΙΑΣ ΕΠΙ ΑΔΡΙΑΝΟΥ ΚΑΙ ΑΝΤΩΝΙΝΟΥ ΤΟΥ ΕΥΣΕΒΟΥΣ

Ο Αδριανός μετά τον θάνατο του Τραϊανού αναδείχτηκε αυτοκράτορας. Τα θέματα που έχρηζαν άμεσης αντιμετώπισης από τον νέο αυτοκράτορα ήταν πολλά και φλέγοντα εκείνη την περίοδο. Συγκεκριμένα, η Αίγυπτος, η Κυρηναϊκή και η Κύπρος ήταν ακόμη σε καθεστώς εξέγερσης.²⁰¹ Επίσης, στα σύνορα του Ρήνου η Ρώμη είχε να αντιμετωπίσει γερμανικά φύλα που προσπαθούσαν να διασπάσουν τα ρωμαϊκά σύνορα και να εισβάλουν στα εδάφη της. Η κατάσταση ήταν εξίσου τεταμένη και στην Βρετανία, όπου Βρετανικές φυλές από τον ελεύθερο βορρά (σημερινή Σκωτία) δημιουργούσαν προβλήματα στη ρωμαϊκή διοίκηση του νησιού με τις επιδρομές τους.²⁰² Ο Αδριανός βιαζόταν να μεταβεί στη Ρώμη, για να επικυρώσει την ανάδειξή του ως αυτοκράτορα στη Σύγκλητο, γιατί υπήρχε η φήμη ότι η διαθήκη του Τραϊανού, η οποία τον ονόμαζε διάδοχό του, ήταν πλαστή.²⁰³ Τέλος, λόγω του πολέμου του Τραϊανού με την Παρθία, οι σχέσεις των δύο

²⁰⁰ Beldianu (2015), 85.

²⁰¹ *Hist. Aug., Hadr.*, 5. Rappaport (1989), 373.

²⁰² *Hist. Aug., ibid.*

²⁰³ Salmon (1944), 295.

αυτοκρατοριών ήταν ακόμη οξυμένες. Ο Οσρόης είχε συγκεντρώσει ισχυρό στρατό και ήταν έτοιμος να συνεχίσει τις πολεμικές επιχειρήσεις εναντίον της Ρώμης.²⁰⁴ Ο Αδριανός, όμως, γνωρίζοντας τα παραπάνω προβλήματα που έπρεπε να αντιμετωπίσει αποφάσισε να λύσει το παρθικό πρόβλημα μέσω των διαπραγματεύσεων.

Οι διαπραγματεύσεις μεταξύ Ρώμης και Παρθίας πέτυχαν και οι δύο αυτοκρατορίες έλυσαν τις διαφορές τους ειρηνικά. Η Ρώμη αποφάσισε να αποδεσμεύσει από την κατοχή της τα εδάφη που κατέκτησε νωρίτερα ο Τραϊανός πέρα από τον Τίγρη και τον Ευφράτη. Επιπλέον, η Αρμενία, από ρωμαϊκή επαρχία που είχε μεταβληθεί επί Τραϊανού, επέστρεψε στο καθεστώς του κράτους πελάτη της Ρώμης. Η Ρώμη όρισε τον Παρθαμασπάτη ως νέο βασιλιά της Αρμενίας. Ο Παρθαμασπάτης χάνοντας τον θρόνο της Παρθίας, στον οποίο τον «ανέβασε» ο Τραϊανός, ανέλαβε πάλι πρόθυμα τον ρόλο του υπηρέτη της Ρώμης. Η Ρώμη στην ουσία τον αντάμειψε για την πίστη του, δίνοντάς του τον θρόνο της Αρμενίας.²⁰⁵ Η διπλωματική προσέγγιση του Αδριανού δείχνει ότι ο αυτοκράτορας γνώριζε πολύ καλά την πολιτική και στρατιωτική τέχνη, αλλά και τα προβλήματα της αυτοκρατορίας. Η ειρήνη που συνήψε με την Παρθία του έλυσε τα χέρια για να αντιμετωπίσει τις επαναστάσεις που είχαν ξεσπάσει στο εσωτερικό της αυτοκρατορίας. Ουσιαστικά με τον τρόπο αυτό απαγκίστρωσε τις στρατιωτικές του δυνάμεις από το μέτωπο της Ασίας, ώστε να τις χρησιμοποιήσει όπου ήταν απαραίτητες.

Οι παράγοντες που τον βοήθησαν να λυθεί την στιγμή εκείνη ειρηνικά η διένεξη με την Παρθία ήταν οι παρακάτω: 1) η Ρώμη ήλεγχε την Αρμενία και την Β. Μεσοποταμία, τις οποίες θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει ως ορμητήρια για τις πολεμικές της επιχειρήσεις εναντίον των Πάρθων, αν συνεχιζόταν ο πόλεμος. Η Β. Μεσοποταμία μάλιστα ήταν πλησίον της καρδιάς της παρθικής αυτοκρατορίας, στην Κτησιφώντα. Επομένως, ένας νέος πολεμικός γύρος μεταξύ Ρώμης και Παρθίας την δεδομένη στιγμή ήταν πολύ πιο επικίνδυνος για την Παρθία, παρά για την Ρώμη, 2) η Παρθία είχε γνωρίσει πρόσφατα τις ικανότητες των λεγεώνων, αφού το 115 είχαν καταλάβει την Κτησιφώντα για πρώτη φορά. Το σοκ για τους Πάρθους πρέπει να ήταν μεγάλο, καθώς η πρωτεύουσά τους κατακτήθηκε για πρώτη φορά από κάποιον αντίπαλο. Άρα ήταν λογικό το τραύμα να ήταν νωπό και ο Οσρόης να μην επιθυμεί πραγματικά έναν νέο πόλεμο με τον Αδριανό.

Οι καλές σχέσεις μεταξύ Ρώμης και Παρθίας δεν κράτησαν πολύ. Το 123 ο Οσρόης συγκέντρωσε ισχυρό στρατό και ήταν έτοιμος να εισβάλει στην Αρμενία, για να επιβάλει στον θρόνο της έναν δικό του

²⁰⁴ *Hist. Aug., Hadr.*, 5.

²⁰⁵ Colledge (1967), 56.

υποψήφιο για βασιλιά.²⁰⁶ Ο Αδριανός μαθαίνοντας τις κινήσεις του αντιπάλου του έδρασε γρήγορα, συγκεντρώνοντας τις λεγεώνες του. Ο Ρωμαίος αυτοκράτορας έσπευσε με τον στρατό του στην βόρεια κοίτη του Ευφράτη, όπου βρισκόταν και ο αντίπαλος στρατός. Η κατάσταση ήταν πάλι τεταμένη και όλα έδειχναν ότι οι δυο πλευρές θα έλυναν τις διαφορές τους με πόλεμο. Παρ' όλα αυτά, την τελευταία στιγμή προτάνευσε η λογική και οι δυο πλευρές συνήψαν συνθήκη ειρήνης μεταξύ τους.²⁰⁷

Ο Αδριανός πέτυχε να διατηρήσει στον θρόνο της Αρμενίας τον εκλεκτό του, αλλά δέχτηκε να επιστρέψει στον Πάρθο βασιλιά τον χρυσό θρόνο και την κόρη του Οσροηνή που είχε πάρει ως λάφυρα ο Τραϊανός, όταν είχε κυριεύσει την Κτησιφώντα.²⁰⁸ Ο Οσρόης δέχτηκε την εν λόγω συμφωνία, γιατί η επιστροφή του θρόνου του και της κόρης του έχουν τεράστια συμβολική σημασία. Επίσης, η παραμονή της Αρμενίας στο ρωμαϊκό πολιτικό άρμα ήταν κάτι υποφερτό για τον Πάρθο βασιλιά, αφού η Αρμενία παραδοσιακά ήταν δεμένη με τα ρωμαϊκά συμφέροντα στην περιοχή. Ο Αδριανός γνώριζε τον συμβολισμό του θρόνου και της Οσροηνής, οπότε ελίχθηκε και ανάλογα στις διαπραγματεύσεις του με τους Πάρθους. Πήρε από τον αντίπαλο του αυτό που ήθελε (την παραμονή της Αρμενίας στα ρωμαϊκά συμφέροντα) δίνοντάς του κάτι που δεν το είχε καθόλου ανάγκη.

Η κατοχή του χρυσού θρόνου του Πάρθου βασιλιά από τους Ρωμαίους είχε τεράστια συμβολική σημασία γιατί όταν ένας βασιλιάς χάνει τον θρόνο του από τον αντίπαλο του σημαίνει ότι δεν είναι ικανός βασιλιάς. Οι υπήκοοί του δύνανται να τον θεωρήσουν νομότυπα ανίκανο για ηγεμόνα τους και αντ' αυτού να ψάξουν άλλον ικανότερο από αυτόν. Όσο για την αιχμαλωσία της Οσροηνής, ενός μέλους της βασιλικής οικογένειας, αυτή έχει εξίσου μεγάλη συμβολική σημασία. Όταν ένας βασιλιάς δεν μπορεί να προστατεύσει την οικογένειά του, τότε αυτόματα δεν δύναται να προστατεύσει τα συμφέροντα και τις ζωές των υπηκόων του. Επομένως, είναι ακατάλληλος για βασιλιάς τους και οι υπήκοοί του μπορούν να ανακηρύξουν κάποιον καταλληλότερο για ηγεμόνα τους. Ο Οσρόης παίρνοντας πίσω τον θρόνο του και την κόρη του πετύχαινε την ανάκτηση του χαμένου του κύρους και την πίστη των υπηκόων του. Θεωρήθηκε ξανά άξιος για την βασιλεία των Πάρθων.

Οι διπλωματικές σχέσεις μετά το 123 μ.Χ. μεταξύ Ρώμης και Παρθίας αποκαταστάθηκαν. Οι δύο αυτοκρατορίες διατήρησαν φιλικές σχέσεις μεταξύ τους. Αξίζει, όμως, να σημειωθεί ότι ο Αδριανός αν και συνέχισε την φιλειρηνική πολιτική του, δεν σταμάτησε να φροντίζει τον

²⁰⁶ *Hist. Aug., Hadr.*, 12.

²⁰⁷ *Hist. Aug., ibid.* Χατζόπουλος (2015), 632.

²⁰⁸ *Hist. Aug., Hadr.*, 13.

στρατό του και τα σύνορα της αυτοκρατορίας. Δεν σταμάτησε ποτέ να εκγυμνάζει τις λεγεώνες του, ενώ ενίσχυε την άμυνα των συνόρων του υλοποιώντας αμυντικά έργα, όπως σκάβοντας τάφρους ή χτίζοντας φρούρια για τον σκοπό αυτό (πχ. το τείχος στην Βρετανία ήταν έργο του Αδριανού).²⁰⁹ Η τελευταία διπλωματική επαφή που σώζεται από τις πηγές του Αδριανού με την Παρθία ήταν η αποστολή πρεσβείας στη Ρώμη από την Βακτριανή. Η εν λόγω πρεσβεία αποδεικνύει ότι το κύρος της Ρώμης έφτανε ως την κεντρική Ασία, και μάλιστα υποσκέλιζε εκείνο της Παρθίας. Η Βακτριανή ήταν περιοχή που ανήκε στην παρθική σφαιρα επιρροής, αλλά παρ' όλα αυτά απήφησε τον Βασιλέα των Βασιλέων και έστειλε διπλωματική αποστολή στην Ρώμη ζητώντας την φιλία της.²¹⁰ Η Ρώμη κατάφερε επί Αδριανού αρχικά να διατηρήσει και στη συνέχεια να αυξήσει το κύρος της απέναντι στην Παρθία. Η Παρθία από την πλευρά της το διάστημα αυτό δεν κατάφερε να γίνει ισότιμος συνομιλητής με την Ρώμη και αυτό είχε ως αποτέλεσμα το κύρος της να υπολείπεται από αυτό της Ρώμης.

Ο Αδριανός πέθανε στις 10 Ιουλίου 138 μ.Χ. αφήνοντας στον διάδοχό του, τον Αντωνίνο Ευσεβή, μία ισχυρή αυτοκρατορία, η οποία δεν απειλούνταν από κανένα εξωτερικό εχθρό. Η Παρθία, ο μεγάλος αντίπαλος της Ρώμης, συνέχισε να διατηρεί φιλικές σχέσεις με τον διάδοχο του Αδριανού. Οι σχέσεις των δύο αυτοκρατοριών καθόλη την διάρκεια της αρχής του Αντωνίνου του Ευσεβούς μπορούν να χαρακτηριστούν ιδανικές. Βέβαια, υπήρξε μια περίοδος όπου οι σχέσεις Ρώμης και Παρθίας οξύνθηκαν, αλλά δεν ξέσπασε πόλεμος μεταξύ τους. Οι δυο πλευρές κατάφεραν να συνεννοηθούν και η διένεξή τους δεν ξέφυγε από το πλαίσιο της διπλωματίας.

Συγκεκριμένα, ο Πάρθος βασιλιάς (οι πηγές δεν αναφέρουν το όνομα του Πάρθου βασιλιά) κάποια στιγμή συγκέντρωσε ισχυρό στρατό και θέλησε να εισβάλει στην Αρμενία, για να ανεβάσει στον θρόνο της τον δικό του εκλεκτό.²¹¹ Ο Αντωνίνος μαθαίνοντας τις προετοιμασίες και τις προθέσεις του Βασιλέως των Βασιλέων έγραψε μια επιστολή και του την έστειλε. Ο Αντωνίνος μέσω της επιστολής του επεδίωκε να πείσει τον Πάρθο βασιλιά να μην διαταραχθούν οι καλές έως εκείνη τη στιγμή σχέσεις τους. Η επιστολή τελικά πέτυχε τον σκοπό της και ο Πάρθος βασιλιάς ακύρωσε τα σχέδιά του για την Αρμενία.²¹²

Το γεγονός ότι ο Πάρθος βασιλιάς ακύρωσε την σχεδιασμένη εκστρατεία του στην Αρμενία λόγω της επιστολής του Ρωμαίου αυτοκράτορα αποδεικνύει ότι ο Αρσακίδης βασιλιάς δεν ήταν σίγουρος

²⁰⁹ Χατζόπουλος (2015), 630. Goodman (1977), 70.

²¹⁰ *Hist. Aug., Hadr.*, 21.

²¹¹ *Hist. Aug., Antonin.*, 9.

²¹² *Hist. Aug., ibid.* Ward et alii (2008), 459.

για τον εαυτό του και τις ικανότητες του στρατού του, ένοιωθε κάποιον φόβο απέναντι στους Ρωμαίους. Αν είχε την αυτοπεποίθηση και την απαραίτητη εμπιστοσύνη στον στρατό του, δεν θα ακύρωνε τα σχέδιά του, αλλά θα επέβαλε την επιθυμία του για το ζήτημα της Αρμενίας στη Ρώμη με τα όπλα. Η Ρώμη από την πλευρά της φαίνεται ότι ήταν πανίσχυρη καθώς ο αυτοκράτοράς της ήταν σε θέση να επιβάλει τις επιθυμίες του ακόμα και στον αιώνιο αντίπαλό του χωρίς να κινητοποιήσει έστω ως απειλή τις λεγεώνες του. Προφανώς, στην επιστολή του ο Αντωνίνος ο Ευσεβής εκτός από τα επιχειρήματα του, για να αποφύγει τον πόλεμο με τους Πάρθους, χρησιμοποίησε ως απειλή την ισχύ των λεγεώνων του, την οποία γνώριζαν πολύ καλά οι Πάρθοι. Επίσης, οι πηγές αναφέρουν ότι ο Αντωνίνος αρνήθηκε στον Πάρθο βασιλιά να επιστρέψει τον χρυσό θρόνο που είχε αποσπάσει ως λάφυρο ο Τραϊανός, όταν κατέλαβε την Κτησιφώντα.²¹³ Είναι πολύ πιθανό ο Αδριανός νωρίτερα να αρνήθηκε να του επιστρέψει τον θρόνο ως αντίποινα για την σχεδιαζόμενη εισβολή στην Αρμενία.

Ύστερα από τα παραπάνω είναι οφθαλμοφανή τα ακόλουθα σε σχέση με τη ρωμαϊκή αυτοκρατορία και την παρθική για αυτή την περίοδο. Πρώτον, η ρωμαϊκή αυτοκρατορία είχε μεγαλύτερο κύρος από την παρθική. Απόδειξη αυτών είναι το γεγονός ότι τις τρεις φορές που οξύνθηκε η κατάσταση μεταξύ Ρώμης και Παρθίας, αυτός που υποχώρησε ήταν ο Αρσακίδης βασιλιάς. Επίσης, η πρεσβεία που έστειλαν από την Βακτριανή στην Ρώμη για να ζητήσουν την φιλία της, δείχνει ότι το κύρος της Παρθίας είχε εκπέσει τόσο πολύ ακόμα και σε περιοχές που η Ρώμη δεν είχε καμία πρόσβαση και ανήκαν παραδοσιακά στην παρθική σφαίρα επιρροής. Δεύτερον, το σοκ από την κατάκτηση της Κτησιφώντας από τον Τραϊανό δεν το είχαν ξεπεράσει ακόμη οι Πάρθοι. Έτσι, σε συνδυασμό με την ετοιμότητα των λεγεώνων ο Ρωμαίος αυτοκράτορας ήταν σε θέση να επιβάλει την θέληση του στον Πάρθο βασιλιά μόνο και μόνο με την απειλή χρήσης βίας. Τρίτον, τα σύνορα μεταξύ των δύο αυτοκρατοριών είχαν να βιώσουν τέτοια γαλήνη και ηρεμία από την εποχή του Αυγούστου.

ΣΤ. ΟΙ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΠΑΡΘΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΡΩΜΗΣ ΕΠΙ ΜΑΡΚΟΥ ΑΥΡΗΛΙΟΥ ΚΑΙ ΛΕΥΚΙΟΥ ΒΗΡΟΥ/ ΟΥΗΡΟΥ

Την περίοδο αυτή οι δύο αυτοκρατορίες δεν θα αναπτύξουν διπλωματικές σχέσεις, αλλά αξίζει να επισημανθεί η διπλωματική

²¹³ *Hist. Aug., ibid.*

προσέγγιση που έλαβε χώρα μεταξύ Ρώμης και Κίνας, γιατί έχει άμεση σχέση με την παρθική αυτοκρατορία.

Ειδικότερα, όταν πέθανε ο Αντωνίνος ο Ευσεβής άφησε την διοίκηση της αυτοκρατορίας του στους Μάρκο Αυρήλιο και Λεύκιο Ουήρο/ Βήρο. Ο Βολογάσης Ε' πίστεψε, ότι ήταν ώρα να υλοποιήσει την εκστρατεία του στην Αρμενία και να τοποθετήσει στον θρόνο της έναν δικό του άνθρωπο για βασιλιά της. Έτσι, το 161 μ.Χ. ο Βολογάσης θα εισβάλει στην Αρμενία με τον στρατό του, για να ανεβάσει στον θρόνο της Αρμενίας τον δικό του εκλεκτό.²¹⁴ Τα νέα της παρθικής εισβολής στην Αρμενία μαθεύτηκαν στη Ρώμη γρήγορα, αλλά η κατάσταση στη ρωμαϊκή αυτοκρατορία ήταν περίπλοκη, καθώς η Βρετανία είχε ξεγερωθεί εναντίον της Ρώμης, όπως και ο διοικητής της Συρίας Κορνηλιανός, ενώ τα σύνορα του Ρήνου αντιμετώπιζαν επιθέσεις από τις γερμανικές φυλές. Οι δύο αυτοκράτορες αποφάσισαν να δράσουν με τον ακόλουθο τρόπο: 1) ο Μάρκος Αυρήλιος θα παρέμενε στη Ρώμη για να ελέγχει την κατάσταση στην αυτοκρατορία από το κέντρο της, 2) ο Βήρος θα μετέβαινε στην Ασία με ισχυρό στρατό για να πολεμήσει τον Βολογάση Ε', 3) ο στρατηγός Αγκικόλας θα έσπευδε στη Βρετανία για να καταπνίξει την επανάσταση που ξέσπασε στο νησί και 4) ο στρατηγός Βικτωρίνος θα αναλάμβανε να αντιμετωπίσει τις επιθέσεις των γερμανικών φυλών στον Ρήνο.²¹⁵

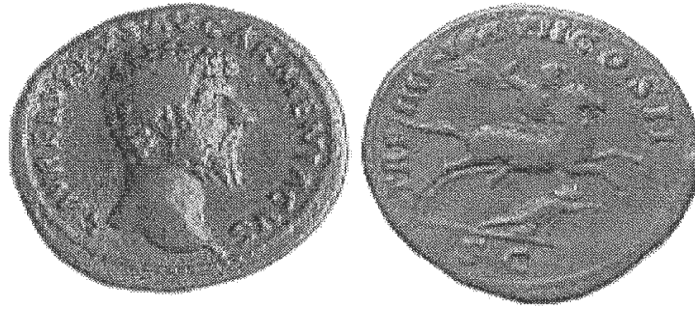
Ο Βήρος έφτασε την άνοιξη 162 μ.Χ. στη Συρία και πριν ξεκινήσει την αντεπίθεσή του εναντίον των Πάρθων, αποφάσισε νωρίτερα να εκγυμνάσει τον στρατό του, ώστε να είναι πανέτοιμος για την επικείμενη σύγκρουση.²¹⁶ Ο Βήρος εγκαταστάθηκε κυρίως στην Αντιόχεια και τη διοίκηση της ρωμαϊκής στρατιάς την ανέθεσε σε τρεις ικανότατους στρατηγούς του τους Πρίσκο, Κάσσιο και Βήρο. Οι στρατηγοί του έφεραν σε πέρας τον πόλεμο το 166 μ.Χ. Τα ρωμαϊκά όπλα πέτυχαν συντριπτική νίκη εναντίον των Πάρθων. Ο στρατηγός Πρίσκος κατάφερε να ανακαταλάβει την Αρμενία και να λεηλατήσει και να κάψει την πρωτεύουσα των Αρμενίων Αρτάξατα.²¹⁷

²¹⁴ *Hist. Aug., Marc. Ant.*, 8. Χατζόπουλος (2015), 647. Colledge (1967), 167.

²¹⁵ *Hist. Aug., ibid.*

²¹⁶ *Hist. Aug., ibid.* Χατζόπουλος (2015), 648. Ward et alii (2008), 462. Kennedy (1989), 235. Colledge (1967), 167. Mommsen (1974), 75.

²¹⁷ *Hist. Aug., Ver.*, 7. Χατζόπουλος (2015), *ibid.*. Ward et alii (2008), *ibid.*. Mommsen (1974), 75-76.

Εικόνα 5. Αργυρός σηστέριος το 161-164 μ.Χ., με κεφαλή του Μάρκου Αυρήλιου (εμπροσθότυπος) και ο Λεύκιος Βήρος/ Ούηρος ο οποίος λογχίζει έναν Αρμένιο στρατιώτη (οπισθότυπος).²¹⁸

Ο Κάσιος και ο Βήρος κατάφεραν να καταλάβουν τη Βαβυλώνα, τη Μηδία και την Κτησιφώντα.²¹⁹ Η πρωτεύουσα των Πάρθων έπεφτε σε διάστημα πενήντα χρόνων για δεύτερη φορά στα ρωμαϊκά χέρια. Παρ' όλα αυτά, οι νίκες των Ρωμαίων δεν είχαν μόνιμο χαρακτήρα, καθώς οι λεγεώνες επλήγησαν από μία μολυσματική ασθένεια, η οποία τις ανάγκασε να γυρίσουν πίσω στα ρωμαϊκά εδάφη εγκαταλείποντας όσα κατέκτησαν μέχρι τότε. Μάλιστα, η ασθένεια αυτή μεταφέρθηκε από τους λεγεωνάριους και στη ρωμαϊκή αυτοκρατορία. Η ασθένεια αυτή εξελίχτηκε σε πανδημία και μεγάλο μέρος του πληθυσμού της αυτοκρατορίας έχασε την ζωή του. Υπολογίζεται ότι οι νεκροί από την ασθένεια αυτή πρέπει να ανήλθαν σχεδόν στο 1/3 του πληθυσμού ορισμένων περιοχών της αυτοκρατορίας. Η νόσος αυτή μάλλον ήταν ένα είδος πανούκλας.²²⁰

Ο Βήρος, όταν επέστρεψε στη Ρώμη τέλεσε θρίαμβο και έλαβε μαζί με τον συναυτοκράτορά του, τον Μάρκο Αυρήλιο, τον τίτλο του "πατέρα της πατρίδας/pater patriae".²²¹ Τη νίκη των ρωμαϊκών όπλων εναντίον των Πάρθων οι αυτοκράτορες την αποτύπωσαν και σε νομίσματα που έθεσαν σε κυκλοφορία γι' αυτό τον λόγο.

Οι Ρωμαίοι πέτυχαν με τον Παρθικό πόλεμο να ανακαταλάβουν την Αρμενία και να την φέρουν στη δική τους σφαίρα επιρροής, ενώ διατήρησαν στην κατοχή τους ένα τμήμα της Β. Μεσοποταμίας.²²² Η ισχύς της Ρώμης για άλλη μια φορά αποδείχτηκε ανώτερη από αυτή των Πάρθων, οι οποίοι έχασαν ξανά την Αρμενία, αλλά και είδαν για δεύτερη φορά την πρωτεύουσά τους να πέφτει στα ρωμαϊκά χέρια. Η περιοχή της Μεσοποταμίας είχε γίνει από τον πόλεμο και την πανδημία κρανίου

²¹⁸ Barrett (2000), 83.

²¹⁹ *Hist. Aug., Ver.*, 7. Χατζόπουλος (2015), 648. Ward et alii (2008), 462. Mommsen (1974), 76-77.

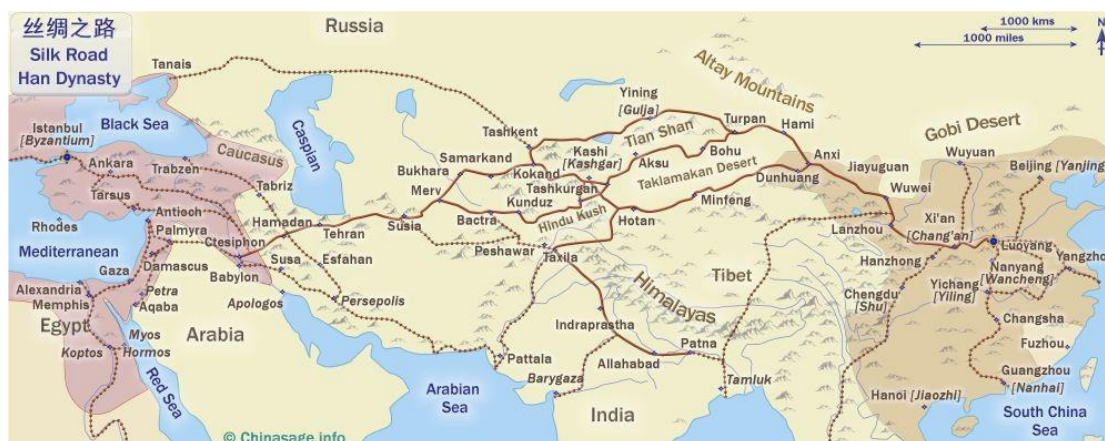
²²⁰ Χατζόπουλος (2015), 648-649. Ward et alii (2008), *ibid.*.

²²¹ *Hist. Aug., Marc. Ant.*, 12.

²²² Ball (1989), 11.

τόπος. Έτσι θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως νεκρή ζώνη μεταξύ των δύο αυτοκρατοριών.²²³

Το σημαντικό γεγονός που έλαβε χώρα, ενώ ο Παρθικός πόλεμος (161-166 μ.Χ.) ήταν εν εξελίξει, ήταν η αποστολή πρεσβείας από τον Μάρκο Αυρήλιο στην Κίνα των Χαν. Αυτοκράτορας της Κίνας των Χαν, τότε, ήταν ο Ήϋαν. Ορισμένοι ερευνητές θεωρούν ότι δεν ήταν Ρωμαίοι πρέσβεις άλλα Ρωμαίοι έμποροι αυτοί που κατάφεραν να φτάσουν στην αυλή του Κινέζου αυτοκράτορα. Το στοιχείο που τείνει τις υποψίες των ερευνητών στην υπόθεση αυτή είναι τα δώρα που προσέφεραν οι Ρωμαίοι πρέσβεις στον Κινέζο αυτοκράτορα. Δεν του προσέφεραν κανένα χρυσό αντικείμενο ή κάποιο πολύτιμο λίθο.²²⁴ Η διπλωματική επαφή έλαβε χώρα σύμφωνα με το κινέζικο χρονικό το 166 μ.Χ..²²⁵

Εικόνα 6. Οι χερσαίοι δρόμοι του μεταξιού.²²⁶

Η Παρθία που βρισκόταν ανάμεσα από την Κίνα και τη ρωμαϊκή αυτοκρατορία ως την περίοδο αυτή δεν επέτρεπε να έρθουν σε επαφή οι Κινέζοι με τους Ρωμαίους, αλλά ούτε και οι Ρωμαίοι με τους Κινέζους.²²⁷ Οι Πάρθοι συμπεριφέρονταν κατά αυτόν τον τρόπο, γιατί ήθελαν να έχουν το μονοπώλιο της μεταφοράς του μεταξιού από την Κίνα στον υπόλοιπο κόσμο. Η Ρώμη ήταν μεγάλος «πελάτης» μεταξιού. Επομένως, οι Πάρθοι μπορούσαν να πουλήσουν μετάξι στους Ρωμαίους σε πολύ υψηλές τιμές, γιατί ήταν οι μοναδικοί που το εμπορεύονταν.²²⁸ Το Κινέζικο χρονικό αναφέρει ότι οι Ρωμαίοι επιθυμούσαν να στείλουν πρεσβεία στην Κίνα και παλαιότερα, αλλά δεν μπορούσαν. Προφανώς, οι Πάρθοι

²²³ Gradoni (2013), 5-6.

²²⁴ Zhi-Qiang (2004), 272-273.

²²⁵ Zhi-Qiang (2004), 272. Κορδώσης (1991), 179.

²²⁶ Gregoratti (2012), 1.

²²⁷ Gregoratti (2012), 4. Zhi-Qiang (2004), 272. Κορδώσης (1991), 158.

²²⁸ Gregoratti (2012), 4-6.

έμπαιναν εμπόδιο και δεν άφηναν τις δύο αυτοκρατορίες να έρθουν σε επαφή. Αυτό αποδεικνύεται και μέσα από το κινέζικο χρονικό, το οποίο αναφέρει ότι οι Κινεζικές πρεσβείες έφθαναν ως την Αλεξάνδρεια της Χωρασμίας²²⁹. Μάλιστα, αναφέρει ότι το 89 μ.Χ. ένας Κινέζος πρέσβης έφτασε με τη συνοδεία του ως την Μεσοποταμία στην προσπάθειά του να φτάσει στην Ρώμη, αλλά οι Πάρθοι τους σταμάτησαν και τους αποθάρρυναν να συνεχίσουν δυτικότερα το ταξίδι τους. Έτσι, δεν ήρθαν σε επαφή οι Ρωμαίοι με τους Κινέζους ως ο 166 μ.Χ.²³⁰ Ορισμένοι, όμως, είχαν θεωρήσει ότι ένα χωρίο του Φλώρου άφηνε υπόνοιες για διπλωματική επαφή Κινέζων και Ρωμαίων επί Αυγούστου. Προφανώς, αυτό δεν ισχύει, γιατί δεν υπάρχει κάποιο κινέζικο χρονικό που να το επιβεβαιώνει.²³¹ Το χρονικό παραθέτει κι άλλες πληροφορίες εκτός από τις παραπάνω. Συγκεκριμένα αναφέρει ποιον δρόμο ακολούθησαν οι πρέσβεις για να φτάσουν στην Κίνα, τα δώρα που έφεραν στον Κινέζο αυτοκράτορα για να συνάψουν μαζί του καλές διπλωματικές σχέσεις, πόσες μέρες κράτησε το ταξίδι τους και την εικόνα που είχαν οι Κινέζοι για την ρωμαϊκή αυτοκρατορία.²³²

Η πρεσβεία των Ρωμαίων ακολούθησε τον θαλάσσιο δρόμο, για να φθάσει στην Κίνα. Τα ρωμαϊκά πλοία διέσχισαν την Ερυθρά θάλασσα, τον Ινδικό Ωκεανό και τελικά έφτασαν στην Κινεζική θάλασσα, όπου στάθμευσαν. Το ταξίδι τους κράτησε διακόσιες μέρες σύμφωνα με το χρονικό, αλλά η εκτίμησή του είναι λανθασμένη, καθώς οι Κινέζοι είχαν γνώση του χώρου ως την Αλεξάνδρεια της Χωρασμίας, οπότε ήταν αδύνατο να γνωρίζουν την διάρκεια του ταξιδιού των Ρωμαίων, το οποίο σίγουρα ήταν μεγαλύτερης διάρκειας. Προφανώς, το ταξίδι θα διαρκούσε το διπλάσιο χρονικό διάστημα, αφού η Αλεξάνδρεια της Χωρασμίας ήταν σχεδόν στο μέσο της απόστασης από την Κίνα και τα ρωμαιοπαρθικά σύνορα. Συνεπώς, η πρεσβεία των Ρωμαίων ξεκίνησε από το ρωμαϊκό έδαφος περίπου το 164 μ.Χ., για να φθάσει το 166 μ.Χ. στον τελικό προορισμό της.²³³ Τα δώρα που μετέφεραν οι Ρωμαίοι ήταν

²²⁹ Η σημερινή Χεράτ. Zhi-Qiang (2004), 272.

²³⁰ Τζαμτζής (2016), 79. Gregoratti (2012), 7. Zhi-Qiang (2004), 274. Κορδώσης (1991), 179.

²³¹ Τζαμτζής, *ibid.*

²³² Zhi-Qiang (2004), 272.

²³³ Η θαλάσσια διαδρομή που ακολούθησαν οι Ρωμαίοι, προφανώς, ήταν αυτή από την Ερυθρά θάλασσα, τον Ινδικό Ωκεανό και τη Κινέζικη θάλασσα. Αυτόν τον δρόμο τον γνώριζαν και οι Πτολεμαίοι και οι Ρωμαίοι επί Αυγούστου, αλλά τον χρησιμοποιούσαν συνήθως για να συναλλάσσονται με τους Ινδούς. Κορδώσης (2002), 177. Ο δρόμος αυτός σε απόσταση είναι τουλάχιστον διπλάσιος από τον χερσαίο που γνώριζαν οι Κινέζοι και τα ταξίδια δια θαλάσσης ήταν εκείνη την εποχή πολύ δυσκολότερα και επικινδυνότερα. Οι τρικυμίες και οι θαλασσοταραχές ήταν ένα εμπόδιο που πρέπει να ληφθεί υπόψιν, αφού τα καράβια της εποχής ταξίδευαν μόνο όταν ο καιρός ήταν καλός. Συνεπώς, η σύγκριση του χερσαίου δρόμου που γνώριζαν οι Κινέζοι με τον θαλάσσιο που γνώριζαν

ελεφαντόδοντο, κέρασ ρινόκερου και κελύφη χελωνών, τα οποία προκάλεσαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον στον Κινέζο αυτοκράτορα.²³⁴ Η εικόνα των Κινέζων για τη ρωμαϊκή αυτοκρατορία ήταν εξιδανικευμένη, καθώς την παρουσίαζαν πολύ οργανωμένη και πυκνοκατοικημένη.²³⁵

Η επιτυχημένη αποστολή της πρεσβείας του Μάρκου Αυρηλίου στην Κίνα αποδεικνύει ότι η Παρθία πλέον είχε εξασθενήσει αρκετά, ώστε να μην είναι σε θέση να αποτρέψει την προσέγγιση των δύο αυτοκρατοριών και ότι η Ρώμη πλέον θα ήταν σε θέση να ανοίξει διάυλο επικοινωνίας με την Κίνα των Χαν. Επίσης, και η Ρώμη και η Κίνα συνειδητοποίησαν ότι η Παρθία τόσο καιρό ήταν η υπεύθυνη που οι δυο τους δεν ανέπτυξαν διπλωματικές επαφές. Παρ' όλα αυτά, δεν υπήρξε άλλη επαφή, γιατί η Κίνα των Χαν την περίοδο αυτή είχε πέσει σε παρακμή και λίγα χρόνια αργότερα η αυτοκρατορία τους θα διαλυθεί²³⁶. Οι λόγοι που η Παρθία εμπόδιζε την προσέγγιση της Ρώμης με την Κίνα και τούμπαλιν ήταν καθαρά οικονομικοί. Τα κέρδη που εξασφάλιζαν οι Πάρθοι από το εμπόριο του μεταξιού ήταν τεράστια. Οπότε ήταν απολύτως φυσικό να μην επιθυμούν να έρθουν οι δύο προαναφερθείσες αυτοκρατορίες σε επαφή, γιατί τα οικονομικά τους συμφέροντα θα κινδύνευαν σοβαρά. Μία οικονομική συμφωνία μεταξύ Ρώμης και Κίνας για το εμπόριο του μεταξιού θα ήταν καταστροφική για τα παρθικά ταμεία.²³⁷

Z. ΟΙ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΠΑΡΘΙΚΗΣ ΚΑΙ ΡΩΜΑΪΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ ΕΠΙ ΣΕΠΤΙΜΙΟΥ ΣΕΒΗΡΟΥ ΚΑΙ ΚΑΡΑΚΑΛΛΑ

Ο γιος του Μάρκου Αυρηλίου, ο Κόμμοδος, διαδέχτηκε τον πατέρα του το 181 μ.Χ. και καθόλη την διάρκεια της αρχής του σεβάστηκε την υφιστάμενη ειρήνη μεταξύ Ρώμης και Παρθίας. Το ίδιο έπραξε από την πλευρά του και ο Πάρθος βασιλιάς, ο Βολογάσης Δ'. Ο Κόμμοδος δολοφονήθηκε στο λουτρό του από τους ανθρώπους του πραιτοριανού Λαέτου, της ερωμένης του Μαρκίας και του οικονόμου του Εκλεκτού.²³⁸ Παρ' όλα αυτά, η εξουσία θα περάσει στον Περτίνακα και όχι στους δολοφόνους του Κόμμοδου.²³⁹ Ο Περτίνακας έμεινε στον θρόνο για τρεις

οι Ρωμαίοι χρησιμοποιήθηκε για να αποδειχτεί ότι ήταν αδύνατον το ταξίδι της ρωμαϊκής αποστολής να διήρκεσε διακόσιες ημέρες.

²³⁴ Zhi-Qiang (2004), 272. Κορδώσης (1991), 158.

²³⁵ Zhi-Qiang (2004), *ibid.*

²³⁶ Η Κίνα των Χαν διαλύθηκε το 220 μ.Χ..

²³⁷ Gregoratti (2018), 57. Κορδώσης (1991), 158.

²³⁸ Κάσσι. Δίων, 74.1. Ward et alii (2008), 505.

²³⁹ Χατζόπουλος (2015), 665-666. Ward et alii (2008), 505.

μήνες και προσπάθησε να κυβερνήσει την αυτοκρατορία στα πρότυπα του Αυρηλίου. Οι πραιτοριανοί του τον σκότωσαν και έδωσαν τον θρόνο του στον Δίδιο Ιουλιανό. Ο Ιουλιανός κέρδισε την πίστη των πραιτοριανών εξαγοράζοντάς τους.²⁴⁰ Ο Σεβήρος, στρατηγός της Παννονίας, ο Πεσκένιος Νίγηρας, στρατηγός της Συρίας και ο Κλαύδιος Αλβίνος²⁴¹, στρατηγός της Βρετανίας δεν αποδέχτηκαν τον Ιουλιανό ως αυτοκράτορα. Έτσι, αυτοανακηρύχθηκαν αυτοκράτορες και επεδίωκαν να πάρουν ο καθένας τον θρόνο. Ο Ιουλιανός στράφηκε πρώτα εναντίον του Σεβήρου, γιατί ήταν εκείνος που βρισκόταν εγγύτερα.²⁴² Ο Σεβήρος αντέδρασε άμεσα και βάδισε με τον στρατό του στη Ρώμη για να ανατρέψει τον Ιουλιανό. Τελικά, ο Σεβήρος επικράτησε του Ιουλιανού και η Σύγκλητος με τον λαό τον ανακήρυξαν ομόφωνα αυτοκράτορα. Ο Σεβήρος ανήλθε στον θρόνο το 193 αφού νωρίτερα είχε σκοτώσει τους δολοφόνους του Περτίνακα.²⁴³ Οι αντίπαλοι που έπρεπε να αντιμετωπίσει, για να εδραιωθεί στον θρόνο της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας ήταν ο Αλβίνος και ο Νίγηρας.

Ο Νίγηρας ήταν ο πιο επικίνδυνος αντίπαλος για τον Σεπτίμιο Σεβήρο, γιατί οι λεγεώνες της Ασίας, εκτός από αυτές της Συρίας, προσχώρησαν με το μέρος του.²⁴⁴ Επίσης ο Πάρθος βασιλιάς, ο Βολογάσης ο Ε', συνεχάρη τον Νίγηρα για την αυτοανακήρυξή του και του προσέφερε την οικονομική και στρατιωτική του βοήθεια, αν αυτός το επιθυμούσε.²⁴⁵ Ο Νίγηρας, αρχικά, απέρριψε ευγενικά την προσφορά του Βασιλέως των Βασιλέων, αλλά μαθαίνοντας ότι οι λεγεώνες του Δούναβη προσχώρησαν στον Σεβήρο αποφάσισε να δεχτεί την βοήθειά του.²⁴⁶ Πράγματι οι σατράπες της Αδιαβηνής, της Οσροηνής και της Χάτρα έστειλαν στρατεύματα στον Νίγηρα.²⁴⁷ Ο Βαρσέμιος, ο σατράπης της Χάτρα, έστειλε στον Ρωμαίο διεκδικητή του θρόνου ένα σώμα τοξοτών, οι υπόλοιποι δεν είναι γνωστό τι είδους στρατιωτικές δυνάμεις έστειλαν για να ενισχύσουν τον Νίγηρα.²⁴⁸ Ο Σεβήρος χρειάστηκε να πολεμήσει εναντίον του Νίγηρα για να επιβληθεί. Ο Ρωμαίος αυτοκράτορας χρειάστηκε να δώσει τρεις σκληρές μάχες μέχρι να συλλάβει τον Νίγηρα και να τον σκοτώσει. Συγκεκριμένα, ήταν οι κάτωθι: α) της Κυζίκου(193 μ.Χ.), β) της

²⁴⁰ Κάσσ. Δίων, 74.11. Parker (2008), 211. Barrett (2008), 210-211.

²⁴¹ Κάσσ. Δίων, 74.14. Parker (2008), 212. Barrett (2008), 212. Ward et alii (2008), 506.

²⁴² Κάσσ. Δίων, 74.15.

²⁴³ Κάσσ. Δίων, 74.16-17. Ward et alii (2008), 506.

²⁴⁴ Gradoni (2013), 6.

²⁴⁵ Χατζόπουλος (2015), 677. Gradoni (2013), 6. Debevoise (1938), 255.

²⁴⁶ Gradoni (2013), *ibid.*. Debevoise (1938), *ibid.*.

²⁴⁷ Ηρωδ., 3.1. Gradoni (2013), *ibid.*. Mommsen (1974), 77-78. Debevoise (1938), *ibid.*.

²⁴⁸ Ηρωδ., *ibid.* Mommsen (1974), 78. Debevoise (1938), *ibid.*.

Νικομήδειας (193 μ. Χ) και γ) της Ισοού (Άνοιξη 194 μ.Χ.).²⁴⁹ Ο Νίγηρας ηττήθηκε και στις τρεις και προσπάθησε μετά την Ισοό να καταφύγει στην Παρθία για να σωθεί. Οι αυτοκρατορικές δυνάμεις, όμως, τον συνέλαβαν έξω από την Αντιόχεια και στη συνέχεια με εντολή του Σεβήρου τον εκτέλεσαν.²⁵⁰ Ο Ρωμαίος αυτοκράτορας μετά τη νίκη του εναντίον του Νίγηρα εισέβαλε στην Αδιαβηνή και στην Οσροηνή για να τις τιμωρήσει που βοήθησαν τον Νίγηρα²⁵¹. Ο Σεβήρος εκτέλεσε την εκστρατεία του έχοντας ως πρότυπο αυτή του Τραϊανού ογδόντα χρόνια νωρίτερα. Διαίρεσε τις δυνάμεις του σε τρία μέρη: την κύρια δύναμη του στρατεύματος του την διοικούσε ο ίδιος προσωπικά, ενώ τα άλλα δύο μέρη του στρατεύματός του οι στρατηγοί του.²⁵² Ο Βολογάσης Ε' έσπευσε να συνδράμει τους σατράπες των παραπάνω περιοχών. Ο Σεβήρος, όμως, αναγκάστηκε να σταματήσει τις επιχειρήσεις του εναντίον των Πάρθων, γιατί ο Αλβίνος είχε περάσει στη Γαλατία και κινούνταν εναντίον του.²⁵³

Επομένως, όπως ήταν λογικό ο Σεβήρος στράφηκε και εναντίον του Αλβίνου, τελευταίου διεκδικητή του Ρωμαϊκού θρόνου. Ο Αλβίνος είχε στη διάθεση του τις λεγεώνες της Βρετανίας, της Ιβηρίας και ορισμένες από τον Ρήνο.²⁵⁴ Ο Σεβήρος είχε στη διάθεση του τις λεγεώνες της Παννονίας, της Ιταλίας, του Δούναβη, της Ασίας και ορισμένες από τον Ρήνο.²⁵⁵ Οι δυο στρατοί συγκρούστηκαν το 197 μ.Χ. στη Λυών (Lugdunum), όπου νικητής αναδείχθηκε ο Σεβήρος. Η νίκη του ήταν πύρρειος, γιατί ναι μεν έμεινε μόνος του στο θρόνο της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, του κόστισε πολύ δε, αφού έχασε πολλούς ικανούς και αξιόμαχους στρατιώτες.²⁵⁶ Ο Σεβήρος αμέσως μετά τη νίκη στη Λυών ξεκίνησε να συγκεντρώνει στρατεύματα για να επιτεθεί εκ νέου στην Παρθία. Προφανώς, δεν είχε ξεχάσει ότι ο Πάρθος βασιλιάς είχε βοηθήσει τον αντίπαλό του τρία χρόνια νωρίτερα. Η δεύτερη εκστρατεία του Ρωμαίου αυτοκράτορα ήταν αυτή που πέτυχε σημαντικά κατορθώματα, εφάμιλλα με αυτά του Τραϊανού. Ο Σεβήρος κατάφερε να καταλάβει την Αρμενία εύκολα και στη συνέχεια να διαιρέσει, όπως πριν δυο χρόνια, τον στρατό του σε τρία τμήματα.²⁵⁷ Την κύρια δύναμη του στρατεύματος ανέλαβε να διοικήσει ο ίδιος και

²⁴⁹ Κάσσ. Δίων, 75.6-7. Χατζόπουλος (2015), 677-679. Gradoni (2013), 6-7. Parker (2008), 213.

²⁵⁰ Κάσσ. Δίων, 75.8. Χατζόπουλος (2015), 679. Parker (2008), 213.

²⁵¹ Ο Δίων ο Κάσσιος υποστηρίζει ότι ο Σεβήρος ξεκίνησε τον πόλεμο από την δίψα του για δόξα. Gradoni (2013), 7. Parker (2008), 214. Debevoise (1938), 256.

²⁵² Gradoni (2013), 9. Debevoise (1938), 257.

²⁵³ Rubin (1980), 79. Mommsen (1974), 78-79. Debevoise (1938), 258.

²⁵⁴ Χατζόπουλος (2015), 680. Parker (2008), 214. Ward et alii (2008), 507. Remondon (1970), 92.

²⁵⁵ Χατζόπουλος (2015), *ibid.*. Parker (2008), *ibid.*. Ward et alii (2008), *ibid.*.

²⁵⁶ Κάσσ. Δίων, 76.6-7. Barrett (2008), 214.

²⁵⁷ Gradoni (2013), 11-12.

ακολούθησε την κοίτη του Τίγρη, κυριεύοντας χωρίς αντίσταση την Σελεύκεια του Τίγρη και την Βαβυλώνα, ενώ την Κτησιφώντα την κατέλαβε ύστερα από ολιγοήμερη πολιορκία. Ο Βολογάσης Ε' που βρισκόταν στην πόλη κατάφερε να ξεφύγει την αιχμαλωσία μαζί με λίγους στρατιώτες του.²⁵⁸ Το δεύτερο τμήμα του στρατού διέσχισε την Ανατολική Μεσοποταμία και το τρίτο διέσχισε τον Τίγρη παράλληλα με το κύριο μέρος του στρατού, αλλά μέσα από την επικράτεια της Αδιαβηνής.²⁵⁹ Παρ' όλα αυτά ο Σεβήρος, όπως και ο Τραϊανός, δεν κατάφερε να κατακτήσει τη Χάτρα, η οποία στάθηκε η αιτία να λήξει άδοξα η εκστρατεία του στην Παρθία.²⁶⁰ Ο Ρωμαίος αυτοκράτορας, παρά την άδοξη λήξη του Παρθικού πολέμου, έλαβε τον τίτλο από την Σύγκλητο του Παρθικού.

Ο Αφρικανός αυτοκράτορας μετά την λήξη του Παρθικού πολέμου επέστρεψε στην Ρώμη και επιδόθηκε στην αναδιοργάνωση του κράτους του. Οι διπλωματικές σχέσεις που διατήρησε με την παρθική αυτοκρατορία κατά το υπόλοιπο της βασιλείας του ήταν καλές. Ο Σεβήρος για να θυμούνται οι υπήκοοί του τις νίκες του επί των Πάρθων, έχτισε στη Ρώμη αψίδα, όπου επάνω της αποτυπώθηκαν σκηνές από τον Παρθικό πόλεμο.

Ο Σεβήρος πέθανε το 211 μ.Χ. αφήνοντας την εξουσία στους δυο γιους του, τους Καρακάλλα και Γέτα.²⁶¹ Οι δυο γιοι του θα συμβασιλεύσουν για μερικούς μήνες. Τελικά, ο Καρακάλλας θα δολοφονήσει τον Γέτα και θα κρατήσει τον θρόνο για τον εαυτό του.²⁶²

Ο Καρακάλλας επεδίωξε να συνάψει σχέσεις με την Παρθία σχεδόν αμέσως μετά την άνοδό του στον θρόνο. Ο νέος αυτοκράτορας είχε μεγάλες βλέψεις, όπως αποδεικνύουν τα μετέπειτα γεγονότα. Αρχικά, προσπάθησε να βρει την κατάλληλη αφορμή, για να ξεκινήσει πόλεμο εναντίον των Αρσακιδών. Έτσι, ζήτησε από τους Πάρθους να του εκδώσουν έναν κυνικό φιλόσοφο ονόματι Αντίοχο και κάποιον Τιριδάτη. Οι Πάρθοι αρνήθηκαν, αλλά ο Καρακάλλας δεν ξεκίνησε πόλεμο εναντίον τους, γιατί θεώρησε τελικά ότι η αφορμή δεν ήταν άξια λόγου.²⁶³ Την περίοδο αυτή η παρθική αυτοκρατορία για άλλη μια φορά σπαρασσόταν από έναν αιματηρό εμφύλιο πόλεμο.²⁶⁴ Ο Ρωμαίος αυτοκράτορας γνώριζε για την εσωτερική κατάσταση που επικρατούσε

²⁵⁸ Χατζόπουλος (2015), 683. Gradoni (2013), 13. Mommsen (1974), 79. Parker (1935), 70.

²⁵⁹ Parker (1935), *ibid.*.

²⁶⁰ Κάσσ. Δίων, 76.10-12. Gradoni (2013), 14-15. Parker (2008), 214-215. Colledge (1967), 169-170. Mommsen (1974), 80. Debevoise (1938), 260-262.

²⁶¹ Κάσσ. Δίων, 77.1. Ward et alii (2008), 513. Potter (2004), 133.

²⁶² Κάσσ. Δίων, 77.2. Potter (2004), 135.

²⁶³ Κάσσ. Δίων, 78.19. Patterson (2013), 177. Colledge (1967), 171. Debevoise (1938), 264.

²⁶⁴ Κάσσ. Δίων, 78.12. Χατζόπουλος (2015), 696. Patterson (2013), *ibid.*.

στην παρθική αυτοκρατορία και επιθυμούσε να επωφεληθεί από αυτήν, όσο το δυνατόν γρηγορότερα. Συγκεκριμένα, η παρθική αυτοκρατορία είχε χωριστεί σε δύο βασιλεία. Το πρώτο ήλεγχε τις περιοχές της Μεσοποταμίας και το δεύτερο τα υψίπεδα του Ιράν. Στο πρώτο βασίλειο βασιλιάς ήταν ο Βολογάσης ΣΤ' και στο δεύτερο βασίλειο βασιλιάς ήταν ο αδερφός του Βολογάση ΣΤ', ο Αρτάβανος Δ'.²⁶⁵ Οι αριστοκράτες Πάρθοι ήταν κι αυτοί διχασμένοι με το αν έπρεπε να ταχθούν στο πλευρό του Βολογάση ή του Αρτάβανου. Στο πλαίσιο αυτό χάραξε και την στρατηγική του ο Καρακάλλας.

Ο γιος του Σεπτίμιου Σεβήρου σκέφτηκε ότι ο Βολογάσης ΣΤ' ήταν ο άμεσος γείτονάς του, ενώ τα υψίπεδα του Ιράν ήταν μακρινά και άγνωστα για τους Ρωμαίους. Επομένως, ο Καρακάλλας ήταν πιο σοφό να κινηθεί εναντίον του Βολογάση ΣΤ'. Έτσι, κατέληξε ότι προσφορότερη λύση για τα ρωμαϊκά συμφέροντα ήταν η σύναψη συμμαχίας με τον Αρτάβανο. Μία συμμαχία μεταξύ του Καρακάλλα και του Αρτάβανου ουσιαστικά περικύκλωνε τον Βολογάση ΣΤ' και δεν του άφηνε μεγάλα περιθώρια αντίδρασης. Έτσι, ο Καρακάλλας ζήτησε τη χείρα της κόρης του Αρτάβανου και σε αντάλλαγμα θα του προσέφερε την βοήθειά του για να νικήσει τον Βολογάση ΣΤ'.²⁶⁶ Ο Αρτάβανος απάντησε αρνητικά στην πρόταση του Καρακάλλα, γιατί συνειδητοποίησε τα σχέδια του Ρωμαίου αυτοκράτορα. Η άρνηση αυτή του Αρτάβανου, όμως, ήταν μία πολύ καλή αφορμή για να ξεκινήσει τον πόλεμο που τόσο πολύ επιθυμούσε ο Καρακάλλας εναντίον των Πάρθων. Ο Καρακάλλας θεώρησε αισχύνη το γεγονός ότι δεν τον θεωρούσε ο Πάρθος βασιλιάς άξιο σύζυγο για την κόρη του.²⁶⁷

Ο Ρωμαίος αυτοκράτορας το 216 αφού συγκέντρωσε έναν τεράστιο στρατό εισέβαλε στην παρθική αυτοκρατορία μέσω της Μεσοποταμίας. Ο Αρτάβανος απέφευγε να αντιμετωπίσει τον ρωμαϊκό στρατό, ο οποίος βάδισε ανενόχλητος στα παρθικά εδάφη. Οι Ρωμαίοι είχαν δηώσει σχεδόν όλη την Μεσοποταμία, αλλά δεν συνάντησαν πουθενά τα παρθικά στρατεύματα για να συγκρουστούν.²⁶⁸ Ο Καρακάλλας βλέποντας τη δυσθυμία του στρατού του αποφάσισε να επιστρέψει στα ρωμαϊκά εδάφη²⁶⁹ και να επαναλάβει την επίθεσή του εναντίον των Πάρθων την επόμενη χρονιά. Ο Αρτάβανος, στο μεταξύ, είχε καταφέρει να νικήσει τον αδερφό του, τον Βολογάση ΣΤ' και πλέον ήταν ο μόνος βασιλιάς των Πάρθων. Συνεπώς, έχοντας λύσει το πρόβλημα με τον αδερφό του ο

²⁶⁵ Χατζόπουλος (2015), *ibid.*, Debevoise (1938), 263.

²⁶⁶ Patterson (2013), 178. Moralee (2008), 59.

²⁶⁷ Κάσσ. Δίων, 79.1. Patterson (2013), *ibid.*, Moralee (2008), 59. Colledge (1967), 171.

²⁶⁸ Κάσσ. Δίων, *ibid.*, Debevoise (1938), 265.

²⁶⁹ Ο Καρακάλλας απεσύρθη στην περιοχή της Έδεσσας της Μεσοποταμίας, στη σημερινή Ούρφα, μαζί με τον στρατό του.

Αρτάβανος θα μπορούσε να ασχοληθεί ανενόχλητος με την επικείμενη επίθεση του Καρακάλλα.

Ο Καρακάλλας δεν ήταν γραφτό να συνεχίσει τον πόλεμο με τους Πάρθους, αφού δολοφονήθηκε στις 8 Απριλίου 217 από τον Ιούλιο Μαρτιάλι. Ο δολοφόνος εκτελέστηκε άμεσα από τους φρουρούς του Καρακάλλα.²⁷⁰ Ο Μάρκος Οπέλλιος Μακρίνος ήταν ο άνθρωπος που επωφελήθηκε από την δολοφονία του Καρακάλλα, καθώς ο στρατός μετά από τρεις μέρες τον ανακήρυξε αυτοκράτορα.²⁷¹

Οι Πάρθοι δεν ανέπτυξαν διπλωματικές επαφές με τον Σεπτίμιο Σεβήρο, αλλά με τον διεκδικητή του ρωμαϊκού θρόνου, τον Νίγηρα. Οι επαφές των δύο πλευρών δείχνουν ότι υπήρχε μεταξύ τους πολύ καλό κλίμα συνεργασίας. Η συνεργασία αυτή ήταν προς όφελος και των δύο πλευρών. Ο Νίγηρας συνάπτοντας φιλικές σχέσεις με τους Πάρθους εξασφάλιζε τα νώτα του και θα μπορούσε να στρέψει όλες του τις δυνάμεις εναντίον του Σεπτίμιου Σεβήρου, ώστε να τον νικήσει και να καταλάβει τον θρόνο για τον εαυτό του. Επίσης, οι ενισχύσεις που θα του παρείχε ο Πάρθος βασιλιάς θα ήταν σημαντικές, για να κερδίσει τον πόλεμο. Ο Βολογάσης Ε' από την πλευρά του με την συνεργασία με τον Νίγηρα εξασφάλιζε με τον τρόπο αυτό τα νώτα του, καθώς δεν θα διέτρεχαν πλέον κίνδυνο τα σύνορά του από τους Ρωμαίους. Αφού, αν ο Νίγηρας κατάφερνε να νικήσει τον Σεβήρο, στον θρόνο της Ρώμης θα καθόταν ο φίλος και σύμμαχός του, ο οποίος εν μέρει θα χρωστούσε τον θρόνο του και στην υποστήριξη του Πάρθου βασιλιά. Ο Σεβήρος γνωρίζοντας την συνεργασία των δύο ανδρών, όταν θα μείνει μόνος κύριος της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας θα επιτεθεί εναντίον του Βολογάση ουσιαστικά, για να τον εκδικηθεί για την βοήθεια, που προσέφερε στον αντίπαλό του.²⁷² Η Παρθική αυτοκρατορία ήταν για πρώτη φορά τόσο κοντά στο να πετύχει να εγκαταστήσει κάποιον στον θρόνο της μισητής αντιπάλου της που θα ήταν τόσο φιλικά προσκείμενος σε αυτή.

Οι διπλωματικές επαφές που ανέπτυξε ο Καρακάλλας με τους Πάρθους ήταν πολύ σημαντικές. Ο Ρωμαίος αυτοκράτορας ζήτησε το χέρι της κόρης του Αρτάβανου για να τον συνδράμει στον πόλεμο με τον Βολογάση. Συνεπώς, όσα εδάφη καταλάμβανε ο Καρακάλλας εις βάρος του Βολογάση θα τα καταλάμβανε στο όνομα του πεθερού του. Άρα η κατάληψη των εδαφών αυτών θα γινόταν νομότυπα. Παρ' όλα αυτά, τα σχέδια του γιου του Σεπτίμιου Σεβήρου ναυάγησαν, γιατί ο Αρτάβανος αρνήθηκε την προσφορά. Το σχέδιο αυτό δείχνει μεγάλη πολιτική οξύνοια από πλευράς Καρακάλλα. Ο αυτοκράτορας προσπάθησε να πετύχει μόνιμη κατοχή εδαφών στην Μεσοποταμία μέσω του συνδυασμού της

²⁷⁰ Κάσσ. Δίων, 79.5. Speidel (2020), 10. Potter (2004), 146.

²⁷¹ Κάσσ. Δίων, 79.4. Potter (2004), *ibid.*.

²⁷² Κάσσ. Δίων, 75.14.

διπλωματίας, του δικαίου και της χρήσης στρατιωτικής βίας. Οι προηγούμενοι αυτοκράτορες, Τραϊανός, Λεύκιος Βήρος και Σεπτίμιος Σεβήρος, που προσπάθησαν να πετύχουν κάτι ανάλογο εις βάρος των Πάρθων το έπραξαν μόνο χρησιμοποιώντας τη δύναμη των ρωμαϊκών όπλων. Ο Αρτάβανος Δ', επίσης, έδειξε ότι διαθέτει ανάλογο πολιτικό κριτήριο, αφού κατάλαβε ποίο ήταν το σχέδιο του Καρακάλλα και για τον λόγο αυτό αρνήθηκε το προταθέν συνοικέσιο. Τέλος, αξίζει να επισημανθεί ότι την εν λόγω περίοδο και οι δύο πλευρές έδειξαν μια μεγάλη ενεργητικότητα ο ένας εις βάρος του άλλου, αλλά και ότι για πρώτη φορά μετά από δύο αιώνες οι δύο πλευρές δεν ήρθαν σε ανοιχτή ρήξη εξαιτίας της Αρμενίας. Η τελευταία φορά που οι δύο αυτοκρατορίες συγκρούστηκαν χωρίς να αποτελεί λόγο διαμάχης η Αρμενία ήταν η εισβολή του Αντωνίου.

Η. ΟΙ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ ΜΕ ΤΗΝ ΚΑΤΑΡΡΕΟΥΣΑ ΠΑΡΘΙΑ (217μ.Χ.-224 μ.Χ.)

Η Ρώμη την περίοδο αυτή ανέπτυξε διπλωματικές σχέσεις με την Παρθία το 217 μ.Χ.. Η προσέγγιση των δύο αυτοκρατοριών έγινε στο πλαίσιο της σύναψης συνθήκης ειρήνης μεταξύ του Μακρίνου και του Αρτάβανου Ε'. Η συνθήκη ειρήνης μεταξύ των δύο αυτοκρατοριών ήταν αποτέλεσμα μιας αιματηρότατης μάχης μεταξύ τους, η οποία έληξε ουσιαστικά χωρίς νικητή.

Ο Μακρίνος μετά την δολοφονία του Καρακάλλα αναγορεύτηκε αυτοκράτορας από τα Ρωμαϊκά στρατεύματα στις 11 Απριλίου 217 και για το γεγονός αυτό έκοψε και νόμισμα.²⁷³ Ο νέος αυτοκράτορας ανήκε στην τάξη των ιππέων και με τον τρόπο αυτό έγινε ο πρώτος αυτοκράτορας που δεν ανήκε στην τάξη των συγκλητικών. Η Σύγκλητος ήταν καχύποπτη απέναντί του και την άνοδό του στον θρόνο δεν την είδε με καλό μάτι. Την δέχτηκε, όμως, γιατί ο Καρακάλλας ήταν αντίπαλός της.²⁷⁴ Επίσης, ο Μακρίνος δεν είχε σχέση με το στράτευμα και δεν ήταν έμπειρος στα στρατιωτικά θέματα. Τα δύο παραπάνω στοιχεία καθιστούσαν την θέση του στον θρόνο επισφαλή. Συνεπώς, ο διάδοχος του Καρακάλλα έπρεπε να βρει τρόπο να εδραιώσει την θέση του στον θρόνο. Το σχέδιό του χωριζόταν σε δύο σκέλη α) να υποστηρίξει ότι έχει συγγενική σχέση με την δυναστεία των Σεβήρων, ώστε να μην φαίνεται στους υπηκόους του ως σφετεριστής του θρόνου και β) να πετύχει μία

²⁷³ Hill (1899), 201.

²⁷⁴ *Hist. Aug., Macrin.*, 2.

σημαντική στρατιωτική νίκη, ώστε τα στρατεύματά του να τον εμπιστευθούν και να δεθούν μαζί του.²⁷⁵

Έτσι, ο Μακρίνος φρόντισε αμέσως να παραδοθούν στη μητέρα του Καρακάλλα οι στάχτες του στην Αντιόχεια. Η μητέρα του Καρακάλλα διατήρησε και μετά τον θάνατο του γιου της τον τίτλο της «Αυγούστας», αλλά για μικρό χρονικό διάστημα. Η τεθλιμμένη μητέρα θα πεθάνει λίγο καιρό μετά από καρκίνο στο στήθος και από την λύπη της για τον χαμό του γιου της. Οι στάχτες αυτής και του γιου της θα μεταφερθούν από την αδελφή της, Ιουλία Μαίσα, στη Ρώμη, στο Μουσουλείο του Αυγούστου.²⁷⁶ Ο νέος αυτοκράτορας αποθέωσε τον Καρακάλλα και τη μητέρα του. Ο Μακρίνος υποστήριζε και διέδιδε ότι ο Καρακάλλας είχε υιοθετήσει αυτόν και τον γιο του πριν πεθάνει, ώστε να πετύχει ακόμη μεγαλύτερη αποδοχή από τους υπηκόους του και την σύγκλητο.²⁷⁷ Οι κινήσεις του αυτές είχαν κάποιο αποτέλεσμα, αφού η σύγκλητος είχε αποδεχθεί τον τίτλο του «Καίσαρα» στον γιο του Μακρίνου, τον Διαδουμενιανό, και ο λαός δεν έδειχνε να δυσθυμεί εναντίον του. Επίσης, η οικογένεια των Σεβήρων δεν έδειχνε αρνητική διάθεση προς αυτόν.

Όσον αφορά στην εδραίωση της θέσης του στον στρατό αποφάσισε να συνεχίσει τον πόλεμο εναντίον των Πάρθων. Πίστευε, όπως προαναφέρθηκε, ότι με μία σημαντική στρατιωτική νίκη εναντίον των Πάρθων οι στρατιώτες του θα τον εμπιστεύονταν απόλυτα. Ο Μακρίνος αρχικά κατάφερε να τοποθετήσει στον θρόνο της Αρμενίας τον δικό του εκλεκτό, τον Τιριδάτη. Στη συνέχεια, με τον στρατό του το καλοκαίρι του 217 μ.Χ. ξεκίνησε τις πολεμικές επιχειρήσεις εναντίον των Πάρθων από το σημείο που είχε σταματήσει ο Καρακάλλας, δηλαδή από τη βόρεια Μεσοποταμία. Ο Αρτάβανος, όμως, το διάστημα αυτό είχε προετοιμαστεί και συγκέντρωσε ένα κολοσσιαίο στράτευμα για να αντιμετωπίσει τους Ρωμαίους.²⁷⁸

Οι δύο στρατοί συναντήθηκαν για να λύσουν τις διαφορές τους στη Νίσιβη στο μέσον του καλοκαιριού. Η σύγκρουσή τους κράτησε μέρες και κόστισε χιλιάδες ζωές και τραυματίες και στους δύο. Τελικά, αποφάσισαν να συνάψουν συνθήκη ειρήνης μεταξύ τους, αφού η συνέχεια των πολεμικών επιχειρήσεων πλέον δεν ήταν προς το συμφέρον κανενός. Η συνθήκη ειρήνης προέβλεπε: α) την ανταλλαγή των αιχμαλώτων και β) την καταβολή πολεμικής αποζημίωσης από τους Ρωμαίους στους Πάρθους του ποσού των 50.000.000 σηστερτίων. Όπως είναι οφθαλμοφανές, ο Μακρίνος όχι μόνο δεν πέτυχε την σπουδαία στρατιωτική νίκη που τόσο επιθυμούσε, αλλά αναγκάστηκε, για να

²⁷⁵ Ward et alii (2008), 515.

²⁷⁶ Κάσσ. Δίων, 79.24.

²⁷⁷ Ward et alii (2008), 515.

²⁷⁸ Κάσσ. Δίων, 79.26. Potter (2004), 147. Debevoise (1938), 266.

αποφύγει τα χειρότερα, να συνάψει και μία συνθήκη που ήταν εις βάρος του.²⁷⁹ Τα γεγονότα αυτά κλόνισαν ακόμη περισσότερο τα αισθήματα του στρατού του προς αυτόν. Η όποια εμπιστοσύνη προσπάθησε να χτίσει ο Μακρίνος γκρεμίστηκε από την μάχη της Νισίβευς και της επακόλουθης συνθήκης ειρήνης. Οι Πάρθοι από την πλευρά τους να μεν είχαν βαριές απώλειες, πέτυχαν δε μία πολύ συμφέρουσα συνθήκη για αυτούς, καθώς οι Ρωμαίοι θα τους έστελναν πίσω τους Πάρθους που είχαν αιχμαλωτίσει νωρίτερα κατά την διάρκεια των πολεμικών επιχειρήσεων, αλλά και θα τους κατέβαλαν και το τεράστιο ποσό των 200.000.000 σηστερτίων. Εν ολίγοις, ο Μακρίνος παραδεχόταν ότι ήταν ο ηττημένος του πολέμου. Οι Πάρθοι είχαν πολλά χρόνια να βρεθούν στην πλευρά του νικητή, όταν αντιμετώπιζαν τους Ρωμαίους. Συγκεκριμένα, η τελευταία φορά που οι Πάρθοι επέβαλαν στους Ρωμαίους την δική τους ατζέντα ήταν από την εποχή του Ορώδη Β', ο οποίος είχε νικήσει τους Ρωμαίους στις Κάρρες το 53 π.Χ.²⁸⁰

Οι διπλωματικές σχέσεις μεταξύ των δύο αυτοκρατοριών, της ρωμαϊκής και της παρθικής, τελειώνουν με τον Μακρίνο από πλευράς των Ρωμαίων και με τον Αρτάβανο Δ' από πλευράς των Πάρθων. Οι Πάρθοι μετά την νίκη τους επί των Ρωμαίων θα αντιμετωπίσουν την εξέγερση του Αρντασίρ²⁸¹, ο οποίος ήταν σατράπης της Περσέπολης και επεδίωκε να αναστήσει το αρχαίο κλέος των Αχαιμενιδών. Ο Πέρσης σατράπης επαναστάτησε εναντίον του Αρσακίδη βασιλιά το 220 μ.Χ..²⁸² Ο Αρντασίρ θα έχει ως συμμάχους στο πλευρό του τους Μήδους και τον σατράπη της Αδιαβηνής. Ο Αρτάβανος θα έχει στο πλευρό του τους υπόλοιπους σατράπες.²⁸³ Ο Αρντασίρ θα καταφέρει να νικήσει τελικά τον Αρτάβανο και να ανατρέψει την δυναστεία των Αρσακιδών. Ο Πέρσης πρώην σατράπης, νυν βασιλιάς, για να κερδίσει τον θρόνο χρειάστηκε να δώσει εναντίον του Αρτάβανου Ε' τρεις σκληρές, αλλά νικηφόρες μάχες. Μάλιστα, λέγεται ότι ο ίδιος ο Αρντασίρ ήταν αυτός που σκότωσε τον Αρτάβανο Δ'.²⁸⁴ Την νίκη του επί του Αρτάβανου την απεικόνισε σε γιγαντιαίο ανάγλυφο στους βράχους της Firuzabad.

²⁷⁹ Κάσσ. Δίων, 79.27. Patterson (2013), 178. Greatrex (2007), 147. Potter (2004), 147. Debevoise (1938), 266-267.

²⁸⁰ Ο στρατηγός του Ορώδη που νίκησε τον Κράσσο στις Κάρρες ήταν ο Σουρήνας. Όμως, τη νίκη πάντα την καρπώνεται ο βασιλιάς και όχι ο στρατηγός που την πέτυχε.

²⁸¹ Στις πηγές της εποχής ήταν γνωστός και με το όνομα Αρταξέρξης.

²⁸² Daryaei (2010), 251. Miri (2009), 16. Colledge (1967), 173.

²⁸³ Colledge (1967), 173.

²⁸⁴ Χατζόπουλος (2015), 684.

Εικόνα 7. Ο Αρντασίρ απεικονίζεται να μάχεται εναντίον του Αρτάβανου στο μνημειώδες ανάγλυφο της Firuzabad 228/9 μ.Χ.²⁸⁵

Οι Πάρθοι έστω και στα στερνά τους έδειξαν ότι η ισχύς τους δεν ήταν τυχαία και ότι ήταν πολύ σκληροί για να πεθάνουν. Κατάφεραν λίγο πριν την κατάλυσή τους να αντιμετωπίσουν την εισβολή του Καρακάλλα και στη συνέχεια να νικήσουν τον διάδοχό του, Μακρίνο. Οι Πάρθοι έκλεισαν τον πολιτικό τους βίο με το κεφάλι ψηλά, καθώς έπεσαν πολεμώντας. Ο Αρτάβανος Δ', ο τελευταίος Αρσακίδης βασιλιάς δεν ήταν ανίκανος ηγεμόνας. Απέδειξε ότι μπορούσε να συνεχίσει την μακραίωνη ιστορία των Πάρθων, αλλά ηττήθηκε από έναν ικανότερο αντίπαλο, τον Αρντασίρ. Η αξία του Αρντασίρ, ως στρατηγού και βασιλιά, ανεβαίνει ακόμη περισσότερο από την αξία του ηττημένου. Ο Αρτάβανος ήταν ο Πάρθος βασιλιάς που νίκησε τους Ρωμαίους και τους ανάγκασε να συνάψουν μια συνθήκη ειρήνης στα δικά του μέτρα. Ο Πέρσης βασιλιάς και η δυναστεία του θα αποδειχθούν πολύ πιο επικίνδυνοι αντίπαλοι για τους Ρωμαίους από τους Πάρθους.

²⁸⁵ Daryae & Rezakhani (2016), 173.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΟΙ ΣΑΣΣΑΝΙΔΕΣ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΟ ΡΩΜΑΪΚΟ IMPERIUM

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΟΙ ΕΚΑΤΕΡΩΘΕΝ ΔΙΑΚΥΜΑΝΣΕΙΣ ΜΕΤΑΞΥ ΕΠΙΘΕΣΗΣ ΚΑΙ ΦΙΛΕΙΡΗΝΙΚΗΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ

Α. Η ΣΥΓΚΡΟΥΣΙΑΚΗ ΛΟΓΙΚΗ: ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΣΕΒΗΡΟΣ ΚΑΙ ΑΡΝΤΑΣΙΡ Α'

Οι διπλωματικές επαφές που αναπτύχθηκαν μεταξύ των δύο ανδρών το έτος 231 μ.Χ. ήταν οι πρώτες μεταξύ ενός Ρωμαίου αυτοκράτορα και ενός Πέρση βασιλιά. Συνεπώς, οι δύο άνδρες μέσα από τις επαφές αυτές επιδίωκαν να δώσουν το δικό τους στίγμα για τις σχέσεις που θα ανέπτυσαν από το χρονικό αυτό σημείο και εξής οι δύο αυτοκρατορίες. Ο Αρντασίρ μετά από σκληρές πολεμικές επιχειρήσεις εναντίον του τελευταίου Πάρθου βασιλιά, του Αρτάβανου Δ' και των υποστηρικτών του, κατάφερε να ανατρέψει τους Αρσακίδες βγάζοντας τους Πέρσες από το πολιτικό παρασκήνιο, φέρνοντάς τους στο προσκήνιο μετά από πέντε αιώνες πολιτικής ανυπαρξίας. Ο Πέρσης βασιλιάς μετά από τρεις σκληρές μάχες με τον Αρτάβανο Δ' εξήλθε νικητής του πολέμου και αναγορεύθηκε Βασιλεύς των Βασιλέων, όπως ο προκάτοχός του.²⁸⁶ Η διαφορά, όμως, ήταν ότι ο Αρντασίρ αναγορεύτηκε βασιλιάς των Περσών και όχι των Πάρθων. Η Παρθία έπαψε να υπάρχει το 224 μ.Χ. Βέβαια, ως το 226 μ.Χ. ορισμένοι Πάρθοι συνέχισαν να πολεμούν εναντίον του Πέρση βασιλιά, έχοντας ως βάση τους το Χορασάν.²⁸⁷ Παρά την αντίστασή τους, κι αυτοί κάμφθηκαν από τους πανίσχυρους Πέρσες και αναγνώρισαν τον Αρντασίρ ως βασιλιά τους.²⁸⁸

²⁸⁶ Κάσσο. Δίων, 80.3-4. Syvanne (2018), 75. Alram (2015), 3. Miri (2012), 91. Kaizer (2009), 186. Bunson (2002), 34. Williams (1908), 77.

²⁸⁷ Canepa (2020), 294. Daryaee (2018), 33. Colledge (1967), 173.

²⁸⁸ Olbrycht (2019), 162. Daryaee (2006), 64-65.

Εικόνα 8. Στο μνημειώδες ανάγλυφο της Naqsh i-Rustam 228/9 μ.Χ απεικονίζεται ο Αχούρα Μαζδά να στέφει ως Βασιλέα των Βασιλέων τον Αρντασίρ Α'.²⁸⁹

Ο νέος Βασιλεύς των Βασιλέων πέρα από τη μεγάλη του επιτυχία εναντίον των Πάρθων, έπρεπε να δείξει τις ικανότητές του και στο πεδίο της εξωτερικής πολιτικής. Ο Αρτάβανος ήταν ένας σπουδαίος βασιλιάς, που αν και βασίλευσε σε δύσκολους καιρούς, είχε καταφέρει να νικήσει τους Ρωμαίους το 217 μ.Χ. στη Νίσιβη και τους ανάγκασε να υπογράψουν ταπεινωτική συνθήκη εις βάρος τους.²⁹⁰ Συνεπώς, για τον Αρντασίρ, αν επιθυμούσε να ξεπεράσει τους Πάρθους σε όλους τους τομείς, δεν αρκούσε μόνο η επαναφορά των Περσών στο πολιτικό γίγνεσθαι της ιστορίας, αλλά να ασκήσει και εξωτερική πολιτική δυναμικότερη από αυτούς. Η εξωτερική πολιτική της Παρθίας απέναντι στους Ρωμαίους τις περισσότερες φορές ήταν αμυντικού χαρακτήρα.²⁹¹ Εξαίρεση αποτελούν οι βασιλείς της Μιθριδάτης Β', Ορώδης Β', ο Βολογάσης Α' και ο Βολογάσης Δ'. Η δυναστεία των Αρσακιδών είχε θέσει ως στόχο της στην εξωτερική της πολιτική με τους Ρωμαίους τη διατήρηση του Ευφράτη ως σύνορο μεταξύ αυτών και της Ρώμης.²⁹² Ο Αρντασίρ, που δεν ήθελε να γίνει απλά ο διάδοχος της Παρθικής αυτοκρατορίας, αποφάσισε να ασκήσει διαφορετική εξωτερική πολιτική από αυτούς. Όντας πολύ φιλόδοξος, ο Σασσανίδης βασιλιάς έθεσε ως στόχο του την αναβίωση της αυτοκρατορίας των Αχαιμενιδών σε όλη της την έκταση και όλο της το

²⁸⁹ Daryae & Rezakhani (2016), 175.

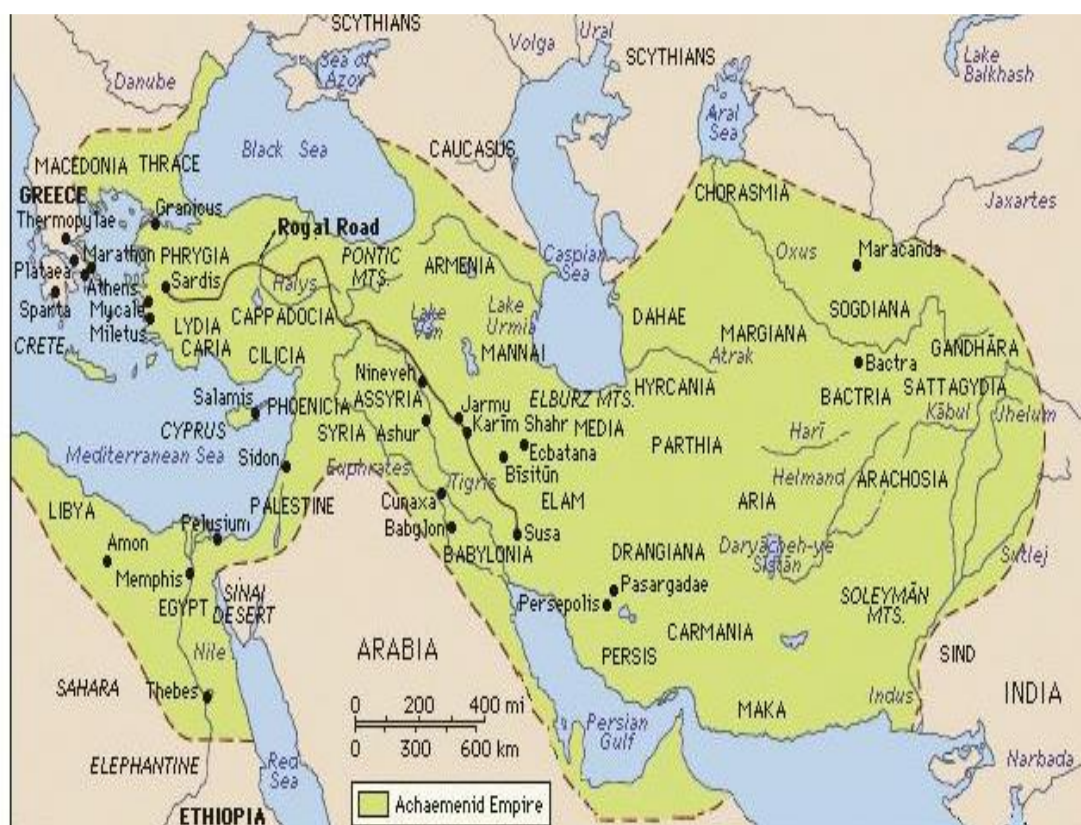
²⁹⁰ Colledge (1967), 171-172.

²⁹¹ De Blois (2006), 268. Ferguson (2005), 15-16. Rohrbacher (2002), 208. Mattingly (1957), 105.

²⁹² Edwell (2013), 196. Millar (1993), 33.

μεγαλείο.²⁹³ Η υιοθέτηση μιας τέτοιας εξωτερικής πολιτικής, όπως ήταν φυσικό, θα γεννούσε μεγάλα προβλήματα στις σχέσεις της Περσίας με τη Ρώμη.

Η Αχαιμενιδική αυτοκρατορία στη μεγαλύτερη της έκταση έφτασε επί Δαρείου Α' και εκτεινόταν από την Πίνδο δυτικά ως τον Ινδό ανατολικά και από τον Δούναβη βόρεια ως τις πηγές του Νείλου νότια.²⁹⁴

Εικόνα 9. Η αυτοκρατορία του Δαρείου Α' στη μεγαλύτερη της έκταση.²⁹⁵

²⁹³ Ηρωδ., 6.2. Syvanne (2018), 77. Χατζόπουλος (2015), 684. Daryae (2009), 5. Albertini (1970), 274. Μερικοί ερευνητές υποστηρίζουν ότι οι ιστοριογράφοι της εποχής όντες εντονότατα επηρεασμένοι από την κλασική παιδεία τους, όπως ο Ηρωδιανός και ο Κάσσιος, αποδίδουν στον Αρτασίρ Α' τις δηλώσεις περί επιθυμίας να ανασυσταθεί η Αχαιμενιδική αυτοκρατορία και ότι αυτές οι δηλώσεις δεν έγιναν από αυτόν. Αυτό το πράττουν, γιατί μέσα από τη σύγκρουση της Ρώμης και της Σασσανιδικής Περσίας βλέπουν να συγκρούεται η Αρχαία Ελλάδα με την Αχαιμενιδική Περσία. Η Ρώμη γι' αυτούς εκπροσωπεί την Αρχαία Ελλάδα και η Σασσανιδική Περσία την Αχαιμενιδική. Βλ. και Edwell (2021), 70-72, ο οποίος αναφέρει και την άποψη ορισμένων ερευνητών ότι οι Σασσανίδες Πέρσες δεν εξέφρασαν ποτέ την επιθυμία να ανασυστήσουν την Αχαιμενιδική Περσία, γιατί δεν γνώριζαν την ακριβή έκτασή της. Αυτό, όμως δεν ισχύει, γιατί μέσα από τα αρχαιολογικά ευρήματα αποδεικνύεται ότι οι Σασσανίδες είχαν απόλυτη γνώση του ιστορικού παρελθόντος της Αχαιμενιδικής Περσίας..

²⁹⁴ Olmstead (2002), 248.

²⁹⁵ Vincieri (2013), 46.

Εν ολίγοις, ο Αρντασίρ θα διεκδικούσε από τη Ρώμη το ήμισυ της επικράτειάς της. Η Περσία θα αμφισβητούσε έμπρακτα την κατοχή των περιοχών της Αιγύπτου, της Παλαιστίνης, της Κοίλης Συρίας, της Συρίας, της Μικράς Ασίας, της Αρμενίας και της Κύπρου. Τη Μακεδονία και τη Θράκη δεν τις διεκδίκησε προφανώς, γιατί θεωρούσε ότι δεν της ανήκαν, αφού η Αχαιμενιδική αυτοκρατορία τις κατείχε για μικρό χρονικό διάστημα (512-479 π.Χ.). Ο Σασσανίδης βασιλιάς τις φιλοδοξίες του έσπευσε να τις κάνει πράξη πολύ σύντομα, αφού από τις αρχές της δεκαετίας του 230 ξεκίνησε τις εχθρικές ενέργειες εναντίον των Ρωμαίων από τη μία, ενώ από την άλλη διέδιδε παντού ότι στόχος του ήταν η ανασύσταση της αυτοκρατορίας των προγόνων του.²⁹⁶ Συγκεκριμένα, οι ηγεμόνες των κρατών της Μεσοποταμίας και της Συρίας έστελναν επιστολές στον αυτοκράτορα Αλέξανδρο, γνωστοποιώντας ότι ο Αρντασίρ επέδραμε εναντίον τους και ότι θεωρούσε τον εαυτό του διάδοχο των Αχαιμενιδών και ότι θα έπαιρνε από τους Ρωμαίους πίσω όλα τα εδάφη που θεωρούσε ότι του ανήκαν. Οι Ρωμαίοι για τον Σασσανίδα βασιλιά δεν είχαν κανένα δικαίωμα επί των περιοχών αυτών, γιατί ο άνθρωπος που τους τις αφαίρεσε ήταν ο Μέγας Αλέξανδρος και οι Έλληνες. Οπότε οι Ρωμαίοι ως μη Έλληνες έπρεπε να αποχωρήσουν από την περιοχή.²⁹⁷

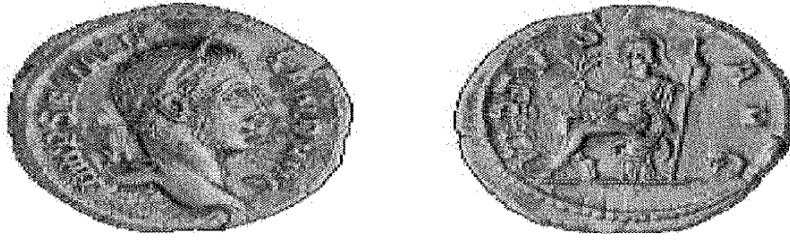
Ο Αλέξανδρος μαθαίνοντας τα παραπάνω γεγονότα ταράχτηκε πολύ. Η κατάσταση φαινόταν ότι εκτραχυνόταν. Όμως, πριν καταφύγει στη λύση του πολέμου θεώρησε σωστό να προσπαθήσει να έρθει σε διαπραγματεύσεις με τον Αρντασίρ, μήπως βρουν τη χρυσή τομή μέσα από αυτές μεταξύ τους και λυθεί το πρόβλημα ειρηνικά. Έτσι, ο νεαρός Ρωμαίος αυτοκράτορας έγραψε το 231 μ.Χ. μία επιστολή στον Βασιλέα των Βασιλέων σε έντονο ύφος, όπου του έγραφε ότι θα έπρεπε να συνετιστεί, να μη ξεκινήσει πόλεμο με τη Ρώμη και να περιοριστεί σε όσα ήδη κατείχε. Επίσης, για να τον φοβίσει, του θύμισε τις νίκες που είχαν πετύχει οι μεγάλοι Ρωμαίοι αυτοκράτορες Σεπτίμιος Σεβήρος, Τραϊανός, Λεύκιος Βήρος και Μάρκος Αντώνιος εναντίον των Πάρθων.²⁹⁸ Οι Ρωμαίοι πρέσβεις μετέφεραν την επιστολή στον Αρντασίρ, αλλά εκείνος δεν έδωσε καμία απάντηση σε αυτούς. Αντιθέτως, έδειξε ότι δεν τον φόβιζε η Ρώμη και για αυτό εισέβαλε με τον ισχυρό στρατό του στη Μεσοποταμία και τη Συρία.²⁹⁹

²⁹⁶ Ηρωδ., 6.2. Κάσσ. Δίων, 80.3-4. Imrie (2019), 4. Dignas & Winter (2007), 18, 54. Frye (1983), 124.

²⁹⁷ Ηρωδ., 6.2. Dignas & Winter (2007), 54.

²⁹⁸ Ηρωδ., *ibid.* Dignas & Winter (2007), 18-19.

²⁹⁹ Ηρωδ., *ibid.*

Εικόνα 10. Αργυρό δηνάριο του Αλέξανδρου Σεβήρου με την κεφαλή του στην εμπρόσθια όψη και με τη Ρώμη ή την Ανδρεία στην οπίσθια όψη 231 μ.Χ..³⁰⁰

Ο Ρωμαίος αυτοκράτορας, όταν πληροφορήθηκε τις άσχημες εξελίξεις στην Ανατολή αποφάσισε να δράσει, όπως αρμόζει σε τέτοιες περιστάσεις. Διέταξε ο στρατός του να προετοιμαστεί να αντιμετωπίσει τους Πέρσες εισβολείς και τον αυθάδη Πέρση βασιλιά. Όταν ο στρατός του συγκεντρώθηκε στα προάστια της Ρώμης, ο Αλέξανδρος εκφώνησε έναν πύρινο λόγο στους άνδρες του για να τους τονώσει το ηθικό και να τους θυμίσει για ποίους λόγους θα βαδίσουν εναντίον του νέου εχθρού που εμφανίστηκε στην Ανατολή.³⁰¹ Συγκεκριμένα, ο Αλέξανδρος είπε στον στρατό του ότι για τον πόλεμο αυτό ευθύνεται ο Πέρσης βασιλιάς, ο οποίος δεν δέχτηκε την ειρήνη που του προσέφερε ο ίδιος. Στη συνέχεια, τους ανέφερε ότι ο Αρντασίρ περιφρονεί τη δύναμη των ρωμαϊκών όπλων και για αυτό θα έπρεπε να του δώσουν ένα καλό μάθημα, όπως οι πρόγονοί τους. Τέλος, τους θύμισε τις νίκες του Σεβήρου, του Τραϊανού και των Βήρου και Αυρήλιου εναντίον των Πάρθων. Τα ίδια λόγια είπε και στη Σύγκλητο λίγες μέρες αργότερα ο νεαρός αυτοκράτορας.³⁰²

Όταν ολοκλήρωσε τις προετοιμασίες του στρατεύματος, ο Αλέξανδρος πέρασε από την Ιταλία στην Ελλάδα, από εκεί μετέβη στην Μικρά Ασία και στη συνέχεια έφτασε στην Αντιόχεια. Φθάνοντας στην πρωτεύουσα της Συρίας με το σύνολο του στρατού του ο αυτοκράτορας σκέφθηκε να στείλει μία πρεσβεία ακόμη στον Αρντασίρ, για να διευθετήσουν το ζήτημα έστω και την τελευταία στιγμή ειρηνικά. Ο νεαρός Σεβήρος ήλπιζε ότι η παρουσία του στην περιοχή με τον πανίσχυρο ρωμαϊκό στρατό θα φόβιζε τον Βασιλέα των Βασιλέων και θα τον ανάγκαζε να σκεφτεί ξανά τα φιλόδοξα σχέδιά του. Όμως, ο Αλέξανδρος δεν είχε συνειδητοποιήσει ότι ο Αρντασίρ δεν ήταν άνθρωπος που θα τον φόβιζε η παρουσία ενός ισχυρού στρατού, ώστε να ακυρώσει τα σχέδιά του. Η πρεσβεία που εστάλη στον Πέρση βασιλιά δεν είχε κανένα αποτέλεσμα. Οι πρέσβεις έφυγαν άπρακτοι από την αυλή του Βασιλέως των Βασιλέων.³⁰³

³⁰⁰ Barrett (2000), 90.

³⁰¹ Ηρωδ., 6.3.

³⁰² Ηρωδ., 6.3-4.

³⁰³ Ηρωδ., 6.4. Ο Edwell (2021), 71, αναφέρει την άποψη του Shayegan (2011), 37, 360-370, ότι οι ιστοριογράφοι της εποχής έβλεπαν ότι οι Ρωμαίοι είχαν υιοθετήσει τη συνήθεια να

Ο Αρντασίρ αυτή τη φορά όμως, ναι μεν δεν έδωσε απάντηση στη ρωμαϊκή πρεσβεία, αποφάσισε δε να στείλει πρεσβεία στον Ρωμαίο αυτοκράτορα, η οποία θα του ανακοίνωνε τις απαιτήσεις του. Ο Σασσανίδης βασιλιάς έστειλε μια εντυπωσιακή έφιππη πρεσβεία αποτελούμενη από τετρακόσιους άνδρες. Η περσική πρεσβεία παρουσιάστηκε ενώπιον του Αλεξάνδρου και μετέφερε το μήνυμα του Βασιλέως των Βασιλέων, το οποίο ήταν να εκκενώσουν οι Ρωμαίοι όλη την περιοχή από τον Ευφράτη ως τις ευρωπαϊκές ακτές απέναντι από το Αιγαίο, γιατί όλα αυτά τα εδάφη ανήκαν στην αυτοκρατορία των Αχαιμενιδών προγόνων του. Η απαίτηση αυτή των Περσών πρεσβευτών έβγαλε τον Ρωμαίο αυτοκράτορα εκτός εαυτού και έδωσε εντολή να φυλακιστούν όλοι τους.³⁰⁴ Στη συνέχεια τους άφησε ελεύθερους να ζήσουν ως γεωργοί στη Κιλικία.³⁰⁵ Ο νεαρός Σεβήρος, μετά από αυτή τη διπλωματική επαφή συνειδητοποίησε ότι μόνη του επιλογή ήταν ο πόλεμος. Επίσης, συνειδητοποίησε ότι το θράσος του Αρντασίρ ήταν τεράστιο που αξίωνε από έναν Ρωμαίο αυτοκράτορα να εκκενώσει όλη την Ανατολή.

Έτσι, ο Αλέξανδρος Σεβήρος μετά τις αποτυχημένες διπλωματικές επαφές εισέβαλε στην Περσία, όπως είχαν πράξει νωρίτερα οι νικηφόροι αυτοκράτορες που προαναφέρθηκαν. Ειδικότερα, εισέβαλε στην επικράτεια του Αρντασίρ μέσω Αρμενίας, αφού χώρισε τον στρατό του σε τρία μέρη. Το πρώτο μέρος βάδιζε από την Αρμενία στη Μηδία, το δεύτερο βάδιζε μεταξύ Τίγρη και Ευφράτη και το τρίτο βάδιζε ανάμεσα από τα δύο προαναφερθέντα στρατεύματα.³⁰⁶ Ο αυτοκράτορας διοικούσε το τρίτο μέρος ο ίδιος αυτοπροσώπως. Ο Αλέξανδρος αν και ισχυριζόταν ότι θα ξεπεράσει τον συνονόματό του μεγάλο στρατηλάτη, δεν κατάφερε στις πολεμικές επιχειρήσεις που διεξήγε στην Περσία να πετύχει κάποια σημαντική νίκη. Αντιθέτως, ο Αρντασίρ με τις συνεχόμενες ξαφνικές επιθέσεις και με τις ενέδρες που έκανε εναντίον των Ρωμαίων, τους έφερε σε δεινή θέση. Έτσι, ο Αλέξανδρος αναγκάστηκε να πάρει τον δρόμο της επιστροφής, για να αποφύγει τα χειρότερα. Βέβαια, ο Αρντασίρ δεν σταμάτησε να επιτίθεται στους Ρωμαίους που επέστρεφαν στην επικράτεια τους. Τελικά, ο Αλέξανδρος Σεβήρος στάθμευσε στην Αντιόχεια, για να διαχειμάσει με τον στρατό του. Η εκστρατεία αυτή

εμφανίζονται ως επίδοξοι Αλέξανδροι, γιατί επιθυμούσαν να επιβληθούν εναντίον των Πάρθων και των Περσών. Όμως, η πραγματικότητα τους προσγείωσε, αφού οι Σασσανίδες κατάφεραν να αποδειχτούν πολύ σκληροί αντίπαλοι. Αυτό ώθησε τους ιστοριογράφους να επινοήσουν την ανασύσταση της έριδας μεταξύ Αρχαίας Ελλάδας και Περσίας. Η Ρώμη αντικατέστησε την Αρχαία Ελλάδα και η Σασσανιδική Περσία αντικατέστησε επάξια την Αχαιμενιδική Περσία.

³⁰⁴ Ηρωδ., *ibid.* Ζων., 3.121-122.

³⁰⁵ Ζων., 3.122.

³⁰⁶ Ηρωδ., 6.5. Imrie (2019), 4-5.

στοίχισε στους Ρωμαίους πολλούς νεκρούς. Το ίδιο μεγάλες απώλειες είχε και ο Πέρσης βασιλιάς. Το γεγονός αυτό τον ανάγκασε να ακολουθήσει ειρηνική πολιτική για σχεδόν τέσσερα χρόνια. Ένα σπουδαίο γεγονός που πρέπει να επισημανθεί στην εκστρατεία του νεαρού Σεβήρου ήταν ότι απέφευγε να πολεμήσει στην πρώτη γραμμή, όπως θα έπρεπε να κάνει ένας ικανός πολέμαρχος. Ο νεαρός αυτοκράτορας προφασιζόταν ότι ήταν άρρωστος και για τον λόγο αυτό δεν έπαιρνε μέρος στις μάχες που λάμβαναν χώρα κατά τη διάρκεια της εκστρατείας. Οι άνδρες του συνειδητοποίησαν ότι ο αυτοκράτορας δεν ήταν ασθενής, αλλά απέφευγε να βρεθεί στο μέτωπο συστηματικά. Έτσι, οι άνδρες του δυσανεμίστηκαν πολύ από την απροθυμία του αυτοκράτορα να συμμετάσχει μαζί τους στους ίδιους με αυτούς κινδύνους. Επομένως, όπως ήταν λογικό, ο αυτοκράτορας τώρα είχε να αντιμετωπίσει και τη δυσθυμία του στρατού του προς το πρόσωπό του.³⁰⁷

Ο Αλέξανδρος φτάνοντας στην Αντιόχεια προσπάθησε να πάρει με το μέρος του ξανά τους άνδρες του δίνοντάς τους πολλά χρήματα ως επιπλέον αμοιβή. Πίστευε ότι με τα μεγάλα χρηματικά ποσά που τους έδωσε, θα εξαγόραζε την εμπιστοσύνη τους.³⁰⁸ Οι άνδρες του, αν και δέχτηκαν τα χρήματα, δεν άλλαξαν τη στάση τους απέναντί του. Αυτό φάνηκε μετά από τρία χρόνια, όταν και τον δολοφόνησαν στον Ρήνο.³⁰⁹ Η ικανότητα του να ηγείται του στρατού είχε χαθεί για τους άνδρες του στις πεδιάδες της Μεσοποταμίας και την έρημο της Περσίας.³¹⁰ Τα χρήματα που τους έδωσε απλά του εξασφάλισαν λίγο χρόνο παραπάνω στον θρόνο της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας.

Ο Ρωμαίος αυτοκράτορας μετά τον πόλεμο με την Περσία επέστρεψε στη Ρώμη όπου τέλεσε θρίαμβο για τη νίκη του εναντίον του Βασιλέως των Βασιλέων.³¹¹ Βέβαια, οι Ρωμαίοι στον πόλεμο αυτό δεν είχαν πετύχει κάποια αποφασιστική νίκη, αλλά ούτε ηττήθηκαν. Το αποτέλεσμα του πολέμου ήταν ρευστό, αφού πραγματικά κανείς δεν βγήκε κερδισμένος από αυτόν. Η περιοχή παρέμεινε κάτω από το ίδιο status quo, δηλαδή ούτε οι Ρωμαίοι είχαν εδαφικά κέρδη, ούτε οι Πέρσες. Το μόνο σαφές αποτέλεσμα ήταν ότι οι Ρωμαίοι απέτυχαν να επιβληθούν στους Πέρσες, ενώ οι Πέρσες δεν ήταν ακόμη σε θέση να υλοποιήσουν τα φιλόδοξα σχέδια του βασιλιά τους Αρντασίρ.³¹²

Αξίζει να σημειωθεί στο σημείο αυτό ότι ο Αλέξανδρος τα χρόνια που βασίλευσε, αλλά κυρίως πριν και κατά τη διάρκεια του πολέμου με

³⁰⁷ Ηρωδ., 6.5-6.

³⁰⁸ Ηρωδ., 6.6.

³⁰⁹ Ηρωδ., 6.6-7. Speidel (2016), 351.

³¹⁰ Speidel (2016), *ibid.*.

³¹¹ Dignas & Winter (2007), 19. Frye (1983), 124.

³¹² Shavarebi (2019), 366. Deryaee (2009), 4. Dignas & Winter (2007), 19.

τον Αρντασίρ, ανέπτυξε και μία προπαγάνδα που δεν είχε αναπτυχθεί ως τότε από κανέναν άλλο Ρωμαίο αυτοκράτορα. Συγκεκριμένα, ο ίδιος και η αυλή του «διαφήμιζαν» ότι όντας Αλέξανδρος κι αυτός θα κατακτούσε την Περσία.³¹³ Αυτή του την πεποίθηση του την είχαν ενισχύσει διάφοροι οιωνοσκόποι. Όταν ήταν στην παιδική του ηλικία, ο Αλέξανδρος είχε στον κήπο του μία ροδακινιά, η οποία μεγάλωσε υπέρμετρα μέσα σ' ένα μόνο χρόνο. Τότε, οι οιωνοσκόποι του προμήνυσαν ότι θα κατακτήσει την Περσία. Επίσης, είχε πολλά κοινά με τον μεγάλο Μακεδόνα στρατηλάτη, εκτός του ονόματος. Πρώτον, όταν γεννήθηκε, όπως και στη γέννηση του Μεγάλου Αλεξάνδρου, είχε συμβεί στον ουρανό πτώση μεγάλου αστέρος. Δεύτερον, η μητέρα του Μεγάλου Αλεξάνδρου ονομαζόταν Ολυμπιάδα, ενώ η μαία και τροφός που μεγάλωσε τον ίδιο ονομαζόταν κι αυτή Ολυμπιάδα. Τρίτον, δεν έλαβε το όνομά του τυχαία. Σύμφωνα με τις παρακάτω εκδοχές, ονομάστηκε Αλέξανδρος είτε γιατί γεννήθηκε τη μέρα που πέθανε ο Μέγας Αλέξανδρος, είτε όταν γεννήθηκε η μητέρα του τον αφιέρωσε σε ένα ναό του Μεγάλου Αλεξάνδρου.³¹⁴ Τέλος, πριν ξεκινήσει εναντίον των Περσών δημιούργησε δύο σώματα, πεζέταιρων τους χρυσάσπιδες και αργυράσπιδες, αποτελούμενα από 30.000 άνδρες. Οι στρατιώτες της μακεδονικής φάλαγγας προέρχονταν από έξι λεγεώνες³¹⁵. Όλα τα παραπάνω «θεϊκά» σημάδια τα χρησιμοποίησε στην προπαγάνδα του για τον πόλεμο εναντίον των Περσών.

Συνεπώς, σύμφωνα με τα παραπάνω επί Αλέξανδρου Σεβήρου αναπτύχθηκαν οι πρώτες διπλωματικές επαφές μεταξύ Ρώμης και Περσίας. Τα δύο κράτη αντάλλαξαν τρεις διπλωματικές αποστολές μεταξύ τους μέχρι να ξεσπάσει ο πόλεμος, ο οποίος δεν είχε κανένα ουσιαστικό αποτέλεσμα υπέρ κάποιας από τις δύο πλευρές. Η Ρώμη ήταν αυτή που προσέγγισε πρώτη την Περσία. Επίσης, η Ρώμη έστειλε τις δύο πρώτες διπλωματικές αποστολές, ενώ η Περσία έστειλε την τρίτη και τελευταία. Η πρώτη διπλωματική προσέγγιση έγινε μέσω μιας επιστολής που έστειλε ο Αλέξανδρος Σεβήρος στον Αρντασίρ. Στην επιστολή αυτή προσπάθησε από τη μία να τον συνετίσει, λέγοντάς του να διατηρήσει όσα ήδη έχει και να μην επιθυμεί όσα έχουν οι γείτονές του, ενώ από την άλλη προσπάθησε να τον φοβίσει θυμίζοντάς του την ισχύ των Ρωμαίων, οι οποίοι είχαν κάνει ήδη κατά το παρελθόν τρεις νικηφόρες εκστρατείες στα εδάφη που διοικεί (βέβαια τα εδάφη τότε ανήκαν στην Παρθία). Η κίνηση αυτή που έκανε ο Ρωμαίος αυτοκράτορας δεν ήταν κάτι

³¹³ Shayegan (2013), 806.

³¹⁴ *Hist. Aug., Alex.*, 2,1-3 και 13-16. Για τη ροπή των Σεβήρων, ως δυναστείας, προς την *imitatio Alexandri*: Κάσσιος Δίων, 76[75], 13,1-2· 78[77], 7-9· 16,7 και 22,1 Ηρώδης, 4, 8,1-2. *Hist. Aug., Carac.*, 5, αλλά και 6-7. Βλ. Τζαμπτζής (2019), 89, 101-192, με παράθεση εκτενούς βιβλιογραφίας.

³¹⁵ Ο Αλέξανδρος Σεβήρος μετέτρεψε 30.000 λεγεωνάριους σε φαλαγγίτες, *Hist. Aug., Alex.*, 50.

πρωτότυπο. Το ίδιο είχε πράξει έναν αιώνα νωρίτερα και ο αυτοκράτορας Αντωνίνος Ευσεβής, ο οποίος τότε είχε στείλει επιστολή στον Πάρθο βασιλιά να μην εκστρατεύσει εναντίον ρωμαϊκών εδαφών. Όμως αυτή τη φορά η κίνηση του Ρωμαίου αυτοκράτορα δεν είχε το ίδιο αποτέλεσμα, όπως πριν έναν αιώνα. Ο Αρντασίρ όχι μόνο δεν απάντησε στην επιστολή του, αλλά δεν ακύρωσε ούτε τις πολεμικές προετοιμασίες του για την εισβολή που σχεδίαζε να κάνει στα ρωμαϊκά εδάφη.³¹⁶

Η δεύτερη διπλωματική προσέγγιση της Ρώμης με την Περσία έγινε μέσω αποστολής πρεσβείας στον Βασιλέα των Βασιλέων. Οι πρεσβευτές έφεραν στον Αρντασίρ το ίδιο μήνυμα που είχε στείλει πριν λίγους μήνες ο Αλέξανδρος Σεβήρος, δηλαδή να σταματήσει να σκέφτεται τον πόλεμο και να συνεχίσει να διατηρεί τα εδάφη του έχοντας ειρηνικές σχέσεις με τη Ρώμη. Ο Σασσανίδης βασιλιάς συμπεριφέρθηκε και σε αυτή την αποστολή με τον ίδιο τρόπο, δεν έδωσε καμία απάντηση. Ο αυτοκράτορας αυτή τη φορά έστειλε την πρεσβεία πιστεύοντας ότι ο Αρντασίρ θα το σκεφτόταν και θα ματαίωνε τα σχέδιά του, γιατί θα τον τρόμαζε το μέγεθος και η φήμη του ρωμαϊκού στρατού.³¹⁷ Η πεποίθησή του αυτή αποδείχτηκε εντελώς εσφαλμένη. Ο Αρντασίρ δεν ήταν άνθρωπος που θα τρόμαζε από τα νέα της άφιξης ενός μεγάλου εχθρικού στρατού, ούτε ο άνθρωπος που θα τρόμαζε από τη θέα των λεγεώνων να προελαύνουν.³¹⁸ Ο Σασσανίδης βασιλιάς ήταν άνθρωπος της δράσης, ήταν ένας ηγέτης ψημένος στις μάχες. Αν και ο όρος είναι αναχρονιστικός, στη συγκεκριμένη περίπτωση αποδίδει απόλυτα το ιδιαίτερο αυτό χαρακτηριστικό του Αρντασίρ. Συνεπώς, η πεποίθηση αυτή του νεαρού Σεβήρου ήταν φρούδα ελπίδα. Οι σύμβουλοί του έπρεπε να είχαν ερευνήσει καλύτερα το ποιόν του αντιπάλου του και να τον προετοίμαζαν για πόλεμο. Η αντίδραση του Βασιλέως των Βασιλέων δείχνει την αποφασιστικότητα που τον διακατείχε ως προς την υλοποίηση των σχεδίων του. Επίσης, φανερώνει ότι δεν έτρεφε φόβο απέναντι στη Ρώμη. Ίσως η άγνοια κινδύνου να οφείλεται στο γεγονός ότι δεν είχε αντιμετωπίσει ποτέ νωρίτερα τις λεγεώνες στο πεδίο της μάχης ο ίδιος ή ίσως να θεωρούσε ότι αφού ο τελευταίος Αρσακίδης βασιλιάς είχε καταφέρει να νικήσει τους Ρωμαίους στη Νίσιβη, τότε αυτός που είχε νικήσει πολλές φορές τον Αρτάβανο, θα νικούσε ακόμη πιο εύκολα τους Ρωμαίους. Η αποπομπή μιας ακόμη πρεσβείας δίχως να δώσει απάντηση ο Αρντασίρ, δείχνει ότι ο Πέρσης βασιλιάς ήταν και αλαζόνας. Αυτό το ίδιο του χαρακτήρα του Βασιλιά των Βασιλέων δημιουργούσε στους Ρωμαίους το αίσθημα της προσβολής. Ήταν αδιανόητο ένας βάρβαρος να μην δίνει απάντηση στις διπλωματικές αποστολές που έστελνε ένας

³¹⁶ Ηρωδ., 6.2.

³¹⁷ Ηρωδ., 6.4.

³¹⁸ Destro (2014), 5-6.

Ρωμαίος αυτοκράτορας. Αυτό το γεγονός αποτελούσε προσβολή για έναν αυτοκράτορα. Έτσι εξηγείται ότι ο Αλέξανδρος Σεβήρος στους λόγους του προς τον στρατό αναφέρει ότι ο Σασσανίδης βασιλιάς περιφρονεί την ισχύ των ρωμαϊκών όπλων.³¹⁹

Η τρίτη διπλωματική αποστολή έγινε από την Περσία προς τη Ρώμη αυτή τη φορά. Ήταν η πρώτη πρεσβεία που εστάλη από τον Σασσανίδα βασιλιά προς τον Ρωμαίο αυτοκράτορα και τούτο μάλλον συνέβη ένα μήνα, σχεδόν, μετά τη δεύτερη πρεσβεία που είχε στείλει ο Αλέξανδρος Σεβήρος. Ο Βασιλεύς των Βασιλέων μέσα από αυτή την αποστολή επιθυμούσε να αφήσει το στίγμα του στην εξωτερική πολιτική. Το στίγμα αυτό θα ήταν η κατευθυντήρια γραμμή από αυτόν και στο εξής για την εξωτερική πολιτική που θα ασκούσε η περσική αυτοκρατορία απέναντι στη Ρώμη. Συνεπώς, η πρεσβεία αυτή έπρεπε να είναι ξεχωριστή, ώστε να αφήσει το στίγμα της όχι μόνο με το μήνυμα που θα μετέφερε, αλλά και με την παρουσία της. Έπρεπε να κερδίσει τα βλέμματα και τις εντυπώσεις όχι μόνο για την σοβαρότητα του μηνύματος που μετέφερε, αλλά και για την λαμπρότητα της. Έτσι, ο Αρντασίρ όρισε η αποστολή αυτή να αποτελείται από τετρακόσιους έφιππους άνδρες, οι οποίοι θα ήταν ενδεδυμένοι με ακριβά ρούχα και θα φέρουν και τα τόξα τους³²⁰. Επεδίωκε να προκαλέσει και δέος στους Ρωμαίους, εκτός από τα παραπάνω. Το γεγονός αυτό δείχνει ότι ο Βασιλεύς των Βασιλέων ήταν κι αυτός ειδήμων στην προπαγάνδα. Οι Ρωμαίοι θα έρχονταν σε επαφή με μία αποστολή η οποία θα θάμπωνε με τον πλούτο της, την πολεμική της ετοιμότητα αντικατοπτρίζοντας την ισχύ του βασιλιά που την είχε στείλει.

Επιπλέον, το μήνυμα που μετέφερε η περσική διπλωματική αποστολή ήταν πρωτάκουστο. Πρώτη φορά μετά από αιώνες κάποιος αντίπαλός της, της ζητούσε να εκκενώσει εδάφη που κατείχε. Η αυτοκρατορία των Σασσανιδών ήταν πλέον ξεκάθαρη προς τη Ρώμη. Η ειρήνη μεταξύ των δύο αυτοκρατοριών θα ερχόταν μόνον, αν οι Ρωμαίοι εκκένωναν όλη την Ασία και την Αίγυπτο.³²¹ Τα εδάφη αυτά ο Αρντασίρ θεωρούσε ότι του ανήκαν *de iure*. Οι Ρωμαίοι δεν τα είχαν κατακτήσει από αυτούς, αλλά από τους Έλληνες, οι οποίοι είχαν καταλύσει την περσική αυτοκρατορία των Αχαιμενιδών. Εν ολίγοις ο Αρντασίρ δεν αναγνώριζε στους Ρωμαίους ούτε το δίκαιο του κατακτητή στα παραπάνω εδάφη. Το μήνυμα που πέρασε στους Ρωμαίους ήταν εκκωφαντικό. Η Σασσανιδική Περσία ήρθε στο προσκήνιο για να διεκδικήσει την παγκόσμια κυριαρχία

³¹⁹ Ηρωδ., 6.3.

³²⁰ Ηρωδ., 6.4. Ο Ζωναράς στο σημείο αυτό διαφωνεί με τον Ηρωδιανό και αναφέρει ότι οι άνδρες που αποτελούσαν τη περσική πρεσβεία έφεραν λαμπρές πανοπλίες και όχι τόξα, Ζων., 3.121-122.

³²¹ Ηρωδ., *ibid.* Κάσσιος Δίων, 80.3-4.

από τη Ρώμη και όχι απλά να την αμφισβητήσει. Η εξωτερική πολιτική των Περσών θα ήταν επιθετική και όχι παθητική, όπως της Παρθίας.³²² Οι Ρωμαίοι από την πλευρά τους κατέκτησαν αυτά τα εδάφη από τους Έλληνες και θεωρούσαν τους εαυτούς τους ως συνεχιστές του ελληνικού πολιτισμού στην Ανατολή. Συνεπώς, θεωρούσαν ότι είχαν κάθε νόμιμο δικαίωμα να κατέχουν τα εδάφη αυτά.³²³

Φυσικά, ο Αλέξανδρος Σεβήρος στο άκουσμα του μηνύματος που του μετέφεραν οι Πέρσες διπλωμάτες οργίστηκε.³²⁴ Ο βάρβαρος βασιλιάς όχι μόνο περιφρονούσε την ισχύ των ρωμαϊκών όπλων, αλλά απαιτούσε από τον ίδιο να εκκενώσει όλη την Ανατολή, αν επιθυμούσε να συνάψει ειρήνη μαζί του. Η προσβολή αυτή δεν άφηνε κανένα περιθώριο περαιτέρω ειρηνικής λύσης μεταξύ των δύο αυτοκρατοριών. Ο Ρωμαίος αυτοκράτορας έπρεπε να δώσει ένα μάθημα στον αυθάδη βασιλιά των Περσών, ώστε να πάψει να ονειρεύεται την ανασύσταση της Περσικής αυτοκρατορίας στην παλαιά της έκταση.

Εικόνα 11. Ο Αρντασίρ απεικονίζεται στον εμπροσθότυπο και το ιερό πυρ του Ζωροαστριισμού απεικονίζεται στον οπισθότυπο. Αργυρή δραχμή της περιόδου 224-240 μ.Χ.³²⁵

³²² Dignas & Winter (2007), 56. De Blois (2006), 268. Mattingly (1957), 105.

³²³ Gregoratti (2017), 107. Βλ. και Edwell (2021), 71-72, ο οποίος αναφέρει και την άποψη του Canepa (2009), 49, ότι η ανασύσταση της Αχαιμενιδικής αυτοκρατορίας δεν αποτελούσε αρχικά παρά ρητορική των Σασσανιδών για τον πόλεμο εναντίον της Ρώμης και όχι την πραγματική επιδίωξή τους η οποία, εντούτοις, θα καταστεί προοδευτικά πραγματικός σκοπός και στόχευσή τους. Ας επισημανθεί, ωστόσο, και το εξής σημείο: όσοι πιστεύουν ότι ο Αρντασίρ Α' δεν είχε στείλει ποτέ πρεσβεία με τέτοιο μήνυμα στη Ρώμη και ότι τα λόγια του ήταν επινοήσεις των ιστοριογράφων της εποχής, διαψεύδονται από τα ίδια τα γεγονότα. Η Περσία των Σασσανιδών από την πρώτη στιγμή της ύπαρξής της επεδίωξε την επέκτασή της δυτικά του Ευφράτη, κάτι που η Παρθία με εξαίρεση τον Μιθριδάτη Β' και τον Ορώδη Β' δεν επεδίωξε ποτέ. Η Σασσανιδική Περσία επιχείρησε πολλές εισβολές εναντίον της Ρώμης με στόχο την κατάληψη αυτών των εδαφών και όχι μόνο τη Ληλασία (βλ. δεύτερο μέρος, τρίτο κεφάλαιο, υποκεφάλαια Α, Β και Γ).

³²⁴ Ηρωδ., 6.4. Ζων., 3.122.

³²⁵ Daryaee & Rezakhani (2016), 173.

Επομένως από τα παραπάνω είναι προφανές ότι: 1) η Ρώμη έδειξε ότι επιθυμούσε να βρεθεί ειρηνική λύση, έστω και την τελευταία στιγμή και 2) η Περσία ήταν διατεθειμένη να κάνει πόλεμο εναντίον της Ρώμης. Ο Ρωμαίος αυτοκράτορας επιθυμούσε να συνεχίσει να υπάρχει ειρήνη στην Ανατολή, γιατί ως άνθρωπος ήταν χαμηλών τόνων, αλλά δεν διέθετε και τις ικανότητες να ηγηθεί του στρατού. Επίσης, την εξουσία δεν ασκούσε αυτός ουσιαστικά, αλλά η γιαγιά του, η μητέρα του και μία ομάδα συγκλητικών. Επομένως, ο Αλέξανδρος Σεβήρος δεν αποφάσιζε ο ίδιος για την πολιτική που θα ασκούσε, αλλά τα προαναφερθέντα άτομα.³²⁶ Επίσης, η ήττα στη Νίσιβη ήταν ακόμη νωπή, όπως και η ταπεινωτική ειρήνη που συνήψε τότε ο Μακρίνος. Οπότε ήταν λογικό να μην επιθυμεί η κεντρική εξουσία έναν πόλεμο με έναν νέο ισχυρό και ικανό αντίπαλο, όπως ήταν ο Αρντασίρ. Οι πιθανότητες νίκης σε έναν τέτοιο πόλεμο ήταν μοιρασμένες. Αξίζει να σημειωθεί ότι η αυλή γνώριζε ότι σε περίπτωση που διεξήγε πόλεμο με τον Αρντασίρ και ο Αλέξανδρος έχανε τον πόλεμο, τότε υπήρχε πολύ σοβαρό ενδεχόμενο ο στρατός να εξεγερθεί εναντίον του, όπως συνέβη και στην περίπτωση του Μακρίνου. Συνεπώς, ο Αλέξανδρος και το περιβάλλον του δεν επιθυμούσαν τον πόλεμο με τον Βασιλέα των Βασιλέων για τον λόγο αυτό προσπάθησε δύο φορές να προσεγγίσει την αντίπαλη πλευρά διπλωματικά. Ο πόλεμος για τον νεαρό αυτοκράτορα ήταν η έσχατη λύση, όπως αποδεικνύεται από τις διπλωματικές επαφές που ανέπτυξε με τους Σασσανίδες.³²⁷

Ο Αρντασίρ από την πλευρά του ήταν αποφασισμένος να συγκρουστεί με τη Ρώμη. Τα φιλόδοξα σχέδιά του για την ανασύσταση της αυτοκρατορίας των Αχαιμενιδών στα παλαιά της σύνορα νομοτελειακά έφερναν τη νεοσύστατη Σασσανιδική Περσία σε ρήξη με την Ρωμαϊκή αυτοκρατορία. Ο Βασιλεύς των Βασιλέων γνώριζε ότι η Ρώμη δεν θα εκκένωνε τα εδάφη που της ζητούσε. Μάλιστα, τα εδάφη αυτά ήταν οι πλουσιότερες επαρχίες της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας και με ισχυρή πολιτιστική παράδοση. Οπότε η πρεσβεία που έστειλε στον Ρωμαίο αυτοκράτορα δεν είχε ως σκοπό την σύναψη ειρήνης, αλλά την ανακοίνωση στο τότε γνωστό κόσμο ότι ο Πέρσης βασιλιάς ήρθε στο πολιτικό προσκήνιο για να γίνει πρωταγωνιστής και όχι δευτεραγωνιστής ή ισάξιος συνομιλητής με τη Ρώμη, όπως συνέβαινε στο παρελθόν με την Παρθία. Η πολιτική αυτή θα έφερε συγκρούσεις και ανακατατάξεις στη γεωγραφική περιοχή της Ανατολής. Ο Σασσανίδης βασιλιάς την αυτοπεποίθηση την αντλούσε από τα παρακάτω στοιχεία: 1) γνώριζε ότι ήταν ικανός πολιτικός και στρατιωτικός ηγέτης, 2) γνώριζε ότι ήταν έμπειρος στη διαχείριση δύσκολων καταστάσεων, 3) είχε εμπιστοσύνη

³²⁶ Ward et alii (2008), 516-517.

³²⁷ Ηρωδ., 6.2-6.5.

στις πολεμικές ικανότητες του στρατού του και 4) διέθετε τους υλικούς και έμψυχους πόρους για να υλοποιήσει τα φιλόδοξα σχέδιά του. Ο ίδιος είχε αποδείξει τις στρατηγικές ικανότητες του πολλάκις στο πεδίο των μαχών, όπως επίσης είχε αποδείξει ότι είναι ικανός να διαχειριστεί κρίσιμα ζητήματα κατά τη διάρκεια της επανάστασής του εναντίον του Αρτάβανου. Ο στρατός του αποδείχτηκε ικανός αφού κατάφερε να συντρίψει σε τρεις μάχες τους Πάρθους. Τέλος, τα εδάφη που ήλεγχε ήταν πολλά με μεγάλες, πυκνοκατοικημένες και πλούσιες πόλεις. Άρα διέθετε και τους υλικούς πόρους και το έμψυχο δυναμικό.

Εξίσου σημαντική λεπτομέρεια είναι ότι ο αυτοκράτορας τόσο στις διπλωματικές επαφές όσο και στην πολεμική αντιπαράθεση εναντίον της Περσίας υιοθέτησε αυτή την αλληλουχία δράσεων, με την οποία αντιμετώπιζε τους Αρσακίδες. Δηλαδή, αρχικά προσπάθησε να επιλύσει το ζήτημα διπλωματικά, όπως είχαν πράξει κατά το παρελθόν πολλοί προκάτοχοί του,³²⁸ αλλά στη συνέχεια, όταν συνειδητοποίησε ότι αυτό ήταν αδύνατο, τότε εκστράτευσε κατά τον ίδιο τρόπο που εκστράτευαν σχεδόν όλοι οι Ρωμαίοι στρατηγοί και αυτοκράτορες μετά τον Τραϊανό.³²⁹ Προφανώς θεωρούσε ότι οι Πέρσες σε πολιτικό επίπεδο θα αντικαθιστούσαν απλά τους Πάρθους και σε στρατιωτικό θα πολεμούσαν, όπως οι Πάρθοι. Από ό,τι αποδείχτηκε, ως προς το ένα σκέλος είχε απόλυτο δίκαιο, ενώ ως προς το άλλο όχι. Στο πολιτικό σκέλος οι εκτιμήσεις του αποδείχτηκαν λανθασμένες, αλλά στο στρατιωτικό ορθές.

Εν κατακλείδι, ο Αλέξανδρος Σεβήρος στις διπλωματικές επαφές που ανέπτυξε με την Περσία του Αρντασίρ Α', εξάντλησε κάθε περιθώριο προς αποφυγή του πολέμου, και για το συμφέρον της αυτοκρατορίας, αλλά και για το δικό του. Παράλληλα, δεν έδειξε ότι φοβόταν τη σύγκρουση με τη Περσία. Συνεπώς προειδοποιούσε στον αντίπαλό του, ότι αν και επιθυμεί την ειρήνη, δεν έχει κανέναν ενδοιασμό να πολεμήσει εναντίον του, εφ' όσον οι συνθήκες του το επιβάλουν. Ο Αρντασίρ από τη πλευρά του, όμως, έκανε ό,τι απαιτούσαν οι συνθήκες για να καταλήξουν οι διαπραγματεύσεις σε ναυάγιο, ώστε να θέσει σε εφαρμογή τα φιλόδοξα επεκτατικά σχέδιά του εις βάρος της Ρώμης. Το αποτέλεσμα, όμως, ήταν το αντίθετο από αυτό που ανέμεναν και οι δύο, καθώς ο πόλεμος έληξε

³²⁸ Οι αυτοκράτορες που είχαν επιλύσει διπλωματικά τις διαφορές τους με την Παρθία ήταν: ο Αύγουστος, ο Τιβέριος, ο Αδριανός και ο Αντωνίνος ο Ευσεβής.

³²⁹ Οι Ρωμαίοι μετά την επιτυχημένη εκστρατεία του Τραϊανού εκστράτευαν εναντίον των Πάρθων χωρίζοντας τον στρατό σε τρία μέρη και απέφευγαν να κινούνται σε ανοιχτές πεδιάδες για να περιορίσουν τη δράση του εχθρικού ιππικού. Έτσι, είχαν εκστρατεύσει οι στρατηγοί του Λεύκιου Βήρου και ο Σεπτίμιος Σεβήρος εναντίον των Πάρθων και είχαν κατακτήσει τη Κτησιφώντα. Ο Καρακάλλας και ο Μακρίνος δεν εξεστράτευσαν με τον ίδιο τρόπο και οι πολεμικές τους επιχειρήσεις κατέληξαν σε πλήρη αποτυχία.

χωρίς κάποιον ουσιαστικό νικητή, ενώ αποκαλύφθηκαν και οι αδυναμίες και των δύο ηγετών.³³⁰ Ο Αλέξανδρος αποδείχτηκε ότι ήταν ανίκανος για να ηγείται του στρατού και να κυβερνά, κάτι που του στοίχισε τον θρόνο³³¹ και ο Αρντασίρ Α' ότι δεν διέθετε ακόμη τα μέσα για να υλοποιήσει τα φιλόδοξα σχέδιά του στην περιοχή της Ανατολής εις βάρος της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας.³³²

Β. Η ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΦΙΛΙΠΠΟΥ ΤΟΥ ΑΡΑΒΑ ΜΕ ΤΟΝ ΣΑΠΩΡ Α' - Η ΛΟΓΙΚΗ ΤΗΣ ΑΠΑΓΚΙΣΤΡΩΣΗΣ

Η διπλωματική αυτή προσέγγιση έλαβε χώρα το 244 μ.Χ. μεταξύ του αυτοκράτορα Φιλίππου του Άραβα και του Βασιλέως των Βασιλέων Σαπώρ Α'. Οι δύο πλευρές τότε συνήψαν συνθήκη για να λήξει ο μεταξύ τους πόλεμος, που μαίνονταν σχεδόν τρία χρόνια. Στο τιμόνι της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας στις αρχές του πολέμου βρισκόταν ο νεαρός Γορδιανός Γ', αλλά κατά τη διάρκεια του πολέμου έπεσε θύμα των δολοπλοκιών του Φιλίππου και οι άνδρες του τον σκότωσαν. Συνεπώς, μέσα στο πλαίσιο αυτό, πριν να γίνει η ανάλυση της διπλωματικής επαφής και της συνθήκης που συνήψαν οι δύο πλευρές, πρέπει να γίνει μία σύντομη ανάλυση ως προς τις αιτίες που έφεραν τους δύο εμπλεκόμενους σε ρήξη.

Η ρωμαϊκή αυτοκρατορία, μετά τη δολοφονία του Αλέξανδρου Σεβήρου και της οικογένειάς του στον Ρήνο από τους στρατιώτες του, πέρασε στα χέρια του Μαξιμίνου του Θράκα.³³³ Ο νέος αυτοκράτορας, αν και δεν προερχόταν από το συγκλητικό περιβάλλον, όπως όλοι οι προκάτοχοί του, ανήλθε στον θρόνο χωρίς να αντιμετωπίσει κάποια δυσκολία.³³⁴ Ο Μαξιμίνος κυβέρνησε τη ρωμαϊκή αυτοκρατορία για μικρό χρονικό διάστημα, μιας και η αρχή του διήρκησε σχεδόν τρία χρόνια. Συγκεκριμένα, ο Ρωμαίος αυτοκράτορας, μετά την ανάδειξή του ως αυτοκράτορα από τις λεγεώνες του και την έγκριση της Συγκλήτου για την άνοδό του στο ύπατο αξίωμα της αυτοκρατορίας, παρέμεινε στον Ρήνο για να αντιμετωπίσει τις γερμανικές φυλές που προσπαθούσαν να εισέλθουν σε ρωμαϊκά εδάφη.³³⁵ Επίσης, Γερμανικές φυλές προσπαθούσαν να εισβάλουν σε εδάφη της αυτοκρατορίας και από τον Δούναβη. Έτσι, ο

³³⁰ Imrie (2019), 5. Deryaee (2009), 4. Bunson (2002), 34.

³³¹ Speidel (2016), 351

³³² Christensen (1939), 109-110

³³³ *Hist. Aug., Maxim. Duo.*, 7. Ζων., 3.123. Ward et alii (2008), 522. Bird (1984), 32. Albertini (1970), 284. Cary & Scullard (1935), 499.

³³⁴ *Hist. Aug., Maxim. Duo.*, 8. Speidel (2016), 351. Bird (1984), *ibid.*. Albertini (1970), *ibid.*.

³³⁵ *Hist. Aug., Maxim. Duo.*, 11-13. Ζων., 3.124. Ward et alii (2008), 522.

Μαξιμίνος έπρεπε, αφού τακτοποιήσει τα πράγματα στον Ρήνο, να μεταβεί στον Δούναβη και να επιληφθεί και εκεί της κατάστασης. Ο αυτοκράτορας έδωσε λόγω των συνθηκών έμφαση στις επαρχίες της αυτοκρατορίας και παραμέλησε τη Ρώμη. Η διοίκησή του πρέπει να σημειωθεί ότι ήταν σκληρή. Έτσι, όπως ήταν φυσικό ξέσπασαν επαναστάσεις εναντίον του.³³⁶ Στην Αφρική το 237 μ.Χ., πλησίον της Καρχηδόνας, οι κάτοικοι της περιοχής ξεσηκώθηκαν εναντίον του και έδιωξαν μερικές φρουρές από την περιοχή. Στη συνέχεια, ανακήρυξαν τνο διοικητή της επαρχίας ως αυτοκράτορα. Ο διοικητής της επαρχίας ήταν ο ογδοντάχρονος Γορδιανός, ο οποίος έχαιρε της εκτίμησης των γηγενών κατοίκων και γι' αυτό τον ανακήρυξαν αυτοκράτορα. Ο Γορδιανός, όμως, επειδή ήταν προχωρημένης ηλικίας και δεν ήταν σε θέση να ηγηθεί του στρατού των επαναστατών, αναγόρευσε συναυτοκράτορα τον υιό του, ο οποίος έφερε το ίδιο όνομα.³³⁷

Οι φήμες για επανάσταση στην Αφρική έφτασαν στη Ρώμη και οι πολίτες της τότε ξεγέρθηκαν κι αυτοί εναντίον του Μαξιμίνου.³³⁸ Η κατάσταση έδειχνε ότι ξέφευγε από τον έλεγχο του αυτοκράτορα, γι' αυτό έπρεπε να λάβει σύντομα δραστικά μέτρα. Ο στρατηγός της Νουμιδίας που έμεινε πιστός στον Μαξιμίνο συγκέντρωσε τον στρατό του και επιτέθηκε στους επαναστάτες. Στη μάχη που ακολούθησε ο Γορδιανός Β' ηττήθηκε από τον στρατηγό του Μαξιμίνου και μάλιστα άφησε την τελευταία του πνοή στο πεδίο της μάχης.³³⁹ Ο πατέρας του, ο Γορδιανός Α', μόλις πληροφορήθηκε τα νέα της ήττας του γιου του αυτοκτόνησε για να μην πέσει στα χέρια του νικητή.³⁴⁰ Η τάξη στην Αφρική μετά την ήττα των Γορδιανών επανήλθε. Οι πολίτες της Ρώμης και η Σύγκλητος, παρά τα νέα της ήττας στην Αφρική, εξέλεξαν αρχικά μία εικοσαμελή επιτροπή, για τη συνέχιση του αγώνα εναντίον του Μαξιμίνου.³⁴¹ Έπειτα, όμως η επιτροπή αυτή εξέλεξε δύο Αυγούστους στους οποίους ανέθεσε τη διοίκηση της αυτοκρατορίας και του επαναστατικού στρατού.³⁴² Οι δύο αυτοί άνδρες ήταν έμπειροι στα στρατιωτικά θέματα και ονομάζονταν Πουπηνός και Βαλβίνος. Ο Βαλβίνος έμεινε στη Ρώμη για να διοικεί την πόλη³⁴³ και ο Πουπηνός με τους άνδρες που συγκέντρωσε έφυγε για την

³³⁶ *Hist. Aug., Maxim. Duo.*, 13. Ζων., *ibid.* Mackay (2007), 358. Albertini (1970), 285. Parker (1935), 507.

³³⁷ *Hist. Aug., Maxim. Duo.*, 13-14. Cary & Scullard (1935), 507.

³³⁸ *Hist. Aug., Maxim. Duo.*, 14. Ζων., 3.125. Ward et alii (2008), 522. Mackay (2007), 358.

³³⁹ *Hist. Aug., Maxim. Duo.*, 19. Ζων., *ibid.* Albertini (1970), 286.

³⁴⁰ *Hist. Aug., Maxim. Duo.*, 19. Albertini (1970), 286. Cary & Scullard (1935), 507.

³⁴¹ *Hist. Aug., Maxim. Duo.*, 20. Ζων., 3.125-126. Hekster (2008), 14. Mackay (2007), 358.

³⁴² *Hist. Aug., Maxim. Duo.*, 20. Ζων., 3.125-126. Cary & Scullard (1935), 507.

³⁴³ *Hist. Aug., ibid.* Ζων., 3.126. Mackay (2007), 358.

Ακυληία, για να «φράξει» τον δρόμο του Μαξιμίνο, ο οποίος με τον πανίσχυρο στρατό του θα βιάδιζε εναντίον της Ρώμης.³⁴⁴

Ο Μαξιμίνοσ μαθαίνοντας την έλευση του Πουπηνίου στην Ακυληία έσπευσε να τον πολιορκήσει. Ο αυτοκράτορας θεωρούσε ότι θα νικούσε εύκολα τον αντίπαλό του, αλλά η πεποίθησή του αποδείχτηκε εσφαλμένη. Οι πολιορκημένοι άντεχαν στις επιθέσεις των αντιπάλων τους και δεν αντιμετώπιζαν επισιτιστικό πρόβλημα.³⁴⁵ Ο Μαξιμίνοσ λόγω του χειμώνα που ήταν προ των πυλών, αλλά και των αποστάσεων που έπρεπε να διανύσουν οι άνδρες του για να βρουν τα απαραίτητα για τη διατροφή τους άρχισε να αντιμετωπίζει σοβαρό πρόβλημα τροφοδοσίας. Έτσι, οι άνδρες του εξαιτίας του λιμού που αντιμετώπιζαν φόνευσαν τον Μαξιμίνο και δέχτηκαν τον Πουπηνό και τον Βαλβίνο ως Αυγούστους.³⁴⁶ Ο Πουπηνίος μετά τη νίκη του απέπεμψε τους στρατιώτες του στις βάσεις τους. Οι πραιτοριανοί, στη συνέχεια φόνευσαν τους δύο Αυγούστους για άγνωστους λόγους. Οι πηγές δεν αναφέρουν κάποιον σοβαρό λόγο ή την αιτία.³⁴⁷ Η Σύγκλητος δεν αντέδρασε στη δολοφονία των Πουπηνίου και Βαλβίνου. Το πείραμα των δύο ισότιμων Αυγούστων με τον τρόπο αυτό πέθανε εν τη γενέσει του, παρά τις θετικές προοπτικές που έδειχνε ότι είχε.³⁴⁸ Η Σύγκλητος και οι πραιτοριανοί μετά τα παραπάνω γεγονότα αναγόρευσαν το 238 μ.Χ. ως νέο αυτοκράτορα τον εγγονό του Γορδιανού Α', τον Γορδιανό Γ'.³⁴⁹

Στην Περσία την ίδια περίοδο αρχίζει να ανεβαίνει το άστρο του διαδόχου του Αρντασίρ, του Σαπώρ Α'. Ο Αρντασίρ σε πολλές πολεμικές επιχειρήσεις είχε μαζί του τον γιο του, Σαπώρ, και διείδε τις στρατηγικές και τις διοικητικές του ικανότητες.³⁵⁰ Το 239 μ.Χ. ο Βασιλεύς των Βασιλέων για να μην υπάρξει δυναστικό πρόβλημα έστειψε τον Σαπώρ συμβασιλέα. Ο Αρντασίρ Α' θα αφήσει την τελευταία του πνοή το 240 μ.Χ.³⁵¹ Έτσι, ο γιος του θα γίνει ο νέος Βασιλεύς των Βασιλέων. Ο νέος Σασσανίδης βασιλιάς έδωσε τα δείγματα της πολιτικής που θα ακολουθούσε στις σχέσεις του με τη ρωμαϊκή αυτοκρατορία, ήδη από το 238 μ.Χ., όταν και έκανε επιδρομές στην Αρμενία, τη Συρία και τη Μεσοποταμία.³⁵² Ο Σαπώρ θα συνέχιζε την εξωτερική πολιτική του πατέρα του από το σημείο που

³⁴⁴ Ζων., 3.126. Mackay (2007), *ibid.*.

³⁴⁵ *Hist. Aug., Maxim. Duo.*, 21-23. Ζων., 3.126. Mackay (2007), 359.

³⁴⁶ Ζων., 3.126. Cary & Scullard (1935), 507-508.

³⁴⁷ *Hist. Aug., Gord. Tres.*, 10. Ζων., 3.127. Hekster (2008), 14. Mackay (2007), 359. Cary & Scullard (1935), 508.

³⁴⁸ Ζων., 3.127. Cary & Scullard (1935), *ibid.*

³⁴⁹ Ζων., *ibid.* Hekster (2008), 14. Mackay (2007), 359. Ward et alii (2008), 522.

³⁵⁰ Daryaee (2009), 4. Williams (1908), 78.

³⁵¹ Syvanne (2018), 78. Daryaee (2009), 6. Frye (1983), 124.

³⁵² Shavarebi (2019), 366-367. Daryaee (2016a), 43. Alram (2015), 14. Frye (1983), 124.

είχε σταματήσει. Θα διεκδικούσε τα εδάφη Δυτικά του Ευφράτη, τα οποία θεωρούσε ότι του ανήκαν από την εποχή των Αχαιμενιδών.³⁵³

Εικόνα 12. Αργυρή δραχμή των Αρτασίρ Α΄ και Σαπόρ Α΄ την περίοδο που ήταν συμβασιλείς 239 μ.Χ-240/1 μ.Χ.³⁵⁴

Ο νέος Σασσανίδης αυτοκράτορας κατάφερε το διάστημα αυτό να κατακτήσει τις Κάρρες και τη Νίσιβη, καθώς και τις περιοχές της Μεσοποταμίας και της Ανατολικής Συρίας.³⁵⁵ Ο Γορδιανός Γ' δεν αντέδρασε άμεσα εναντίον των Περσών, γιατί νωρίτερα έπρεπε να αντιμετωπίσει στον Δούναβη κάποια γερμανικά φύλα, τα οποία προσπαθούσαν να εισβάλουν σε ρωμαϊκά εδάφη.³⁵⁶ Πριν ξεκινήσει για τον πόλεμο εναντίον των Σασσανιδών άνοιξε τον ναό του Ιανού. Ο νεαρός αυτοκράτορας ήθελε να δώσει στην εκστρατεία του συμβολική σημασία, όπως είχαν πράξει παλαιότερα κι άλλοι προκάτοχοί του³⁵⁷. Αφού, λοιπόν, διευθέτησε την κατάσταση στον Δούναβη το 241 προς όφελος της Ρώμης,

³⁵³ Daryae (2009), 4. Brauer jr. (1975), 80.

³⁵⁴ Maksymiuk (2017), 102.

³⁵⁵ Shavarebi (2019), 366-367. Syvanne (2018), 78. Parker (1935), 149. Cary & Scullard (1935), 508.

³⁵⁶ *Hist. Aug., Gord. Tres.*, 26. Mackay (2007), 359.

³⁵⁷ Ο Αύγουστος και ο Νέρωνας είχαν ανοίξει επίσης τις πύλες του Ιανού, όπως ελέχθη και παραπάνω (βλ. σελ 40, 53-54). Βέβαια, ο Γορδιανός δεν έζησε για να τις κλείσει όπως οι δύο προαναφερθέντες. *Hist. Aug., Gord. Tres.*, 26. De Blois (1978), 11. Parker (1935), 149.

ο νεαρός αυτοκράτορας έσπευσε στην περιοχή με ισχυρό στρατό για να εκδιώξει τους Πέρσες από τα εδάφη της αυτοκρατορίας.³⁵⁸

Ο Γορδιανός, αρχικά, κατάφερε με μία αποφασιστική επέλαση να νικήσει τους Πέρσες και να ανακαταλάβει τις Κάρρες και τη Νίσιβη, αλλά και την Ανατολική Συρία και τη Μεσοποταμία.³⁵⁹ Στη συνέχεια εισέβαλε στην Περσία, όπου δημιούργησε αρκετά προβλήματα στον Σαπώρ. Ο Γορδιανός με τα ρωμαϊκά στρατεύματα έφτασε κοντά στην Κτησιφώντα.³⁶⁰ Ο Βασιλεύς των Βασιλέων προέβαλε σθεναρή αντίσταση στις ρωμαϊκές λεγεώνες. Όσο συνέβαιναν τα παραπάνω γεγονότα στον πόλεμο μεταξύ Ρώμης και Περσίας, στα μετόπισθεν του Γορδιανού εξελισσόταν εις βάρος του μία συνωμοσία που θα του κόστιζε στο τέλος τη ζωή του και τον θρόνο του. Ο διοικητής των πραιτοριανών, ο Τιμησίθεος ή Τιμησικλής στις πηγές, ήταν πιστός στον αυτοκράτορα και συντόνιζε τον ανεφοδιασμό του στρατού άριστα.³⁶¹ Ο Τιμησίθεος εκτός από διοικητής των πραιτοριανών ήταν και πεθερός του Γορδιανού, οπότε ήταν πολύ λογικό να είναι πιστός στον αυτοκράτορα. Ο έτερος διοικητής των πραιτοριανών, ο Πρίσκος, ήταν κι αυτός πιστός στον αυτοκράτορα, αλλά όσο ήταν εν ζωή ο Τιμησίθεος.³⁶² Ο πεθερός του αυτοκράτορα πέθανε ξαφνικά το 243 μ.Χ., ενώ ο πόλεμος με την Περσία ήταν εν πλήρει εξελίξει.³⁶³ Η θέση του καλύφθηκε άμεσα από τον αδελφό του Πρίσκου, τον Φίλιππο.³⁶⁴ Υπήρχε η φήμη ότι ο πεθερός του αυτοκράτορα δηλητηριάστηκε από τον Φίλιππο.³⁶⁵ Η κίνηση αυτή που έγινε αποδεκτή από τον Γορδιανό δεν αποδείχτηκε σοφή. Εκείνη την περίοδο προκειμένου να μειωθεί ο κίνδυνος συνωμοσίας από τους πραιτοριανούς, οι διοικητές τους ήταν δύο και όχι ένας, όπως συνέβαινε έως τα τέλη του 2^{ου} αιώνα μ.Χ. Συνεπώς, το να αποδεχθεί ο αυτοκράτορας την τόσο στενή συγγενική σχέση στο επίπεδο της δυαδικής διοίκησης των πραιτοριανών ήταν λάθος, αφού τα αδέλφια θα μπορούσαν πολύ εύκολα να έρθουν σε συνεννόηση μεταξύ τους και να συνωμοτήσουν εναντίον του.³⁶⁶

Ο Φίλιππος, από τη στιγμή που ανέλαβε τα καθήκοντα του έτερου διοικητή των πραιτοριανών, ξεκίνησε να συνωμοτεί εις βάρος του Γορδιανού. Συγκεκριμένα, ο νέος διοικητής του πραιτορίου, εποφθαλμιώντας τον θρόνο του αυτοκράτορα, φρόντισε να δημιουργήσει πρόβλημα ανεφοδιασμού στον στρατό είτε ακυρώνοντας τη μεταφορά

³⁵⁸ *Hist. Aug., Gord. Tres.*, 26. Mackay (2007), 359.

³⁵⁹ *Hist. Aug., ibid. Zων.*, 3.129. Maksymiuk (2015), 17.

³⁶⁰ Mackay (2007), 360. Dignas & Winter (2007), 22. De Blois (1978), 12.

³⁶¹ Frye (1983), 125.

³⁶² De Blois (1978), 11-12. Parker (1935), 150.

³⁶³ *Hist. Aug., Gord. Tres.*, 28. Dignas & Winter (2007), 22.

³⁶⁴ *Hist. Aug., ibid. Zων.*, 3.129-130. Parker (1935), 150.

³⁶⁵ *Hist. Aug., ibid.* De Blois (1978), 12.

³⁶⁶ Mackay (2007), 360.

τροφίμων από τον ρωμαϊκό στόλο στην Ανατολή, είτε υποδεικνύοντας στο ρωμαϊκό στράτευμα να σταθμεύει σε περιοχές όπου σπάνιζαν τα αγαθά, είτε μειώνοντας την ποσότητα των τροφίμων που έπρεπε να μεταφερθούν στο μέτωπο διαδίδοντας ότι το έπραττε αυτό κατόπιν αυτοκρατορικής εντολής. Επίσης, ο Φίλιππος έσπερνε μεταξύ των στρατιωτών και τη φήμη ότι ο Γορδιανός δεν ήταν ικανός να ηγείται του στρατού και του κράτους. Έτσι, οι στρατιώτες άρχισαν να δυσθυμούν προς το πρόσωπο του αυτοκράτορα.³⁶⁷ Όταν, μάλιστα, ο Γορδιανός ηττήθηκε από τους Πέρσες στη Μεσίχη³⁶⁸, τότε ο στρατός του εξοργίστηκε ακόμη περισσότερο και τον σκότωσε αναγορεύοντας στη θέση του αυτοκράτορα τον Φίλιππο. Ο πρώην διοικητής των πραιτοριανών για να εξασφαλίσει την πίστη των στρατιωτών του, τους έδωσε ως αμοιβή πολλά χρήματα.³⁶⁹

Ο Φίλιππος το 244 μ.Χ. αναγορεύθηκε αυτοκράτορας εν μέσω του πολέμου. Ο νέος αυτοκράτορας προσήλθε σε διαπραγματεύσεις για ειρήνη με τον Σαπώρ, σχεδόν αμέσως μετά την ανάρρησή του στο ύπατο αξίωμα της αυτοκρατορίας.³⁷⁰ Ο Ρωμαίος αυτοκράτορας συνήψε συνθήκη ειρήνης με τους Πέρσες για να αποφύγει περαιτέρω πολεμικές επιχειρήσεις, που πολύ πιθανόν να του στοίχιζαν τον θρόνο.³⁷¹

Η θέση των Ρωμαίων ήταν μειονεκτική και η περαιτέρω συνέχιση των πολεμικών επιχειρήσεων ενείχε πολλούς μεγάλους κινδύνους γι' αυτούς. Ο Σαπώρ δέχτηκε κι αυτός να συνάψει συνθήκη ειρήνης γιατί οι Ρωμαίοι του είχαν ήδη προξενήσει μεγάλες απώλειες και τεράστιες ζημιές. Ο ρωμαϊκός στρατός με επικεφαλής τον Γορδιανό Γ' είχε καταφέρει σημαντικές νίκες και είχε προχωρήσει ως τη Μεσίχη, όπως προαναφέρθηκε. Η συνθήκη ειρήνης σύμφωνα με τις πηγές και τα αρχαιολογικά ευρήματα προέβλεπε τα κάτωθι: 1) οι Ρωμαίοι να καταβάλουν στους Πέρσες άμεσα πολεμική αποζημίωση 500.000 δηναρίων και ετήσιο φόρο αγνώστου ποσού³⁷² και 2) οι Ρωμαίοι να παραχωρήσουν στους Πέρσες τις περιοχές της Αρμενίας και της Μεσοποταμίας. Οι ρωμαϊκές πηγές της εποχής, αλλά και οι μεταγενέστερες δεν αναφέρουν τους όρους της ειρήνης πλην του Ιωάννη Ζωναρά, ο οποίος μας παραδίδει ότι ο Φίλιππος συμφώνησε να παραχωρήσει στον Σαπώρ τις προαναφερθείσες περιοχές.³⁷³ Η τρίγλωσση επιγραφή της Naqsh-i-Rustam αναφέρει ότι ο Σαπώρ έλαβε πολεμική

³⁶⁷ *Hist. Aug., Gord. Tres.*, 28-29. Ζώσ. 1.18. Parker (1935), 150.

³⁶⁸ Περιοχή της Ανατολικής Συρίας: Daryaee (2009), 7. Dignas & Winter (2007), 22. De Blois (1978), 12.

³⁶⁹ Ζώσ, 1.19.

³⁷⁰ Ζώσ, *ibid.* Ζων., 3.130. Dignas & Winter (2007), 22.

³⁷¹ Ζώσ, *ibid.* Βίκτ., *Caes.*, 27-28. Ζων., 3.129-130. Dignas & Winter (2007), *ibid.* Brauer jr. (1975), 4.

³⁷² RGDS, στιχ. 9. Daryaee (2009), 7. De Blois (1978), 14.

³⁷³ Ζων., 3.129-130.

αποζημίωση από τον Φίλιππο 500.000 δηνάρια, αλλά και τον υποχρέωσε να του καταβάλλει ετήσιο φόρο για να εξασφαλίσει την ειρήνη μεταξύ Ρώμης και Περσίας.³⁷⁴ Η επιγραφή αυτή εκδόθηκε πρώτη φορά μαζί με φωτογραφικό υλικό στην έρευνα του Sprengling (1953) και είναι γνωστή και ως Res Gestae Divi Saporis (RGDS).³⁷⁵

Στίχ. 9: «Φίλιππος ὁ Καῖσαρ εἰς παράκλησιν ἦλθεν καὶ τ[ῶ]ν ψ[υ]χῶν α[ὐτ]ῶν ἀντίτειμ[α] π[ε]ντακοσίαν χειλιάδα δηναρίων ἡμεῖν ἔδοτο καὶ εἰς φόρους ἡμεῖν ἔστη»³⁷⁶

Οι γραμματειακές πηγές αναφέρουν ότι ο Φίλιππος, αφού τακτοποίησε κατ' αυτόν τον τρόπο τα πράγματα στην Ανατολή, επέστρεψε στη Ρώμη όπου εξήγησε στη Σύγκλητο τα γεγονότα του πολέμου με την Περσία, ενώ για τον θάνατο του Γορδιανού είπε αναλήθεις, αφού υποστήριξε ότι ο νεαρός αυτοκράτορας πέθανε από κάποια νόσο κατά τη διάρκεια των πολεμικών επιχειρήσεων.³⁷⁷

Ας σημειωθεί, όμως, ότι αυτές οι πληροφορίες έρχονται σε αντίθεση με όσα παρατίθενται στον αμέσως προηγούμενο στίχο της επιγραφής της Naqsh-i-Rustam:

Στίχ. 8-9: «τῆς Ἀσσυρίας ἐν τῇ Μησιχίῃ ἐξ ἐναντίας πόλεμος μέγας γέγονεν καὶ [Γορδιανὸς Καῖσαρ ἐπα]νήρη κ[αὶ ἡμεῖς] τὴν στ[ρα]τεῖαν τῶν Ῥωμαίων ἀνηλώσαμεν, καὶ οἱ Ῥωμαῖοι Φίλιππον Καίσαρα ἀνηγόρευσαν».

Αν ο Γορδιανός είχε πέσει νεκρός στη μάχη της Μησίχης, τότε ο Φίλιππος δεν θα υποστήριζε ενώπιον της Συγκλήτου ότι ο Γορδιανός Γ' πέθανε από ασθένεια, ώστε να βγει από τη δύσκολη θέση. Το πιθανότερο, όμως, είναι ότι ο Γορδιανός δολοφονήθηκε από τους στρατιώτες του κατά τη διάρκεια της μάχης, όπως υποστηρίζουν και οι σύγχρονοι ερευνητές Ensslin και Harder.³⁷⁸ Αυτή η άποψη συνδυάζει τις πληροφορίες που δίνουν οι ρωμαϊκές πηγές με τις πληροφορίες που προέρχονται από την τρίγωνση επιγραφή της Naqsh-i-Rustam. Δηλαδή, οι Ρωμαίοι στρατιώτες εξεγέρθηκαν εναντίον του Γορδιανού και τον δολοφόνησαν, ενώ συγχρόνως ο Σαπώρ επιτέθηκε εναντίον τους για να επωφεληθεί από τη

³⁷⁴ RGDS, στίχ. 9. Dignas & Winter (2007), 120.

³⁷⁵ Sprengling (1953), 73-76. Ο Sprengling στο έργο του είχε καταγράψει την επιγραφή σε μεγαλογράμματη γραφή, επειδή, όμως, σήμερα επικρατεί η μικρογράμματη, την μετέτρεψα σε μικρογράμματη.

³⁷⁶ Dignas & Winter (2007), 120. Sprengling (1953), 73.

³⁷⁷ *Hist. Aug., Gord. Tres.*, 31. Ζώσ, 1.19. Ζων., 3.129-30. De Blois (1978), 15. Brauer jr. (1975), 4. Parker (1935), 150.

³⁷⁸ Ensslin (1949), 16. Harder (1961), 281.

σύγχυση που επικρατούσε αυτές τις κρίσιμες στιγμές στις τάξεις του ρωμαϊκού στρατού.³⁷⁹

Η συνθήκη ειρήνης του 244 μ.Χ. μεταξύ του Φιλίππου και του Σαπώρ Α' ήταν η πρώτη συνθήκη που συνήψαν και οι δύο αυτοκρατορίες μεταξύ τους. Ο Σασσανίδης βασιλιάς μέσα από τη συνθήκη αυτή έπρεπε να ήταν ικανοποιημένος, αφού κατάφερε να αποσπάσει από τη ρωμαϊκή αυτοκρατορία δύο πολύ σημαντικές περιοχές, αυτές της Μεσοποταμίας και της Αρμενίας, αλλά ανάγκαζε τον Ρωμαίο αυτοκράτορα να του καταβάλει άμεσα πολεμική αποζημίωση ύψους 500.000 δηναρίων και ετήσιο φόρο. Η συνθήκη αυτή φανερώνει ότι ο Σαπώρ και η Περσία εξήλθαν νικητές από τον πόλεμο με τη Ρωμαϊκή αυτοκρατορία. Επίσης, η αποδοχή αυτών των όρων από τους Ρωμαίους αποδεικνύει ότι η Περσία απευθυνόταν στη Ρωμαϊκή αυτοκρατορία από θέση ισχύος. Η Περσία ήταν εκείνη που επέβαλε τις επιθυμίες της στη ρωμαϊκή αυτοκρατορία. Βέβαια, με μία βαθύτερη προσέγγιση των γεγονότων, οι Πέρσες δεν διαπραγματεύονταν με τους Ρωμαίους από θέση ισχύος, αλλά από ισότιμη θέση. Η Ρώμη μετά τον θάνατο του Αλέξανδρου Σεβήρου ως και την ανάρρηση του Φιλίππου στον θρόνο της αυτοκρατορίας άλλαξε χέρια επτά φορές και όλες μέσα από εμφύλιους πολέμους. Μάλιστα, ο Φίλιππος αναγορεύτηκε αυτοκράτορας από έναν στρατό που μόλις είχε ηττηθεί στη Μεσίχη³⁸⁰ και υπέφερε από έλλειψη τροφίμων. Αυτά τα δεδομένα τα γνώριζε ο Σαπώρ και ήταν όλα με το μέρος του, παρ' όλα αυτά δεν θέλησε να συνεχίσει τον πόλεμο εναντίον των Ρωμαίων. Αντιθέτως, συνήψε ειρήνη μαζί τους, γιατί προφανώς οι απώλειες που είχε ήταν βαρύτερες, όπως και οι ζημιές που υπέστησαν τα εδάφη του. Επομένως, η ειρήνη με τους Ρωμαίους με τους προαναφερθέντες όρους ήταν για τον Σασσανίδη βασιλιά ιδανική και για το κύρος του. Ο Σαπώρ κατάφερε από τον πρώτο κιάλας πόλεμο που διεξήγε εναντίον της Ρώμης να συνάψει επωφελή συνθήκη για τον ίδιο. Με τον τρόπο αυτό ξεπέρασε και τον πατέρα του, ο οποίος στον πόλεμο εναντίον του Αλέξανδρου Σεβήρου δεν είχε καταφέρει να αποκομίσει τίποτα για την περσική αυτοκρατορία. Εν ολίγοις, ο Βασιλεύς των Βασιλέων εκμεταλλεύτηκε το momentum για να αποκομίσει από τον αντίπαλό του ό,τι καλύτερο μπορούσε προς όφελός του.

Ο Φίλιππος επιθυμούσε κι αυτός να συνάψει ειρήνη με τον Σαπώρ. Η στάση του δύναται να χαρακτηριστεί υποχωρητική απέναντι στον Σασσανίδη βασιλιά. Οι λόγοι που τον οδήγησαν σ' αυτού του είδους τη συμπεριφορά θα αναφερθούν άμεσα. Αρχικά, ο στρατός του είχε το ψυχολογικό μειονέκτημα έναντι του περσικού γιατί η ήττα του στη

³⁷⁹ Αυτή είναι η άποψη την οποία αναπτύσσουν, επ' εσχάτων, οι Claes & Tavernier (2018), 366.

³⁸⁰ RGDS, στιχ. 8. Dignas & Winter (2007), 22.

Μεσίχη ήταν νωπή.³⁸¹ Επίσης, ο στρατός του αντιμετώπιζε σοβαρή έλλειψη τροφίμων, την οποία είχε προκαλέσει ο ίδιος. Αν η έλλειψη τροφίμων λυνόταν άμεσα ενδέχεται οι αξιωματικοί να συνειδητοποιούσαν ότι ο Φίλιππος ήταν πίσω από το επισιτιστικό πρόβλημα και να αντιδράσουν εναντίον του. Επιπλέον, γνώριζε ότι η συνέχιση του πολέμου με τον Σαπώρ ήταν πολύ πιθανό να απέβαινε εις βάρος του. Ο Σασσανίδης βασιλιάς ήταν ένας πολύ ικανός ηγεμόνας και πολύ ευφυής στρατηγικός νους. Το ενδεχόμενο να γνώριζε μια νέα ήττα στο πεδίο της μάχης ήταν βέβαιο. Η ήττα πολύ πιθανώς να έστρεφε τους στρατιώτες εναντίον του και να έχανε τον θρόνο που με τόσο κόπο και με τόσο δόλιο τρόπο κατέλαβε. Οι αυτοκράτορες που είχαν χάσει τη θέση τους και τη ζωή τους από τη δυσμένεια του στρατού ήταν πολλοί και με πιο πρόσφατο παράδειγμα τον Γορδιανό Γ'. Επίσης, πρόσφατα είχαν χάσει τον θρόνο τους από την αντίδραση του στρατού ο Αλέξανδρος Σεβήρος, οι δύο Αύγουστοι Πουπηνός και Βαλβίνος και ο Μαξιμίνος. Οπότε, ο Φίλιππος μη θέλοντας να έχει παρόμοια τύχη με τους παραπάνω δεν θα διακινδύνευε όσα είχε πετύχει ως εκείνη τη στιγμή στο πεδίο της μάχης όπου οι πιθανότητες ήταν και εναντίον του. Εξίσου σημαντικός λόγος για τον Φίλιππο τον Άραβα, για να συνάψει συνθήκη ειρήνης με τον Πέρση βασιλιά, ήταν η ταχεία επιστροφή του στη Ρώμη για να εξασφαλίσει την έγκρισή της για την άνοδό του στον θρόνο μετά τον «ξαφνικό» θάνατο του Γορδιανού Γ'.³⁸² Η Σύγκλητος, αν και την εποχή εκείνη δεν είχε την ισχύ που είχε επί *res publica*, ήταν σε θέση όμως να επηρεάζει σε σημαντικό βαθμό τις υποθέσεις της αυτοκρατορίας. Αυτό αποδείχτηκε και στην περίπτωση του Μαξιμίνου, ο οποίος έχασε τον θρόνο του ουσιαστικά από την αναγόρευση των δύο Αυγούστων από τη Σύγκλητο. Επομένως, η έγκριση της Συγκλήτου ήταν γι' αυτόν ζωτικής σημασίας. Όμως, για να την λάβει, έπρεπε να μεταβεί το συντομότερο δυνατόν στη Ρώμη. Για τον λόγο αυτό δεν έπρεπε να κωλυσιεργήσει άλλο στην Ανατολή. Έτσι, συνήψε ειρήνη με τον Σαπώρ. Τέλος, για να εξασφαλίσει την έγκριση της Συγκλήτου εξέθεσε τα γεγονότα του πολέμου με την Περσία ψευδώς. Συγκεκριμένα, υποστήριξε ότι ο Γορδιανός πέθανε κατά τη διάρκεια των πολεμικών επιχειρήσεων από κάποια νόσο, ενώ απέκρυψε ότι ο ρωμαϊκός στρατός αντιμετώπισε έλλειψη τροφίμων. Η Σύγκλητος, που δεν γνώριζε τα γεγονότα, δέχτηκε όλα όσα της ανέφερε ο Φίλιππος και επικύρωσε κι αυτή την αναγόρευσή του ως αυτοκράτορα.³⁸³

³⁸¹ Daryaee (2009), 7.

³⁸² Parker (1935), 150-152.

³⁸³ *Hist. Aug., Gord. Tres.*, 31. Ζώσ., 1.19. De Blois (1978), 15. Brauer jr. (1975), 4. Parker (1935), 150.

Η συνθήκη που συνήψε ο νέος αυτοκράτορας με τον Βασιλέα των Βασιλέων ήταν ταπεινωτική για την Ρωμαϊκή αυτοκρατορία, αλλά και για τον ίδιο τον αυτοκράτορα. Η Περσία αναγνωριζόταν από τον Φίλιππο ως η νικήτρια του πολέμου. Η Ρώμη και ο αυτοκράτορας με τον τρόπο αυτόν τοποθετούσαν τον εαυτό τους σε υποδεέστερη θέση από την Περσία και τον Βασιλέα των Βασιλέων. Τα οφέλη που αποκόμιζε ο Σαπώρ, εκτός από την αύξηση του κύρους του, ήταν πολλά. Συγκεκριμένα, η Ρώμη του παραχωρούσε την Αρμενία και τη Μεσοποταμία, ενώ του κατέβαλε άμεσα πολεμική αποζημίωση 500.000 δηναρίων και θα του κατέβαλε και ετήσιο φόρο αγνώστου ποσού. Ανάλογη επώδυνη συνθήκη είχε συνάψει για τη Ρώμη και ο Μακρίνος το 217 μ.Χ. Βέβαια, ο Μακρίνος δεν είχε παραχωρήσει στους Πάρθους τότε εδάφη, όπως έπραξε ο Φίλιππος. Συνεπώς, ο Φίλιππος συνήψε συνθήκη ταπεινωτικότερη από αυτή του Μακρίνου. Επίσης, την τιμή της Ρώμης δεν έσωσε ούτε η μονομερής ακύρωση της συνθήκης από τον Φίλιππο, όταν επέστρεψε στην πρωτεύουσα.³⁸⁴

Εικόνα 13. Ο Σαπώρ Α΄ σε αργυρή δραχμή ως Βασιλεύς των Βασιλέων 240-270 μ.Χ.³⁸⁵

Ο ρωμαϊκός λαός και οι λεγεώνες, παρά τα χρήματα που έλαβαν από τον νέο αυτοκράτορα και τον λαμπρό εορτασμό των χιλίων ετών από την ίδρυση της πόλης για να ξεχάσουν αυτή την ταπεινωτική ειρήνη, δεν την ξέχασαν. Το 249 μ.Χ. ο Πακατιανός αναγορεύθηκε αυτοκράτορας από τις λεγεώνες του στην Ιλλυρία, οι οποίες ήταν δυσαρεστημένες από την ειρήνη που είχε συνάψει ο αυτοκράτορας με τον Σαπώρ. Ο Φίλιππος έστειλε εναντίον του σφετεριστή τον Δέκιο. Ο Πακατιανός δολοφονήθηκε από τους ίδιους τους άνδρες του, αλλά ο Δέκιος κατέστειλε γρήγορα την επανάσταση που συνέχισαν οι άνδρες του νεκρού πλέον σφετεριστή. Ο

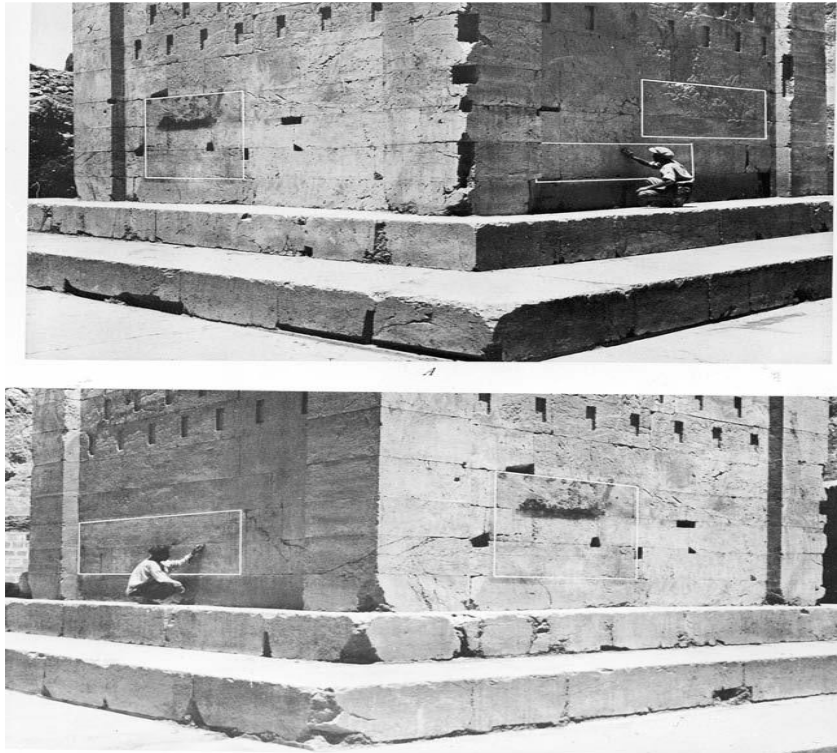
³⁸⁴ Ζων., 3.129-130. Mackay (2007), 361.

³⁸⁵ Maksymiuk (2017), 107.

Δέκιος αναγορεύτηκε αυτοκράτορας από τις λεγεώνες λόγω των νικών που πέτυχε εναντίον των εξεγερμένων, αλλά και κάποιων Γόθων, που είχαν εισβάλει στα ρωμαϊκά εδάφη. Ο Δέκιος στη συνέχεια στράφηκε εναντίον του Φιλίππου, ο οποίος είχε χάσει και την υποστήριξη της Συγκλήτου. Ο Φίλιππος ηττήθηκε και έχασε τη ζωή του από τον στρατό του Δεκίου στη μάχη της Βερόνας.³⁸⁶

Συνεπώς, μετά από την παράθεση όλων των παραπάνω στοιχείων εξάγονται τα εξής συμπεράσματα: 1) αυτή η διπλωματική επαφή έλαβε χώρα το 244 μ.Χ. κατόπιν πρωτοβουλίας του Φιλίππου του Άραβα και ήταν η πρώτη μεταξύ των δύο αυτοκρατοριών, 2) η συνθήκη αυτή επικύρωσε την ανώτερη θέση της Περσίας έναντι της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας την εποχή αυτή, 3) οι αρνητικές επιπτώσεις για την αυτοκρατορία και τον αυτοκράτορα δεν άργησαν να φανούν, αφού μετά από μερικά χρόνια (το 249 μ. Χ.) ο Φίλιππος θα χάσει τον θρόνο του, καθώς ποτέ δεν κατάφερε να διώξει από πάνω του το στίγμα της ταπεινωτικής αυτής συνθήκης για τη Ρώμη, αλλά και η αυτοκρατορία θα δεχθεί την ίδια περίοδο μια νέα εισβολή στα εδάφη της από τα περσικά στρατεύματα, τα οποία θα έθεταν τα ρωμαϊκά συμφέροντα στην Ανατολή σε πολύ μεγαλύτερο κίνδυνο από αυτόν που αντιμετώπιζε επί Γορδιανού, 4) ο Φίλιππος επιθυμούσε τη σύναψη της ειρήνης για να εξασφαλίσει τον θρόνο της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας και ο Σαπώρ για να εκμεταλλευθεί τη νίκη του στη Μεσίχη και 5) ο Φίλιππος όφειλε βραχυπρόθεσμα την ανάρρησή του στον θρόνο της αυτοκρατορίας στην συνθήκη αυτή, αλλά μακροπρόθεσμα εξαιτίας της έχασε τον θρόνο του και τη ζωή του.

³⁸⁶ Ζων., 3.132. De Blois (1978), 19-22. Brauer jr. (1975), 16.

Εικόνα 14. Η τρίγλωσση επιγραφή της Naqsh-i-Rustam³⁸⁷

Γ. Η ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΠΑΦΗ ΒΑΛΕΡΙΑΝΟΥ ΚΑΙ ΣΑΠΩΡ 259 μ.Χ.- Η ΛΟΓΙΚΗ ΤΟΥ ΣΥΜΒΙΒΑΣΜΟΥ

Το 259 μ.Χ.. ο τότε βασιλιάς της Περσίας Σαπώρ Α' και ο αυτοκράτορας Βαλεριανός ήρθαν σε διαπραγματεύσεις, για να τερματίσουν τον πόλεμο που μαίνονταν μεταξύ τους, ήδη από το 251/2 μ. Χ. Ο Σασσανίδης βασιλιάς το 251/2 μ.Χ. εισέβαλε αρχικά στην Αρμενία και στη συνέχεια το 252/3 μ.Χ. στα ρωμαϊκά εδάφη.³⁸⁸ Η εισβολή αυτή αποδεικνύει ότι η Περσία μετά τον πόλεμο με τον Γορδιανό Γ' είχε υποστεί σοβαρές απώλειες και ζημιές. Ο Βασιλεύς των Βασιλέων επιτέθηκε στη ρωμαϊκή αυτοκρατορία σχεδόν μετά από οκτώ χρόνια, ενώ ο Φίλιππος ο Άραβας είχε ακυρώσει τη συνθήκη ειρήνης που είχαν συνάψει μαζί ήδη από το 244, όταν και επέστρεψε στη Ρώμη. Ορισμένοι ερευνητές που θεωρούν ότι ο Πέρσης βασιλιάς δεν έκανε μία εισβολή, αλλά δύο. Το πιο πιθανό, όμως είναι ότι πραγματοποίησε μία εισβολή.³⁸⁹

³⁸⁷ Dignas & Winter (2007), 59.

³⁸⁸ Maksymiuk (2015), 17-18. Frye (1983), 125. Brauer jr. (1975), 64.

³⁸⁹ Frye (1983), 125.

Πριν επιτεθεί στην Αρμενία, ο Σαπώρ είχε φροντίσει με άνδρες της εμπιστοσύνης του να δολοφονήσει τον Χοσρόη, τον βασιλιά της Αρμενίας. Στη συνέχεια, εισέβαλε στη Μεσοποταμία για να πλήξει την Αρμενία, η οποία διοικούνταν από τον διάδοχο του Χοσρόη, τον Τιριδάτη.³⁹⁰ Η Αρμενία διοικούνταν από μέλη της οικογένειας των Αρσακιδών. Ο βασιλιάς Τιριδάτης γλίτωσε από την καταστροφική μανία του Σασσανίδη βασιλιά, εγκαταλείποντας τον θρόνο του. Συγκεκριμένα, κατέφυγε σε ρωμαϊκά εδάφη.³⁹¹ Η οικογένειά του, όμως, δεν είναι γνωστό τι τύχη είχε, καθώς κανένας δεν αναφέρει, αν αιχμαλωτίστηκαν ή όχι.³⁹² Αυτοκράτορας της Ρώμης την εποχή εκείνη ήταν ο Δέκιος, ο οποίος, αν και πληροφορήθηκε την κατάσταση στην Ανατολή, δεν μπόρεσε να σπεύσει σε βοήθεια, αφού έπρεπε να αντιμετωπίσει τα γερμανικά φύλα που για άλλη μία φορά επεδίωκαν να περάσουν τον Δούναβη και να εισβάλουν στα εδάφη της αυτοκρατορίας.³⁹³ Ο Βασιλεύς των Βασιλέων την ίδια περίοδο συγκρούστηκε με τις Ρωμαϊκές δυνάμεις στην ανατολική Συρία, στην περιοχή της Βαρβαλισσού το 253 μ.Χ. Η εν λόγω μάχη δεν μαρτυρείται από καμία ρωμαϊκή πηγή, ούτε κάποια άλλη Δυτική πηγή, παρά μόνο στη στήλη της Naqsh-i-Rustam.³⁹⁴

Στίχ. 10-11: «ἐπὶ τὸ ἔθνος τῶν Ῥωμαίων ὠρμήσαμεν καὶ δύναμιν Ῥωμαίων ἐξήκοντα χειλιάδας ἐν Βαρβαρισσῶ ἀνίλαμεν»³⁹⁵

Οι πιθανοί λόγοι που δεν παραδίδονται στοιχεία για την μάχη της Βαρβαλισσού είναι οι εξής: 1) οι Ρωμαίοι ιστορικοί και συγγραφείς της εποχής ενδέχεται να μην είχαν καμία πληροφόρηση για αυτή, οπότε ήταν λογικό να μην την καταγράψουν, 2) πολύ πιθανό είναι να τη θεώρησαν οι ιστορικοί της εποχής ως άλλη μία μεγάλη σύγκρουση, η οποία δεν θα είχε κάποιες σοβαρές επιπτώσεις στην αυτοκρατορία, όπως τόσες άλλες που είχαν λάβει χώρα και κατά το παρελθόν στην περιοχή. Συνεπώς, την υποτίμησαν και δεν την κατέγραψαν, 3) να μην την κατέγραψαν, για να αποσιωπήσουν τη ντροπιαστική ήττα που υπέστησαν από τα περσικά στρατεύματα.

Επομένως, για τη σύγκρουση αυτή είναι γνωστά τα παρακάτω σημαντικά στοιχεία: 1) οι Ρωμαίοι διέθεταν κατά τη μάχη 60.000 άνδρες και 2) αρχηγός των περσικών δυνάμεων ήταν ο ίδιος ο Πέρσης βασιλιάς. Συνεπώς, είναι άγνωστα: 1) το όνομα ή τα ονόματα του στρατηγού ή των

³⁹⁰ Shavarebi (2019), 366. Daryaee (2009), 7-8. Dignas & Winter (2007), 22. Frye (1983), 126. Christensen (1939), 132.

³⁹¹ Frye (1983), 126. Christensen (1939), *ibid.*

³⁹² Dignas & Winter (2007), 22. Frye (1983), 125-126.

³⁹³ Mackay (2007), 361-362. Frye (1983), 125.

³⁹⁴ RGDS, στίχ. 11. Daryaee (2009), 7. Dignas & Winter (2007), 22.

³⁹⁵ Dignas & Winter (2007), *ibid.* Sprengling (1953), 73.

στρατηγών των Ρωμαίων που ηγήθηκε ή ηγήθηκαν του ρωμαϊκού στρατεύματος, 2) το μέγεθος του περσικού στρατεύματος, 3) ο τρόπος παράταξης των δύο στρατευμάτων για τη μάχη και 4) οι απώλειες που είχαν οι δύο στρατοί από τη σύγκρουσή τους.

Είναι βέβαιο, ότι η σύγκρουση υπήρξε σφοδρότατη και η ήττα των Ρωμαίων συντριπτική.³⁹⁶ Ο Σαπώρ, μετά από αυτή τη μάχη, κατάφερε να δράσει ανενόχλητος σε ένα μεγάλο γεωγραφικό χώρο για ένα διάστημα τριών ετών. Η μόνη αντίσταση που συναντούσε ήταν αυτή των φρουρών των πόλεων που πολιορκούσε πριν τις κυριεύσει. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με την επιγραφή της Naqsh-e Rostam, κατέκτησε τη Συρία, την Κιλικία, τη Μεσοποταμία και την Αρμενία. Οι σημαντικότερες πόλεις των περιοχών αυτών, όπως η Αντιόχεια, η Αλεξάνδρεια, η Σελεύκεια επί του Ζεύγματος, η Βέροια, η Ιεράπολη, η Σελεύκεια και η Δούρα Ευρωπός έπεσαν στα χέρια των Περσών.

Στίχ. 11-18: «...δύναμιν Ῥωμαίων ἑξήκοντα χειλιάδας ἐν Βαρβαρισῶ ἀνίλαμεν· καὶ τὸ ἔθνος τῆς Συρ[ί]ας καὶ ὅσα ἐπ' αὐτὴν ἔθνη καὶ περιχώροι ἦσαν, πάντα ἐκαύσαμεν καὶ ἠρημώσαμεν καὶ ἐκρατήσαμεν καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ μιᾷ ἀγωγῇ ἀπὸ τοῦ ἔθνους Ῥωμαίων καστέλλους τε καὶ πόλει[ς]: Ἀναθαν πόλιν σ[ὺ]ν τῇ περιχώρῳ, Βίρθαν Ἀσπωράκου σὺν τῇ περιχώρῳ, Σοῦραν πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Βαρβαλισσὸν πόλιν σ[ὺ]ν τῇ περιχώρῳ, Ἰεράπολιν πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, [Βέρροι]αν πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Χαλκίδα πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Ἀπαμίαν πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Ῥεφανέαν πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Ζεῦγμα πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Οὐριμ[α] πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Γίνδαρον πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Λαρμένναζα πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Σελεύκιαν πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Ἀντιόχίαν πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, [Κ]ύρρο[ν] πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, ἄλλην Σελεύκιαν πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Ἀλεξάνδριαν πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Νεικόπολιν πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Σίνζαρα πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Χαμ[α]θ πόλιν [σὺ]ν τῇ πε[ρ]ιχώρῳ, Ἀριστίαν πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Διχωρ πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Δολίχην πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Δοῦραν πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Κορκουσίωνα πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Γερμανεΐκιαν πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Βάτναν πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Χαναρ πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ· καὶ τῆς Καππαδ[ο]κ[ία]ς Σάταλα πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Δόμαν [πόλι]ν σὺν [τῇ] περιχώρῳ, Ἀρτανγιλ[λα] πόλιν [σὺν] τῇ περιχώρῳ, Σουισαν πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ»³⁹⁷

Βέβαια και οι ρωμαϊκές πηγές αναφέρουν ότι ο Σαπώρ κατέκτησε τις εν λόγω περιοχές, αλλά δεν τις αναφέρουν λεπτομερώς. Στέκονται

³⁹⁶ Canepa (2020), 296. Daryaee (2009), 7. Dignas & Winter (2007), ibid.. Millar (1993), 159.

³⁹⁷ Sprengling (1953), 73-74.

μόνο στο γεγονός ότι η άλλοτε μητρόπολη των Σελευκιδών, η Αντιόχεια, η οποία ήταν και η σπουδαιότερη πόλη της αυτοκρατορίας στην Ασία, κατακτήθηκε από τον Βασιλέα των Βασιλέων.³⁹⁸ Οι Πέρσες κυριεύοντας τις πόλεις αυτές αποκόμισαν μεγάλο πλούτο, αφού τις λεηλάτησαν και τα λάφυρα τα μετέφεραν πίσω στην Περσία. Οι πόλεις αυτές ήταν όλες μεγάλα αστικά κέντρα με ανεπτυγμένο εμπόριο.³⁹⁹ Επίσης, μεγάλο μέρος των κατοίκων των παραπάνω περιοχών είτε σφαγιάστηκαν, είτε εξανδραποδίστηκαν είτε πωλήθηκαν ως δούλοι.⁴⁰⁰ Συνεπώς, η ρωμαϊκή αυτοκρατορία δέχτηκε όχι μόνο βαρύ οικονομικό πλήγμα, αλλά πλήρωσε και βαρύ φόρο αίματος χάνοντας αυτές τις περιοχές το διάστημα αυτό.

Εξίσου σημαντική πόλη που κατέκτησαν οι Πέρσες ήταν και η Δούρα Ευρωπός⁴⁰¹, η οποία μετά την Αντιόχεια ήταν η σημαντικότερη πόλη της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας στην Ασία. Ο Σασσανίδης βασιλιάς δεν την κυριεύσε μόνο, αλλά την κατέσκαψε. Η πόλη μετά από αυτή την καταστροφή ερημώθηκε και έμεινε στην αφάνεια.⁴⁰² Η Δούρα Ευρωπός ήταν σπουδαία πόλη για τους Ρωμαίους, γιατί ήταν το πρώτο μεγάλο αστικό κέντρο που ήταν πλησίον στα ρωμαιοπερσικά σύνορα και ήταν και η βάση των λεγεώνων της ανατολικής Συρίας. Οπότε ήταν ουσιαστικά ο προκεχωρημένος θύλακας άμυνας της Ρώμης απέναντι στις επεκτατικές βλέψεις των Περσών.⁴⁰³ Επομένως, η καταστροφή της από τον Σαπώρ ήταν μία συνειδητή στρατηγική επιλογή και όχι μια πράξη εκδίκησης ή επίδειξη δύναμης. Η οριστική απώλεια αυτής της πόλης άφηνε για το μέλλον της αυτοκρατορίας μία μόνιμη πληγή στα πλευρά της, καθώς οι Πέρσες θα ήταν σε θέση να εισβάλουν πλέον ευκολότερα στα ρωμαϊκά εδάφη από αυτό το σημείο.⁴⁰⁴

Η Ρώμη την περίοδο εκείνη, ούσα απορροφημένη σε άλλα πεδία μαχών, αδυνατούσε να στείλει νέα στρατεύματα στην Ασία, για να αντιμετωπίσει την περσική απειλή. Ο Δέκιος πολεμούσε τα γερμανικά φύλα στα Βαλκάνια, αφού είχαν καταφέρει να διασχίσουν τον Δούναβη και λεηλατούσαν τα εδάφη της αυτοκρατορίας.⁴⁰⁵ Ο αυτοκράτορας Δέκιος έπεσε στο πεδίο της μάχης, αφού είχε ηττηθεί από τους Γότθους στον Δούναβη. Στη συνέχεια, αυτοκράτορας αναδείχτηκε ο Γάλλος, ο οποίος έμεινε στον θρόνο για μικρό χρονικό διάστημα.⁴⁰⁶ Η βασιλεία του ήταν καταστροφική για τη ρωμαϊκή αυτοκρατορία, γιατί οι Γότθοι είχαν κάνει

³⁹⁸ Ζώσ., 1.25.

³⁹⁹ RGDS, στιχ. 11-18.

⁴⁰⁰ RGDS, στιχ. 11-12. Canepa (2020), 296. Payne (2018), 239.

⁴⁰¹ Maksymiuk (2015), 18. Millar (1993), 164, 467-468.

⁴⁰² Dignas & Winter (2007), 23.

⁴⁰³ Kaizer (2009), 181. Brauer jr. (1975), 82. De Blois (1975), 8-9.

⁴⁰⁴ Dignas & Winter (2007), 23. De Blois (1975), 8-9.

⁴⁰⁵ Mackay (2007), 362. Burns (2003), 249-250.

⁴⁰⁶ Brauer jr. (1975), 56.

διάτρητα τα ρωμαϊκά σύνορα στον Δούναβη και δήωναν τη Θράκη και τη Μοισία κατά το δοκούν.⁴⁰⁷ Την περίοδο αυτή ο στρατηγός Αιμιλιανός νίκησε τους Γότθους και τους απώθησε πάλι πίσω από τον Δούναβη. Ο στρατός του τον ανακήρυξε αυτοκράτορα. Ο Γάλλος μαθαίνοντας τα νέα της αναγόρευσης του Αιμιλιανού ως αυτοκράτορα ξεκίνησε με τον στρατό του για να τον συναντήσει, το ίδιο έπραξε συγχρόνως και ο Αιμιλιανός. Τελικά, ο Αιμιλιανός επικράτησε του Γάλλου χωρίς να συναφθεί κάποια μάχη. Ο στρατός του Γάλλου τον σκότωσε και αυτομόλησε στον Αιμιλιανό. Ο στρατηγός της Γερμανίας, Βαλεριανός, όταν πληροφορήθηκε τον θάνατο του Γάλλου ανακηρύχθηκε αυτοκράτορας και διεκδίκησε τον θρόνο από τον Αιμιλιανό. Ο Βαλεριανός επικράτησε του Αιμιλιανού με τον ίδιο τρόπο που είχε επικρατήσει ο Αιμιλιανός επί του Γάλλου, δηλαδή οι άνδρες του τον σκότωσαν και αυτομόλησαν στον αντίπαλό του το 253 μ.Χ.⁴⁰⁸

Επιπλέον, αυτό που αξίζει να επισημανθεί για τον νέο πόλεμο που ξεκίνησε ο Σαπώρ εναντίον της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, είναι η αιτία και η αφορμή που χρησιμοποίησε για να νομιμοποιήσει την επίθεση του. Η επιγραφή της Naqsh-e Rostam αναφέρει ότι ο Ρωμαίος αυτοκράτορας συμπεριφέρθηκε ανέντιμα στο ζήτημα της Αρμενίας και για τον λόγο αυτό ο Βασιλεύς των Βασιλέων εισέβαλε στα Ρωμαϊκά εδάφη.⁴⁰⁹

Στιχ. 10-11: «καὶ ὁ Καῖσαρ πάλιν ἐψεύσατο καὶ εἰς τὴν Ἀ[ρμενία]ν ἀδικίαν ἐποίησεν· καὶ ἡμεῖς ἐπὶ τὸ ἔθνος τῶν Ῥωμαίων ὠρμήσαμεν...»⁴¹⁰

Η αφορμή της έναρξης του πολέμου, από ό,τι φαίνεται, ήταν κάποια ενέργεια των Ρωμαίων στην Αρμενία που ήταν αντίθετη στα περσικά συμφέροντα. Οι πηγές δεν αναφέρουν την αδικία αυτή. Λογικά, είτε ήταν η μονομερής ακύρωση της συνθήκης του 244 μ.Χ. από τη Ρώμη, όπου η Αρμενία παραχωρούνταν στους Πέρσες⁴¹¹, είτε ο Σαπώρ επικαλέστηκε μόνος του κάποιο πρόβλημα με την Αρμενία, για να δικαιολογήσει απλά την εισβολή που θα έκανε στα ρωμαϊκά εδάφη. Συνεπώς, ο Βασιλεύς των Βασιλέων έψαχνε μία αφορμή, για να βάλει σε λειτουργία τα επεκτατικά του σχέδια για την περιοχή. Η αιτία του πολέμου ήταν οι φιλοδοξίες του Πέρση βασιλιά και όχι κάποια αδικία που συνέβη εις βάρος των περσικών συμφερόντων στην Αρμενία.

Το 256 μ.Χ. ο αυτοκράτορας Βαλεριανός συγκέντρωσε ισχυρό στρατό με στόχο να ανακτήσει τα εδάφη που έχασε η αυτοκρατορία από

⁴⁰⁷ Brauer jr. (1975), 58.

⁴⁰⁸ Brauer jr. (1975), 66-67.

⁴⁰⁹ RGDS, στιχ. 10.

⁴¹⁰ Sprengling (1953), 73.

⁴¹¹ Ζων., 3.130.

τον Σαπώρ στην Ασία και να επαναφέρει τον Πέρση βασιλιά στην προτεραιά θέση του.⁴¹² Ο στρατός του ανέρχονταν στις 70.000 άνδρες.⁴¹³ Ο νέος Ρωμαίος αυτοκράτορας, πριν ξεκινήσει την εκστρατεία του εναντίον των Σασσανιδών, αναγόρευσε τον γιο του Γαλλιηνό συναυτοκράτορα, ο οποίος θα φρόντιζε τις υποθέσεις της αυτοκρατορίας στη Δύση, όσο εκείνος θα έλειπε στον πόλεμο με τους Πέρσες.⁴¹⁴ Ο Βαλεριανός πέρασε με τον στρατό του στην Ασία και αρχικά σημείωσε μεγάλες επιτυχίες εναντίον των Περσών. Συγκεκριμένα, κατάφερε να ανακτήσει την Καππαδοκία, την Κιλικία και πέτυχε να λύσει την πολιορκία της Συριακής Έδεσσας.⁴¹⁵ Ο Σαπώρ για μικρό χρονικό διάστημα αναγκάστηκε να αποσυρθεί από τη Συρία. Στη συνέχεια, όμως, επέστρεψε δριμύτερος και επιτέθηκε με σφοδρότητα στον Ρωμαίο αυτοκράτορα. Οι Ρωμαίοι σε μάχη που συνήφθη πλησίον της Έδεσσας ηττήθηκαν από τον πολλαπλάσιο περσικό στρατό και αναγκάστηκαν να βρουν καταφύγιο στην πόλη.⁴¹⁶ Η θέση του Βαλεριανού και των ανδρών του είχε επιδεινωθεί και από την εμφάνιση του λοιμού, ο οποίος σκότωσε μεγάλο αριθμό από αυτούς. Επίσης, η έλλειψη τροφίμων άρχισε να δημιουργεί ακόμη μεγαλύτερα προβλήματα μεταξύ των στρατιωτών.⁴¹⁷

Ο Πέρσης βασιλιάς που είχε γνώση όλων των δυσκολιών που αντιμετώπιζε ο ρωμαϊκός στρατός, συνέχισε να πιέζει τους Ρωμαίους, ώστε να τους αναγκάσει είτε να πολεμήσουν αυτή την περίοδο που είχε την υπεροχή σε όλους τους τομείς είτε να παραδοθούν. Ο στρατός του Σαπώρ είχε την ψυχολογία με το μέρος του, αφού είχε νικήσει τον ρωμαϊκό στρατό λίγο καιρό νωρίτερα. Επίσης, οι Πέρσες δεν υπέφεραν από έλλειψη τροφίμων ή κάποια ασθένεια. Ο Βαλεριανός, συνειδητοποιώντας την δεινή του θέση, έστειλε πρέσβεις στον Σαπώρ για να συνάψουν ειρήνη. Ο Ρωμαίος αυτοκράτορας, πριν στείλει την πρεσβεία στους Πέρσες, είχε φροντίσει να συγκεντρώσει ένα τεράστιο ποσό, που θα ήταν ικανό να «εξαγοράσει» την ειρήνη από τον Βασιλέα των Βασιλέων. Ο Σασσανίδης βασιλιάς δέχτηκε τους πρεσβευτές και αφού άκουσε την πρότασή τους, τους απάντησε ότι, αν ο Ρωμαίος αυτοκράτορας επιθυμεί την ειρήνη, να έρθει ο ίδιος να συζητήσουν γι' αυτή. Έτσι, η ρωμαϊκή διπλωματική αποστολή γύρισε άπρακτη στην Έδεσσα. Ο αυτοκράτορας μαθαίνοντας όσα είπε στους πρεσβευτές ο Σαπώρ, μαζί με μερικούς

⁴¹² Brauer jr. (1975), 86.

⁴¹³ RGDS, στιχ. 23-24.

⁴¹⁴ Ζώσ., 1.30. Brauer jr. (1975), 86.

⁴¹⁵ Ζώσ., 1.36. Ζων., 3.140-141.

⁴¹⁶ Ζώσ., *ibid.* Ζων., *ibid.* Dignas & Winter (2007), 23.

⁴¹⁷ Ζώσ., *ibid.* Ζων., *ibid.*

άνδρες του αποφάσισε να βγει να τον συναντήσει, για να συνάψουν ειρήνη και να λήξει ο πόλεμος.⁴¹⁸

Ο Βασιλεύς των Βασιλέων, όπως μαρτυρούν οι περισσότερες πηγές, είχε σκεφθεί κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων να συλλάβει τον Ρωμαίο αυτοκράτορα και τους συνοδούς του και να κρατήσει και το ποσό με το οποίο θα εξαγόραζε την ειρήνη ο αντίπαλός του.⁴¹⁹ Όντως, όταν ο Βαλεριανός και οι συνοδοί του πλησίαζαν στο σημείο όπου τους περίμενε ο Σαπώρ με τους άνδρες του έδωσε εντολή να τους επιτεθούν και να τους συλλάβουν. Με τον τρόπο αυτό αιχμαλωτίστηκε ο Ρωμαίος αυτοκράτορας και οι άνδρες του.⁴²⁰

Επίσης, πρέπει να σημειωθεί ότι ο Ζωναράς αναφέρει κι άλλες δύο εκδοχές για τη σύλληψη του Βαλεριανού από τον εχθρό του, εκτός από την παραπάνω που είναι και η επικρατούσα. Συγκεκριμένα, η πρώτη εκδοχή αναφέρει ότι ο Ρωμαίος αυτοκράτορας βλέποντας τη δυσθυμία των ανδρών του προς το πρόσωπό του για τις κακουχίες που περνούσαν τον πίεζαν να παραδοθεί για να λήξει ο πόλεμος και μαζί να λήξουν και τα δεινά τους. Η δεύτερη εκδοχή υποστηρίζει ότι ο Βαλεριανός διαπιστώνοντας ότι οι άνδρες του μέρα με τη μέρα γίνονταν όλο και πιο εχθρικοί απέναντί του εξαιτίας των κακουχιών που υπέφεραν από τον πόλεμο, φοβήθηκε για τη ζωή του και δραπέτευσε προς τον Βασιλέα των Βασιλέων για να σωθεί.⁴²¹

Επιπλέον, πολύ σημαντικά στοιχεία που πρέπει να επισημανθούν είναι ότι:

- 1) η Περσία κατακτώντας όλες αυτές τις περιοχές αποκτούσε πρόσβαση στη Μεσόγειο, αλλά και σημαντικά λιμάνια που θα μπορούσε να τα χρησιμοποιήσει ως ναυτικές βάσεις.
- 2) Ο Σαπώρ είχε ξεκινήσει να κάνει αλλαγές στη διοίκηση των κατακτημένων περιοχών.⁴²² Ειδικότερα, στη θέση του βασιλιά της Αρμενίας τοποθέτησε τον Αρταβάσδη, ο οποίος βασίλευσε ως το 262 μ.Χ.. Στη συνέχεια, στον θρόνο της Αρμενίας ανέβασε έναν από τους γιους του, τον Ορμίσα-Αρντασίρ. Το ίδιο έπραξε και με τον βασιλιά της Γεωργίας, όπου τοποθέτησε κάποιον από τη δυναστεία των Σασσανιδών.⁴²³ Επομένως, ο κίνδυνος για τη ρωμαϊκή αυτοκρατορία γινόταν όλο και μεγαλύτερος να χάσει τις περιοχές αυτές μόνιμα, αν δεν αντιδρούσε σύντομα. Ο Σασσανίδης βασιλιάς ένιωθε ότι το όνειρο του πατέρα του,

⁴¹⁸ Ζώσ, *ibid.* Christensen (1939), 135.

⁴¹⁹ Βίκτ, *Caes.*, 32. Brauer jr. (1975), 125.

⁴²⁰ Ζώσ., 1.36. Dignas & Winter (2007), 23.

⁴²¹ Ζων., 3.140-141. Brauer jr. (1975), 127.

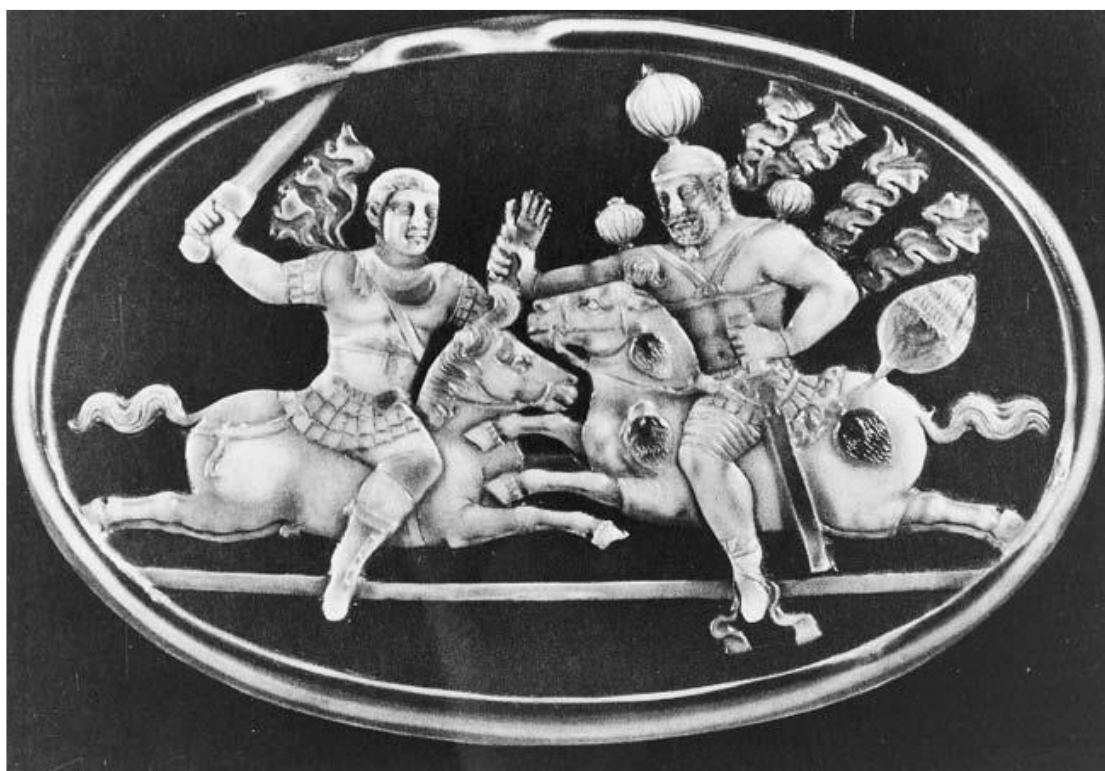
⁴²² Daryae (2009), 8-9. Frye (1983), 126.

⁴²³ Frye (1983), *ibid.*

αλλά κι αυτού του ίδιου να ανασυστήσει την αυτοκρατορία των Αχαιμενιδών, έπαιρνε πλέον σάρκα και οστά.

3) Ο Πέρσης βασιλιάς δεν συμπεριφέρθηκε στον ομόλογο του με τις δέουσες τιμές, αφού τον αντιμετώπισε με τον χειρότερο τρόπο. Οι προσβολές που δεχόταν ο Βαλεριανός ήταν καθημερινές, όπως το να τον χρησιμοποιεί ως υποπόδιο, για να ιππεύσει το άλογό του,⁴²⁴ και γι' αυτό δεν άντεξε πολύ στην αιχμαλωσία και πέθανε πιθανώς ένα ή δύο χρόνια μετά από τη μέρα που συνελήφθη.

Και 4) οι βασιλείς Αρταβάσδης, Βέλενος και Βέλσολος της Αρμενίας, της Καδύης και μίας άγνωστης περιοχής αντίστοιχα, μετά τη σύλληψη του Βαλεριανού από τον Σαπώρ, έστειλαν στον Πέρση βασιλιά επιστολές, όπου τον συμβούλευαν και τον παραινούσαν να αφήσει ελεύθερο τον αιχμάλωτο αυτοκράτορα, για να αποφύγει την εκδίκηση των Ρωμαίων.⁴²⁵

Εικόνα 15. Δαλτυλιόλιθος του Σαπώρ που απεικονίζει τη σκηνή της σύλληψης του Βαλεριανού από τον Σαπώρ Α΄ 259-260 μ.Χ. Εθνική Βιβλιοθήκη Παρισίου⁴²⁶

Ο Βασιλεύς των Βασιλέων πίστεψε ότι μετά τη νίκη του επί του Ρωμαίου αυτοκράτορα είχε καταφέρει να γίνει ο κύριος της περιοχής, αλλά οι εξελίξεις τον διέψευσαν πολύ γρήγορα. Συγκεκριμένα, ο πόλεμος

⁴²⁴ Brauer jr. (1975), 127.

⁴²⁵ *Hist. Aug., Valer.*, 1-3.

⁴²⁶ Dignas & Winter (2007), 81.

μεταξύ Ρώμης και Περσίας να μην έληξε, όπως επιθυμούσε ο Βαλεριανός και η άρχουσα τάξη της Ρώμης, έληξε δε με νίκη για τα ρωμαϊκά συμφέροντα στην περιοχή το 261 μ.Χ., τα οποία εκπροσωπούσε ο Οδαίναθος. Ο άνθρωπος αυτός καταγόταν από την Παλμύρα και μετά την ήττα του Βαλεριανού ανέλαβε τη διοίκηση του ρωμαϊκού και του ντόπιου στρατού, για να πολεμήσει τον Σαπώρ.⁴²⁷ Ο Γαλληνός τον αναγνώρισε ως στρατηγό του με πλήρη δικαιοδοσία για τις υποθέσεις που έπρεπε να διευθετηθούν στην Ασία (θα αναλυθεί στο παρακάτω κεφάλαιο ο ρόλος του Οδαίναθου και της Παλμύρας στην παγκόσμια πολιτική σκηνή της εποχής).⁴²⁸

Η χρονολογία που συνέβη η συνάντηση και η σύλληψη του Βαλεριανού δεν έχει προσδιοριστεί ακόμη με επακριβώς. Ορισμένοι ερευνητές αναφέρουν ως πιθανή χρονολογία το 258, άλλοι το 259, άλλοι το 260 και άλλοι το 261.⁴²⁹ Οι πιθανότερες χρονολογίες, σύμφωνα με τον Frye, είναι το 258 μ.Χ. και το 259 μ.Χ., η τελευταία είναι και η επικρατούσα ως σήμερα.⁴³⁰ Ο Σαπώρ τις μεγάλες επιτυχίες του εναντίον της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας και των Ρωμαίων αυτοκρατόρων τις αποτύπωσε σε ανάγλυφες σκηνές και στην τρίγλωσση επιγραφή της Naqsh-i-Rustam όχι μόνο για να τον θυμούνται οι κατοπινές γενεές των Περσών για τα κατορθώματά του, αλλά και για λόγους προπαγανδιστικούς.⁴³¹ Τα ανάγλυφα αυτά έχουν μνημειακές διαστάσεις και βρίσκονται στους βράχους της Naqsh-i-Rustam και της Μπισαπούρ. Στην ανάγλυφη παράσταση της Naqsh-i-Rustam απεικονίζεται ο Βασιλεύς των Βασιλέων έφιππος να κρατά από το δεξί χέρι τον αιχμάλωτο αυτοκράτορα Βαλεριανό, ενώ δίπλα από τον Βαλεριανό είναι σε θέση γονυκλισίας και με τα χέρια σε θέση ικεσίας ο αυτοκράτορας Φίλιππος ο Άραβας.⁴³²

⁴²⁷ Brauer jr. (1975), 134.

⁴²⁸ Potter (2004), 260. Brauer jr. (1975), 136.

⁴²⁹ Frye (1984), 297.

⁴³⁰ Frye (1984), *ibid.*.

⁴³¹ Shavarebi (2015), 47, 53.

⁴³² Hoss (2015), 319-320.

Εικόνα 16. Οι νίκες του Σαπώρ εναντίον των Ρωμαίων όπως απεικονίζονται στη Naqsh-e Rostam 259-270 μ.Χ.⁴³³

Στην ανάγλυφη παράσταση της Μπισαπούρ ο Σαπώρ απεικονίζεται ξανά έφιππος να κρατά από το δεξί χέρι τον αιχμάλωτο Βαλεριανό, κάτω από το άλογό του κείτεται νεκρός ο αυτοκράτορας Γορδιανός Γ' και εμπρός του βρίσκεται σε θέση γονυκλισίας και με τα χέρια σε θέση ικεσίας ο αυτοκράτορας Φίλιππος ο Αραβας, ενώ περιστοιχίζονται από Πέρσες στρατιώτες.⁴³⁴ Η ολοκληρωτική νίκη και η σύλληψη του Βαλεριανού αποτελούσε για τον Σασσανίδη βασιλιά την κορυφαία στιγμή της βασιλείας του, καθώς κανείς άλλος ηγεμόνας δεν είχε καταφέρει να συντρίψει τους Ρωμαίους και να συλλάβει ζωντανό τον αυτοκράτορά τους.⁴³⁵ Οπότε, ήταν πολύ λογικό η εν λόγω σκηνή της σύλληψης του Βαλεριανού από τον Πέρση βασιλιά να απεικονισθεί παντού όχι μόνο από τον ίδιο, αλλά και από τους καλλιτέχνες της περσικής αυτοκρατορίας. Πολλοί καλλιτέχνες πραγματεύτηκαν στα έργα τους τη σύλληψη του Ρωμαίου αυτοκράτορα είτε σε μετάλλια τους, είτε σε σφραγιδολίθους κλπ.⁴³⁶

⁴³³ Hoss (2015), 321.

⁴³⁴ Hoss (2015), 319-320.

⁴³⁵ Shavarebi (2015), 53. Demarge (2007), 28.

⁴³⁶ Hoss (2015), 320.

Εικόνα 17. Οι νίκες του Σαπώρ, όπως απεικονίζονται στο ανάγλυφο της Μπισαπούρ 259-270 μ.Χ.⁴³⁷

Η επιγραφή της Naqsh-i-Rustam καταγράφει όλα τα κατορθώματα του Σαπώρ, τα οποία είναι καταγεγραμμένα σε τρεις γλώσσες, την περσική, την παρθική και την ελληνική. Ο Σασσανίδης βασιλιάς επέλεξε επί σκοπού την αποτύπωση των πεπραγμένων του σε αυτές τις γλώσσες, γιατί η περσική ήταν η γλώσσα που χρησιμοποιούνταν στην αυτοκρατορία του⁴³⁸, η παρθική ήταν η γλώσσα που ομιλούνταν στην περιοχή μέχρι το 224 μ.Χ. από τους προκατόχους του, τους Πάρθους, και η ελληνική ήταν η γλώσσα που ομιλούνταν στην περιοχή της ανατολικής Μεσογείου και της Μεσοποταμίας από την εποχή του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Έτσι, κατάφερε να περνάει τα μηνύματά του για πολλούς αιώνες ακόμη, στους κατοίκους της μεγάλης αυτής γεωγραφικής περιοχής. Η περιοχή αυτή ήταν ολόκληρη η ανατολική Μεσόγειος, η Μέση Ανατολή και η κεντροανατολική Ασία.

Η επαφή αυτή μεταξύ των δύο αυτοκρατοριών αποτελεί τη μεγαλύτερη διπλωματική νίκη των Περσών εναντίον της Ρώμης, ενώ για την Ρώμη αποτελεί τη χειρότερη διπλωματική ήττα που υπέστη ποτέ. Οι διαπραγματεύσεις μεταξύ τους κατέληξαν σε ναυάγιο, επειδή ο Σαπώρ το επεδίωξε. Ο Πέρσης βασιλιάς δεν επιθυμούσε να συνάψει ειρήνη με τον Βαλεριανό, όπως απέδειξαν και τα γεγονότα. Ο Σαπώρ γνώριζε τη δεινή

⁴³⁷ Dignas & Winter (2007), 78.

⁴³⁸ Daryaee (2016b), 196.

κατάσταση του αντιπάλου του και για τον λόγο αυτό επιθυμούσε να συγκρουστεί μαζί του, για να πετύχει μια καθοριστική συντριπτική νίκη εναντίον του. Η κατάσταση των λεγεώνων του Βαλεριανού ήταν η ακόλουθη: 1) Ο ρωμαϊκός στρατός μόλις είχε ηττηθεί στην πεδιάδα της Συριακής Έδεσσας από τον πολλαπλάσιο περσικό στρατό. Η ήττα αυτή, όπως ήταν λογικό, αντέστρεψε το μέχρι τότε καλό κλίμα και το ακμαίο ηθικό που είχαν οι λεγεώνες του Βαλεριανού. Η νίκη των Περσών εις βάρος τους, τους καταρράκωσε το ηθικό. 2) Η κατάσταση έγινε ακόμη χειρότερη για τον ρωμαϊκό στρατό, όταν οι άνδρες του προσβλήθηκαν από μία λοιμώδη ασθένεια, η οποία προκάλεσε πολλές απώλειες στις τάξεις του. 3) Η έλλειψη τροφίμων και πολεμοφοδίων δημιούργησε περισσότερες τριβές μεταξύ των ανδρών και του αυτοκράτορα. Συνεπώς, ο Βασιλεύς των Βασιλέων δεν θα άφηνε μια τέτοια μεγάλη ευκαιρία να του γλιστρήσει μέσα από τα χέρια. Θα την εκμεταλλευόταν στο έπακρο, το οποίο σήμαινε ότι θα οδηγούσε τους Ρωμαίους είτε να πολεμήσουν στην δεινή κατάσταση που ήταν, είτε να παραδοθούν άνευ όρων. Η τραγική τους κατάσταση δεν τους άφηνε περιθώριο για περαιτέρω ελιγμούς είτε διπλωματικούς, είτε στρατιωτικούς.

Ο Βαλεριανός από την πλευρά του γνώριζε τη δεινή κατάσταση του στρατεύματός του και για αυτό δεν επιθυμούσε να συγκρουστεί με τον Σασσανίδα ομόλογό του εκ νέου. Ο περσικός στρατός υπερερούσε σε όλους τους τομείς του ρωμαϊκού και τη δεδομένη στιγμή μία γενικευμένη σύγκρουση μαζί του το πιθανότερο ήταν να έφερνε και την ολοκληρωτική καταστροφή του. Επίσης, γνώριζε ότι, ο γιος του δεν θα μπορούσε να τον συνδράμει, αφού τα προβλήματα που αντιμετώπιζε η αυτοκρατορία στη Δύση ήταν εξίσου σημαντικά. Ομοίως, δεν είχε καμία ελπίδα να τον συνδράμουν στρατιωτικά από κοντινές περιοχές της αυτοκρατορίας, γιατί ολόκληρη η Συρία, η Μεσοποταμία, η Αρμενία, η Κιλικία είχαν πέσει στα χέρια του Πέρση βασιλιά. Ο Ρωμαίος αυτοκράτορας είχε απομείνει πλέον μόνος του απέναντι στον πανίσχυρο Βασιλέα των Βασιλέων. Επιπλέον, διαπίστωσε και ο ίδιος τις στρατηγικές ικανότητες του Σαπώρ στο πεδίο της μάχης. Οπότε, ήταν πολύ λογικό να θέλει να αποφύγει να εμπλακεί σε μια νέα μάχη εναντίον του. Η μόνη λύση που του απέμεινε ήταν η άμεση εξεύρεση διπλωματικής λύσης, ώστε να ξεφύγει από αυτή την τραγική θέση, στην οποία είχε περιέλθει. Πίστευε, ότι ένας συμβιβασμός από μέρος του και ένα μεγάλο ποσό ως δέλεαρ θα ήταν ικανό να πείσει τον Σαπώρ να δεχθεί να συνάψουν ειρήνη υπό τους όρους που θα του επέβαλε φυσικά ο Σασσανίδης βασιλιάς. Ο Βαλεριανός, όπως είναι προφανές, δεν ήταν σε θέση να υπαγορεύσει τους όρους.

Ο Σαπώρ προσποιήθηκε ότι επιθυμεί να διαπραγματευτεί με τον Ρωμαίο ομόλογό του και για τον λόγο αυτό δεν απάντησε στους πρεσβευτές αρνητικά, αλλά διπλωματικά. Η απάντησή του ήταν «αν ο Ρωμαίος αυτοκράτορας επιθυμεί ειρήνη να έρθει να συζητήσουμε μαζί».

Ο Πέρσης βασιλιάς επεδίωκε να εξαπατήσει τον Βαλεριανό και να τον συλλάβει κατά την ώρα των διαπραγματεύσεων. Αυτό ήταν το δόλιο σχέδιο που είχε εμπνευστεί ο Βασιλεύς των Βασιλέων εις βάρος του Ρωμαίου ομολόγου του.⁴³⁹ Ο Βαλεριανός που δεν είχε πολλά περιθώρια αντίδρασης απέναντι στον αντίπαλό του, δεν το σκέφτηκε ως όφειλε και αποφάσισε να ζητήσει να τον συναντήσει άμεσα για να συζητήσουν για τους όρους της ειρήνης. Όταν ο Ρωμαίος αυτοκράτορας έφτασε με τη συνοδεία του στο καθορισμένο σημείο συνάντησης, όπου τον περίμενε ο Σαπώρ με τους στρατιώτες του, τότε ο Πέρσης βασιλιάς έδωσε εντολή στους άνδρες του να τους συλλάβουν, ενώ ο ίδιος συνέλαβε τον Βαλεριανό. Το σχέδιό του πέτυχε, γιατί ο Ρωμαίος αυτοκράτορας ναι μεν δεν είχε μεγάλο περιθώριο αντίδρασης, όπως προαναφέρθηκε, δεν σκέφτηκε ορθά δε.⁴⁴⁰

Ο Βαλεριανός θα έπρεπε να σκεφθεί το ενδεχόμενο αυτό και να πράξει τα δέοντα. Δηλαδή, θα έπρεπε να μεριμνήσει να μην πέσει στα χέρια των εχθρών του ζωντανός, γιατί στο πρόσωπο του αντανακλούσε και το κύρος και η δόξα της Ρώμης, η οποία επεδίωκε συνεχώς να είναι η πρώτη δύναμη στον τότε πολιτισμένο κόσμο. Ο Ρωμαίος αυτοκράτορας, για να διατηρήσει το κύρος της Ρώμης, θα ήταν προτιμότερο να πέσει στο πεδίο της μάχης νεκρός παρά ζωντανός στα χέρια του εχθρού. Η σύλληψη του Βαλεριανού από τον Βασιλέα των Βασιλέων σήμαινε ότι το κύρος της Ρώμης πλέον ήταν καθημαγμένο.⁴⁴¹ Ο τίτλος της παγκόσμιας δύναμης άλλαζε χέρια και από αυτά της Ρώμης μετέβαινε σε αυτά της Περσίας. Έτσι, εξηγείται και το γεγονός ότι ο αυτοκράτορας Γαλιηνός δεν ενδιαφέρθηκε για τον επαναπατρισμό του πατέρα του. Δεν επιθυμούσε να έρθει σε επαφή με τους Σασσανίδες, για να μην συνάψει κάποια συνθήκη, η οποία θα επιβεβαίωνε την ανωτερότητα των Περσών εις βάρος των Ρωμαίων. Ο Γαλιηνός συμπεριφέρθηκε σκληρά στο εν λόγω ζήτημα, αλλά έπρεπε να πράξει τοιουτοτρόπως, για να διαφυλάξει το κύρος της αυτοκρατορίας του και το δικό του.⁴⁴²

Ο αυτοκράτορας στη συγκεκριμένη περίπτωση έπρεπε να κινηθεί όπως ο Κορβούλωνα⁴⁴³ και ο Γάιος Καίσαρας⁴⁴⁴, όταν συνάντησαν τον Τιριδάτη και τον Φραατάκη αντίστοιχα. Ο Κορβούλωνα είχε μαζί του όλο το στράτευμά του, όπως και ο Τιριδάτης, και με ίσο αριθμό ανδρών ο καθένας τους βάδισαν προς το μέσον της πεδιάδας όπου συναντήθηκαν

⁴³⁹ Ζώσ., 1.36. Ζων., 3.140-141.

⁴⁴⁰ Ζώσ., *ibid.*

⁴⁴¹ Brauer jr. (1975), 127.

⁴⁴² Τάκ., *Ann.*, 15.28. Brauer jr. (1975), 127.

⁴⁴³ Τάκ., *Ann.*, 15.28. Colledge (1967), 51.

⁴⁴⁴ Gregoratti (2017), 108. Kaizer (2009), 184.

και αποφάσισαν να συνάψουν συνθήκη ειρήνης μεταξύ τους.⁴⁴⁵ Ο Γάιος Καίσαρας συνάντησε τον Φραατάκη πάνω σε μία μικρή νησίδα στον ποταμό Ευφράτη, έχοντας λάβει κι αυτός όλα τα απαραίτητα μέτρα προστασίας.⁴⁴⁶ Συνεπώς, ο Ρωμαίος αυτοκράτορας έπρεπε να εξέλθει από την Έδεσσα με το σύνολο του στρατού του και να σπεύσει στο μέσον της πεδιάδας με τους άνδρες του, να συναντήσει τον Σαπώρ, έχοντας μαζί του ισάριθμη συνοδεία ανδρών σε σχέση με τη συνοδεία του Πέρση βασιλιά. Οπότε ο Σαπώρ είτε θα συνήπτε μία συνθήκη ειρήνης ιδιαίτερα επωφελή γι' αυτόν είτε θα ριψοκινδύνευε ό,τι είχε πετύχει ως εκείνη τη στιγμή σε μία μάχη μέχρις εσχάτων. Φυσικά, οι πιθανότητες σε αυτή τη μάχη θα ήταν υπέρ του Βασιλέως των Βασιλέων, όπως προαναφέρθηκε, αλλά τώρα ο αντίπαλός του θα ήταν προετοιμασμένος να πολεμήσει μέχρι θανάτου, γιατί δεν είχε άλλα περιθώρια. Αυτό θα μπορούσε να λειτουργήσει ευεργετικά για το ρωμαϊκό στράτευμα που ήταν σε δεινή θέση, καθώς πολεμώντας μόνο για την επιβίωσή του, θα μαχόταν με απaráμιλλο θάρρος το οποίο θα μπορούσε να γείρει την πλάστιγγα υπέρ του και να νικήσει τον αντίπαλό του. Οι Πέρσες δεν πολεμούσαν για την επιβίωσή τους, αλλά για τα λάφυρα και τη χαρά της κατάκτησης. Συνεπώς, το κίνητρο των Ρωμαίων ήταν μεγαλύτερο από αυτό των Περσών. Τελικά, ο Βαλεριανός δεν έπραξε τίποτα από τα παραπάνω και έπεσε στα χέρια του εχθρού με ιδιαίτερη ευκολία.

Εξίσου σημαντικό ζήτημα που πρέπει να επισημανθεί είναι και ο τρόπος που συνομιλούσε ο Σασσανίδης βασιλιάς με τον Ρωμαίο ομόλογό του. Απευθυνόταν σ' αυτόν σε υποτιμητικό τόνο και με αλαζονεία. Αυτό φανερώνει ότι ο Σαπώρ στον πόλεμο με τη Ρώμη είχε το πλεονέκτημα. Η Περσία για δεύτερο συνεχόμενο πόλεμο ήταν σε ανώτερη θέση από τη Ρώμη. Μάλιστα, αυτή τη φορά δεν προσπαθούσε να διαφυλάξει τα δικά της εδάφη από μία ρωμαϊκή επίθεση, αλλά να αποσπάσει από τη Ρώμη πολλά και με μεγάλη σπουδαιότητα εδάφη, όπως αυτά της Αρμενίας, της Συρίας, της Μεσοποταμίας, της Κιλικίας και της Καππαδοκίας. Το χειρότερο για τη Ρώμη δεν ήταν ο τρόπος που απευθύνονταν ο Σαπώρ στον Ρωμαίο αυτοκράτορα, αλλά το γεγονός ότι ο Βαλεριανός δεχόταν τη συγκεκριμένη συμπεριφορά αδιαμαρτύρητα. Πριν είκοσι οκτώ χρόνια περίπου με την ίδια αλαζονεία είχε απευθυνθεί κάποτε και ο πατέρας του Βασιλέως των Βασιλέων, ο Αρντασίρ, στον τότε Ρωμαίο αυτοκράτορα, τον Αλέξανδρο Σεβήρο. Όμως, ο Αλέξανδρος αντέδρασε ως όφειλε με πυγμή, αφού συνέλαβε τους πρέσβεις που του μετέφεραν τις παράλογες απαιτήσεις του βασιλιά τους και έπειτα επιτέθηκε εναντίον των Περσών. Ο Βαλεριανός συμπεριφέρθηκε εν ολίγοις με δειλία, καθώς, από ό,τι φάνηκε, έπραξε σκεπτόμενος μόνο τίνι τρόπο θα συμβιβαστεί με τον

⁴⁴⁵ Τάκ., *Ann.*, 15.28. Colledge (1967), 51.

⁴⁴⁶ Gregoratti (2017), 108. Kaizer (2009), 184.

αντίπαλό του, για να σώσει μόνο τη ζωή του και όχι το κύρος της αυτοκρατορίας και το δικό του.

Επιπροσθέτως, πρέπει να σημειωθεί και το γεγονός ότι για πρώτη φορά η Αρμενία γίνεται το μήλον της έριδος μεταξύ των δύο αυτοκρατοριών. Το βασίλειο της Αρμενίας ήταν η αφορμή να ξεκινήσει ο Σαπώρ τον νέο Ρωμαιοπερσικό πόλεμο. Είναι η πρώτη φορά που εισήλθε στην πολιτική ατζέντα της Περσίας ως ξεχωριστό ζήτημα. Ο λόγος που η Περσία επιθυμούσε να έχει την Αρμενία υπό τη δική της σφαίρα επιρροής, δεν ήταν μόνο, για να ελέγχει την γεωστρατηγική θέση της περιοχής, όπως έπραττε νωρίτερα η προκάτοχός της παρθική αυτοκρατορία, αλλά και για να απαλλαγεί από έναν επικίνδυνο γείτονα.⁴⁴⁷ Η Αρμενία ήταν επικίνδυνος γείτονας για τους Σασσανίδες, γιατί διοικούνταν από τα μέλη της βασιλικής δυναστείας της παρθικής αυτοκρατορίας, τους Αρσακίδες.⁴⁴⁸ Η δυναστεία των Σασσανιδών ως νέα βασιλική δυναστεία δεν ένιωθε άνετα, επειδή είχε στα νώτα της ένα κράτος το οποίο διοικούσαν απόγονοι της δυναστείας που ανέτρεψαν το 224 μ.Χ. Οι Αρσακίδες της Αρμενίας, προφανώς, θα είχαν ακόμη την εποχή εκείνη κάποιες επαφές με την αριστοκρατία της περσικής αυτοκρατορίας, αφού δεν είχαν παρέλθει πολλά χρόνια από την πτώση τους από τον βασιλικό θρόνο της Κτησιφώντας. Αυτές τις επαφές θα μπορούσαν να τις χρησιμοποιήσουν, για να διεκδικήσουν ξανά τον θρόνο και να εκδιώξουν τους Σασσανίδες.⁴⁴⁹ Μάλιστα, οι Ρωμαίοι ως κύριοι αντίπαλοι των Περσών σίγουρα θα βοηθούσαν τους Αρσακίδες αν αποτολμούσαν μια τέτοιου είδους ενέργεια. Οι Ρωμαίοι θα το έπρατταν για να απαλλαγούν από τους ενοχλητικούς Σασσανίδες, οι οποίοι από τη στιγμή που ανήλθαν στον θρόνο της Κτησιφώντας δημιουργούσαν συνέχεια σοβαρά προβλήματα στα ανατολικά σύνορα της αυτοκρατορίας τους. Έτσι, γίνεται κατανοητό ότι ο Σαπώρ έδιωξε τους Αρσακίδες από τον θρόνο της Αρμενίας, για να απαλλαγεί από αυτό το μόνιμο αγκάθι που είχε στα πλευρά της αυτοκρατορίας του.⁴⁵⁰ Τέλος, ο Βασιλιάς των Βασιλέων έδωσε στον βασιλιά της Αρμενίας τον τίτλο ο «Μέγας Βασιλιάς της Αρμενίας» για να τονίσει τη σπουδαιότητα που είχε για τους Πέρσες η περιοχή. Κανείς άλλος υποτελής στους Πέρσες βασιλιάς δεν είχε παρόμοιο βαρυσήμαντο τίτλο.⁴⁵¹

Εν κατακλείδι, πρέπει να ειπωθεί και το γεγονός ότι η ήττα και η σύλληψη του Βαλεριανού στην Έδεσσα της Συρίας από τον Σαπώρ ουσιαστικά συμπλήρωσε την ήττα των Ρωμαϊκών στρατευμάτων στην

⁴⁴⁷ Daryaee (2009), 7-8. Pourshariati (2008), 42.

⁴⁴⁸ Daryaee (2009), 7. Zohrabyan (2009), 1.

⁴⁴⁹ Pourshariati (2008), 42.

⁴⁵⁰ Daryaee (2009), 7-8.

⁴⁵¹ Daryaee (2009), 8. Frye (1983), 126.

Βαρβαλισσό. Η ρωμαϊκή αυτοκρατορία λόγω των παραπάνω οδυνηρών ηττών, αλλά και της πολεμικής εμπλοκής της σε άλλα μέτωπα στη Δύση, δεν ήταν σε θέση να στείλει νέα στρατεύματα στις περιοχές της Καππαδοκίας, της Κιλικίας, της Συρίας, της Μεσοποταμίας και της Αρμενίας για να αντιμετωπίσει τους Σασσανίδες, με αποτέλεσμα να αποτραβηχτεί από αυτές άμεσα για δεκατρία χρόνια. Το κενό της Ρώμης θα το καλύψει το διάστημα αυτό η Παλμύρα, η οποία αρχικά δρούσε ως εντολοδόχος της Ρώμης και στη συνέχεια αυτόνομα.

Δ. Η ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΠΑΦΗ ΠΡΟΒΟΥ ΚΑΙ ΒΑΡΑΜΗ Β' - Η ΛΟΓΙΚΗ ΤΗΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗΣ ΠΟΥ ΥΛΟΠΟΙΗΘΗΚΕ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΑΡΟ

Η ρωμαϊκή αυτοκρατορία την περίοδο βασιλείας του Πρόβου ήταν ιδιαίτερα ισχυρή. Δεν ήταν η αυτοκρατορία επί βασιλείας Βαλεριανού και Γαλλιηνού. Η αυτοκρατορία τα χρόνια διοίκησης των παραπάνω δύο αυτοκρατόρων διένυε μία περίοδο αυτοδιάλυσης. Ειδικότερα, στη Δύση είχε αποσχιστεί η Γαλατία, η Βρετανία και η Ισπανία υπό τον Πόστουμο αρχικά και μετά υπό τον Βικτωρίνο και τον Τέτρικο⁴⁵², ενώ και στην Ασία η Ζηνοβία είχε δημιουργήσει μία αυτοκρατορία που εκτεινόταν από την Μικρά Ασία ως και την Αίγυπτο.⁴⁵³ Τις αυτονομιστικές αυτές τάσεις τις κατέστειλε ο αυτοκράτορας Αυρηλιανός, ο οποίος, αφού νίκησε τη Ζηνοβία και τον Τέτρικο, επανένωσε την αυτοκρατορία.⁴⁵⁴ Ο Αυρηλιανός έπειτα προετοίμασε τον στρατό του για να εισβάλει στην Περσία με σκοπό να εκδικηθεί για την ήττα και τη σύλληψη του Βαλεριανού.⁴⁵⁵ Η Ρώμη επιθυμούσε να ανακτήσει το κύρος της, το οποίο τα τελευταία χρόνια είχε σπλωθεί σε μεγάλο βαθμό. Βέβαια, ο Αυρηλιανός κατά τη διακυβέρνησή του είχε καταφέρει να το επαναφέρει σε υψηλό επίπεδο.

Η επικείμενη εισβολή του αυτοκράτορα στην Περσία δεν έγινε ποτέ: οι στρατιώτες του δολοφόνησαν τον Αυρηλιανό στη Θράκη, όντες δυσαρεστημένοι από τη συνεχή εμπλοκή τους σε πολεμικές επιχειρήσεις.⁴⁵⁶ Ο Τάκιτος ανακηρύχθηκε από τη Σύγκλητο νέος αυτοκράτορας, ο οποίος ήταν προχωρημένης ηλικίας, αλλά ιδιαίτερα ικανός. Ο νέος αυτοκράτορας έπρεπε να αντιμετωπίσει στον Δούναβη τους Γότθους και για τον λόγο αυτό ματαίωσε τα όποια σχέδια υπήρχαν ως τότε για πόλεμο με τους Σασσανίδες. Ο αυτοκράτορας Τάκιτος λόγω της προχωρημένης ηλικίας του δεν ήταν σε θέση να ηγείται του στρατού,

⁴⁵² Mackay (2007), 372. Estiot (1989), 243. Cary & Scullard (1935), 511-515.

⁴⁵³ Mackay, *ibid.*

⁴⁵⁴ Dignas & Winter (2007), 25. Cary & Scullard (1935), 513-514.

⁴⁵⁵ *Hist. Aug.*, Aurel., 33. Mackay (2007), 372. Parker (1935), 210-211.

⁴⁵⁶ Parker (1935), 211.

γι' αυτό τη διοίκηση αυτού την έδωσε στον αδελφό του Φλωριανό, ο οποίος σημείωσε εναντίον των Γόθων κοντά στον Δούναβη μία σπουδαία νίκη. Ο Τάκιτος εξαιτίας των δυσχερειών του πολέμου πέθανε τον Απρίλιο του 276 μ.Χ. από φυσικά αίτια. Τότε, ο αδελφός του δεν έχασε χρόνο και αυτοανακηρύχθηκε αυτοκράτορας. Το ίδιο χρονικό διάστημα ανακηρύχθηκε αυτοκράτορας από τις δικές του λεγεώνες και ο Πρόβος⁴⁵⁷, τον οποίο στήριξαν σχεδόν αμέσως και οι λεγεώνες της Συρίας και της Αιγύπτου. Τον Ιούνιο του ίδιου έτους ο Φλωριανός θα δολοφονηθεί από τους ίδιους τους άνδρες του και ο Πρόβος με τον τρόπο αυτό έμεινε μόνος αυτοκράτορας.

Στην Περσία το ίδιο χρονικό διάστημα συμβαίνουν μεγάλες αλλαγές. Συγκεκριμένα, ο Σαπώρ, ο βασιλιάς που είχε προκαλέσει τόσες μεγάλες καταστροφές και δεινά στη ρωμαϊκή αυτοκρατορία το 270 μ.Χ. πεθαίνει και αφήνει τον θρόνο του τον νεότερο γιο του, τον Ορμίσδα Α'.⁴⁵⁸ Ο Σαπώρ όρισε ως διάδοχό του τον Ορμίσδα, γιατί του ήταν πολύ πιστός, θαρραλέος στις μάχες, ενώ είχε δείξει και τις στρατιωτικές του ικανότητες στον πόλεμο εναντίον των Ρωμαίων. Ο νέος Βασιλεύς των Βασιλέων δεν θα βασιλεύσει για πολύ, καθώς πέθανε σχεδόν μετά από ένα χρόνο από την ανάρρησή του στον θρόνο.⁴⁵⁹ Παρ' όλα αυτά, πρόλαβε να ιδρύσει μία πόλη στα Βορειοανατολικά σύνορα της αυτοκρατορίας⁴⁶⁰ και να διεξαγάγει και ένα πόλεμο εναντίον των Εφθαλιτών⁴⁶¹.

Ύστερα από τον θάνατο του Ορμίσδα το 271 μ.Χ. στον θρόνο των Σασσανιδών ανήλθε ο γιος του Σαπώρ, ο Βαράμης Α', ο οποίος βασίλευσε για τρία χρόνια (271μ.Χ.-274 μ.Χ.). Ο Βαράμης Α' ανήλθε στον θρόνο έχοντας εξασφαλίσει την υποστήριξη του αρχιερέα του Ζωροαστρισμού, του Κερντίρ.⁴⁶² Σημαντική κίνηση του Βαράμη Α' για την διατήρηση της εσωτερικής γαλήνης της αυτοκρατορίας του ήταν να ανεβάσει τον μεγαλύτερο αδελφό του, Ναρσή, στον θρόνο του Μεγάλου Βασιλιά της Αρμενίας. Οι λόγοι που έδωσε τον θρόνο της Αρμενίας στον αδελφό του ήταν:

- 1) η ανάρρηση του αδελφού του Βασιλέως των Βασιλέων στον θρόνο της Αρμενίας έδειχνε από μόνη της ότι η Περσία έδινε μεγάλη σημασία στη διατήρηση της περιοχής κάτω από τον άμεσο έλεγχό της
- 2) γιατί δίνοντας αυτόν τον θρόνο με τον επιβλητικό τίτλο στον Ναρσή, μετρίαζε την πικρία του. Ο Ναρσής που θεωρούσε τον εαυτό του καλύτερο

⁴⁵⁷ Ο Πρόβος είχε την υποστήριξη των λεγεώνων της Μακεδονίας, της Θράκης, της Ελλάδας και της Μικράς Ασίας. Mackay (2007), 372.

⁴⁵⁸ Daryaee (2009), 10. Frye (1984), 303.

⁴⁵⁹ Daryaee (2009), ibid.. Frye (1983), 127. Williams (1908), 79.

⁴⁶⁰ Frye (1984), 303.

⁴⁶¹ Νομαδικό φύλο που προέρχονταν από τις στέπες της Κεντρικής Ασίας.

⁴⁶² Daryaee (2009), 10. Frye (1984), 303 .

από τον Βαράμη, ενδέχεται να ένιωσε αδικημένος και πικραμένος που παραγκωνίσθηκε από τον αρχιερέα και τους αυλικούς του και δεν του δόθηκε ο θρόνος της περσικής αυτοκρατορίας. Συνεπώς, ο Βαράμης Α' με τον θρόνο του Μεγάλου Βασιλιά της Αρμενίας έδειχνε ότι σεβόταν τον αδερφό του και ότι τον υπολόγιζε.

Και 3) με τον τρόπο αυτό απαλλασσόταν από αυτόν και μείωνε τις πιθανότητες να αντιμετωπίσει κάποιο κίνημα εναντίον του από τον ίδιο τον αδερφό του.

Τον διαδέχθηκε στον θρόνο το 274 μ.Χ., ο γιος του, ο Βαράμης Β', ο οποίος βασίλευσε για δεκαεννέα χρόνια (274μ.Χ.-293μ.Χ.). Ο Κερντίρ προσέφερε τη βοήθεια του και στον Βαράμη Β', για να ανέλθει στον θρόνο.⁴⁶³ Η βασιλεία του Βαράμη Β', αρχικά, ήταν ιδιαίτερα σκληρή και για τον λόγο αυτό ξέσπασαν εναντίον του οργανωμένες επαναστάσεις από μέλη της οικογένειάς του και της περσικής αριστοκρατίας. Συγκεκριμένα ο αδερφός του ή κατ' άλλους εξάδερφός του Ορμίσδας επαναστάτησε εναντίον του στη Βακτριανή (σημερινό Αφγανιστάν) έχοντας την υποστήριξη πολλών αριστοκρατών, των Βακτριανών και των Κουσάν. Ο Σασσανίδης ηγεμόνας θα καταστείλει την επανάσταση, αλλά ακόμη δεν έχει αποσαφηνισθεί το ακριβές χρονολογικό πλαίσιο. Οι ερευνητές την τοποθετούν μεταξύ 286 μ.Χ. και 291 μ.Χ.⁴⁶⁴ Σημαντικό εσωτερικό πρόβλημα για την περσική αυτοκρατορία την περίοδο εκείνη αποτέλεσαν και οι διωγμοί που εξαπέλυσε ο Κερντίρ εναντίον του Μάνη⁴⁶⁵ και των οπαδών του, εναντίον των Ιουδαίων, των Χριστιανών και των Βουδιστών.⁴⁶⁶ Στόχος του Κερντίρ και του Βασιλιά των Βασιλέων ήταν να επικρατήσει στην Περσία ως θρησκεία ο Ζωροαστρισμός. Ο Βαράμης Β' έχοντας αυτόν τον στόχο παραχώρησε στον Κερντίρ πολλές εξουσίες και αρμοδιότητες, τις οποίες χρησιμοποίησε ο αρχιερέας του Αχούρα Μάζδα για να εξαλείψει τους πιστούς των προαναφερθέντων θρησκειών στο εσωτερικό της Περσίας.⁴⁶⁷

⁴⁶³ Daryae (2018), 34. Frye (1984), 304.

⁴⁶⁴ Daryae (2009), 12. Dignas & Winter (2007), 26.

⁴⁶⁵ Ο Μάνης δρούσε στην Περσία του Σαπώρ και του Ορμίσδα ελεύθερα, καθώς και οι δύο αυτοί βασιλείς έδειχναν μια συμπάθεια προς τον Μάνη, Thomas (1868), 101.

⁴⁶⁶ Daryae (2009), 11. Dignas & Winter (2007), 26.

⁴⁶⁷ Daryae (2009), 10-11. Frye (1984), 299-304.

Εικόνα 18. Αργυρές δραχμές των βασιλέων: Ορμίςδα Α' (αριστερά) 270-271 μ.Χ., Βαράμη Α' (στη μέση) 271-274 μ.Χ. και Βαράμη Β' (δεξιά) 274-293 μ.Χ.⁴⁶⁸ Στον εμπροσθότυπό τους φέρουν την κεφαλή των παραπάνω βασιλέων και στον οπισθότυπό τους φέρουν το ιερό πυρ του Ζωροαστρισμού.⁴⁶⁹

Ο Πρόβος ως αυτοκράτορας είχε θέσει ως στόχο της εξωτερικής του πολιτικής να εκδικηθεί την Περσία για την ήττα του Βαλεριανού, όπως και ο Αυρηλιανός λίγα χρόνια νωρίτερα.⁴⁷⁰ Οι προθέσεις των Ρωμαίων αυτοκρατόρων να πολεμήσουν με την Περσία προφανώς είχαν γίνει γνωστές στον Σασσανίδη βασιλιά, ο οποίος από ό,τι φαίνεται δεν επιθυμούσε την περίοδο αυτή να ανοίξει μέτωπο με τους Ρωμαίους, και γι' αυτό αποφάσισε να στείλει πρέσβεις στη Ρώμη για να συνάψουν συνθήκη ειρήνης μεταξύ τους. Ο Βαράμης Β', λοιπόν, φοβούμενος μια επικείμενη επίθεση της Ρώμης εναντίον του, έστειλε πρέσβεις στον Ρωμαίο ομόλογο του ζητώντας του να συνεχίσουν να ζουν σε καθεστώς ειρήνης μεταξύ τους, ενώ συγχρόνως για να τον προδιαθέσει καλώς προς το πρόσωπό του, του έστειλε και ακριβά δώρα.⁴⁷¹ Η *Historia Augusta* αναφέρει ως βασιλιά της Περσίας τον Ναρσή, αλλά προφανώς έχει γίνει κάποιο λάθος ή κάποια σύγχυση με τον διάδοχο του Βαράμη Β' τον θείο του Ναρσή Α', ο οποίος είχε διατελέσει και Μέγας Βασιλιάς της Αρμενίας ως το 293 μ.Χ.⁴⁷² Ο Ρωμαίος αυτοκράτορας δέχτηκε τους Πέρσες πρεσβευτές και αφού άκουσε όλα όσα είχαν να του πουν εκ μέρους του βασιλιά τους, τους έδωσε την απάντησή του γραπτά.⁴⁷³

⁴⁶⁸ Chegini & Nikitin (1996), 50-51.

⁴⁶⁹ Παρατηρούμε ότι και τα τρία νομίσματα στη μία όψη φέρουν την κεφαλή του εκάστοτε "Βασιλέα των Βασιλέων" και στην άλλη όψη το αιώνιο πυρ του Αχούρα Μάζδα, αυτό το μοτίβο υφίσταται στα σασσανιδικά νομίσματα από τον Σαπώρ Α' μέχρι και τον Γιαζδγέρδη Β', Schindel (2004), 22.

⁴⁷⁰ Daryaei (2009), 12. Dignas & Winter (2007), 25.

⁴⁷¹ *Hist. Aug., Prob.*, 17.

⁴⁷² Ο Ναρσής αναγορεύτηκε Βασιλεύς των Βασιλέων αφού νωρίτερα είχε καθαιρέσει τον γιο του Βαράμη Β', τον Βαράμη Γ', με τη βοήθεια των αριστοκρατών της Περσίας. Βασίλευσε εννέα χρόνια 293 μ.Χ.-302 μ.Χ.

⁴⁷³ *Hist. Aug., Prob.*, 17.

Εικόνα 19. Ο αυτοκράτορας Πρόβος σε αργυρό τετράδραχμο του 281 μ.Χ..⁴⁷⁴

Ο Πρόβος έγραψε μία επιστολή στον Βαράμη στην οποία αρνούνταν τα δώρα που του έστελνε και την ειρήνη που του προσέφερε εκείνος, γιατί σε λίγο καιρό θα μπορούσε όλα αυτά να είναι δικά του, αν το ήθελε, γιατί γνώριζε με ποίον τρόπο θα μπορούσε να τα κάνει δικά του. Η απάντηση αυτή θορύβησε τον Πέρση βασιλιά, καθώς τα λόγια του Ρωμαίου αυτοκράτορα στην ουσία ήταν απειλή για τον ίδιο και την αυτοκρατορία του. Παρ' όλα αυτά, ο Πρόβος αναγκάστηκε να συνάψει ειρήνη με τους Σασσανίδες, γιατί προείχε η αντιμετώπιση για άλλη μία φορά των Γότθων στον Δούναβη.⁴⁷⁵

Ο αυτοκράτορας με τον στρατό του στη συνέχεια αντιμετώπισε επιτυχώς τις επιθέσεις των γερμανικών φυλών και στον Ρήνο και στον Δούναβη. Ταυτόχρονα, είχε να αντιμετωπίσει και κάποιους διεκδικητές του θρόνου, τους οποίους νίκησε εύκολα.⁴⁷⁶ Τελικά, ο Πρόβος ενώ βρισκόταν στη Θράκη με τον στρατό του, δολοφονήθηκε από τους άνδρες του, γιατί τους χρησιμοποιούσε εκείνη την περίοδο ως εργάτες στα δημόσια έργα που έκανε στην περιοχή.⁴⁷⁷ Στον θρόνο θα ανέλθει ο Κάρος, ο οποίος ήταν διοικητής των πραιτοριανών και είχε μεγάλο κύρος στις τάξεις του στρατού. Ο νέος αυτοκράτορας ανέλαβε τα ηνία της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας το 282 μ.Χ. και συγχρόνως ανακήρυξε τους γιους του, Καρίνο και Νουμεριανό, Καίσαρες⁴⁷⁸. Έπειτα, ο Κάρος συγκέντρωσε τον

⁴⁷⁴ Barrett (2000), 107.

⁴⁷⁵ *Hist. Aug., Prob.*, 17-18.

⁴⁷⁶ Cary & Scullard (1935), 515-516.

⁴⁷⁷ Potter (2004), 279. Bird (1984), 49.

⁴⁷⁸ Ζων., 3.156.

στρατό του και έσπευσε να αντιμετωπίσει για άλλη μία φορά τις γερμανικές φυλές που προσπαθούσαν από τον Δούναβη να περάσουν στα Βαλκάνια. Τελικά, κατάφερε να τους συγκρατήσει πέρα από τον ποταμό.⁴⁷⁹ Έτσι, ήταν πλέον έτοιμος και μπορούσε απερίσπαστος να ξεκινήσει την εκστρατεία εναντίον των Περσών που τόσο πολύ επιθυμούσαν να κάνουν κατά το παρελθόν ο Αυρηλιανός και ο Πρόβος. Ο Ρωμαίος αυτοκράτορας πήρε μαζί του τον γιο του Νουμεριανό⁴⁸⁰, ενώ τον γιο του Καρίνο τον άφησε στη Ρώμη για να ελέγχει την κατάσταση στην αυτοκρατορία όσο εκείνος θα πολεμούσε στην Ανατολή εναντίον των Περσών. Ο Καρίνος είχε υπό τον άμεσο έλεγχό του την Βρετανία, τη Γαλατία, την Ιβηρία, την Ιταλία, την Ιλλυρία και την Αφρική.⁴⁸¹

Ο Κάρος με την τεράστια στρατιά του εισέβαλε στη Μεσοποταμία και έστειλε στρατό και στην Αρμενία, την οποία κατέλαβε, ενώ ανέβασε στον θρόνο της τον Τιριδάτη από τη δυναστεία των Αρσακιδών.⁴⁸² Στο μεταξύ, συνέχισε τη νικηφόρα πορεία του καταλαμβάνοντας τη Σελεύκεια του ποταμού Τίγρη και προχώρησε στα ενδότερα της περσικής αυτοκρατορίας.⁴⁸³ Ο Βαράμης Β', την περίοδο εκείνη είχε εκστρατεύσει στην Βακτριανή για να αντιμετωπίσει τον αδερφό του, τον Ορμίσδα, ο οποίος είχε στασιάσει εναντίον του και είχε στο πλευρό του και μεγάλο μέρος από την αριστοκρατία της περσικής αυτοκρατορίας, τους Βακτριανούς και τους Κουσάν.⁴⁸⁴ Συνεπώς, ο Ρωμαίος αυτοκράτορας εξεστράτευε εναντίον των Σασσανιδών την πιο κατάλληλη στιγμή, αφού οι Πέρσες έπρεπε να πολεμήσουν σε δύο μέτωπα συγχρόνως.⁴⁸⁵ Ο ρωμαϊκός στρατός έφτασε έξω από την Κτησιφώντα και μετά από σύντομη πολιορκία κατάφερε να την κυριεύσει. Η πρωτεύουσα των Περσών έπεφτε για πρώτη φορά στα χέρια των Ρωμαίων.⁴⁸⁶ Ο Κάρος με τον τρόπο αυτό κατάφερε να εκδικηθεί τις βαριές ήττες που είχαν υποστεί οι προκάτοχοί του. Ο αυτοκράτορας, παρά τις μεγάλες νίκες που είχε πετύχει ήδη εναντίον των Περσών, σκόπευε να συνεχίσει την εκστρατεία του ακόμη ανατολικότερα, αλλά τα σχέδιά του δεν έγιναν ποτέ πραγματικότητα, αφού πέθανε ξαφνικά κάτω από αδιευκρίνιστες συνθήκες λίγο καιρό μετά την κατάκτηση της Κτησιφώντας.⁴⁸⁷

⁴⁷⁹ Ευτρ., 9.18.

⁴⁸⁰ *Hist. Aug. Car. Carin. Num.*, 7-8. Ευτρ., 9.18. Mackay (2007), 373. Potter (2004), 279.

⁴⁸¹ *Hist. Aug., Car. Carin. Num.*, 16.

⁴⁸² Daryaee (2009), 12. Frye (1983), 129.

⁴⁸³ Ευτρ., 9.18. Frye (1983), 128.

⁴⁸⁴ Daryaee (2009), 11. Dignas & Winter (2007), 26.

⁴⁸⁵ *Hist. Aug., Car. Carin. Num.*, 8. Frye (1983), 128.

⁴⁸⁶ *Hist. Aug., ibid.* Ευτρ., 18. Dignas & Winter (2007), 26. Potter (2004), 279. Frye (1983), *ibid.*.

⁴⁸⁷ *Hist. Aug., ibid.* Potter (2004), 279. Frye (1983), 127.

Οι περισσότερες πηγές αναφέρουν ότι ο Κάρος πέθανε όταν χτύπησε κεραυνός τη σκηνή του κατά τη διάρκεια σφοδρής καταιγίδας που έπληξε το ρωμαϊκό στρατόπεδο ένα βράδυ.⁴⁸⁸ Επίσης, υπάρχει και η πιθανότητα να πέθανε από κάποια ασθένεια.⁴⁸⁹ Το γεγονός του ξαφνικού θανάτου του αυτοκράτορα γέμισε το ρωμαϊκό στρατόπεδο με αρνητικά συναισθήματα, καθώς οι λεγεωνάριοι θεώρησαν τον θάνατο του ως θεϊκό σημάδι. Πίστεψαν ότι οι θεοί δεν επέτρεπαν στους Ρωμαίους να προχωρήσουν περαιτέρω.⁴⁹⁰ Ο Νουμεριανός μπροστά στις δεισιδαιμονίες αυτές, αλλά και προκειμένου να εξασφαλίσει τα δικαιώματά του στον θρόνο αναγκάστηκε να ακυρώσει τη συνέχιση της εκστρατείας και αποφάσισε να πάρει τον δρόμο του γυρισμού. Οι Πέρσες δεν τον παρενόχλησαν κατά την επιστροφή του, γιατί δεν είχαν τις απαραίτητες δυνάμεις για να το πράξουν. Ο Βαράμης με το κύριο μέρος των δυνάμεών του συνέχιζε να πολεμά στη Βακτριανή τον αδερφό του και όσες δυνάμεις υπήρχαν στη δυτική Περσία είχαν ήδη ηττηθεί πολλάκις από τα ρωμαϊκά στρατεύματα.⁴⁹¹

Ο Νουμεριανός παίρνοντας τον δρόμο για την επιστροφή στα ρωμαϊκά εδάφη το φθινόπωρο του 284 μ.Χ. αντιμετώπισε μια ασθένεια των ματιών. Ο διοικητής των πραιτοριανών, ο Άπερ, εκμεταλλεύτηκε την αδυναμία αυτή του νεαρού Καίσαρα και τον σκότωσε. Ο Άπερ επιθυμούσε να ανέλθει αυτός στον θρόνο, γι' αυτό και τον σκότωσε. Επίσης, ο διοικητής των πραιτοριανών ήταν και πεθερός του Νουμεριανού.⁴⁹² Ο δολοφόνος του Νουμεριανού προσπάθησε να κρατήσει τον θάνατο του νεαρού Καίσαρα κρυφό, αλλά οι στρατιώτες συνειδητοποίησαν τι είχε συμβεί και αντέδρασαν αμέσως εναντίον του.⁴⁹³ Ο Διοκλής, ο διοικητής του ιππικού της ρωμαϊκής στρατιάς σκότωσε ο ίδιος με το σπαθί του τον Άπερ για το έγκλημα που είχε διαπράξει και οι λεγεωνάριοι τον ανακήρυξαν αυτοκράτορα.⁴⁹⁴ Όμως, υπάρχει και η εκδοχή ότι ο Διοκλής πρώτα αναγορεύθηκε αυτοκράτορας από τον στρατό και στη συνέχεια σκότωσε τον Άπερ.⁴⁹⁵ Ο Διοκλής έπειτα, άλλαξε το όνομά του σε Διοκλητιανό για να ακούγεται πιο ρωμαϊκό. Επίσης, στην Παννονία ο στρατηγός Ιουλιανός είχε αυτοανακηρυχθεί κι αυτός αυτοκράτορας.⁴⁹⁶

⁴⁸⁸ *Hist. Aug., ibid.* Ευτρ., 9.18. Dignas & Winter (2007), 26. Bunson (2002), 26.

⁴⁸⁹ *Hist. Aug., ibid.*

⁴⁹⁰ *Hist. Aug., Car. Carin. Num.*, 9. Dignas & Winter (2007), 26.

⁴⁹¹ Daryaee (2009), σ. 12 Dignas & Winter (2007), *ibid.*.

⁴⁹² *Hist. Aug., Car. Carin. Num.*, 12. Ευτρ., 9.18. Bunson (2002), 26.

⁴⁹³ *Hist. Aug., ibid.*

⁴⁹⁴ Ευτρ., 9.20.

⁴⁹⁵ *Hist. Aug., Car. Carin. Num.*, 13. Βίκτ., *Caes.*, 38. Ευτρ., 9.20. Bunson (2002), 26-27.

⁴⁹⁶ Mackay (2007), 373.

Ο Καρίνος πληροφορήθηκε τα νέα του θανάτου του πατέρα του και του αδερφού του, αλλά και των αναγορεύσεων του Διοκλητιανού και του Ιουλιανού ως αυτοκρατόρων και ετοιμάστηκε να αντιμετωπίσει τους σφετεριστές. Αρχικά, ο αυτοκράτορας αντιμετώπισε πλησίον της Βερόνας τον Ιουλιανό, τον οποίο και κατανίκησε.⁴⁹⁷ Ο Ιουλιανός θα πεθάνει κατά τη διάρκεια της μάχης. Έτσι, ο Καρίνος έπρεπε να αντιμετωπίσει πλέον μόνο τον Διοκλητιανό, για να κρατήσει τον θρόνο του. Την Άνοιξη του 284 μ.Χ. ο Διοκλητιανός μετέβη από την Ασία στην Θράκη και από εκεί βάδισε Βόρεια προς τη Παννονία, όπου είχε ήδη φτάσει ο Καρίνος. Οι δύο στρατοί αρχικά θα συγκρουστούν πολλές φορές χωρίς να πετύχει κάποιος μια αποφασιστική νίκη εις βάρος του άλλου.⁴⁹⁸ Η τελική μάχη δόθηκε κοντά στον ποταμό Μάργο ή Μάργκο.⁴⁹⁹ Ο Καρίνος, ενώ νικούσε, δολοφονήθηκε από έναν χιλίαρχό του, ονόματι Ονήσιμο, γιατί είχε διαφθείρει τη γυναίκα του.⁵⁰⁰ Έτσι, ο Διοκλητιανός κατάφερε να επικρατήσει του αντιπάλου του και να ανέλθει στον θρόνο της αυτοκρατορίας.

Η οικογένεια του Κάρου κράτησε τα ηνία της αυτοκρατορίας για μικρό χρονικό διάστημα, αλλά κατάφερε σπουδαία επιτεύγματα, όπως να συντρίψει τους Πέρσες. Δεν κατάφερε όμως να φέρει την πολιτική σταθερότητα στην αυτοκρατορία, που ήταν και το πιο σημαντικό. Αυτό το κατάφερε ο άνθρωπος ο οποίος ανήλθε στον θρόνο μετά τον Καρίνο, ο Διοκλητιανός.⁵⁰¹ Ο νέος αυτοκράτορας ήταν αυτός που έθεσε τέρμα στην περίοδο κρίσης που ταλάνιζε την αυτοκρατορία για σχεδόν μισό αιώνα. Ο αυτοκράτορας αυτός έβαλε τις βάσεις για να περάσει η αυτοκρατορία σε μία νέα φάση, τη «Δεσποτεία» και να αφήσει πίσω της οριστικά την περίοδο της «Ηγεμονίας». Από τον Διοκλητιανό και εξής ο αυτοκράτορας θα έχει όλη την εξουσία στα χέρια του και όλες οι αποφάσεις θα λαμβάνονται αποκλειστικά από αυτόν, χωρίς να λαμβάνει υπόψιν τη γνώμη κάποιου άλλου θεσμού ή προσώπου. Η Σύγκλητος την περίοδο αυτή θα χάσει όποια δύναμη κι αν διέθετε. Ο ρόλος της ουσιαστικά θα είναι διακοσμητικός.⁵⁰²

Οι διπλωματικές σχέσεις που αναπτύχθηκαν κατά την περίοδο της βασιλείας του Πρόβου και του Κάρου και των γιων του με τους Σασσανίδες ήταν διαφορετικές σε σχέση με όσες είχαν προηγηθεί. Αυτή τη φορά ο Βασιλεύς των Βασιλέων ήταν αυτός που έστειλε πρέσβεις στον Ρωμαίο αυτοκράτορα για να του ζητήσει τη συνέχιση της ειρήνης που ήδη υπήρχε μεταξύ των δύο αυτοκρατοριών. Επίσης, έστειλε στον Πρόβο και

⁴⁹⁷ Mackay (2007), 373.

⁴⁹⁸ *Hist. Aug., Car. Carin. Num.*, 13.

⁴⁹⁹ *Hist. Aug., ibid.* Βίκτ., *Caes.*, 39. Cary & Scullard (1935), 516

⁵⁰⁰ *Hist. Aug., Car. Carin. Num.*, 12. Ζώσ, 1.73

⁵⁰¹ Mackay (2007), 389

⁵⁰² Rostovtzeff (1984), 316.

ακριβά δώρα, για να τον προδιαθέσει καλώς προς το πρόσωπό του.⁵⁰³ Η στάση αυτή του Πέρση βασιλιά φανερώνει αδυναμία. Οι προκάτοχοί του, ο παππούς του και ο προπάππος του είχαν αναπτύξει διπλωματικές σχέσεις με τους Ρωμαίους, όπου δεν ζητούσαν από αυτούς ευγενικά ό,τι επιθυμούσαν, αλλά είτε το απαιτούσαν, είτε θα το έπαιρναν μόνοι τους χρησιμοποιώντας ως απειλή την ισχύ των όπλων τους. Ο Βαράμης, όμως, δεν ήταν σε θέση να απαιτήσει από τον Ρωμαίο ομόλογό του. Ο Βασιλεύς των Βασιλέων αντιμετώπιζε πολλά εσωτερικά προβλήματα. Το βασικότερο ήταν η δυσμένεια των αριστοκρατών προς το πρόσωπό του, οι οποίοι ήταν το διάστημα αυτό έτοιμοι να πάρουν τα όπλα εναντίον του. Επιπλέον, είχε πληροφορηθεί τις πολεμικές προετοιμασίες του Πρόβου, οι οποίες είχαν ως στόχο τους τον ίδιο και την αυτοκρατορία του. Συνεπώς, ο Πέρσης βασιλιάς, για να αποφύγει ένα διμέτωπο πόλεμο, έπρεπε να κινηθεί διπλωματικά. Ο Βαράμης δεν επιθυμούσε να πολεμήσει ταυτόχρονα τους Πέρσες αριστοκράτες και τους Ρωμαίους. Ένας τέτοιος πόλεμος δεν ήταν σοφή επιλογή. Επομένως, ήταν πολύ λογικό να επιθυμεί να αποφύγει τη σύγκρουση τουλάχιστον με τους Ρωμαίους, οι οποίοι ήταν πιο επικίνδυνος αντίπαλος από τους αριστοκράτες της χώρας του.

Η Περσική πρεσβεία από μέρος του Βαράμη φανερώνει ότι ο Βασιλεύς των Βασιλέων γνώριζε πολύ καλά και από διπλωματία. Ήταν κοινή πρακτική στην αρχαιότητα ο βασιλιάς που επιθυμούσε να συνάψει ειρήνη με κάποιον άλλον ηγεμόνα που ήταν ισχυρότερος από αυτόν, να του στέλνει ακριβά δώρα, για να τον καλοπιάσει. Αυτή τη λογική ακολούθησε στην παρούσα περίπτωση και ο Βασιλεύς των Βασιλέων. Ο Σασσανίδης βασιλιάς έστειλε στον Ρωμαίο ομόλογό του ακριβά δώρα για να επιτύχει τον σκοπό του, που δεν ήταν άλλος από τη σύναψη μιας νέας συνθήκης ειρήνης με τη ρωμαϊκή αυτοκρατορία. Ο Βαράμης επεδίωκε μέσω των δώρων να εντυπωσιάσει τον Πρόβο, ώστε να τον πείσει για να ανανεώσουν την ειρήνη που υπήρχε μεταξύ τους. Έτσι, θα ήταν σε θέση να αντιμετωπίσει απερίσπαστος τα όποια εσωτερικά προβλήματα υπήρχαν ή επρόκειτο να εμφανιστούν στο άμεσο μέλλον. Ο Ρωμαίος αυτοκράτορας, όμως, δεν «θαμπώθηκε» από τα δώρα και μάλιστα δεν τα δέχτηκε. Ο Πρόβος δεν ήταν άνθρωπος που τον εντυπωσίαζαν τέτοιου είδους δώρα, αφού ήταν άνθρωπος που το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του το είχε περάσει υπηρετώντας στον ρωμαϊκό στρατό. Απεναντίας, τα δώρα του Βαράμη προφανώς του «άνοιξαν» την όρεξη. Ο αυτοκράτορας αντικρίζοντας τόσο ακριβά δώρα θα σκέφτηκε ότι με την ισχύ του στρατού του θα μπορούσε να επιβληθεί στους Πέρσες και όλα όσα απολάμβανε ο Βασιλεύς των Βασιλέων να γίνουν δικά του. Οπότε δεν είχε

⁵⁰³ *Hist. Aug., Prob. 17.*

κανένα λόγο να περιοριστεί σε αυτά και να τα αποδεχτεί και συγχρόνως να δεχτεί να συνάψει και ειρήνη με τον Σασσανίδη βασιλιά.

Επίσης, είναι η πρώτη καταγεγραμμένη περσική πρεσβεία προς τη Ρώμη, όπου ο Σασσανίδης βασιλιάς δεν είναι υπερφίαλος, ούτε ζητά από τον αυτοκράτορα απίθανα πράγματα, όπως ο Αρντασίρ το 232 μ.Χ., όπου ζητούσε από τον Αλέξανδρο Σεβήρο να εκκενώσει την Ασία και την Αίγυπτο. Αυτό αποδεικνύει ότι οι Πέρσες τη στιγμή εκείνη δεν ήταν τόσο ισχυροί όσο επί Σαπώρ Α' και Αρντασίρ Α', αλλά είχαν χάσει μέρος της ισχύος τους και εμφανίζονταν διαλλακτικοί. Η ισχύς της Περσίας μειώθηκε λόγω του δυναστικού προβλήματος που αντιμετώπισε κατά τα έτη 270-274 μ.Χ. Συγκεκριμένα, η Περσία αντιμετώπισε δυναστικό πρόβλημα, καθώς στον θρόνο της ανήλθαν μετά τον θάνατο του Σαπώρ Α', οι Ορμίσδας Α', Βαράμης Α και Βαράμης Β'. Δηλαδή σε διάστημα τεσσάρων ετών κάθισαν στον θρόνο του Βασιλέως των Βασιλέων τρεις βασιλείς. Αν και η εναλλαγή των προσώπων στην εξουσία έγινε ειρηνικά, δεν παύει το γεγονός αυτό να δημιουργεί προβλήματα ακυβερνησίας. Ο κάθε βασιλιάς ανεβαίνοντας στον θρόνο κουβαλάει μαζί του την δική του φιλοσοφία διακυβέρνησης και εγκαθιστά στις θέσεις εξουσίας άτομα της δικής του εμπιστοσύνης. Επομένως, όταν μέσα σε μικρό χρονικό διάστημα πράξουν το ίδιο και οι τρεις βασιλιάδες, τότε δημιουργείται ένα κενό εξουσίας μέχρι να αρχίσει να λειτουργεί κανονικά το σύστημα της διακυβέρνησης. Η σασσανιδική αυτοκρατορία δεν είχε πλέον την πρωτοβουλία των κινήσεων με τη ρωμαϊκή αυτοκρατορία. Δεν ήταν σε θέση να είναι αδιάλλακτη. Δεν ήταν σε θέση να απαιτεί από τη Ρώμη και να μένει ατιμώρητη. Ο Κάρος με την εκστρατεία του λίγα χρόνια αργότερα από την αποστολή της πρεσβείας του Βαράμη Β' απέδειξε ότι η Ρώμη είχε πλέον επιστρέψει στην περιοχή της Μέσης Ανατολής όχι μόνο για να αμύνεται, αλλά και για να περάσει στην αντεπίθεση. Η Περσία πρώτη φορά ήρθε σε τόσο δεινή θέση. Ήταν η πρώτη φορά που οι Ρωμαίοι κατέκτησαν την Κτησιφώντα και είχαν την πρόθεση να προχωρήσουν ανατολικότερα, αλλά ο ξαφνικός θάνατος του Κάρου ματαίωσε τα όποια σχέδια και αν είχαν για την περιοχή.

Η στάση του Ρωμαίου αυτοκράτορα απέναντι στην περσική διπλωματική αποστολή από πλευράς Ρώμης φανερώνει ότι η αυτοκρατορία μετά την επανένωσή της από τον Αυρηλιανό ήταν σε τροχιά ανασύνταξης και η αυτοπεποίθηση επέστρεψε στις τάξεις των Ρωμαίων. Τα εσωτερικά προβλήματα που αντιμετώπιζε η αυτοκρατορία πλέον δεν ήταν αποσχιστικής φύσεως, όπως αυτά που καλούνταν να αντιμετωπίσει λίγα χρόνια νωρίτερα (δηλαδή τα αυτονομιστικά κινήματα της Ζηνοβίας στην Ασία και του Πόστουμου στη Δυτική Ευρώπη). Ο Πρόβος απάντησε υπεροπτικά και αλαζονικά στους Πέρσες πρέσβεις. Ήταν η πρώτη φορά που ο Ρωμαίος αυτοκράτορας έδειχνε αλαζόνας απέναντι στους Πέρσες. Ήταν η πρώτη φορά που οι Ρωμαίοι απειλούσαν

ανοιχτά τους Πέρσες και δεν έδειχναν τον παραμικρό δισταγμό να επιβάλουν τις επιθυμίες τους ακόμη και με την χρήση των όπλων στο άμεσο μέλλον. Η απάντηση του Ρωμαίου αυτοκράτορα αποτελούσε ευθεία απειλή για τον Βασιλέα των Βασιλέων. Ο Πέρσης βασιλιάς όταν έμαθε την απάντηση του Ρωμαίου ομολόγου του φοβήθηκε ότι ο πόλεμος με τους Ρωμαίους ήταν προ των πυλών. Η Ρώμη ήταν έτοιμη να αποκτήσει ξανά το πάνω χέρι στη Μέση Ανατολή, αλλά για πρώτη φορά θα είχε το πλεονέκτημα απέναντι στους Σασσανίδες. Βέβαια, ο Πρόβος δεν κατάφερε να εκστρατεύσει εναντίον των Περσών παρά τις όποιες προετοιμασίες, γιατί τον πρόλαβαν τα γεγονότα. Ο άνθρωπος που θα έφερνε σε πέρας τον πόλεμο εναντίον των Περσών ήταν ο διάδοχός του, ο Κάρος. Ο Ρωμαίος αυτοκράτορας αν και επιθυμούσε να εκστρατεύσει εναντίον του Βασιλέως των Βασιλέων, αναγκάστηκε να συνάψει, τελικά, ειρήνη μαζί του, γιατί έπρεπε να διευθετήσει για ακόμη μία φορά την κατάσταση στον Δούναβη, όπου τα γερμανικά φύλα προσπαθούσαν να εισβάλουν στα ρωμαϊκά εδάφη. Έτσι, ο Βαράμης μετά τη σύναψη της ειρήνης με τους Ρωμαίους μπορούσε να ασχοληθεί με τα εσωτερικά προβλήματα της αυτοκρατορίας του απερίσπαστος. Οι πηγές δεν αναφέρουν τίποτα για την ειρήνη που συνήφθη μεταξύ των δύο αυτοκρατοριών, αλλά το πιθανότερο είναι να συνήψαν ειρήνη χωρίς να έχει κάποιο από τα δύο μέρη κάποια εδαφική ή κάποιου άλλου είδους απαίτηση εις βάρος του άλλου.

Αξίζει να σημειωθεί ότι δεν είναι γνωστό το χρονολογικό πλαίσιο που έλαβε χώρα αυτή η διπλωματική αποστολή του Βαράμη προς τον Πρόβο, αλλά και του Προβού προς τον Βαράμη. Εξετάζοντας την πολιτική και τη στρατιωτική κατάσταση της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας αυτή την περίοδο, το πιο πιθανό είναι οι διπλωματικές επαφές μεταξύ των δύο αυτοκρατοριών να έλαβαν χώρα κατά το διάστημα 278 μ.Χ.-280 μ.Χ. Ο Πρόβος τα δύο πρώτα χρόνια της βασιλείας του (276-278 μ.Χ.) ήταν απασχολημένος με την αντιμετώπιση των γερμανικών φύλων σε Ρήνο και Δούναβη, ενώ κατά τα τελευταία δύο έτη έπρεπε να αντιμετωπίσει ξανά τα γερμανικά φύλα στον Δούναβη (280-282μΧ).⁵⁰⁴ Το διάστημα όμως, μεταξύ 278 μ.Χ. και 280 μ.Χ. ο Ρωμαίος αυτοκράτορας δεν είχε κάποιο σοβαρό πρόβλημα να αντιμετωπίσει. Συνεπώς, είναι πολύ πιθανόν να επιδόθηκε στην προετοιμασία του στρατού του, για να εκστρατεύσει εναντίον των Περσών αυτό το διάστημα. Οι προετοιμασίες των Ρωμαίων εναντίον των Περσών, όπως ήταν φυσικό, έφτασαν στα αυτιά του Βασιλέως των Βασιλέων, ο οποίος την περίοδο εκείνη αντιμετώπιζε σοβαρά εσωτερικά προβλήματα που προαναφέρθηκαν και δεν επιθυμούσε να έρθει σε ρήξη με τη Ρώμη. Έτσι, έστειλε πρεσβεία στον Ρωμαίο ομολόγό του για να συνάψουν συνθήκη ειρήνης μεταξύ τους. Ο

⁵⁰⁴ Mackay (2007), 372-373.

Πρόβος απέρριψε τις προτάσεις ειρήνης του Βαράμη με αλαζονικό τρόπο και έστειλε στον αντίπαλο του μία επιστολή γεμάτη αλαζονεία, η οποία συγχρόνως ήταν και ευθεία απειλή εναντίον των Περσών.

Ο Πρόβος στη συνέχεια, όπως αναφέρει η *Historia Augusta*, αναγκάστηκε να συνάψει ειρήνη με τους Σασσανίδες και να αναβάλει τα σχέδια του για τον πόλεμο εναντίον τους. Ο λόγος ήταν η αντιμετώπιση των γερμανικών φυλών του Δούναβη, οι οποίες επιχειρούσαν να εισβάλουν στα ρωμαϊκά εδάφη.⁵⁰⁵ Η ίδια πηγή δεν αναφέρει ούτε αν έστειλε κάποια πρεσβεία ή επιστολή στον Βαράμη, για να συνάψουν ειρήνη, ούτε κάτω από ποίους όρους συνήψαν συνθήκη ειρήνης οι δύο πλευρές. Το πιθανότερο είναι ο Ρωμαίος αυτοκράτορας, ενώ προετοιμαζόταν να εκστρατεύσει εναντίον των Περσών, αφού είχε διώξει νωρίτερα την πρεσβεία του Βαράμη, να πληροφορήθηκε την κατάσταση που επικρατούσε στον Δούναβη και να αναγκάστηκε να μεταβάλει τα σχέδια του, για να στραφεί εναντίον των γερμανικών φυλών της περιοχής. Επομένως, ο Πρόβος συνήψε τελικά ειρήνη με τον Βασιλέα των Βασιλέων λίγο καιρό μετά την αποτυχημένη διπλωματική αποστολή του Βαράμη στη Ρώμη. Ο Ρωμαίος αυτοκράτορας συνάπτοντας ειρήνη με τους Πέρσες ήταν σε θέση να ασχοληθεί απερίσπαστος με τον κίνδυνο που του χτύπησε την πόρτα στον Δούναβη, κι αυτή η απειλή άκουγε στο όνομα των Γόθων.

Η ειρήνη που έκλεισαν τελικά οι δύο πλευρές φανερώνει ότι μεταξύ των δύο αυτοκρατοριών την περίοδο αυτή υπήρχε μια πολύ λεπτή ισορροπία δυνάμεων. Η μεν Περσία ήταν σε πιο αδύναμη θέση και δεν επιθυμούσε τον πόλεμο με τους Ρωμαίους, όπως αποδεικνύεται από την πρεσβεία που έστειλε ο Βαράμης στον Πρόβο, η δε ρωμαϊκή αυτοκρατορία αν και σε πιο ισχυρή θέση, δεν μπορούσε να επιβληθεί ακόμη στην Περσική λόγω των προβλημάτων που αντιμετώπιζε στα Βαλκάνια από τους ιδιαίτερα ενοχλητικούς Γόθους, οι οποίοι τον αιώνα αυτό προσπάθησαν πολλές φορές να εισβάλουν και να εγκατασταθούν στα ρωμαϊκά εδάφη, αλλά ανεπιτυχώς.

Ο Κάρος, ο άνθρωπος που ανήλθε στον θρόνο μετά τη δολοφονία του Προβού από τους στρατιώτες του, κατά την εκστρατεία του εναντίον των Περσών κατάφερε να επιτύχει σπουδαία κατορθώματα. Πρώτον, κατάφερε να επαναφέρει την Αρμενία στη ρωμαϊκή σφαίρα επιρροής, αφού κατέκτησε την περιοχή και εξεδίωξε τον Μεγάλο Βασιλιά της Αρμενίας Ναρσή και στη θέση του εγκατέστησε τον Τιριδάτη, έναν απόγονο από τη δυναστεία των Αρσακιδών.⁵⁰⁶ Έτσι, η Περσία απέκτησε ξανά τον ίδιο επικίνδυνο αντίπαλο στα πλευρά της, αυτόν που είχε και πριν τριάντα χρόνια περίπου. Η Αρμενία βρισκόταν σε περσικά χέρια ήδη

⁵⁰⁵ Mackay (2007), *ibid.*

⁵⁰⁶ Daryaee (2009), 12.

από την μάχη της Βαρβαλισσού μέχρι το 283 μ.Χ. Δεύτερον, πέτυχε να εκπορθήσει την πρωτεύουσα των Περσών, που μέχρι τότε δεν είχε πέσει στα χέρια κανενός εχθρού. Η Κτησιφώντα απειλήθηκε σοβαρά μόνο από τον Οδαίναθο, όταν το 261 μ.Χ. και το 265 μ.Χ. πιθανώς πολιορκήσε την πόλη δύο φορές ανεπιτυχώς. Ο Σαπώρ, όμως, κατάφερε να απωθήσει τον μικτό στρατό του Οδαίναθου.⁵⁰⁷ Η πρωτεύουσα των Σασσανιδών δεν ξανά κινδύνευσε μετά από αυτές τις πολεμικές επιχειρήσεις του Παλμυρηνού στρατηγού. Ο Ρωμαίος αυτοκράτορας με τις μεγάλες αυτές νίκες του κατόρθωσε να εξυψώσει το κύρος της Ρώμης πάνω από αυτό της Περσίας. Ήταν η πρώτη φορά που η Ρωμαϊκή αυτοκρατορία μιλούσε προς την Περσία από ξεκάθαρη θέση ισχύος. Ο Κάρος με τις επιτυχίες του ξέπλυνε όλες τις ήττες και τις προσβολές που είχε δεχτεί η Ρωμαϊκή αυτοκρατορία από τους Πέρσες τα προηγούμενα χρόνια. Οι ήττες του Αλέξανδρου Σεβήρου, του Γορδιανού Γ', η ταπεινωτική συνθήκη του Φίλιππου του Άραβα, η ήττα στην Βαρβαλισσό και η αιχμαλωσία του Βαλεριανού μετά από τον θρίαμβο του Κάρου εναντίον των Περσών ξεχάστηκαν. Η απάντηση των ρωμαϊκών όπλων, αν και άργησε, όταν δόθηκε στους αλαζόνες Πέρσες, ήταν εκκωφαντική. Η Περσία με την κατάληψη της πρωτεύουσάς της από τους Ρωμαίους δέχτηκε μεγάλο πλήγμα στο κύρος που διέθετε μέχρι τότε, αφού στις συγκρούσεις με τη Ρώμη είχε συνηθίσει να βγαίνει κερδισμένη. Ο Βασιλέυς των Βασιλέων μετά από αυτό έπαψε να θεωρείται αήττητος όταν αντιμετώπιζε τους Ρωμαίους στα πολεμικά θέατρα. Ήταν η πρώτη φορά που ο Σασσανίδης βασιλιάς υποσκελιζόταν από τον Ρωμαίο ομόλογό του. Δυστυχώς για τους Ρωμαίους, ευτυχώς για τους Πέρσες οι επιτυχίες του Κάρου έμειναν ανολοκλήρωτες, καθώς ο ξαφνικός θάνατος του αυτοκράτορα ανάγκασε τον γιο του Νουμεριανό να επιστρέψει πίσω στα Ρωμαϊκά εδάφη για τους λόγους που προαναφέρθηκαν.

Τέλος, ο Κάρος αποδείχτηκε ικανός συνεχιστής του έργου του Αυρηλιανού και του Πρόβου, αφού διατήρησε τα κεκτημένα, ενώ συγχρόνως υλοποίησε το μεγάλο σχέδιό τους να πολεμήσουν την Περσία και να την εκδικηθούν για όσα είχε πράξει ως τότε σε βάρος της αυτοκρατορίας. Το πλήγμα αυτό που δέχτηκε η Περσία από τις λεγεώνες του Ρωμαίου αυτοκράτορα έκανε πολύ καιρό να το ξεχάσει και να το ξεπεράσει. Συγκεκριμένα, ο βασιλιάς που θα ξαναφέρει την ρωμαϊκή αυτοκρατορία σε δύσκολη θέση ήταν ο Σαπώρ Β' (309-379 μ.Χ.), ο οποίος βασίλευσε μετά από είκοσι έξι χρόνια από την πτώση της Κτησιφώντας (309-379 μ.Χ.) στα χέρια του Κάρου. Εν ολίγοις, μετά τις επιτυχίες του αυτοκράτορα, η Ρώμη απέκτησε για μεγάλο χρονικό διάστημα το πάνω χέρι στη Μέση Ανατολή.

⁵⁰⁷ Ο Οδαίναθος ηγούνταν των ρωμαϊκών στρατευμάτων που είχαν απομείνει στη Μεσοποταμία και στη Συρία και των δικών του, των Παλμυρηνών. Parker (1935), 174.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Η ΑΝΑΔΥΣΗ ΚΑΙ Η ΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΠΑΛΜΥΡΑΣ

Α. ΤΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΟΠΟΥ ΚΙΝΗΘΗΚΕ Η ΠΑΛΜΥΡΑ

Η Παλμύρα ήταν μία πλούσια και ισχυρή πόλη της Συρίας. Η πόλη ιδρύθηκε από Άραβες νομάδες εμπόρους στην όαση της Συριακής ερήμου, Ταδμόρ, κατά τον πρώτο αιώνα π.Χ. Η συγκεκριμένη όαση ήταν πέρασμα των εμπορικών καραβανιών από τη Συρία, την Παλαιστίνη και την Αίγυπτο προς την παρθική αυτοκρατορία και τούμπαλιν. Η εξέλιξή της ήταν ραγδαία, καθώς ήδη στα τέλη του ίδιου αιώνα ήταν ένα από τα σπουδαιότερα εμπορικά κέντρα της Ανατολής.⁵⁰⁸ Αυτό που τη βοήθησε να εξελιχθεί σε μεγάλο αστικό κέντρο της περιοχής ήταν το γεγονός ότι απέφευγε να αναμιχθεί στις συγκρούσεις που εξελίσσονταν στην περιοχή μεταξύ των Ρωμαίων και των Πάρθων, αν και η περιοχή ήταν κάτω από τη σφαίρα επιρροής της Ρώμης μετά τα τέλη του πρώτου αιώνα π.Χ. Την ίδια πολιτική ακολούθησαν οι άρχοντες της Παλμύρας και κατά τον δεύτερο αιώνα μ.Χ., γι' αυτό και συνεχίστηκε η ακμή της πόλης δίχως κάποια διακοπή.⁵⁰⁹ Τον τρίτο αιώνα μ.Χ., όμως, η Παλμύρα μετά τις απανωτές ήττες των Ρωμαίων από τους Πέρσες στην Βαρβαλισσό, την Έδεσσα και τη σύλληψη του αυτοκράτορα Βαλεριανού, έπρεπε να λάβει μέρος είτε παίρνοντας το μέρος της Ρώμης είτε το μέρος της Περσίας.⁵¹⁰

Η Περσία είχε διαδεχθεί στην περιοχή την παρθική αυτοκρατορία ήδη από το 224 μ.Χ., όταν ο Αρντασίρ Α' νίκησε και σκότωσε τον Αρτάβανο Δ', τον τελευταίο Πάρθο βασιλιά.⁵¹¹ Ο Αρντασίρ και ο γιος του, Σαπώρ, αποδείχτηκαν πολύ σκληρότεροι και επικίνδυνοι αντίπαλοι από τους Πάρθους. Ο Αρντασίρ κατάφερε να αντιπαραβληθεί με τον Αλέξανδρο Σεβήρο και να διατηρήσει το κύρος της αυτοκρατορίας του ανέπαφο, αν και δεν κατάφερε να υλοποιήσει το μεγάλο του όνειρο, να

⁵⁰⁸ Celentano (2016), 32. Selmer (2006), 24-25. Ward et alii (2008), 524. Brauer jr. (1975), 132-133.

⁵⁰⁹ Celentano (2016), 32-33. Brauer jr. (1975), 133.

⁵¹⁰ Brauer jr. (1975), 134. Christensen (1939), 109.

⁵¹¹ Kaizer (2009), 186.

αναουστήσει την αυτοκρατορία των προγόνων του, αυτή των Αχαιμενιδών, στο παλαιό της μεγαλείο και στην μέγιστη έκτασή της. Παρ' όλα αυτά, το έργο του δεν ήταν μικρό, αφού συνομιλούσε με τη Ρώμη επί ίσοις όροις. Ο διάδοχός του, ο Σαπώρ, ξεπέρασε τον πατέρα του, αφού κατάφερε από τον πρώτο πόλεμο που διεξήγαγε εναντίον της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας να αποσπάσει μία ευνοϊκή συνθήκη ειρήνης γι' αυτόν και την αυτοκρατορία του. Ο Φίλιππος ο Άραβας συνθηκολόγησε με τον Βασιλέα των Βασιλέων, ούτως ώστε να του καταβάλει άμεσα 500.000 δηνάρια και ετήσιο φόρο, ενώ θα του παραχωρούσε την Αρμενία και τη Μεσοποταμία.⁵¹² Στη συνέχεια, ο Σασσανίδης βασιλιάς ξεκίνησε πόλεμο ξανά με τη ρωμαϊκή αυτοκρατορία το 251/2 μ.Χ., όταν και εισέβαλε στην Αρμενία.⁵¹³

Ο Σαπώρ κατέλαβε την Αρμενία και εξεδίωξε τον τότε βασιλιά της τον Τιριδάτη Β', ο οποίος ανήκε στην οικογένεια των Αρσακιδών.⁵¹⁴ Έπειτα, ο Βασιλεύς των Βασιλέων εισέβαλε στη Συρία, όπου έσπευσε να τον αντιμετωπίσει ο Ρωμαίος στρατηγός της περιοχής, του οποίου το όνομα παραμένει άγνωστο, με 60.000 άνδρες. Ο Πέρσης βασιλιάς ηγήθηκε του στρατού του και κατανίκησε τους Ρωμαίους στην Βαρβαλισσό το 253 μ.Χ..⁵¹⁵ Η συντριβή αυτή του ρωμαϊκού στρατού άφηνε το πεδίο ανοιχτό στον Σαπώρ, για να πράξει κατά το δοκούν στην περιοχή της Συρίας και της Μεσοποταμίας. Οι Πέρσες για μεγάλο διάστημα λυμαίνονταν ανενόχλητοι όλη την περιοχή της Συρίας, της Μεσοποταμίας, ενώ είχαν προβεί σε λεηλασίες και καταστροφές στην Κιλικία και την Καππαδοκία.⁵¹⁶

Η ρωμαϊκή αυτοκρατορία θα προσπαθήσει να απαντήσει στην περσική λαίλαπα αποφασιστικά, καθώς το 256 μ.Χ. θα σπεύσει στην περιοχή ο ίδιος ο αυτοκράτορας Βαλεριανός ηγούμενος ενός στρατού 70.000 ανδρών.⁵¹⁷ Ο Βαλεριανός πριν ξεκινήσει την εκστρατεία του εναντίον των Περσών είχε αφήσει τον γιο του Γαλλιανό ως συναυτοκράτορα και διοικητή των κτήσεων του στην Ευρώπη και στην Αφρική.⁵¹⁸ Ο Ρωμαίος αυτοκράτορας πολέμησε εναντίον του Βασιλιά των Βασιλέων για τρία χρόνια. Ο πόλεμος μεταξύ των δύο δυνάμεων ήταν σκληρός και αμφίροπος. Ο Βαλεριανός αρχικά με τον στρατό του σημείωσε κάποιες επιτυχίες εναντίον του αντιπάλου του, όπως το να λύσει την πολιορκία της Έδεσσας, την οποία πολιορκούσαν ισχυρές

⁵¹² RGDS, στιχ. 9.

⁵¹³ RGDS, στιχ. 10. Dignas & Winter (2007), 22. Brauer jr. (1975), 64. De Blois (1975), 8.

⁵¹⁴ Daryae (2009), 8. Dignas & Winter (2007), ibid.. De Blois (1975), ibid..

⁵¹⁵ RGDS, στιχ. 11. De Blois (1975), ibid..

⁵¹⁶ RGDS,στιχ. 12-19. Dignas & Winter (2007), 22-23.

⁵¹⁷ RGDS, στιχ. 23-24.

⁵¹⁸ Ζώσ., 1.30. Brauer jr. (1975), 86.

περσικές δυνάμεις.⁵¹⁹ Επίσης, ο Ρωμαίος αυτοκράτορας είχε καταφέρει να ανακτήσει πολλές πόλεις από τον Σαπώρ, όπως την Αντιόχεια.⁵²⁰ Ο Πέρσης βασιλιάς, όμως, το 259 μ.Χ. πέτυχε να συντρίψει τον Βαλεριανό και τον στρατό του έξω από την Έδεσσα⁵²¹ και στη συνέχεια με τέχνασμα, όπως ελέχθη στο προηγούμενο κεφάλαιο, κατάφερε να τον συλλάβει ζωντανό κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων που είχαν ξεκινήσει οι δύο άνδρες, για να συνάψουν ειρήνη μεταξύ τους.⁵²²

Ο Σαπώρ μετά τη νίκη του εναντίον των Ρωμαίων ήλεγχε άμεσα ολόκληρη την περιοχή ανάμεσα από την Κιλικία ως και τον Ευφράτη. Η επιτυχία του αυτή τον έκανε αλαζόνα, με αποτέλεσμα να συμπεριφέρεται ως βασιλιάς της περιοχής αυτής και όχι ως εισβολέας.⁵²³ Συγκεκριμένα, ο Σασσανίδης βασιλιάς έδειξε πνεύμα συνεργασίας και ανεκτικότητας προς τις θρησκευτικές αντιλήψεις των νέων του υπηκόων, κάτι που η Ρώμη δεν συμεριζόταν. Επέτρεψε στους Χριστιανούς, τους Ιουδαίους και τους Μανιχαίους να εκφράζουν ελεύθερα τα θρησκευτικά τους πιστεύω.⁵²⁴ Ο Βαλεριανός και ο Δέκιος αυτούς τους ανθρώπους τους είχαν θέσει υπό διωγμό.⁵²⁵ Επίσης, ο Πέρσης βασιλιάς μετέφερε από τις νεοκατακτηθείσες περιοχές στην Κτησιφώντα πολλά λάφυρα και πολλούς αιχμαλώτους.⁵²⁶ Με τον τρόπο αυτό ενίσχυε την οικονομία της Περσίας και αποδυνάμωνε την οικονομία και την ισχύ γενικότερα των εν λόγω περιοχών, οι οποίες στερούνταν όχι μόνο τον πλούτο τους, αλλά και το ανθρώπινο δυναμικό τους.

Την ίδια περίοδο, τρεις υποτελείς βασιλείς έστειλαν επιστολές στον Σαπώρ να τερματίσει τον πόλεμο με τους Ρωμαίους και να απελευθερώσει τον Βαλεριανό. Έτσι, σύμφωνα με αυτούς, θα γλίτωνε από την εκδίκηση των Ρωμαίων.⁵²⁷ Η προσπάθεια αυτή, όμως, απέτυχε και ο Βασιλεύς των Βασιλέων συνέχισε τις πολεμικές του επιχειρήσεις, διενεργώντας επιδρομές και στη Μ. Ασία. Οι άνθρωποι που τον απώθησαν στη Μ. Ασία ήταν ο Μακριανός και ο γιος του, ο Κύητος.⁵²⁸ Μέσα σε αυτό το πλαίσιο εμφανίστηκε ο Οδαίναθος και μαζί του η Παλμύρα, η πόλη από την οποία καταγόταν. Ο Οδαίναθος ήταν στρατηγός των Παλμυρητών και καταγόταν από βασιλικό γένος.⁵²⁹ Η

⁵¹⁹ Frye (1983), 126.

⁵²⁰ Frye (1984), 297.

⁵²¹ RGDS, στιχ. 20-24. Dignas & Winter (2007), 23.

⁵²² Ζώσ, 1.36. Βίκτ., *Caes.*, 32. Brauer jr. (1975), 125.

⁵²³ Frye (1984), 299-300.

⁵²⁴ Dignas & Winter (2007), 23-24. Frye (1983), 127. Christensen (1939), 112.

⁵²⁵ Frye (1984), 299-300.

⁵²⁶ Dignas & Winter (2007), 23. Frye (1984), 298.

⁵²⁷ *Hist. Aug., Valer.*, 1-3.

⁵²⁸ Potter (2004), 259. Christensen (1939), 136.

⁵²⁹ *Hist. Aug., Oden.*, 15. Ζώσ., 1.39. Brauer jr. (1975), 133.

Παλμύρα, αν και βρισκόταν στην έρημο της Συρίας, δεν είχε δεχθεί ακόμη κάποιο πλήγμα από τους Πέρσες, όπως όλες οι υπόλοιπες πόλεις της Συρίας, οι οποίες είχαν λεηλατηθεί ή καταστραφεί. Συνεπώς, ήταν λογικό οι κάτοικοι της Παλμύρας να ήταν ανήσυχoi ως προς τις προθέσεις του Βασιλέως των Βασιλέων. Έτσι, ο Οδαίναθος έστειλε πρεσβεία στον Σαπώρ Α' για να συνάψει ειρήνη μαζί του. Η πρεσβεία, όμως, απέτυχε στον σκοπό της και ο πόλεμος χτύπησε τελικά την πόρτα της Παλμύρας.⁵³⁰

Ο στρατός που συγκέντρωσε ο Οδαίναθος για να αντιμετωπίσει τους Πέρσες, αποτελούνταν από ντόπιους και από Ρωμαίους λεγεωνάριους, που είχαν σωθεί παρά τις ήττες που είχαν υποστεί από τον στρατό του Βασιλέως των Βασιλέων.⁵³¹ Ο Σαπώρ το 260 ή 261⁵³² επέστρεψε στην Περσία με τον στρατό του και μαζί του κουβαλούσε πολλά λάφυρα και πολλούς αιχμαλώτους. Τότε, ο Οδαίναθος με τον δικό του στρατό επιτέθηκε ξαφνικά στους Πέρσες και πέτυχε μεγάλη νίκη εναντίον τους. Το χαρέμι του Σαπώρ Α' έπεσε μετά από αυτή την επίθεση στα χέρια του Οδαίναθου.⁵³³ Ο Παλμυρηνός στρατηγός, μετά από αυτή την αρχική του επιτυχία, θα περάσει τον Ευφράτη και θα εκστρατεύσει εναντίον της πρωτεύουσας των Σασσανιδών, της Κτησιφώντας. Ο Οδαίναθος απέκλεισε την πόλη και την πολιορκήσε στενά και σφοδρά. Ο Σασσανίδης βασιλιάς, όμως, άντεξε στην πολιορκία και ο Οδαίναθος αναγκάστηκε να επιστρέψει στην πατρίδα του, χωρίς να έχει πετύχει την κατάληψη της Κτησιφώντας. Παρ' όλα αυτά, πέτυχε να απελευθερώσει τη Συρία και τη Μεσοποταμία. Αυτό από μόνο του ήταν μεγάλο επίτευγμα. Έτσι, οι κάτοικοι της περιοχής θεωρούσαν ότι ήταν ο μόνος που είχε τις

⁵³⁰ Πέτρος Πατρίκιος, 115. Brauer jr. (1975), 134. Ο Edwell (2021), 120, αναφέρει την άποψη του De Blois (1975), 18, ότι ο Οδαίναθος ήρθε σε διαπραγματεύσεις με τον Σαπώρ το διάστημα 253-256 μ.Χ. και όχι το 260-261 μ.Χ., όπως θεωρεί ο Banchich (2015), 115-116. Θεωρώ ότι ο De Blois σφάλει και ότι ο Banchich είναι στη σωστή κατεύθυνση. Κρίνοντας από την πολιτική και στρατιωτική καριέρα του Οδαίναθου παρατηρούμε ότι ήταν οξυδερκής πολιτικός και ευφυής στρατηγός. Συνεπώς, θα ήταν πολύ απερίσκεπτο να στραφεί προς τον Σαπώρ το διάστημα 253-256 μ.Χ.. Ο Οδαίναθος, λογικά, γνώριζε ότι οι Ρωμαίοι αυτοκράτορες πάντα απαντούσαν στις εισβολές των Περσών και των Πάρθων αποφασιστικά εκστρατεύοντας μάλιστα οι ίδιοι (βλ. τις περιπτώσεις Τραϊανού, Σεπτίμιου Σεβήρου, Αλέξανδρου Σεβήρου και Γορδιανού Γ'). Συνεπώς, αυτή η κίνηση δεν ταιριάζει στον Οδαίναθο με βάση όλα όσα γνωρίζουμε γι' αυτόν. Το πιο λογικό είναι να στράφηκε μετά την ήττα και την αιχμαλωσία του Βαλεριανού στον Σαπώρ και όχι πριν.

⁵³¹ *Hist. Aug., Gall. Duo.*, 10. Ζώσ., 1.39. De Blois (1975), 11. Parker (1935), 173.

⁵³² Η ημερομηνία της Α' εκστρατείας του Οδαίναθου εναντίον του Σαπώρ εξαρτάται από το πότε συνελήφθη ο Βαλεριανός από τον Πέρση βασιλιά. Αν η σύλληψή του έλαβε χώρα το 259 μ.Χ., τότε η εκστρατεία πραγματοποιήθηκε το 260 μ.Χ.. Αν έλαβε χώρα το 260 μ.Χ., τότε η εκστρατεία έγινε το 261 μ.Χ.. Το πιθανότερο πάντως, είναι η εκστρατεία να έλαβε χώρα το 260 μ.Χ., αφού ο Βαλεριανός, σύμφωνα με τους περισσότερους ερευνητές, αιχμαλωτίστηκε από τον Βασιλέα των Βασιλέων το 259 μ.Χ..

⁵³³ *Hist. Aug., Oden.*, 15.

ικανότητες να αντιμετωπίσει την Περσική απειλή και στράφηκαν για προστασία σ' αυτόν.⁵³⁴

Ο αυτοκράτορας Γαλλιηνός, την περίοδο που ο πατέρας του είχε ηττηθεί στην Συρία από τους Πέρσες, δεν ήταν σε θέση να επιληφθεί της κατάστασης στην Ανατολή για τρεις λόγους: α) γιατί το ίδιο δύσκολη ήταν η κατάσταση και στη Δύση, β) γιατί δεν διέθετε επιπλέον στρατιωτικές δυνάμεις, για να στείλει βοήθεια στη Συρία και τις υπόλοιπες πληγείσες περιοχές από τους Πέρσες εισβολείς και γ) η οικονομία της Ρώμης αντιμετώπιζε βαθιά κρίση. Ο αυτοκράτορας έπρεπε, ως προς το πρώτο σκέλος, να αντιμετωπίσει στη Δύση τις γερμανικές φυλές, οι οποίες προσπαθούσαν να εισβάλουν συνεχώς στα ρωμαϊκά εδάφη είτε από τον Ρήνο, είτε από τον Δούναβη.⁵³⁵ Συγκεκριμένα, στη συνοριακή γραμμή του Ρήνου οι Φράγκοι και οι Αλαμανοί ήταν οι κύριες απειλές για τη ρωμαϊκή αυτοκρατορία, στην Παννονία και στο Δούναβη οι Γότθοι ήταν η κύρια απειλή⁵³⁶, ενώ στον κάτω ρου του Δούναβη απειλή ήταν και οι Έρουλοι.⁵³⁷ Επίσης, ως προς το δεύτερο σκέλος, η αλήθεια είναι ότι οι Ρωμαίοι σε διάστημα επτά ετών είχαν απολέσει πάνω από ογδόντα χιλιάδες άνδρες στις πολεμικές επιχειρήσεις που διεξήγαγαν εναντίον των Περσών. Ειδικότερα, ο Ρωμαίος στρατηγός στη μάχη της Βαρβαλισσού ηγούνταν 60.000 ανδρών, όπου και ηττήθηκε κατά κράτος. Οπότε οι Ρωμαίοι στη μάχη αυτή πρέπει να έχασαν τουλάχιστον το 65-80% της δύναμής τους, δηλαδή περίπου 40.000-50.000 άνδρες. Εν συνεχεία, ο Βαλεριανός ηγείτο μιας στρατιάς 70.000 ανδρών εκ των οποίων οι περισσότεροι πέθαναν στη μάχη της Έδεσσας και από το λοιμό που τους χτύπησε κατά τη διάρκεια του πολέμου. Συνεπώς, ο Βαλεριανός πρέπει να έχασε το 70-80% του στρατού του, δηλαδή περίπου 50.000-60.000 άνδρες. Άρα, προσθέτοντας τους παραπάνω αριθμούς, οι Ρωμαίοι απώλεσαν περίπου-σύμφωνα με τη συντηρητική εκτίμηση-90.000 άνδρες και-σύμφωνα με τη μη συντηρητική εκτίμηση-110.000 άνδρες. Η Ρώμη είχε να γνωρίσει τόση μεγάλη απώλεια ανδρών σε πόλεμο με εξωτερικούς εχθρούς από την εποχή του Αννίβα. Οι πόλεμοι με τους Πάρθους ποτέ δεν τους είχαν κοστίσει τόσο ακριβά. Ακόμα και στην ήττα του Κράσσου στις Κάρρες ή στην εκστρατεία του Αντωνίου οι απώλειες δεν ξεπερνούσαν τους 40.000 άνδρες. Ο Σαπώρ αποδείχτηκε το ίδιο φονικός αντίπαλος με τον Αννίβα σύμφωνα με τους αριθμούς, αφού εξόντωνε τις μεγάλες ρωμαϊκές στρατιές τη μία μετά την άλλη. Αν υπολογίσουμε και την ήττα του Γορδιανού, είχε καταφέρει να συντρίψει τρεις φορές τις ρωμαϊκές λεγεώνες. Οπότε, όντως ο Σασσανίδης βασιλιάς μπορούσε να συγκριθεί χωρίς υπερβολή με τον Αννίβα από αυτή

⁵³⁴ *Hist. Aug., Oden.*, 15. Ζώσ., 1.39.

⁵³⁵ Ζώσ., 1.37-38. Ευτρ., 9.8.

⁵³⁶ Ζώσ., 1.37. Ευτρ., 9.8.

⁵³⁷ Ευτρ., 9.8.

την άποψη. Τέλος, η οικονομία αντιμετώπιζε σοβαρό πρόβλημα, γιατί πολλές πόλεις είχαν λεηλατηθεί ή καταστραφεί και η συνεχής στρατιωτική εμπλοκή της Ρώμης απαιτούσε χρήματα, για να καλυφθούν οι ανάγκες του στρατεύματος.⁵³⁸

Ο Γαλληνός το 259/260 μ.Χ., ενώ βρισκόταν στον άνω Ρήνο, πληροφορήθηκε ότι οι Αλαμανοί κατάφεραν να διαρρήξουν την άμυνα των Ρωμαίων στον κάτω ρου του Ρήνου και να εισβάλουν στην βόρεια Ιταλία.⁵³⁹ Έτσι, ο αυτοκράτορας βρέθηκε σε δίλημμα, να σπεύσει με τον στρατό του να πολεμήσει τους εισβολείς Αλαμανούς στην Ιταλία και να αφήσει τον άνω Ρήνο ουσιαστικά αφύλακτο και έρμαιο στα χέρια των Φράγκων ή να παραμείνει στη θέση του και να αφήσει τους Αλαμανούς να συνεχίσουν ανενόχλητοι τις λεηλασίες τους. Η Ρώμη γνώριζε, θεωρητικά, ότι δεν κινδύνευε, γιατί οι πραιτοριανοί που ήταν επιφορτισμένοι με την ασφάλειά της θα έπρατταν το καθήκον τους στο ακέραιο. Αυτό που σκέφτηκε και έπραξε ο αυτοκράτορας, αν και φαινομενικά ήταν σοφή επιλογή, τελικά, αποδείχθηκε λανθασμένη. Ο Ρωμαίος αυτοκράτορας αποφάσισε να αφήσει το γιο του Σαλονίνο στον άνω Ρήνο επικεφαλής του στρατού της περιοχής ώστε να παρακολουθεί τις κινήσεις των Φράγκων, και με τον υπόλοιπο στρατό του ο ίδιος να σπεύσει στην Ιταλία για να πολεμήσει τους εισβολείς.⁵⁴⁰

Εικόνα 20. Αργυρός antonianus του αυτοκράτορα Γαλληνού, όπου στον εμπροσθότυπο απεικονίζεται ο ίδιος και στον οπισθότυπο η Ανδρεία 257-268 μ.Χ.⁵⁴¹

Ο Σαλονίνος μετά την αποχώρηση του πατέρα του και του στρατού του από την περιοχή, δεν κατάφερε να αποδειχθεί άξιος των

⁵³⁸ Brauer jr. (1975), 6-7. Tyler (1975), 1.

⁵³⁹ Ζώσ., 1.37.

⁵⁴⁰ Ζώσ., 1.37-38.

⁵⁴¹ Barrett (2000), 101.

περιστάσεων. Οι Φράγκοι κατάφεραν να διαβούν τον Ρήνο, ενώ ο στρατηγός του Πόστουμος, ο οποίος ήταν γαλατικής καταγωγής, θα στραφεί εναντίον του. Οι Γαλάτες βλέποντας ότι ο γιος του αυτοκράτορα ήταν ανίκανος να τους προστατεύσει από τους Φράγκους, έστρεψαν τις ελπίδες τους για την ασφάλειά τους στον Πόστουμο, ο οποίος έχοντας τη συναίνεσή τους αναγορεύθηκε αυτοκράτορας. Ο Πόστουμος επιτέθηκε στον Σαλονίνο στην πόλη Αгриππίνα και τον νίκησε το 261 μ.Χ.. Ο γιος του αυτοκράτορα δεν ηττήθηκε μόνο, αλλά έπεσε και στα χέρια του εχθρού του, ο οποίος τον σκότωσε λίγο καιρό αργότερα.⁵⁴² Οι Φράγκοι εκμεταλλεύθηκαν αυτές τις αδυναμίες της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας και διεισδυσαν ως την Ιβηρία.⁵⁴³ Ο Πόστουμος θα συντρίψει ομάδες των Φράγκων εισβολέων το 261/2 μ.Χ., όταν θα επιστρέφουν από την Ιβηρία και τη Γαλατία στον Ρήνο. Οι νίκες αυτές αύξησαν το κύρος και τη δημοτικότητα του Γαλάτη σφετεριστή στον ντόπιο πληθυσμό εις βάρος του Γαλλιηνού.⁵⁴⁴ Ο Γαλλιηνός κατάφερε μέσα σε αυτό το χάος να νικήσει τους Αλαμανούς και να επαναφέρει την τάξη στην Ιταλία και στην Παννονία το 262 μ.Χ..⁵⁴⁵

Στην Ανατολή τα πράγματα, επίσης, δεν εξελίσσονταν καλά για την αυτοκρατορία. Ο Μακριανός, αφού είχε απωθήσει τον Σαπώρ Α', ανακηρύχθηκε αυτοκράτορας.⁵⁴⁶ Το κύρος του ήταν μεγάλο στο ρωμαϊκό στρατεύμα, όχι μόνο γιατί είχε αντιμετωπίσει τον Πέρση βασιλιά, αλλά και γιατί ήταν ο διαχειριστής του αυτοκρατορικού ταμείου επί Βαλεριανού.⁵⁴⁷ Στο πρόβλημα αυτό ο Γαλλιηνός αποφάσισε να απαντήσει δυναμικά.⁵⁴⁸ Ειδικότερα, έστειλε τον στρατηγό του Αυρίολο το 262 μ.Χ. να αντιμετωπίσει τον Μακριανό⁵⁴⁹ και ήρθε σε επαφή με τον Οδαίναθο, ώστε να αποκτήσει έναν ισχυρό σύμμαχο στα νώτα του αντιπάλου του.⁵⁵⁰ Ο Οδαίναθος δέχτηκε να συνδράμει τον αυτοκράτορα, αφού ο Γαλλιηνός τον αναγνώρισε ως «στρατηγό της Ανατολής».⁵⁵¹ Ο Μακριανός στο μεταξύ είχε ανακηρύξει τους γιους του, τον Κύητο και τον Μακριανό τον

⁵⁴² *Hist. Aug., Postum.*, 3. Ζώσ., 1.38. Drinkwater (1987), 89. Elmer (1941), 1.

⁵⁴³ *Ευτρ.*, 9.8.

⁵⁴⁴ *Hist. Aug., Postum.*, 3.

⁵⁴⁵ Ζώσ., 1.37.

⁵⁴⁶ Potter (1996), 271. De Blois (1975), 12. Parker (1935), 172.

⁵⁴⁷ *Hist. Aug., Gall. Duo.*, 1. Bland (2011), 136. Potter (2004), 259. Brauer jr. (1975), 130.

⁵⁴⁸ Αποφάσισε να δράσει δυναμικά στην περίπτωση του Μακριανού, γιατί ο εν λόγω σφετεριστής κινούταν εναντίον του, ενώ ο Πόστουμος όχι. Προφανώς, ο Πόστουμος αρκούταν στην κατοχή της Βρετανίας, της Γαλατίας και της Ιβηρίας. Συνεπώς, ο Γαλλιηνός έκρινε ότι ήταν πιο επικίνδυνος, Brauer jr. (1975), 129-130, 172.

⁵⁴⁹ Potter (1996), 271. De Blois (1975), 12. Parker (1935), 172.

⁵⁵⁰ *Hist. Aug., Gall. Duo.*, 3. Ζων., 3.142. Potter (2004), 260. Brauer jr. (1975), 136.

⁵⁵¹ Σε επιγραφή φέρει και τον τίτλο του ύπατου/consul Gross (2005), 94. Remondon (1970), 106.

νεότερο, συναυτοκράτορες.⁵⁵² Στο άκουσμα των παραπάνω νέων ο Μακριανός αντέδρασε αναλόγως, δηλαδή με μεγάλο μέρος του στρατού του και με τον ένα του γιο, τον Μακριανό τον νεότερο, πέρασε στη Θράκη, για να αντιμετωπίσει τον Αυρίολο,⁵⁵³ ενώ άφησε τον Κύητο μαζί με τον έμπιστο στρατηγό του, τον Βαλλίστα στη Μ. Ασία να αντιμετωπίσει τον Οδαίναθο.⁵⁵⁴ Ο πόλεμος αυτός έληξε υπέρ του Γαλλιηνού. Ο Αυρίολος κατάφερε σε μάχη που συνάφθηκε στη Θράκη, όχι μόνο να επικρατήσει των Μακριανών, αλλά και να τους φονεύσει,⁵⁵⁵ ενώ συγχρόνως το 262/3 μ.Χ. ο Οδαίναθος στην Ασία νίκησε τον Βαλλίστα ολοκληρωτικά.⁵⁵⁶ Ο Βαλλίστας, όταν πληροφορήθηκε την ήττα και τον θάνατο των Μακριανών στη Θράκη, σκότωσε τον Κύητο και αναγορεύθηκε αυτοκράτορας, γι' αυτό και ο Οδαίναθος αντιμετώπισε τελικά τον Βαλλίστα και όχι τον Κύητο.⁵⁵⁷

Επίσης, κατά τη διάρκεια της σύγκρουσης του Μακριανού και του Βαλλίστα με τον Γαλλιηνό για τον ρωμαϊκό θρόνο, είχε ξεσπάσει επανάσταση εναντίον του Γαλλιηνού και στην Αίγυπτο. Συγκεκριμένα, ο διοικητής της Αιγύπτου, ο Αιμιλιανός, αναγορεύτηκε αυτοκράτορας. Έτσι, η πλουσιότερη επαρχία της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας αποσπάστηκε από αυτήν. Η επανάσταση αυτή καταπνίγηκε γρήγορα και δεν κόστισε πολύ ακριβά στη Ρώμη. Η Αίγυπτος εκτός από πολύ πλούσια περιοχή ήταν και η χώρα που τροφοδοτούσε με σιτάρι σχεδόν όλη την αυτοκρατορία. Ο στρατηγός του Γαλλιηνού στην περιοχή, ο Θεόδοτος, έδρασε άμεσα, καθώς με τον στρατό του επιτέθηκε στον σφετεριστή και τον νίκησε. Ο Αιμιλιανός αιχμαλωτίστηκε από τον Θεόδοτο, ο οποίος τον έστειλε σιδηροδέσμιο στη Ρώμη για να τον τιμωρήσει ο Γαλλιηνός. Ο Ρωμαίος αυτοκράτορας σκότωσε τον Αιμιλιανό στη φυλακή με τη μέθοδο του στραγγαλισμού. Με τον τρόπο αυτό η Αίγυπτος ξαναπέρασε στα χέρια του νόμιμου αυτοκράτορα το 262/3 μ.Χ.⁵⁵⁸

Ο αυτοκράτορας Γαλλιηνός το 265 μ.Χ., μετά από πολλές στρατιωτικές προετοιμασίες που είχε κάνει, επιτέθηκε στον Πόστουμο. Ο αντικειμενικός σκοπός του αυτοκράτορα ήταν να νικήσει τον Γαλάτη σφετεριστή και να επαναφέρει τις περιοχές της Γαλατίας, της Βρετανίας και της Ιβηρίας υπό τη διοίκησή του.⁵⁵⁹ Ο Ρωμαίος αυτοκράτορας κατάφερε να φέρει σε πολύ δεινή θέση τον σφετεριστή, καθώς τον έκλεισε

⁵⁵² *Hist. Aug., Gall. Duo.*, 1. Bland (2011), 136. Potter (2004), 259. Brauer jr. (1975), 130.

⁵⁵³ Claes (2015), 21. Bland (2011), 135-136. Brauer jr. (1975), 132.

⁵⁵⁴ Bland (2011), 136. Potter (2004), 259. De Blois (1975), 12.

⁵⁵⁵ *Hist. Aug., Gall. Duo.*, 2. Bland (2011), 136. Potter (1996), 271. Brauer jr. (1975), 132. De Blois (1975), 12. Parker (1935), 172.

⁵⁵⁶ Bland (2011), *ibid.* Potter (1996), *ibid.* De Blois (1975), *ibid.*

⁵⁵⁷ *Hist. Aug., Gall. Duo.*, 3. Potter (2004), 259. Brauer jr. (1975), 136. Parker (1935), 174.

⁵⁵⁸ *Hist. Aug., Gall. Duo.*, 4.

⁵⁵⁹ Mackay (2007), 367.

σε μία πόλη, την οποία δεν αναφέρουν οι πηγές⁵⁶⁰, και να τον θέσει σε καθεστώς ασφυκτικής πολιορκίας. Ο Πόστουμος αντιστεκόταν σθεναρά στον Γαλλιινό, αλλά δεν θα μπορούσε να αντέξει για πολύ αυτή την πίεση που του ασκούσε ο αντίπαλός του. Τελικά, ο Γαλάτης σφετεριστής κατάφερε να αποδράσει από την πόλη που τον πολιορκούσε ο αντίπαλός του και να σωθεί. Ο αυτοκράτορας κατά τη διάρκεια της πολιορκίας τραυματίστηκε σοβαρά από βέλος. Συνεπώς, ο Γαλλιινός έχασε μία πολύ καλή ευκαιρία να τελειώνει με τον Πόστουμο και την εξέγερσή του. Ο αυτοκράτορας έπειτα από την αποτυχημένη εκστρατεία του εναντίον του Πόστουμου επέστρεψε στη Ρώμη.⁵⁶¹

Το ίδιο έτος, το 265 μ.Χ. ο στρατηγός της Ανατολής, ο Οδαίναθος, εισέβαλε στην Περσία με τον πανίσχυρο στρατό του και για μία φορά ακόμη πέτυχε μεγάλες νίκες εναντίον των Περσών, αφού ανακατέλαβε τις Κάρρες και τη Νίσιβη. Οι νίκες αυτές τον έφεραν ξανά ενόπιον των τειχών της πρωτεύουσας των Σασσανιδών, της Κτησιφώντας. Ο Παλμυρηνός στρατηγός πολιορκήσε ξανά στενά την Κτησιφώντα, αλλά ο Πέρσης βασιλιάς για δεύτερη φορά θα αντιτάξει σθεναρή αντίσταση στον αντίπαλό του. Ο Οδαίναθος μετά από ολιγόμηνη πολιορκία αναγκάστηκε να λύσει την πολιορκία, αφού ο αντίπαλός του δεν έδειχνε σημάδια κάμψης από την πίεση που του ασκούσε όλο αυτό το διάστημα, αλλά και από το γεγονός ότι κατέφθαναν στη Κτησιφώντα ενισχύσεις από όλες τις επαρχίες της περσικής αυτοκρατορίας, για να συνδράμουν τον πολιορκημένο Σαπώρ. Αν παρέμενε στην περιοχή, θα περικυκλωνόταν από τους Πέρσες και θα ερχόταν αυτός σε δεινή θέση. Οπότε έπραξε συνετά λύνοντας την πολιορκία. Έτσι, επέστρεψε στην πατρίδα του φορτωμένος λάφυρα και αιχμαλώτους, πικραμένος, όμως, που δεν κατάφερε να εκπορθήσει την Κτησιφώντα.⁵⁶² Ο στρατηγός της Ανατολής μέσα από τη δράση του μολονότι δεν είχε κατακτήσει την Κτησιφώντα, εντούτοις είχε καταφέρει να απαλλάξει την αυτοκρατορία από την περσική απειλή και να επαναφέρει την τάξη στις Ασιατικές κτήσεις της αυτοκρατορίας.⁵⁶³

Επιπλέον, αργότερα το 267/8 μ.Χ. εμφανίστηκαν στη χερσόνησο του Αίμου δύο πολύ μεγάλα και επικίνδυνα προβλήματα που άκουγαν στο όνομα των Γόθων και των Ερούλων, οι οποίοι κατάφεραν κι αυτοί να διαρρήξουν την άμυνα των Ρωμαίων στον Δούναβη και στη Δακία και να

⁵⁶⁰ Πιθανόν να ήταν η Κολωνία ή οι Τρεβήροι (Trier), την μεν πρώτη τη χρησιμοποιούσε ως πρωτεύουσά του ο Πόστουμος και τη δε δεύτερη ως μία από τις σπουδαιότερες πόλεις του κράτους του και του στρατού του. Ο Ζωναράς αναφέρει την πόλη Αγριππίνα η οποία σήμερα είναι η πόλη της Κολωνίας. Ζων., 3.144.

⁵⁶¹ Mackay (2007), 367.

⁵⁶² *Hist. Aug., Gall. Duo.*, 10. Ζώσ., 1.39.

⁵⁶³ *Hist. Aug., Oden.*, 15. Parker (1935), 174.

εισβάλουν στα ρωμαϊκά εδάφη.⁵⁶⁴ Τα δύο αυτά γερμανικά φύλα αποδείχτηκαν εξίσου επικίνδυνα για τη ρωμαϊκή αυτοκρατορία, καθώς δεν αρκέστηκαν στην καταστροφή και τη λεηλασία ορισμένων από των σημαντικότερων πόλεων της χερσονήσου της Αίμου, όπως ήταν η Αθήνα, η Σπάρτη και το Άργος,⁵⁶⁵ αλλά με τα πλοιάρια⁵⁶⁶ που διέθεταν προχώρησαν σε εκτεταμένες καταστροφές και λεηλασίες και σε πόλεις της Μικράς Ασίας, όπως ήταν η Έφεσος και η Κύζικος.⁵⁶⁷ Οι δυνάμεις που διέθεταν σύμφωνα με τον Ζώσιμο ανέρχονταν στις 320.000 άνδρες και στα 6.000 πλοιάρια.⁵⁶⁸ Ο Ζωναράς αναφέρει 300.000 άνδρες και μεγάλο αριθμό πλοιαρίων.⁵⁶⁹ Οι αριθμοί μπορούν ενδεχομένως να φαντάζουν υπερβολικοί, ωστόσο ο αριθμός των δυνάμεων τους ήταν σημαντικός, όπως μαρτυρούν και οι καταστροφές που προκάλεσαν κατά την εισβολή τους. Οι πειρατικοί αυτοί στολίσκοι δημιούργησαν μεγάλο πρόβλημα στη ρωμαϊκή αυτοκρατορία και στη θάλασσα. Άρα, η Ρώμη έπρεπε αυτή τη δεδομένη στιγμή όχι μόνο να ανταποκριθεί στρατιωτικά στη στεριά, αλλά και στη θάλασσα. Την κατάσταση αυτή στην χερσόνησο του Αίμου προσπάθησαν να αντιμετωπίσουν οι ίδιοι οι κάτοικοι μιας και η Ρώμη αδυνατούσε να αντιδράσει άμεσα και στη Μικρά Ασία ο ναύαρχος Βενεριάνος. Οι μεν κάτοικοι των Βαλκανίων δεν κατάφεραν να απαλλαγούν εξολοκλήρου από τους εισβολείς, οι οποίοι συνέχισαν να λεηλατούν τη Θράκη και τη Μακεδονία⁵⁷⁰, ο δε ναύαρχος κατάφερε να τους αντιμετωπίσει αποτελεσματικά χρησιμοποιώντας τον στόλο που συγκέντρωσε από τα νησιά του Αιγαίου και τις πόλεις της Ιωνίας. Ο ρωμαϊκός αυτός στόλος καταναυμάχησε υπό την ηγεσία του Βενεριάνου τα μονόξυλα των Γόθων και των Ερούλων⁵⁷¹. Ο ηρωικός ναύαρχος βρήκε τον θάνατο κατά τη διάρκεια της ναυμαχίας.⁵⁷² Με τον τρόπο αυτό έπαψαν να αποτελούν θαλάσσια απειλή πλέον τα δύο αυτά γερμανικά φύλα. Ο άνθρωπος που τους απώθησε από την κυρίως Ελλάδα ήταν ο Αθηναίος Δέξιππος, ο οποίος τους επιτέθηκε αιφνιδιαστικά, όταν αυτοί

⁵⁶⁴ *Hist. Aug., Gall. Duo.*, 3-4. Ward et alii (2008), 526. Βλαχογιάννη (2008), 114.

⁵⁶⁵ Ward et alii (2008), 526. Βλαχογιάννη (2008), 115. Τουράτσογλου (2006), 146-147. Bengston (1991), 483.

⁵⁶⁶ Τα πλοιάρια που διέθεταν ήταν μονόξυλα, τα οποία ήταν χωρητικότητας 20-30 ατόμων.

⁵⁶⁷ *Hist. Aug., Gall. Duo.*, 3-4. Τουράτσογλου (2006), 146.

⁵⁶⁸ Ζώσ., 1.42. Hekster (2008), 21.

⁵⁶⁹ Ζων., 3.143.

⁵⁷⁰ *Hist. Aug., Gall. Duo.*, 3-4, 13-14. Βλαχογιάννη (2008), 115-116.

⁵⁷¹ Η τοποθεσία της ναυμαχίας είναι άγνωστη, *Hist. Aug., Gall. Duo.*, 13.

⁵⁷² *Hist. Aug., Gall. Duo.*, 13.

ληλατούσαν αμέριμνοι την ύπαιθρο και την κυρίως πόλη της Αθήνας, και πέτυχε μια μεγάλη νίκη εναντίον τους.⁵⁷³

Κατά το διάστημα αυτό όπου οι Γότθοι και οι Ερούλοι λυμαίνονταν τα Βαλκάνια, ο Γαλληνός διεξήγε επιχειρήσεις εναντίον του Πόστουμου. Όμως, όταν πληροφορήθηκε την άσχημη κατάσταση των επαρχιών του στη χερσόνησο του Αίμου, συγκέντρωσε τον στρατό του και βάδισε εναντίον των εισβολέων Γότθων και Ερούλων. Ο Ρωμαίος αυτοκράτορας πριν αναχωρήσει για τα Βαλκάνια άφησε τον στρατηγό του Αυρίολο στην Ιταλία υπεύθυνο για τη διατήρηση της τάξης της περιοχής, αλλά και για τη συνέχιση των πολεμικών επιχειρήσεων εναντίον του Πόστουμου. Ο Γαλληνός συνάντησε τους εισβολείς κοντά στον Νέσσο και σε μία μεγάλη μάχη που συνήφθη μεταξύ τους, πέτυχε να τους συντρίψει. Παρ' όλα αυτά, μεγάλο μέρος από τους εισβολείς διέφυγε μετά την ήττα, γιατί ο αυτοκράτορας δεν τους κυνήγησε για να τους αποτελειώσει. Ο λόγος που δεν επιδόθηκε στην καταδίωξη τους ήταν, ότι ο στρατηγός Αυρίολος είχε επαναστατήσει εναντίον του και είχε αναγορευτεί αυτοκράτορας.⁵⁷⁴ Οπότε ο Γαλληνός έπρεπε να επιστρέψει στη Δύση κακώς για να αντιμετωπίσει άλλη μία επανάσταση εναντίον του. Ο Ρωμαίος αυτοκράτορας μετά τη νίκη του επί των Γότθων διέσχισε γρήγορα τα Βαλκάνια και πέρασε στην Ιταλία, όπου βρισκόταν ο Αυρίολος. Οι δύο στρατοί συναντήθηκαν στο Μεδιόλανο⁵⁷⁵. Ο Αυρίολος κλείστηκε στην οχυρή αυτή πόλη και ο Γαλληνός ξεκίνησε να τον πολιορκεί στενά. Κατά τη διάρκεια της πολιορκίας ο στρατηγός του αυτοκράτορα Κλαύδιος συνωμότησε εναντίον του με τον στρατηγό Αυρηλιανό. Η κατάληξη της συνωμοσίας αυτής ήταν να δολοφονηθεί ο Γαλληνός από τους άνδρες του και να αναγορευθεί αυτοκράτορας στη θέση του Γαλληνού, ο Κλαύδιος.⁵⁷⁶ Στη συνέχεια, ο Αυρίολος θα δώσει μάχη εκ παρατάξεως εναντίον του Κλαυδίου πλησίον του Μεδιόλανου, όπου θα ηττηθεί και θα πεθάνει κατά τη διάρκεια της μάχης. Ο Αυρίολος άφησε την τελευταία του πνοή κοντά σε μία γέφυρα, η οποία μετά το θάνατό του πήρε το όνομά του.⁵⁷⁷

⁵⁷³ Δέξιππος, *Σκυθ.*, 20. Hekster (2008), 21-22. Τουράτσογλου (2006), 147. Burns (2003), 282. Bengston (1991), 483.

⁵⁷⁴ Parker (1935), 178.

⁵⁷⁵ Σημερινό Μιλάνο

⁵⁷⁶ *Hist. Aug., Gall. Duo.*, 14. Brauer jr. (1975), 174-175.

⁵⁷⁷ *Hist. Aug., Aureol.*, 11.

Εικόνα 21. Χάλκινος antonianus του Πόστουμου ως αυτοκράτορα.⁵⁷⁸ Στον εμπροσθότυπο απεικονίζεται ο Πόστουμος και στον οπισθότυπο η Θεά Juno Moneta φέροντας το κέρας της αφθονίας.

Όσο λάμβαναν χώρα τα παραπάνω γεγονότα στην Ευρώπη, στην Ασία εξελισσόταν εξίσου σημαντικά γεγονότα για την αυτοκρατορία. Συγκεκριμένα, ο στρατηγός Οδαίναθος είχε ξεκινήσει πολεμικές επιχειρήσεις στη Μικρά Ασία για να αντιμετωπίσει τα υπολείμματα των Γότθων και των Ερούλων που ταλαιπωρούσαν ακόμη την περιοχή και τους κατοίκους της.⁵⁷⁹ Κατά τη διάρκεια αυτών των επιχειρήσεων λοιπόν, ο Οδαίναθος και ο μεγαλύτερος γιος του, ο Ηρώδης, δολοφονήθηκαν από έναν ξάδελφο του, τον Μαιόνιο. Βέβαια, οι άνδρες του στρατηγού της Ανατολής αντέδρασαν και τιμώρησαν άμεσα τον δολοφόνο σκοτώνοντάς τον.⁵⁸⁰ Γύρω από τη δολοφονία του Οδαίναθου αναπτύχθηκε και μία φήμη που ενέπλεκε σε αυτή ως ιθύνοντα νου αυτού του εγκλήματος τη σύζυγό του τη Ζηνοβία και τον Μαιόνιο ως εκτελεστικό της όργανο. Ειδικότερα, η φήμη που είχε διαδοθεί ήταν ότι η Ζηνοβία είχε συνωμοτήσει με τον Μαιόνιο εις βάρος του συζύγου της και του μεγαλύτερου γιου του για να πάρει την εξουσία στα χέρια της αυτή και ο γιος της, ο Βαβάλλαθος.⁵⁸¹ Η δολοφονία του Οδαίναθου χρονολογείται το 267/8 μ.Χ..⁵⁸²

Ο νέος αυτοκράτορας Κλαύδιος δεν βασίλευσε για μεγάλο χρονικό διάστημα, καθώς δύο χρόνια μετά από την άνοδο του στον αυτοκρατορικό θρόνο της Ρώμης πέθανε από λοιμώδη ασθένεια (268 μ.Χ.-270 μ.Χ.).⁵⁸³ Παρ' όλη τη μικρή σε διάρκεια βασιλεία του έπραξε πολλά και σπουδαία κατορθώματα. Πρώτον, ο Κλαύδιος διεξήγε πολεμικές επιχειρήσεις στη νότια Γαλατία, την οποία επανέφερε υπό τη κεντρική διοίκηση της Ρώμης.

⁵⁷⁸ Kiernan (2009), 631.

⁵⁷⁹ Ward et alii. (2008), 525.

⁵⁸⁰ *Hist. Aug., Herod.*, 16. Young (2009), 11-12. Graf (1989), 145.

⁵⁸¹ *Hist. Aug., Maeon.*, 17. Young (2009), 12. Graf (1989), *ibid.*. Brauer jr. (1975), 163.

⁵⁸² Cary & Scullard (1935), 512.

⁵⁸³ Brauer jr. (1975), 186. Parker (1935), 192.

Δεύτερον, η Ιβηρία από μόνη της ζήτησε να επιστρέψει στο καθεστώς προ Πόστουμου. Ο αυτοκράτορας, όπως ήταν φυσικό, δέχτηκε το αίτημα των Ιβήρων και η Ιβηρία έγινε ξανά επαρχία της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας.⁵⁸⁴ Τρίτον, στη ρωμαϊκή αυτοκρατορία της Γαλατίας την περίοδο αυτή δολοφονείται ο Πόστουμος από τους άνδρες του στο Μογοντιάκουμ⁵⁸⁵. Στην πόλη αυτή είχε ξεσπάσει μία επανάσταση εναντίον του Πόστουμου από τον Λαιλιάνο, την οποία κατέπνιξε άμεσα με τον στρατό του. Ο στρατός του ως είθισται επιθυμούσε μετά τη νίκη του να λαφυραγωγήσει την πόλη, αλλά ο Πόστουμος το αρνήθηκε και οι άνδρες του αντέδρασαν δολοφονώντας τον.⁵⁸⁶ Επομένως, η Γαλατική αυτοκρατορία άρχισε σιγά-σιγά να αποδυναμώνεται και λόγω των εσωτερικών της προβλημάτων και διενέξεων. Τη θέση του Γαλάτη σφετεριστή κατέλαβε στη συνέχεια ο στρατηγός του Βικτωρίνος.⁵⁸⁷ Τέταρτον, ο Κλαύδιος κατάφερε να κατανικήσει τους Γότθους στη μάχη της Ναϊσσού το 269 μ.Χ.. Η νίκη αυτή του έδωσε το προσωνύμιο του Γοτθικού.⁵⁸⁸ Μετά τον θάνατο του Κλαύδιου του Γοτθικού, στον θρόνο ανήλθε ο αδερφός του Κουιντίλλος με τη σύμφωνη γνώμη της Συγκλήτου και του στρατού της Ιταλίας.⁵⁸⁹ Οι λεγεώνες του Ιλλυρικού θεωρούσαν αυτοκράτορά τους τον Αυρηλιανό και δεν συμφωνούσαν με τα τεκταινόμενα στη Ρώμη.⁵⁹⁰ Η διοίκηση του Κουιντίλλου κράτησε είτε δέκα επτά μέρες είτε έξι μήνες. Οι πηγές αναφέρουν ότι πέθανε είτε δολοφονημένος από τους στρατιώτες του⁵⁹¹, είτε αυτοκτόνησε στην Ακουιληία.⁵⁹² Το σίγουρο, πάντως, είναι, ότι δεν πέθανε από φυσικά αίτια. Ο άνθρωπος που ανήλθε στον θρόνο της αυτοκρατορίας μετά τον Κουιντίλλο ήταν ο στρατηγός Αυρηλιανός, ο οποίος είχε μεγάλο κύρος στις τάξεις του στρατού.⁵⁹³

Το διάστημα μεταξύ του θανάτου του Γαλλιηνού και της ανόδου του Αυρηλιανού (268 μ.Χ.-270 μ.Χ.) συνέβησαν μεγάλες αλλαγές στην Ανατολή. Ο Οδαίναθος, όταν πέθανε, άφησε στο Βαβάλλαθο και τη Ζηνοβία τη διοίκηση της Συρίας και της Μεσοποταμίας.⁵⁹⁴ Οι κληρονόμοι του Οδαίναθου, αν και δεν είχαν λάβει, όπως αυτός από τον Ρωμαίο αυτοκράτορα τον τίτλο του «στρατηγού της Ανατολής», συνέχισαν όχι

⁵⁸⁴ Potter (2004), 264. Bird (1984), 46. Brauer jr. (1975), 180-181. Parker (1935), 188.

⁵⁸⁵ σημερινό Μάιντζ, Bird (1984), 46. Brauer jr. (1975), 180. Elmer (1941), 1. Parker (1935), 176.

⁵⁸⁶ Ευτρ., *Hist.*, 9. Βίκτ., *Caes.*, 33. Bird (1984), 46. Elmer (1941), *ibid.*. Parker (1935), *ibid.*.

⁵⁸⁷ Drinkwater (1987), 35. Brauer jr. (1975), 180. Parker (1935), *ibid.*.

⁵⁸⁸ Βίκτ., *Caes.*, 34. Τουράτσογλου (2006), 149. Brauer jr. (1975), 179. Parker (1935), 189.

⁵⁸⁹ Bland (2011), 139. Parker (1935), 192-193.

⁵⁹⁰ Parker (1935), 193.

⁵⁹¹ *Hist. Aug., Claud.*, 12. Bland (2011), 140.

⁵⁹² Ζων., 3.151. Parker (1935), 193.

⁵⁹³ Bland (2011), 140. Parker (1935), 192-193.

⁵⁹⁴ Young (2009), 12. Bland (2011), 137. Potter (2004), 263. Graf (1989), 145.

μόνο να διοικούν τις παραπάνω περιοχές στο όνομα της Ρώμης, αλλά προχώρησαν και στην ενσωμάτωση επιπλέον περιοχών.⁵⁹⁵ Η Ζηνοβία και ο γιος της μάλιστα επέκτειναν την επικράτεια που διοικούσαν εις βάρος της Ρώμης, ενσωματώνοντας τις περιοχές της Αιγύπτου και της Μικράς Ασίας στο ημιανεξάρτητο κράτος τους.⁵⁹⁶ Η Αίγυπτος, αξίζει να σημειωθεί, ότι προσαρτήθηκε στο κράτος της Παλμύρας με τη βία. Συγκεκριμένα, η Ζηνοβία έστειλε τον στρατηγό Ζάβδα, ο οποίος ήταν το δεξί της χέρι, με ισχυρό στρατό, να καταλάβει την Αίγυπτο. Ο Ζάβδας ηγούνταν 70.000 ανδρών, ο αντίπαλός του ήταν ο διοικητής της Αιγύπτου, ο Τιμαγένης, ο οποίος ηγούνταν 50.000 ανδρών. Στη μάχη που συνήφθη μεταξύ των δύο στρατών, ο Παλμυρηνός στρατηγός υπερίσχυσε του Τιμαγένους και η Αίγυπτος κατ' επέκτασιν έγινε κτήση της Ζηνοβίας. Ο Ζάβδας μετά την νίκη του άφησε στην Αίγυπτο φρουρά 5.000 ανδρών και αναχώρησε για τη Συρία⁵⁹⁷. Η Παλμύρα την περίοδο αυτή δεν είχε έρθει ακόμη σε ανοιχτή ρήξη με τη Ρώμη, γι' αυτό και προσπαθούσε να κρατήσει τα προσχήματα στις μεταξύ τους σχέσεις. Τα νομισματοκοπεία της έκοβαν νομίσματα όπου από τη μία πλευρά έφεραν τη μορφή του γιου της Βαβάλλαθου και από την άλλη τη μορφή του Αυρηλιανού. Με τον τρόπο αυτό επεδίωκαν να δείξουν στον Αυρηλιανό ότι λειτουργούσαν με τη σύμφωνη γνώμη της Ρώμης και ότι ήταν πιστοί υπήκοοί της.⁵⁹⁸ Βέβαια, όπως μαρτυρούν οι επιγραφές της περιοχής, η Ζηνοβία ανέφερε τον εαυτό της ως «Βασίλισσα» και ο γιος της ανέφερε τον εαυτό του ως «Βασιλιά των Βασιλέων». Αυτό το γεγονός φανερώνει ότι η Παλμύρα αν και έδειχνε προς τα έξω ότι ήταν πιστή στη Ρώμη, στην πραγματικότητα επεδίωκε την ανεξαρτητοποίησή της από την κηδεμονία αυτής. Οπότε, ήταν θέμα χρόνου οι δύο πλευρές να έρθουν σε ρήξη.⁵⁹⁹

Ο Αυρηλιανός ήταν άνδρας της δράσης και αποφασισμένος να επαναφέρει την τάξη στην αυτοκρατορία. Συνεπώς, ο στόχος του ήταν να επαναφέρει υπό την εξουσία του τις επαρχίες που είχαν αποσχιστεί από την κεντρική διοίκηση της Ρώμης σε Δύση και Ανατολή μετά την ήττα και την αιχμαλωσία του Βαλεριανού το 259 μ.Χ.. Ο νέος αυτοκράτορας από την πρώτη στιγμή που ανήλθε στον θρόνο, άρχισε να οργανώνει τον στρατό του και το κράτος του, για να εκστρατεύσει σε Ανατολή και Δύση απερίσπαστος. Έτσι, προχώρησε στην εκτεταμένη ανοικοδόμηση των παλαιών τειχών της Ρώμης και όπου χρειαζόταν τα επέκτεινε.⁶⁰⁰ Η αιώνια πόλη μετά την ανοικοδόμηση των τειχών της και με τη φρουρά που την

⁵⁹⁵ Ζώσ., 1.50. Young (2009), 12.

⁵⁹⁶ Ζώσ., *ibid.* Young (2009), 13-15. Parker (1935), 190.

⁵⁹⁷ Ζώσ., 1.44. Young (2009), 13-14. Brauer jr. (1975), 182.

⁵⁹⁸ Bland (2011), 140. Graf (1989), 145. Parker (1935), 195.

⁵⁹⁹ Parker (1935), *ibid.*

⁶⁰⁰ Ευτρ., 9.15. Ζώσ., 1.49. Young (2009), 17. Hekster (2008), 16. Burns (2003), 292. Parker (1935), 197.

προστάτευε θα μπορούσε να «κοιμάται» ήσυχη για την ασφάλειά της από τις εισβολές των γερμανικών φυλών. Η επόμενη ενέργεια του Αυρηλιανού ήταν εξίσου σημαντική, καθώς η ασφάλεια των συνόρων του Δούναβη βελτιώθηκε σε μεγάλο βαθμό μετά από αυτή. Συγκεκριμένα, ο Αυρηλιανός αποφάσισε να εγκαταλείψει τη Δακία και να μεταφέρει τις λεγεώνες και τους κατοίκους της περιοχής πίσω από τον Δούναβη. Συνεπώς, η Ρώμη έκανε ξανά εξολοκλήρου τον Δούναβη σύνορο της στην περιοχή μετά από εκατό πενήντα χρόνια παρουσίας της στη Δακία.⁶⁰¹ Η μεγάλη κατάκτηση του Τραϊανού εγκαταλείφθηκε, γιατί η Ρώμη συνειδητοποίησε ότι περισσότερο της κόστιζε, παρά είχε οφέλη από την κατοχή της. Η Δακία ήταν το τρωτό σημείο της Ρωμαϊκής άμυνας στην περιοχή (συνήθως, από αυτή τη περιοχή εισέβαλαν οι Γότθοι στη Θράκη και τη Μοισία. Οι μεγάλες εισβολές των δεκαετιών 250 και 260 έγιναν από την Δακία).⁶⁰² Ο αυτοκράτορας, αφού έπραξε τα παραπάνω με τον ισχυρό στρατό του πέρασε το 272 μ.Χ. στη Θράκη και στη συνέχεια μετέβη στην Ασία.⁶⁰³ Η αφορμή δόθηκε όταν οι Παλμυρηνοί έπαψαν να μνημονεύουν στις επιγραφές τους και να απεικονίζουν στα νομίσματά τους τον Ρωμαίο αυτοκράτορα.⁶⁰⁴

Εικόνα 22. Αργυρός antonianus που στον εμπροσθότυπο φέρει την κεφαλή της Ζηνοβίας και στον οπισθότυπο τη Θεά Juno 272 μ.Χ.⁶⁰⁵

Η Ζηνοβία πληροφορήθηκε τις κινήσεις του αντιπάλου της και προετοιμαζόταν κι αυτή για την τελική σύγκρουση. Ο Αυρηλιανός βιάστηκε ταχύτατα μέσα από τη Μικρά Ασία προς τη Συρία, χωρίς να συναντήσει σοβαρή αντίσταση. Εξαιρέση στάθηκαν τα Τύανα, τα οποία πρόβαλαν

⁶⁰¹ Ευτρ., *ibid.* Zmudzinski (2014), 274. Τουράτσου (2006), 149. Burns (2003), 297-298. Parker (1935), 210. Cary & Scullard (1935), 513.

⁶⁰² Zmudzinski (2014), *ibid.*. Cary & Scullard (1935), *ibid.*.

⁶⁰³ Ζώσ., 1.50. Parker (1935), 199.

⁶⁰⁴ Millar (1993), 172. Brauer jr. (1975), 198.

⁶⁰⁵ Young (2009), 26.

αντίσταση στον αυτοκράτορα. Η πολιορκία δεν κράτησε πολύ. Η πόλη κατακτήθηκε από τις λεγεώνες του Αυρηλιανού, αλλά χωρίς να υποστεί λεηλασίες και καταστροφές.⁶⁰⁶ Ο αυτοκράτορας έδειξε από την πρώτη στιγμή της εκστρατείας ότι εκτός από τη θέληση να καταστείλει οποιαδήποτε μορφή αμφισβήτησης της εξουσίας του, είχε και τη μεγαλοψυχία να συγχωρεί τους υπηκόους του, αφού νωρίτερα τους επανέφερε στην τάξη. Αφού αποκατέστησε την εξουσία του στα Τύανα, συνέχισε την πορεία του προς τη Συρία. Την ίδια περίοδο ο στρατηγός του Αυρηλιανού, Πρόβος⁶⁰⁷, με τον στρατό του ανακαταλάμβανε την Αίγυπτο. Έτσι, η πλουσιότερη επαρχία της αυτοκρατορίας επέστρεψε ξανά στα χέρια της Ρώμης.⁶⁰⁸

Η πρώτη μεγάλη σύγκρουση μεταξύ του Αυρηλιανού και του στρατού των Παλμυρηνών έλαβε χώρα στην κάτω κοίτη του ποταμού Ορόντη, δηλαδή πλησίον της Αντιόχειας. Οι πηγές μας παραδίδουν ότι στα ρωμαϊκά στρατεύματα ηγείτο ο ίδιος ο αυτοκράτορας, όμως στα παλμυρηνά στρατεύματα δεν διασώζουν το όνομα του στρατηγού τους. Οι πηγές γενικότερα δεν διασώζουν πολλές πληροφορίες για την εν λόγω μάχη, παρά μόνο το αποτέλεσμα, το οποίο ήταν αρνητικό για τις δυνάμεις της Παλμύρας.⁶⁰⁹ Ο Ζάβδας, για να διατηρήσει τους Αντιοχείς και την πόλη τους υπό τον άμεσο έλεγχό του, μετά την ήττα του στρατού του κατέφυγε σε ένα τέχνασμα. Οι Αντιοχείς, αν γνώριζαν ότι ο στρατός του είχε ηττηθεί, ήταν πολύ πιθανόν να ξεσηκώνονταν εναντίον του και να τον έδιωχναν από την πόλη τους. Το τέχνασμά του ήταν απλό, αλλά συγχρόνως και ιδιοφυές. Συγκεκριμένα, έδωσε εντολή στους άνδρες του να συμπεριφέρονται ως νικητές, ενώ κάποιον δούλο ή στρατιώτη του τον παρουσίασε αλυσοδεμένο στους δρόμους της πόλης, ως τον ηττημένο αυτοκράτορα Αυρηλιανό. Οι Αντιοχείς πείστηκαν από το θέαμα αυτό και δέχτηκαν με προθυμία να συνεχίσουν να φιλοξενούν τον Ζάβδα και το στράτευμά του. Η διαμονή των Παλμυρηνών διήρκεσε λίγες ημέρες, γιατί γνώριζαν ότι ο πραγματικός νικητής, ο Αυρηλιανός κατέφθανε στην περιοχή από μέρα σε μέρα. Ο Ζάβδας αποχώρησε από την Αντιόχεια ανενόχλητος για την Παλμύρα. Οι Αντιοχείς μετά από λίγες ημέρες από την αποχώρηση του Παλμυρηνού στρατεύματος έμειναν έκπληκτοι όταν αντίκρισαν τις λεγεώνες του αυτοκράτορα να επελαύνουν προς την πόλη τους υπό την ηγεσία του ίδιου του αυτοκράτορα. Επίσης, φοβήθηκαν για την τύχη τους και κατ' επέκτασιν την τύχη της πόλης τους, γιατί είχαν προσφέρει καταφύγιο στον Παλμυρηνό αντίπαλο του Αυρηλιανού. Ο

⁶⁰⁶ *Hist. Aug., Aurel.*, 23. Πέτρος Πατρίκιος, 120. Parker (1935), 199-200.

⁶⁰⁷ Ο μετέπειτα αυτοκράτορας.

⁶⁰⁸ Ζώσ., 1.44.

⁶⁰⁹ *Hist. Aug., Aurel.*, 25. Ζώσ., 1.50. Young (2009), 17. Potter (2004), 271. Parker (1935), 199-200.

αυτοκράτορας, όμως, για δεύτερη φορά φάνηκε πόσο μεγάλθυμος ήταν, αφού έδειξε κατανόηση προς τους Αντιοχείς και άφησε την πόλη ανέγγιχτη κατά τη διαμονή του σε αυτή.⁶¹⁰

Η Ζηνοβία και ο Ζάβδας στο μεταξύ στην Παλμύρα αναδιοργάνωναν τον στρατό τους για την τελική σύγκρουση με τους Ρωμαίους. Οι στρατιωτικές δυνάμεις που συγκέντρωσαν οι Παλμυρηνοί ανέρχονταν στους 70.000 άνδρες. Οι δυνάμεις του Αυρηλιανού πρέπει να ήταν ισάριθμες. Όλα προμήνυαν ότι η τελική σύγκρουση μεταξύ των δύο αντιπάλων θα έλυνε οριστικά τη διαφορά που είχαν μεταξύ τους η Ρώμη και η Παλμύρα, για το ποίος επρόκειτο να είναι ο ηγεμών της περιοχής της Ανατολής. Ο στρατός που συγκέντρωσαν οι Παλμυρηνοί βάδισε προς την Έμεσα.⁶¹¹ Ο Ρωμαίος αυτοκράτορας πληροφορήθηκε τις κινήσεις των εχθρών του και ξεκίνησε κι αυτός από την Αντιόχεια προς την Έμεσα. Οι δύο στρατοί συναντήθηκαν έξω από την Έμεσα. Οι πηγές δεν αναφέρουν την παράταξη και τη στρατηγική που ακολούθησαν οι δύο στρατοί, αλλά αναφέρουν άλλες λεπτομέρειες, όπως πόσο διήρκησε η μάχη και ποίος ήταν ο καθοριστικός παράγοντας, που συνέβαλε να επικρατήσει ο Αυρηλιανός του Ζάβδα και της Ζηνοβίας. Η σύγκρουση μεταξύ των δύο στρατών ήταν πολύωρη και πολυαίμακτη, καθώς και οι δύο πλευρές είχαν πολλές απώλειες. Όμως, οι Παλμυρηνοί είχαν πολύ μεγαλύτερες απώλειες από τους Ρωμαίους. Η μάχη για μεγάλο χρονικό διάστημα ήταν αμφίροπη και φαινόταν ότι κανείς δεν θα αναδεικνυόταν νικητής. Το ρωμαϊκό πεζικό, όμως, στην κρίσιμη στιγμή της μάχης έπαιξε καθοριστικό ρόλο, αφού κατάφερε να υπερισχύσει του αντίστοιχου Παλμυρηνού και να το τρέψει σε φυγή. Έπειτα, τη φυγή των πεζών Παλμυρηνών ακολούθησαν και οι ιππείς και μαζί τους και ο στρατηγός Ζάβδας.⁶¹²

Στη συνέχεια, ο Αυρηλιανός κατέλαβε την Έμεσα χωρίς να προβεί σε ωμότητες, δείχνοντας για άλλη μία φορά τη μεγαλοψυχία του.⁶¹³ Ο αυτοκράτορας πλέον ήταν κοντά στην πραγματοποίηση του στόχου του, την ανάκτηση της Ανατολής. Το μόνο του εμπόδιο ήταν η Παλμύρα, γι' αυτό έσπευσε σχεδόν αμέσως μετά την κατάληψη της Έμεσας, να την πολιορκήσει.⁶¹⁴ Η Ζηνοβία εν τω μεταξύ είχε συμμαχήσει με την Περσία. Ο Βαράμης Α' υποσχέθηκε να συνδράμει στρατιωτικά την Παλμύρα.⁶¹⁵ Ο αυτοκράτορας, λίγες μέρες αφότου είχε ξεκινήσει την πολιορκία, ζήτησε από τη Ζηνοβία να παραδοθεί, αλλά εκείνη αρνήθηκε.⁶¹⁶ Συνεπώς, ο Αυρηλιανός συνέχισε να πολιορκεί στενά την πόλη, την οποία μετά από

⁶¹⁰ *Hist. Aug., Aurel.*, 25. Ζώσ., 1.51. Parker (1935), 200.

⁶¹¹ Ζώσ., 1.51. Young (2009), 18. Parker (1935), 201.

⁶¹² *Hist. Aug., Aurel.*, 25. Ζώσ., 1.52-54.

⁶¹³ *Hist. Aug., ibid.* Ζώσ., 1.53-4.

⁶¹⁴ *Hist. Aug., Aurel.*, 25. Ζώσ., 1.54. Young (2009), 18-19.

⁶¹⁵ *Hist. Aug., Aurel.*, 28. Graf (1989), 155. Parker (1935), 201.

⁶¹⁶ *Hist. Aug., Aurel.*, 26-27.

ολιγόμηνη σθεναρή αντίσταση κατάφερε να κατακτήσει. Οι κάτοικοί της παραδόθηκαν στον αυτοκράτορα μην αντέχοντας άλλο την πείνα και τις κακουχίες.⁶¹⁷ Η βασίλισσά τους συνελήφθη από άνδρες του Αυρηλιανού, ενώ προσπαθούσε να διαφύγει στην Περσία με την ολιγομελή ακολουθία της.⁶¹⁸ Μάλιστα, ο ρωμαϊκός στρατός νίκησε και τις ενισχύσεις που έστειλε ο Πέρσης βασιλιάς στη Ζηνοβία κοντά στον Ευφράτη.⁶¹⁹ Ο Αυρηλιανός λίγο καιρό μετά την κατάληψη της Παλμύρας μετέβη στην Έμεσα, όπου δίκασε τους υπεύθυνους της παλμυρηνής εξέγερσης. Ο αυτοκράτορας αποφάσισε να τους δικάσει στην Έμεσα για να μην οξύνει τα πνεύματα. Ενδέχεται οι κάτοικοι να ξεσηκώνονταν ξανά, αν έβλεπαν τη βασίλισσά τους να δικάζεται. Η κίνησή του αυτή αποδείχτηκε σωστή. Κατηγορούμενοι ήταν: ο φιλόσοφος Λογγίνος, ο Ζάβδας, η Ζηνοβία και πολλά σημαίνοντα πρόσωπα της πόλης. Οι κατηγορούμενοι καταδικάστηκαν όλοι σε θάνατο, εκτός από τη Ζηνοβία και την οικογένειά της, οι οποίοι ακολούθησαν τον αυτοκράτορα ως δούλοι.⁶²⁰ Ο Αυρηλιανός θεώρησε ότι με αυτό τον τρόπο είχε λήξει το ζήτημα της Παλμύρας, γι' αυτό πήρε τον δρόμο της επιστροφής. Όταν έφτασε την άνοιξη του 273 μ.Χ. στη Θράκη, πληροφορήθηκε ότι η Παλμύρα επαναστάτησε ξανά εναντίον της Ρώμης. Η αντίδρασή του ήταν άμεση, καθώς με μία ταχύτατη επέλαση διέσχισε όλη τη Μ. Ασία και έφτασε έξω από τα τείχη της πόλης. Οι Παλμυρηνοί έμειναν άφωνοι, γιατί δεν περίμεναν ότι ο αυτοκράτορας θα προήλαυε με αυτή την ταχύτητα. Ο Αυρηλιανός κατέλαβε την πόλη εύκολα, και αυτή τη φορά δεν έδειξε οίκτο. Συγκεκριμένα, έδωσε εντολή στους άνδρες του να λεηλατήσουν την πόλη και να την κατασκάψουν.⁶²¹ Η Παλμύρα μετά από αυτή την καταστροφή δεν συνήλθε ποτέ (βλ. στο επόμενο υποκεφάλαιο αναλυτικά τα γεγονότα της πολιορκίας της Παλμύρας από τον Αυρηλιανό).

Ο Ρωμαίος αυτοκράτορας μετά την οριστική επιβολή της τάξης και του ρωμαϊκού imperium στην Ανατολή, αποφάσισε να στραφεί και στη Δύση, για να καταστείλει την εξέγερση που είχε ξεκινήσει ο Πόστουμος δεκατέσσερα χρόνια νωρίτερα.⁶²² Όσο ο Αυρηλιανός ήταν απασχολημένος στην Ανατολή, στην αυτοκρατορία της Γαλατίας υπήρξε αλλαγή στην ηγεσία της, καθώς ο σφετεριστής αυτοκράτορας, ο Βικτωρίνος, το 271 μ.Χ. δολοφονήθηκε από τον αξιωματικό του Αττιτιανό. Ο Αττιτιανός τον δολοφόνησε, γιατί έμαθε ότι του διέφθειρε τη γυναίκα.⁶²³ Στη συνέχεια, στον θρόνο της Γαλατικής αυτοκρατορίας ανήλθε ο συγκλητικός

⁶¹⁷ Ζώσ., 1.56. Parker (1935), 202.

⁶¹⁸ Ζώσ., 1.55. Young (2009), 19. Parker (1935), *ibid.*.

⁶¹⁹ *Hist. Aug., Aurel.*, 28.

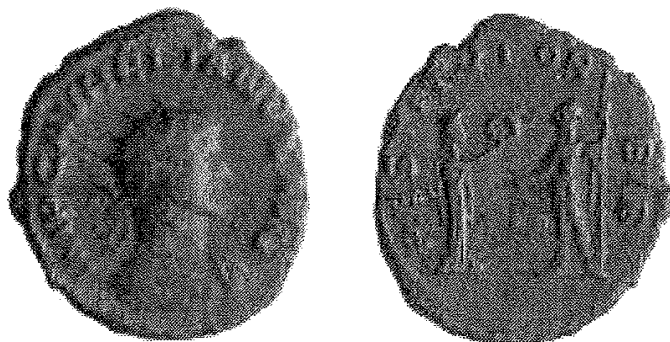
⁶²⁰ Ζώσ., 1.56. Parker (1935), 202.

⁶²¹ *Hist. Aug., Aurel.*, 31. Ζώσ., 1.59-1.61. Parker (1935), 203-204.

⁶²² *Hist. Aug., ibid.* Ζώσ., 1.61. Ευτρ., 9.13.

⁶²³ Southern (2001), 119.

Τέτρικος, ο οποίος φόρεσε την πορφύρα στο Μπορντό.⁶²⁴ Ο Αυρηλιανός το 274 μ.Χ. με ισχυρό στρατό εισέβαλε στη Γαλατία και κατευθύνθηκε εναντίον των δυνάμεων του Τέτρικου. Οι δύο στρατοί συναντήθηκαν στη Σαλόν/ Chalons.⁶²⁵ Ο Τέτρικος αποφάσισε να παραδοθεί στον Αυρηλιανό για άγνωστους λόγους.⁶²⁶ Με τον τρόπο αυτό καταλύθηκε η Γαλατική αυτοκρατορία και η Γαλατία και η Βρετανία επέστρεψαν στην κατοχή της Ρώμης. Συνεπώς, η Ρωμαϊκή αυτοκρατορία επανενώθηκε μετά από δέκα πέντε χρόνια. Το ρωμαϊκό imperium αποκαταστάθηκε σε όλα τα μήκη και πλάτη της αυτοκρατορίας. Ο Αυρηλιανός, αφού τακτοποίησε τις τελευταίες λεπτομέρειες στην Γαλατία επέστρεψε στη Ρώμη νικητής, όπου τέλεσε ένα λαμπρό θρίαμβο για τις μεγάλες του επιτυχίες σε Ανατολή και Δύση. Ο θρίαμβος αυτός κράτησε μερικές μέρες και η Σύγκλητος του έδωσε τον τίτλο του «Restitutor».⁶²⁷

Εικόνα 23. Αργυρός antonianus που εκδόθηκε για τη νίκη του Αυρηλιανού εναντίον της Ζηνοβίας και του Τέτρικου. Στον εμπροσθότυπο απεικονίζεται ο αυτοκράτορας Αυρηλιανός και στον οπισθότυπο στεφανώνεται ο αυτοκράτορας από μία γυναίκα ως «Αποκαταστάτης/ restitutor» του Ρωμαϊκού Imperium 274 μ.Χ.⁶²⁸

Επίσης, κατά τη διάρκεια του θριάμβου του παρέλασε, έχοντας σιδηροδέσμιους πίσω από το άρμα του τον Τέτρικο και τους αξιωματούχους του και τη Ζηνοβία και την οικογένειά της. Τέλος, ο Αυρηλιανός έδειξε για ακόμη μία φορά πόσο μεγαλόψυχος ήταν στους εν λόγω αιχμαλώτους του, καθώς όχι μόνο τους χάρισε τη ζωή, αλλά μετά την τέλεση του θριάμβου του, τη μεν Ζηνοβία και την οικογένειά της τους χάρισε την ελευθερία και τους άφησε να διαμείνουν στη Ρώμη, τον δε Τέτρικο τον χρησιμοποίησε στη Ρωμαϊκή διοίκηση, δίνοντάς του τη θέση του διοικητή της επαρχίας της Λευκανίας και της Βρετανίας.⁶²⁹

⁶²⁴ Estiot (1989), 243. Elmer (1941), 2. Parker (1935), 204.

⁶²⁵ Στη σημερινή Β.Α. Γαλλία, Claes (2015), 30.

⁶²⁶ Estiot (1989), 243. Elmer (1941), 2.

⁶²⁷ Ευτρ., 9.13. Parker (1935), 205.

⁶²⁸ Barrett (2000), 104.

⁶²⁹ *Hist. Aug., Tetr. Sen.*, 24. Ευτρ., 9.13. Claes (2015), 30. Parker (1935), 205.

B. ΟΙ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΑΛΜΥΡΑΣ ΜΕ ΤΗ ΡΩΜΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΕΡΣΙΑ

Η Παλμύρα, στα δέκα τέσσερα χρόνια όπου κατάφερε να σταθεί μόνη της ως περιφερειακή δύναμη στην περιοχή της Εγγύς και Μέσης Ανατολής (259 μ.Χ.-273 μ.Χ.), ανέπτυξε αναγκαστικά διπλωματικές σχέσεις με τις υπερδυνάμεις της εποχής, την ρωμαϊκή και την περσική αυτοκρατορία. Η Παλμύρα ανέπτυξε δύο φορές διπλωματικές σχέσεις με την Περσία και δύο φορές με τη Ρώμη. Με τη μεν Περσία ανέπτυξε διπλωματικές σχέσεις για πρώτη φορά το 260 μ.Χ. και για δεύτερη φορά το 272 μ.Χ., με τη δε Ρώμη ανέπτυξε το 261/2 μ.Χ. για πρώτη φορά και για δεύτερη φορά το 272 μ.Χ.

Την πρώτη φορά που η Παλμύρα προσέγγισε διπλωματικά την Περσία ήταν το 260 μ.Χ. Η προσέγγιση αυτή έλαβε χώρα στα πλαίσια της σύγκρουσης της Ρώμης με την Περσία. Ο Βαλεριανός είχε σπεύσει στην περιοχή της Συρίας για να αντιμετωπίσει τον Βασιλέα των Βασιλέων, ο οποίος λυμαινόταν την περιοχή από το 252 μ.Χ. Ο Σασσανίδης βασιλιάς κατάφερε να επικρατήσει του αντιπάλου του το 259 μ.Χ., μετά από έναν σκληρό τριετή πόλεμο. Η Συρία, η Μεσοποταμία, η Κιλικία και η Καππαδοκία είχαν λεηλατηθεί και καταστραφεί σε μεγάλο βαθμό από τους Πέρσες. Μάλιστα, ο Σαπώρ Α' φερόταν ως κατακτητής στις περιοχές αυτές μετά τη νίκη του εναντίον του Βαλεριανού. Η Παλμύρα ως τότε είχε ξεφύγει από την καταστρεπτική μανία των Σασσανιδών, αλλά η ανησυχία των κατοίκων της ήταν στα ύψη, καθώς δεν γνώριζαν τις προθέσεις του Βασιλέως των Βασιλέων. Τα γεγονότα που είχαν συμβεί ως τότε, όμως, δικαιολογούσαν τον φόβο και την ανησυχία τους.⁶³⁰

Ο Οδαίναθος που ήταν η εξέχουσα προσωπικότητα της πόλης με την συναίνεση των κατοίκων της, ανέλαβε να διεξαγάγει τις διπλωματικές επαφές με τον Πέρση βασιλιά. Ο Παλμυρηνός στρατηγός συγκέντρωσε ένα τεράστιο ποσό και πλούσια δώρα από τους πολίτες της πόλης, για να τα στείλει μαζί με τους πρεσβευτές του στον Σασσανίδα βασιλιά. Στόχος του ήταν, μέσω του μεγάλου χρηματικού ποσού και των ακριβών δώρων, να προδιαθέσει τον Σαπώρ θετικά προς την Παλμύρα και τους κατοίκους της, ώστε να συνάψουν ειρήνη οι Πέρσες μαζί τους. Οι Παλμυρηνοί πρέσβεις με τις καμήλες τους, που ήταν φορτωμένες με τα χρήματα και τα δώρα, συνάντησαν τον Σαπώρ στον Ευφράτη. Ο Σασσανίδης βασιλιάς τους δέχτηκε σε ακρόαση και τους άφησε να του μεταφέρουν το μήνυμα για το οποίο είχαν σταλθεί από την πόλη τους. Οι πρέσβεις μετέφεραν στον Βασιλέα των Βασιλέων ότι ο στρατηγός τους

⁶³⁰ Brauer jr. (1975), 134.

ζητούσε από αυτόν τη φιλία και τη συμμαχία του και ότι δεν είχε καμία πρόθεση να στραφεί εναντίον του. Ο Σαπώρ, αφού άκουσε τα λόγια των πρέσβων, έδωσε εντολή στους άνδρες του να ρίξουν στο ποτάμι τα χρήματα και τα δώρα των Παλμυρηνών και στη συνέχεια έδωσε σ' αυτούς μία επιστολή, όπου έδινε την εξής απάντηση στον Οδαίναθο: «Ποίος είναι αυτός και πάνω σε ποία βάση τολμούσε να γράψει στον αφέντη του; τώρα, αν θέλεις να υποστείς λιγότερη τιμωρία, να έρθεις μόνος σου γι' αυτό. Αν όμως όχι, τότε θα έρθω να σε καταστρέψω εσένα, τη φυλή σου και την πατρίδα σου».⁶³¹ Ο Οδαίναθος και οι Παλμυρηνοί, αφού έλαβαν αυτή την απάντηση από τον Σαπώρ, συνειδητοποίησαν ότι ο πόλεμος ήταν προ των πυλών και γι' αυτούς. Η απάντηση αυτή δεν άφηνε περιθώρια για νέες διαπραγματεύσεις.

Επίσης, η διπλωματική αυτή επαφή, εκτός από τον πόλεμο που έφερε μεταξύ του Οδαίναθου και του Βασιλέως των Βασιλέων με τα γνωστά αποτελέσματα που αναφέρθηκαν στο προηγούμενο υποκεφάλαιο, αναδεικνύει πολλά στοιχεία για την κατάσταση της περιοχής, την εικόνα που είχε ο Οδαίναθος για τον αντίπαλό του, αλλά και την εικόνα που είχε και ο Σαπώρ για τον Παλμυρηνό στρατηγό. Κατ' αρχάς, στην απάντηση του Σαπώρ προς τον Οδαίναθο, στο σημείο που αναφέρει «Ποίος είναι αυτός και πάνω σε ποία βάση τολμούσε να γράψει στον αφέντη του;» φαίνεται ξεκάθαρα ότι ο Πέρσης βασιλιάς είχε κατακτήσει την περιοχή της Συρίας και της Μεσοποταμίας και θεωρούσε ότι τα εδάφη αυτά πλέον του ανήκαν. Ο Σασσανίδης βασιλιάς ήταν πολύ λογικό να σκέφτεται με αυτόν τον τρόπο, γιατί είχε καταικήσει τους Ρωμαίους σε δύο πολύ σκληρούς πολέμους (στην Βαρβαλισσό το 253 μ.Χ. και στην Έδεσσα το 259 μ.Χ.) και δεν φαινόταν κανείς άλλος στον ορίζοντα ικανός, να τον σταματήσει. Επιπλέον, η στάση του αυτή φανερώνει και μεγάλη αλαζονεία από μέρος του Σαπώρ. Η λέξη που αποδίδει τέλεια την κατάσταση της περιοχής, αλλά και την βεβαιότητα ότι αυτή του ανήκει είναι η λέξη «αφέντη».

Η εικόνα που είχε ο Οδαίναθος για τον Βασιλέα των Βασιλέων φαίνεται από τα λόγια που μετέφεραν οι πρέσβεις του σ' αυτόν «δεν είχε καμία πρόθεση να στραφεί εναντίον του». Ο Παλμυρηνός στρατηγός θεωρούσε ότι ο διάδοχος του γενάρχη των Σασσανιδών ήταν πολύ ισχυρός και ότι καλό θα ήταν γι' αυτόν και την πατρίδα του να μην έρθουν σε σύγκρουση μαζί του. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο Σαπώρ από τη στιγμή που ανέλαβε τα ηνία της Περσικής αυτοκρατορίας είχε κερδίσει όλους τους πολέμους με τους Ρωμαίους και είχε καταφέρει να τους συντρίψει τρεις φορές. Μάλιστα, είχε καταστρέψει και λεηλατήσει πλείστες όσες από τις πόλεις της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, χωρίς τον παραμικρό δισταγμό. Συνεπώς, αυτές οι σκέψεις ήταν πολύ λογικό να

⁶³¹ Πέτρος Πατρίκιος, 115.

υπήρχαν στο πίσω μέρος του μυαλού του Οδαίναθου και ενδέχεται να τον γέμιζαν φόβο απέναντι στον Σαπώρ. Οπότε, με τα παραπάνω λόγια του ήθελε να διαβεβαιώσει τον Βασιλέα των Βασιλέων ότι δεν επιθυμούσε να στραφεί εναντίον του και ότι το μόνο που επεδίωκε ήταν η φιλία και η συμμαχία του. Τα δώρα και το μεγάλο χρηματικό ποσό που έστειλε στον Σαπώρ ο Οδαίναθος, ήταν μία συνηθισμένη κίνηση που έκαναν τα λιγότερο ισχυρά κράτη για να κερδίσουν την ευμένεια των ισχυρότερων κρατών ή ορισμένες φορές το ίδιο έκαναν και τα ισχυρά κράτη μεταξύ τους, γιατί επιθυμούσαν να εξασφαλίσουν την ειρήνη με τους ισοδύναμους αντιπάλους τους. Συνήθως, τα κράτη που ήταν ισοδύναμα μεταξύ τους κατέφευγαν σε αυτή την τακτική, είτε γιατί αντιμετώπιζαν σοβαρά εσωτερικά προβλήματα, είτε γιατί πολεμούσαν ήδη με άλλον εξωτερικό εχθρό και επιθυμούσαν να αποφύγουν τον διμέτωπο πόλεμο. Το ίδιο είχε πράξει και ο Βαράμης Β' με τον αυτοκράτορα Πρόβο μερικά χρόνια αργότερα, όταν αντιμετώπιζε σοβαρά εσωτερικά προβλήματα (βλ. Δεύτερο Μέρος, Κεφάλαιο Πρώτο, Υποκεφάλαιο Δ).

Η εικόνα που είχε ο Σαπώρ για τον Οδαίναθο και την Παλμύρα, επίσης, φαίνεται από τα λόγια που χρησιμοποίησε στην απάντησή του προς τον Παλμυρηνό στρατηγό. Πρώτον, ο Βασιλεύς των Βασιλέων θεωρούσε τον Οδαίναθο και τους κατοίκους της Παλμύρας υπηκόους του, όπως φαίνεται ξεκάθαρα μέσα από την λέξη «αφέντη». Αν και δεν είχε καταλάβει την πόλη της Παλμύρας, όπως τις άλλες πόλεις της Συρίας, θεωρούσε ότι του ανήκε, αφού κανείς Ρωμαίος δεν ήταν σε θέση να τον εμποδίσει μετά την ήττα και τη σύλληψη του Βαλεριανού να την κατακτήσει. Η περιοχή αυτή ανήκε στους Ρωμαίους εδώ και τρεις αιώνες περίπου. Συνεπώς, αν η Ρώμη δεν ήταν σε θέση να τον αντιμετωπίσει, πώς θα ήταν δυνατό να τον αντιμετωπίσει ένας Παλμυρηνός στρατηγός; Επίσης, ο Πέρσης βασιλιάς στη φράση που χρησιμοποιεί: «Ποίος είναι αυτός» δείχνει ότι είτε δεν γνωρίζει τον Οδαίναθο και το ποιόν του, είτε τον περιφρονούσε, είτε και τα δύο μαζί. Το πιο πιθανό ήταν να μην τον γνώριζε και να τον περιφρονούσε ταυτόχρονα. Αυτή η συμπεριφορά του Βασιλέως των Βασιλέων δείχνει ότι είχε γίνει αλαζών μετά την συντριβή των Ρωμαίων και την αιχμαλωσία του Ρωμαίου αυτοκράτορα. Επιπλέον, ο Σαπώρ στην ίδια επιστολή, αν και φαίνεται ότι έδινε στον Οδαίναθο περιθώριο να αποφύγει τον πόλεμο μαζί του, στην ουσία δεν του άφηνε καμία άλλη λύση από τον πόλεμο. Συγκεκριμένα, ο Σασσανίδης βασιλιάς ζητούσε στην επιστολή από τον Οδαίναθο να έρθει ενώπιον του ο ίδιος για να λάβει την τιμωρία που του αρμόζει για το λάθος που έκανε να μιλήσει στον «αφέντη» του με τόσο θράσος. Διαφορετικά, αν δεν ερχόταν ο ίδιος να τιμωρηθεί, θα βάνιζε εναντίον του ο ίδιος ο Πέρσης βασιλιάς με σκοπό να σκοτώσει αυτόν, την οικογένειά του, τη φυλή του και να καταστρέψει την πόλη του. Ο Σαπώρ έλαβε ως προσβολή και όχι ως διαβεβαίωση τα λόγια του Οδαίναθου, ότι δεν είχε σκοπό να πράξει κάτι

εναντίον του. Ο Οδαίναθος από την πλευρά του, προφανώς, γνώριζε ότι, αν παρουσιαζόταν στον Σαπώρ, ο Σασσανίδης βασιλιάς θα τον τιμωρούσε είτε με την ποινή του θανάτου, είτε θα τον συνελάμβανε και θα τον κρατούσε ως δούλο του είτε η τιμωρία που θα του επέβαλλε θα ήταν πολύ ταπεινωτική και αυτό δεν ταίριαζε ούτε στην αριστοκρατική καταγωγή του ούτε στην ιδιοσυγκρασία του χαρακτήρα του. Ο Πέρσης βασιλιάς ως τότε δεν είχε δείξει καθόλου οίκτο στους αντιπάλους του, στοιχείο το οποίο σίγουρα ενίσχυε τις παραπάνω σκέψεις του Οδαίναθου. Επομένως, ο Παλμυρηνός στρατηγός ήταν πολύ λογικό να επιθυμεί να πολεμήσει τον Βασιλέα των Βασιλέων, παρά να εμφανιστεί ενώπιον του για να τιμωρηθεί.⁶³²

Η διπλωματική αυτή προσέγγιση, εκτός από τα παραπάνω, αποδεικνύει ότι η Ρώμη πλέον δεν ήταν σε θέση να προστατεύσει τις επαρχίες της στην Εγγύς και Μέση Ανατολή, γι' αυτό είναι παρούσα δια της απουσίας της. Ο Μακριανός και ο Βαλλίστας, όπως προαναφέρθηκε, αρκέστηκαν μόνο στην υπεράσπιση των περιοχών της Μικράς Ασίας και ενός μέρους της Συρίας (παραλιακής Συρίας).⁶³³ Κανείς, λοιπόν, δεν την αναφέρει από τους δύο άνδρες στα λόγια τους. Ο Σαπώρ βλέποντας ότι δεν έρχεται εναντίον του καμία νέα ρωμαϊκή στρατιά μετά τη συντριβή του Βαλεριανού, για να ανακτήσει τη Συρία, τη Μεσοποταμία και την Αρμενία, αισθάνεται κύριος της περιοχής. Ο Οδαίναθος από τη δική του την πλευρά βλέποντας κι αυτός ότι οι Ρωμαίοι δεν στέλνουν κάποιον άλλον να αντιμετωπίσει τους Πέρσες, συνειδητοποιεί ότι αυτός και οι συμπολίτες του έχουν απομείνει μόνοι τους στην περιοχή και ότι το σοφότερο που μπορούσαν να κάνουν, ήταν να στραφούν προς τον Βασιλέα των Βασιλέων, για να του ζητήσουν ειρήνη. Η στάση αυτή δείχνει ότι ο Οδαίναθος μιλούσε προς τον Πέρση βασιλιά από χαμηλότερη θέση από αυτόν. Οι συζητήσεις κατέληξαν σε αδιέξοδο εξαιτίας της αλαζονείας του Σασσανίδη βασιλιά και όχι από κάποιον λάθος χειρισμό του Παλμυρηνού στρατηγού. Ο πόλεμος που ήταν απευκταίος για τον Οδαίναθο, τελικά έγινε η μόνη λύση.

Η δεύτερη διπλωματική προσέγγιση της Παλμύρας με την Περσία έλαβε χώρα το 272 μ.Χ. Η σύζυγος και ο γιος του Οδαίναθου, η Ζηνοβία και ο Βαβάλλαθος, ανέλαβαν τη διοίκηση του κράτους του, το οποίο ήλεγχε τη Συρία και τη Μεσοποταμία.⁶³⁴ Οι διάδοχοί του επεξέτειναν τα όρια του κράτους που κληρονόμησαν, ενσωματώνοντας τη Μικρά Ασία και την Αίγυπτο και στη συνέχεια ήρθαν σε ρήξη με τον τότε Ρωμαίο αυτοκράτορα, τον Αυρηλιανό, γιατί αμφισβητούσαν το ρωμαϊκό imperium

⁶³² Brauer jr. (1975), 134.

⁶³³ Brauer jr. (1975), 129-130.

⁶³⁴ *Hist. Aug., Gall.Duo.*, 13.

πλέον έμπρακτα.⁶³⁵ Οι πηγές δεν διασώζουν τις ακριβείς πληροφορίες σχετικά με τις συζητήσεις μεταξύ των Παλμυρηνών και των Περσών, αλλά αναφέρουν την ουσία τους. Ειδικότερα, η βασίλισσα της Παλμύρας ήρθε σε επαφή με τον Βαράμη Β', από τον οποίο ζήτησε να τη βοηθήσει στρατιωτικά, ώστε να μπορέσει να αντιμετωπίσει τον Ρωμαίο αυτοκράτορα. Η επαφή αυτή αναπτύχθηκε κατά το διάστημα μετά την ήττα των δυνάμεων της Παλμύρας στην Έμεσα και πριν από την έναρξη της πολιορκίας της Παλμύρας από τον Ρωμαίο αυτοκράτορα. Ο Βασιλεύς των Βασιλέων δέχτηκε πρόθυμα να τη συνδράμει.⁶³⁶

Επίσης, η Ζηνοβία, όπως είναι φανερό από τις πηγές, ανέπτυξε διπλωματικές σχέσεις με τον Βαράμη και κατά τη διάρκεια της πολιορκίας της πόλης της από τους Ρωμαίους. Βέβαια, κάτι τέτοιο ήταν πολύ δύσκολο, δηλαδή να αναπτύξει κάποιος διπλωματικές επαφές, ενώ πολιορκείται στενά από τον αντίπαλό του. Παρ' όλα αυτά, δεν ήταν ακατόρθωτο. Αυτό αποδεικνύεται εύκολα, αφού η ίδια, όταν απέδρασε από την Παλμύρα με τους λίγους έμπιστούς της, είχε ως προορισμό της έναν συγκεκριμένο σημείο στον Ευφράτη, όπου θα την περίμεναν οι Πέρσες να της δώσουν άσυλο και έπειτα να τη συνδράμουν στρατιωτικά εναντίον του Αυρηλιανού. Επομένως, μέσα από τα γεγονότα φαίνεται ότι όντως η Ζηνοβία είχε βρει τρόπο να συνδιαλέγεται με τον Βαράμη ούσα πολιορκημένη. Όλες αυτές τις πληροφορίες τις διασώζουν ο Ζώσιμος και η *Historia Augusta*.⁶³⁷

Ο Βαράμης ήταν υπέρ της Ζηνοβίας στη διαμάχη της με τη Ρώμη, γιατί τα περσικά συμφέροντα ταυτίζονταν με αυτά των Παλμυρηνών. Οι Παλμυρηνοί από την μία επιθυμούσαν να διατηρήσουν τα εδάφη που κατείχαν και την ελευθερία τους, ενώ ο Πέρσης βασιλιάς από την άλλη προτιμούσε να έχει ως γείτονά του ένα κράτος φιλικό προς αυτόν, αλλά και λιγότερο ισχυρό από τη Ρώμη. Επίσης, η Ζηνοβία μετά τη συμμαχία που συνήψε με τον Βασιλέα των Βασιλέων θα χρωστούσε την ελευθερία της στη στρατιωτική στήριξη των Περσών. Έτσι, η Παλμύρα της Ζηνοβίας ως γείτονας δεν θα δημιουργούσε προβλήματα στην περσική αυτοκρατορία, αλλά συγχρόνως θα απορροφούσε και την πίεση που θα ασκούσε η Ρώμη στην περιοχή. Φυσικά, η Περσία θα βοηθούσε το κράτος της Παλμύρας να απορροφήσει την πίεση της Ρώμης είτε στρατιωτικά, είτε παρέχοντάς της τους υλικούς πόρους που θα της ήταν απαραίτητοι για αυτό τον σκοπό. Με τον τρόπο αυτό η αυτοκρατορία των Σασσανιδών θα εξασφάλιζε τα Δυτικά της σύνορα.

Η Ζηνοβία στράφηκε για βοήθεια στην Περσία, γιατί γνώριζε ότι μετά τις ήττες της στο πεδίο της μάχης από τον Αυρηλιανό στον Ορόντη

⁶³⁵ Ζώσ., 1.44.

⁶³⁶ *Hist. Aug., Aurel.*, 27.

⁶³⁷ Ζώσ., 1.55.

ποταμό και την Έμεσα, η Περσία ήταν η μοναδική δύναμη που μπορούσε να τη συνδράμει στρατιωτικά. Η Παλμύρα μόνη της πλέον δεν ήταν σε θέση να αντέξει για πολύ την πίεση από τη Ρώμη. Οι στρατιωτικές της δυνάμεις εκμηδενίστηκαν στα πεδία των μαχών και κανείς από τους υπηκόους της δεν έμεινε πιστός σ' αυτή. Άπαντες μεταπήδησαν στο στρατόπεδο του Αυρηλιανού. Συνεπώς, η Παλμύρα έμεινε μόνη της να αντιμετωπίσει τον πανίσχυρο και ικανότατο Ρωμαίο αυτοκράτορα. Επίσης, η βασίλισσα της Παλμύρας προφανώς συνειδητοποίησε ότι τα συμφέροντα της Περσίας και τα δικά της την εποχή αυτή συνέπιπταν, οπότε είχε πολλές ελπίδες να λάβει βοήθεια από τον Βασιλέα των Βασιλέων. Ο Πέρσης βασιλιάς της υποσχέθηκε ότι θα τη βοηθήσει στρατιωτικά εναντίον των Ρωμαίων. Αυτή η διπλωματική επαφή της Παλμύρας με την Περσία ήταν επιτυχημένη, καθώς ο Βαράμης δεν έμεινε μόνο στις υποσχέσεις του, αλλά έστειλε ενισχύσεις στη Ζηνοβία. Όμως, οι λεγεώνες του Αυρηλιανού κατανίκησαν τους Πέρσες κοντά στον Ευφράτη και η Ζηνοβία αιχμαλωτίστηκε από τους Ρωμαίους.

Ύστερα από την εξέταση των δύο διπλωματικών προσεγγίσεων της Παλμύρας με την Περσία, τώρα μένει να εξεταστούν και οι δύο διπλωματικές προσεγγίσεις της με τη Ρώμη. Η πρώτη έλαβε χώρα το 261/2 μ.Χ. και έγινε μεταξύ του Οδαίναθου και του αυτοκράτορα Γαλλιηνού.⁶³⁸ Ο αυτοκράτορας Γαλλιηνός ήρθε ο ίδιος σε επαφή με τον Παλμυρηνό στρατηγό, γιατί βρισκόταν σε πόλεμο με τον σφετεριστή Μακριανό και χρειαζόταν ισχυρούς συμμάχους για να τον αντιμετωπίσει. Ο Μακριανός είχε αναγορευθεί αυτοκράτορας και διεκδικούσε τον θρόνο από τον Γαλλιηνό.⁶³⁹ Ο Γαλλιηνός υπολείπονταν σε κύρος από τον Μακριανό την περίοδο αυτή, γιατί ο πατέρας του είχε ηττηθεί και συλληφθεί ζωντανός από τον Σαπώρ, αλλά και γιατί η Γαλατία, η Ιβηρία και η Βρετανία είχαν αποσχιστεί από την αυτοκρατορία. Ο στρατηγός Πρόστουμος απέσπασε τις εν λόγω περιοχές από τον έλεγχο της αυτοκρατορίας. Ο Μακριανός είχε μεγαλύτερο κύρος από τον αντίπαλό του, γιατί είχε καταφέρει να ανακαταλάβει από τον Σαπώρ μετά την ήττα του Βαλεριανού τις περιοχές ως και την παραλιακή Συρία. Η κατάσταση εν ολίγοις ήταν δύσκολη για τον Γαλλιηνό. Ο Μακριανός, όπως υποστηρίζει και ο Mackay, μάλλον είχε έρθει νωρίτερα σε επαφή και με τον Οδαίναθο, ώστε να έχει τα νώτα του εξασφαλισμένα, για να στραφεί στη συνέχεια εναντίον του νόμιμου αυτοκράτορα απερίσπαστος.⁶⁴⁰ Προφανώς, αν υπήρξε αυτή η συνεννόηση μεταξύ των δύο ανδρών, έλαβε χώρα σίγουρα πριν από αυτή του Γαλλιηνού με τον Οδαίναθο. Ο αυτοκράτορας στράφηκε προς τον Οδαίναθο για στρατηγικούς λόγους.

⁶³⁸ Brauer jr. (1975), 126.

⁶³⁹ Brauer jr. (1975), 129-130.

⁶⁴⁰ Mackay (2007), 366-377. Potter (1996), 271.

Πρώτον, ο Γαλληγός επιθυμούσε να συνάψει συμμαχία με τον Οδαίναθο, γιατί ο Παλμυρηγός στρατηγός βρισκόταν στα νώτα του σφετεριστή Μακριανού και με τον τρόπο αυτό θα δημιουργούσε ένα επιπλέον μέτωπο στον αντίπαλό του. Έτσι, ο Μακριανός θα έπρεπε να αντιμετωπίσει εκτός από τον Γαλληγό και τον Οδαίναθο. Ο σφετεριστής θα χρειαζόταν να μοιράσει τις δυνάμεις του. Συγκεκριμένα, θα έπρεπε είτε να στείλει κάποιον στρατηγό του να πολεμήσει με τον Παλμυρηγό στρατηγό, είτε να αφήσει κάποιον πίσω του, για να τον ελέγχει και ο ίδιος να στραφεί εναντίον του αυτοκράτορα. Αυτό θα σήμαινε ότι ο Μακριανός θα πολεμούσε με μειωμένες πιθανότητες νίκης τον Γαλληγό, αφού θα είχε στη διάθεσή του λιγότερες στρατιωτικές δυνάμεις. Ο αυτοκράτορας από την άλλη με τη συμμαχία του αυτή αύξανε τις πιθανότητες επικράτησής του, γιατί θα πολεμούσε με όλες του τις δυνάμεις τον σφετεριστή.

Δεύτερον, ο Οδαίναθος ως σύμμαχος για τον Γαλληγό εναντίον του Μακριανού ήταν ιδανική επιλογή. Ο Παλμυρηγός στρατηγός ήταν ένας ικανότατος στρατηγός και πολέμαρχος, καθώς πολύ πρόσφατα είχε καταφέρει να αντιμετωπίσει τον Βασιλέα των Βασιλέων, ο οποίος θεωρούνταν από τους Ρωμαίους αήττητος. Ο Οδαίναθος δεν είχε νικήσει απλά τον Σαπώρ, αλλά είχε καταφέρει να του επιφέρει δύο πολύ μεγάλα πλήγματα στο κύρος του. Πρώτον, είχε καταφέρει να συλλάβει το χαρέμι του Πέρση βασιλιά στον Ευφράτη και δεύτερον, είχε καταφέρει να πολιορκήσει στενά την πρωτεύουσα των Περσών, την Κτησιφώντα. Ο Οδαίναθος είχε γίνει ο πρώτος άνθρωπος που πολιορκήσε την πρωτεύουσα των Σασσανιδών. Επομένως, ο Μακριανός είχε να αντιμετωπίσει στα νώτα του έναν ιδιαίτερα επικίνδυνο αντίπαλο.

Ο αυτοκράτορας, όμως, για να συνάψει την πολυπόθητη συμμαχία με τον Οδαίναθο, προχώρησε σε κάτι πρωτότυπο.⁶⁴¹ Έδωσε στον Παλμυρηγό στρατηγό τον τίτλο του «στρατηγού της Ανατολής».⁶⁴² Ο Οδαίναθος δέχτηκε πρόθυμα να συμμαχήσει με τον Γαλληγό μετά την απόδοση αυτού του τίτλου, γιατί μέσω αυτού νομιμοποιούσε τα εδάφη που κατείχε ως κτήσεις μετά τη νίκη του επί του Βασιλέως των Βασιλέων, αλλά και την εν γένει δράση του στην περιοχή ως εκείνη την περίοδο.

⁶⁴¹ Ο Potter (1996), 274-280 ισχυρίζεται ότι δόθηκε από τη Ρώμη ο ίδιος τίτλος και επί Μάρκου Αυρήλιου και επί Φιλίππου του Άραβα. Παρ' όλα αυτά παραβλέπει το γεγονός ότι και στη μεν πρώτη περίπτωση και στη δε δεύτερη οι άνθρωποι που κατείχαν τον τίτλο δεν είχαν τόση δύναμη στα χέρια τους, όση ο Οδαίναθος. Επί Αυρηλίου δόθηκε στους διοικητές της συνοριακής περιοχής της Δακίας, αλλά αφορούσε μόνο τις περιοχές της Δακίας και της Μοισίας και επί Φιλίππου δόθηκε στον αδελφό του Πρίσκο με δικαιοδοσία μόνο στην περιοχή της Μεσοποταμίας. Ο Οδαίναθος είχε υπό τη δικαιοδοσία του ολόκληρη τη Μικρά Ασία, τη Συρία και τη Μεσοποταμία. Δηλαδή οι αρμοδιότητες και η ισχύς που του αναγνώριζε η Ρώμη ήταν πρωτόγνωρες, όπως αποδεικνύουν τα γεγονότα.

⁶⁴² *Hist. Aug., Gall. Duo.*, 3. Ζων., 3.142, 3.146. Brauer jr. (1975), 136.

Ακόμη, πρέπει να επισημανθεί μια σημαντική λεπτομέρεια σχετική με τον τίτλο που δόθηκε από τους Ρωμαίους στον Παλμυρηνό στρατηγό. Οι Ρωμαίοι με τον όρο «Oriens» εννοούσαν γεωγραφικά τις παρακάτω περιοχές: την ελληνική χερσόνησο, την Ασία και την Αίγυπτο. Ήταν όμως δυνατό να αναγνώριζαν όλες αυτές τις περιοχές οι Ρωμαίοι, ως περιοχές που θα ήταν υπό τον άμεσο έλεγχο του Οδαίναθου; Φυσικά και όχι. Δεν υπήρχε περίπτωση οι Ρωμαίοι να παραχωρήσουν τις πλουσιότερες περιοχές της αυτοκρατορίας τους σε κάποιον τρίτο. Αυτό που έπραξαν οι Ρωμαίοι ήταν να του αναγνωρίσουν μέσω αυτού του τίτλου τις κτήσεις που κατείχε από τον πόλεμο του επί του Σαπώρ στη Συρία και στη Μεσοποταμία, ενώ του έδιναν τη δυνατότητα να δρα στο όνομα τους στη Μικρά Ασία, αλλά και σε άλλες περιοχές της Ανατολής που η Ρώμη θα χρειαζόταν την συνδρομή του. Αυτό αποδεικνύεται από την δράση του Παλμυρηνού στρατηγού στην περιοχή μετά την παραχώρηση του τίτλου. Ο Οδαίναθος ποτέ δεν αναμίχθηκε στις υποθέσεις της Αιγύπτου, αλλά ούτε και σε αυτές της ελληνικής χερσονήσου. Αντιθέτως, αναμίχθηκε στις υποθέσεις της Μικράς Ασίας δύο φορές, χωρίς όμως να την ενσωματώσει στις κτήσεις του.

Ο Οδαίναθος επενέβη στη Μικρά Ασία την πρώτη φορά εναντίον του Βαλλίστα το 263 μ.Χ. στο πλαίσιο του πολέμου εναντίον του Μακριανού. Ο Βαλλίστας μετά τον θάνατο του Μακριανού στη Θράκη σκότωσε τον γιο του Κυήτο και αναγορεύθηκε αυτός αυτοκράτορας και συνέχισε τον πόλεμο εναντίον του Γαλλιηνού. Ο Παλμυρηνός στρατηγός έβαλε τέλος στον πόλεμο αυτό επικρατώντας οριστικά επί του Βαλλίστα.⁶⁴³ Τη δεύτερη φορά αναμίχθηκε εναντίον των Γότθων που δρούσαν πειρατικά στις παραλιακές πόλεις της περιοχής το 267 μ.Χ.. Στη διάρκεια αυτών των επιχειρήσεων δολοφονήθηκε, όπως προαναφέρθηκε, από τον ξάδερφο του Μαιόνιο.⁶⁴⁴ Οι Ρωμαίοι, μάλλον, έδωσαν το δικαίωμα στον Παλμυρηνό στρατηγό να δρα στο όνομά τους στη Μικρά Ασία, για να μην εμφανιστεί άλλος επίδοξος σφετεριστής, όπως ο Μακριανός και ο Βαλλίστας.

Η διπλωματική αυτή προσέγγιση μεταξύ Γαλλιηνού και Οδαίναθου φέρνει στο φως και άλλα τρία στοιχεία:

- 1) την αδυναμία του αυτοκράτορα και κατ' επέκτασιν της Ρώμης να επιβάλλει το ρωμαϊκό imperium στο σύνολο της αυτοκρατορίας,
- 2) ο Οδαίναθος και η Παλμύρα ήταν απαραίτητοι στη Ρώμη για να εξασφαλίσουν τα ρωμαϊκά συμφέροντα στην Ανατολή
- 3) ο Οδαίναθος δεν ήταν σε θέση να δράσει μόνος του στην περιοχή, γι' αυτό χρειαζόταν τη στήριξη της Ρώμης.

⁶⁴³ Potter (1996), 271. Parker (1935), 174.

⁶⁴⁴ *Hist. Aug., Maeon.*, 17.

Αρχικά, ο Ρωμαίος αυτοκράτορας την περίοδο εκείνη είχε να αντιμετωπίσει τόσοσ πολλούς εχθρούς και στο εσωτερικό της αυτοκρατορίας και στο εξωτερικό, που οι δυνάμεις που διέθετε δεν ήταν επαρκείς. Οι εχθροί που είχε να αντιμετωπίσει σε εξωτερικό επίπεδο ήταν τα γερμανικά φύλα που κατοικούσαν στον Ρήνο και τον Δούναβη και έκαναν συνεχώς εισβολές στα εδάφη της αυτοκρατορίας, ενώ οι εχθροί του σε εσωτερικό επίπεδο ήταν οι σφετεριστές του θρόνου που εμφανίστηκαν μετά την ήττα του πατέρα του και τη σύλληψή του από τον Σαπώρ. Οι δύο σφετεριστές που εμφανίστηκαν αυτή την περίοδο ήταν ο Πόστουμος, ο οποίος απέσπασε από τον έλεγχο της Ρώμης τη Γαλατία, την Ιβηρία και τη Βρετανία⁶⁴⁵ και ο Μακριανός, ο οποίος ήλεγχε όλη τη Μικρά Ασία από τις ακτές της Ιωνίας ως και την παραλιακή Συρία.⁶⁴⁶ Ο αυτοκράτορας λοιπόν από τη μία έπρεπε να ελέγχει τα σύνορα από τις εισβολές των Γερμανών και από την άλλη να καταστείλει τα κινήματα που ξέσπασαν εναντίον του. Συνεπώς, ο Γαλλιηνός για να ανταπεξέλθει σε όλα τα μέτωπα με τις πεπερασμένες δυνάμεις που διέθετε, έπρεπε είτε να οργανώσει τις προτεραιότητές του και να δράσει αναλόγως, είτε να βρει τους κατάλληλους συμμάχους, για να τον συνδράμουν, είτε και τα δύο. Ο Ρωμαίος αυτοκράτορας έπραξε το τρίτο, δηλαδή έθεσε προτεραιότητες, ενώ συγχρόνως βρήκε και τους κατάλληλους συμμάχους, για να φέρει σε πέρας το έργο του, που δεν ήταν άλλο από την αποκατάσταση του ρωμαϊκού *imperiūm* στην αυτοκρατορία. Ο αυτοκράτορας μετά από ώριμη σκέψη, άφησε στρατό στον Δούναβη, για να ελέγχει τις κινήσεις των Γόθων και έστειλε εναντίον του Μακριανού που είχε μεταβεί στη Θράκη, τον στρατηγό του Αυρίολο, ενώ ο σύμμαχός του Οδαίναθος ξεκίνησε τις πολεμικές επιχειρήσεις στην Ανατολή εναντίον του Κυήτου και του Βαλλίστα, τους οποίους είχε αφήσει στην Μικρά Ασία ως τοποτηρητές του ο Μακριανός. Το σχέδιο του Γαλλιηνού πέτυχε πλήρως μιας και οι σφετεριστές στην Ανατολή εξολοθρεύτηκαν, ενώ οι Γόθοι παρέμειναν πίσω από τον Δούναβη επί του παρόντος.

Η Παλμύρα και ο Οδαίναθος ήταν απαραίτητοι στον Γαλλιηνό και τη Ρώμη γενικότερα, γιατί η Ρώμη ήταν απασχολημένη με τα γερμανικά φύλα, τα οποία ήταν μία μόνιμη μεγάλη απειλή γι'αυτή στην Ευρώπη, αλλά και γιατί η αιώνια πόλη δεν ήταν σε θέση να στείλει νέες στρατιωτικές δυνάμεις στην Ανατολή. Η Ρώμη είχε ήδη χάσει πάρα

⁶⁴⁵ *Hist. Aug., Post.*, 3. Ζων., 3.143-4.

⁶⁴⁶ Η *Historia Augusta (Hist. Aug., Gall. Duo.*, 1-2) και ο Ζωναράς αντίστοιχα (Ζων., 3.145-6) αναφέρουν ότι ο Μακριανός ήλεγχε την Ασία. Όμως, αυτό έρχεται σε αντίθεση με όσα αναφέρει σε άλλο σημείο η *Historia Augusta (Hist. Aug., Gall. Duo.*, 10) και ο Ζώσιμος (Ζώσ., 1.39) σε σχέση με τα εδάφη που ήλεγχε ο Οδαίναθος, ο οποίος ήλεγχε τη Μεσοποταμία και την ενδοχώρα της Συρίας. Συνεπώς, ο Μακριανός πολύ πιθανόν να είχε υπό την κατοχή του τη Μικρά Ασία και τη παραλιακή Συρία και ο Οδαίναθος την Συριακή ενδοχώρα και τη Μεσοποταμία.

πολλούς άνδρες στα πεδία των μαχών εναντίον του Σαπώρ Α'. Επίσης, την αυτοκρατορία την δεκαετία 250 μ.Χ. την είχε χτυπήσει μία λοιμώδης ασθένεια, η οποία άφησε πίσω της πολλούς νεκρούς⁶⁴⁷, ενώ και οι Γότθοι την ίδια περίοδο είχαν εισβάλει στα Βαλκάνια σκοτώνοντας και λεηλατώντας τα πάντα στο πέρασμά τους.⁶⁴⁸ Επομένως, η αυτοκρατορία δεν είχε τη δυνατότητα να στρατολογήσει άμεσα άλλους άνδρες. Το μέλλον και η επιβίωση της αυτοκρατορίας κρίνονταν στην Ευρώπη. Η Ανατολή έπρεπε για κάποιο διάστημα να επιβιώσει με δικές της δυνάμεις και να μην αναμένει άμεσα βοήθεια από τη Ρώμη. Ο Οδαίναθος με τις δικές του δυνάμεις, αλλά και με τα απομεινάρια των λεγεώνων της Συρίας και της Μεσοποταμίας κατάφερε να δημιουργήσει έναν ισχυρό στρατό, ικανό να επιβάλει το ρωμαϊκό imperium σε ξένους και εγχώριους αμφισβητίες.

Ο Οδαίναθος ως σύμμαχος ήταν ο άνθρωπος που μπορούσε να εξασφαλίσει τα ρωμαϊκά συμφέροντα στην περιοχή. Ο Παλμυρηνός στρατηγός γνώριζε την αδυναμία των Ρωμαίων και την εκμεταλλεύτηκε όσο μπορούσε. Παρ' όλα αυτά, και ο Οδαίναθος είχε ανάγκη τη Ρώμη, γιατί ο ίδιος μόνος του με τις δυνάμεις της Παλμύρας δεν θα μπορούσε να αντιμετωπίσει τους Πέρσες, ούτε να επιβληθεί στις άλλες πόλεις της αυτοκρατορίας στη Συρία και τη Μεσοποταμία. Η Ρώμη μετρούσε ήδη τρεις αιώνες παρουσίας στην περιοχή και οι άνθρωποι που ζούσαν στην περιοχή είχαν ταυτίσει τα συμφέροντά τους και την ασφάλειά τους με την Ρώμη. Επομένως, έχοντας τη ρωμαϊκή κάλυψη ο Παλμυρηνός στρατηγός ήταν σε θέση να επιβληθεί στις άλλες πόλεις, χωρίς να χρησιμοποιήσει καθόλου βία. Η αναγνώριση της Ρώμης του έδινε τη δυνατότητα να εμφανίζεται ως νόμιμος εκπρόσωπός της στην περιοχή. Έτσι, άπαντες πήγαιναν με το μέρος του χωρίς να το σκεφτούν.

Επίσης, ο Οδαίναθος, όπως αποδεικνύουν τα γεγονότα, πρέπει να είχε συνειδητοποιήσει ότι η Ρώμη θα απουσίαζε από την περιοχή της Συρίας, της Μεσοποταμίας και της Αρμενίας για μικρό χρονικό διάστημα. Τα στοιχεία που τον έκαναν να το πιστεύει αυτό ήταν τα εξής: 1) ο στρατός του αποτελούνταν όχι μόνο από ντόπιους άνδρες, αλλά και από πολλούς λεγεωνάριους που είχαν πολεμήσει εναντίον του Σαπώρ είτε στη Βαρβαλισσό, είτε στην Έδεσσα, οι οποίοι τάχθηκαν στο πλευρό του, γιατί εκπροσωπούσε τα ρωμαϊκά συμφέροντα και 2) η Ρώμη ναι μεν την περίοδο αυτή δεν διέθετε λεγεώνες στη Συρία και τη Μεσοποταμία, διέθετε δε στην Αίγυπτο και στη Μικρά Ασία. Το κράτος της Παλμύρας ουσιαστικά ήταν περικυκλωμένο από ρωμαϊκές λεγεώνες. Έτσι, εξηγείται εύκολα η συμπεριφορά του απέναντι στη Ρώμη. Ο Παλμυρηνός στρατηγός, έχοντας πάντα αυτά στο πίσω μέρος του μυαλού του, ποτέ δεν

⁶⁴⁷ Ζων., 3.137. De Blois (2006), 269.

⁶⁴⁸ Parker (1935), 153-169.

σκέφτηκε να βάλει πόδι στην Αίγυπτο, αλλά και ποτέ δεν σκέφτηκε να ενσωματώσει τη Μικρά Ασία στις κτήσεις του, παρά τη διπλή ενεργή ανάμιξή του στις υποθέσεις της. Όλα αυτά αποδεικνύουν ότι ο Οδαίναθος δεν διέθετε μόνο μεγάλο στρατηγικό νου, αλλά διέθετε και μεγάλη πολιτική οξύνοια, πράγμα που από ό,τι φαίνεται έλειπε αργότερα στους διαδόχους του, τη Ζηνοβία και τον Βαβάλλαθο.

Η δεύτερη διπλωματική προσέγγιση της Παλμύρας με τη Ρώμη έλαβε χώρα το 272 μ.Χ. μεταξύ του αυτοκράτορα Αυρηλιανού και της βασίλισσας Ζηνοβίας, σε μία προσπάθεια να λήξει ο πόλεμος μεταξύ των δύο πλευρών όσο το δυνατόν πιο σύντομα. Ο αυτοκράτορας Αυρηλιανός νωρίτερα είχε συντριψεί στο πεδίο της μάχης δύο φορές τα στρατεύματα της Ζηνοβίας, την πρώτη φορά στον Ορόντη ποταμό⁶⁴⁹ και τη δεύτερη φορά έξω από την Έμεσα.⁶⁵⁰ Ο αυτοκράτορας μετά τη νίκη του στην Έμεσα έσπευσε στην Παλμύρα και ξεκίνησε να πολιορκεί την πόλη στενά. Η κατάσταση στην οποία είχε περιέλθει η Παλμυρηνή βασίλισσα ήταν δεινή, αφού πλέον το μόνο στράτευμα που διέθετε, ήταν η φρουρά της πόλης, η οποία υπερασπιζόνταν σθεναρά τα τείχη της.⁶⁵¹

Ο Αυρηλιανός, σε μία προσπάθεια να λήξει η πολιορκία της πόλης και ο πόλεμος γενικότερα χωρίς περαιτέρω αιματοχυσίες, έστειλε επιστολή στη βασίλισσα ζητώντας της να παραδοθεί, ενώ συγχρόνως της εγγυόταν ότι δεν θα πείραζε ούτε την ίδια, ούτε τους γιους της, ούτε την πόλη και τους πολίτες της.⁶⁵² Η βασίλισσα απάντησε αμέσως στον αυτοκράτορα αγέρωχα λέγοντάς του ότι δεν πρόκειται να παραδοθεί ποτέ, ενώ συνέκρινε τη στάση της με αυτή της τελευταίας βασίλισσας των Πτολεμαίων, την Κλεοπάτρα Ζ'.⁶⁵³ Επιπλέον, του απάντησε ότι περίμενε ενισχύσεις από τους Πέρσες, με τους οποίους είχε συνάψει συμμαχία.⁶⁵⁴

Η επαφή αυτή μεταξύ των δύο προσωπικοτήτων δείχνει αρχικά, ότι ο Αυρηλιανός επιθυμούσε να τελειώσει ο πόλεμος χωρίς να σπαταλήσει επιπλέον δυνάμεις και χρόνο. Θεωρούσε ότι η περαιτέρω συνέχιση του πολέμου ήταν άσκοπη, αφού οι δυνάμεις της Παλμύρας είχαν συντριβεί και οι πόλεις που ήταν πιστές σε αυτή είχαν μεταπηδήσει άπασες στο ρωμαϊκό στρατόπεδο. Επίσης, δείχνει ότι ο αυτοκράτορας ήλπιζε ότι η Ζηνοβία θα παραδινόταν. Την πεποίθησή του αυτή ενδέχεται να τη βάσιζε στο γεγονός ότι η βασίλισσα της Παλμύρας ήταν στενά

⁶⁴⁹ *Hist. Aug., Aurel.*, 25. Ζώσ., 1.50.

⁶⁵⁰ *Hist. Aug., ibid.* Ζώσ., 1.53.

⁶⁵¹ Ζώσ., 1.55.

⁶⁵² *Hist. Aug., Aurel.*, 26.

⁶⁵³ Ο Young αναφέρει ότι η Ζηνοβία πίστευε ότι καταγόταν από τη γενιά της Κλεοπάτρας (*Hist. Aug., Aurel.*, 27). Επομένως δικαίως κατείχε την Αίγυπτο, αλλά και δικαίως κρατούσε αυτή την υπερήφανη στάση απέναντι στον Ρωμαίο αυτοκράτορα, Young (2009), 24-25.

⁶⁵⁴ *Hist. Aug., Aurel.*, 26-27.

πολιορκημένη και η δεινή θέση της θα την έσπρωχνε στην παράδοση, για να αποφύγει τα χειρότερα.

Ένα ακόμη στοιχείο, στο οποίο ίσως βάσιζε την πεποίθησή του, ήταν ότι η Ζηνοβία θα παραδινόταν σ' αυτόν λόγω της μεγαλοψυχίας του. Ο Αυρηλιανός είχε δείξει κατά τη διάρκεια του πολέμου εναντίον της Παλμύρας, ότι είναι μεγαλόψυχος προς τους ηττημένους αντιπάλους του. Συγκεκριμένα, είχε συγχωρέσει τρεις αντιπάλους του ήδη. Ο πρώτος αντίπαλός του τον οποίο συγχώρεσε ήταν η πόλη των Τυάνων. Τα Τύανα ήταν η μοναδική πόλη από τη Μικρά Ασία και την Καππαδοκία που αντιστάθηκε στον Αυρηλιανό, ενώ όλες οι υπόλοιπες δεν έφεραν καμία αντίσταση στον αυτοκράτορα. Ο Αυρηλιανός την κατέλαβε μετά από σύντομη πολιορκία, αλλά δεν άφησε τους στρατιώτες του να διαπράξουν καμία ωμότητα εις βάρος της πόλης και των πολιτών.⁶⁵⁵ Ο δεύτερος αντίπαλος που συγχώρεσε ήταν η Αντιόχεια, η οποία είχε προσφέρει καταφύγιο στον Ζάβδα και τον στρατό του μετά την ήττα του Παλμυρηνού στρατηγού στον Ορόντη ποταμό⁶⁵⁶ και ο τρίτος αντίπαλος που συγχώρεσε ήταν η Έμεσα, η οποία μετά την ήττα του Ζάβδα και της Ζηνοβίας από τον Αυρηλιανό στην πεδιάδα της πόλης αρνήθηκε να παραδοθεί στον αυτοκράτορα. Ο Αυρηλιανός την πολιορκήσε για λίγες μέρες. Οι πολίτες της μετά από την στενή ολιγοήμερη πολιορκία παρέδωσαν την πόλη στον αυτοκράτορα με τον όρο να σεβαστεί αυτούς και την πόλη.⁶⁵⁷ Συνεπώς, η μεγαλοψυχία του αυτοκράτορα πρέπει να ήταν γνωστή στη Ζηνοβία. Παρ' όλα αυτά, η Ζηνοβία δεν παραδόθηκε και συνέχισε να αγωνίζεται εναντίον του Αυρηλιανού.

Επιπλέον, φέρνει στο φως ότι ο Αυρηλιανός είχε πλήρη άγνοια για τις διπλωματικές σχέσεις που είχε αναπτύξει η βασίλισσα της Παλμύρας με τους Πέρσες. Η Ζηνοβία ανέπτυξε διπλωματικές σχέσεις με τον Βαράμη Α' αμέσως μετά την ήττα των στρατευμάτων της στην Έμεσα. Η βασίλισσα αναγκάστηκε να στραφεί προς την Περσία, γιατί δεν διέθετε πλέον άλλες δυνάμεις, πλην αυτών της πόλης της, για να συνεχίσει τον πόλεμο εναντίον των Ρωμαίων. Η μόνη δύναμη που θα μπορούσε να τη συνδράμει σε αυτή τη δύσκολη ώρα ήταν η Περσία, η οποία είχε άμεσο συμφέρον από την ύπαρξη στα Δυτικά της σύνορα ενός κράτους λιγότερου ισχυρού από τη ρωμαϊκή αυτοκρατορία, το οποίο θα ήταν φίλα προσκείμενο προς αυτή και θα χρωστούσε επιπλέον και την ελευθερία του στον Βασιλέα των Βασιλέων. Έτσι, η άρνηση παράδοσης της Ζηνοβίας στον Ρωμαίο αυτοκράτορα έρχεται ως λογική συνέπεια της συμμαχίας με τον Πέρση βασιλιά. Η βασίλισσα περίμενε να έρθουν οι ενισχύσεις που της υποσχέθηκε ο Σασσανίδης μονάρχης, καθώς πίστευε ότι με αυτές θα

⁶⁵⁵ *Hist. Aug., Aurel.*, 23. Πέτρος Πατρίκιος, 120.

⁶⁵⁶ Ζώσ., 1.51.

⁶⁵⁷ Ζώσ., 1.54.

άλλαζαν οι ισορροπίες δυνάμεων και θα αποκτούσε είτε το πλεονέκτημα εναντίον των Ρωμαίων, είτε τουλάχιστον θα εξισορροπούσε την κατάσταση.

Εξίσου σημαντική διάσταση στην επαφή της Ζηνοβίας-Αυρηλιανού είναι ότι ο αυτοκράτορας είχε καταφέρει να συνομιλεί ξανά από θέση ισχύος προς τους αντιπάλους του. Η συντριπτική ήττα του Βαλεριανού και η αιχμαλωσία του από τον Σαπώρ είχαν στερήσει από τον Ρωμαίο αυτοκράτορα αυτή τη δυνατότητα για σχεδόν δεκατρία χρόνια. Οι προηγούμενοι αυτοκράτορες από τον Αυρηλιανό, ο Γαλληνός και ο Κλαύδιος, δεν εδυνήθησαν σε καμία στιγμή της διακυβέρνησής τους να συνομιλούν με τους αντιπάλους τους από θέση ισχύος. Ο Γαλληνός δεν ήταν σε θέση να συνομιλήσει από θέση ισχύος ούτε με τον σφετεριστή Μακριανό, ούτε με τον σφετεριστή Πόστουμο, ούτε με τον υφιστάμενο του Οδαίναθο. Ο Κλαύδιος από την πλευρά του δεν ήταν σε θέση να συνομιλήσει από θέση ισχύος ούτε με τον Πόστουμο, ούτε με τον διάδοχο του τον Βικτωρίνο, ούτε με τη Ζηνοβία και τον Βαβάλλαθο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της αδυναμίας του Κλαυδίου ήταν η περίπτωση της πόλης Augustodunum (σημερινή Autun στην κεντρική Γαλλία), η οποία επαναστάτησε εναντίον του Βικτωρίνου και ζήτησε τη βοήθεια του αυτοκράτορα. Ο Κλαύδιος ανταποκρίθηκε στέλνοντας ελάχιστες δυνάμεις ως ενισχύσεις στην πόλη, κάτι που της κόστισε ακριβά, καθώς ο Βικτωρίνος την κατέλαβε και την κατέστρεψε.⁶⁵⁸ Ο Αυρηλιανός ήταν ο αυτοκράτορας που έφερε την αυτοκρατορία ξανά σε δρόμο λαμπρό. Ήταν ο άνθρωπος που επανέφερε το κύρος του αυτοκράτορα στην παλαιά του δόξα.

Η Ζηνοβία μέσα από αυτή την επαφή φαίνεται πλέον ξεκάθαρα, ότι δεν ήταν πια η παντοδύναμη βασίλισσα, που ήταν σε θέση να πράττει στην Ανατολή κατά το δοκούν και να περιφρονεί τη θέληση της Ρώμης και της Περσίας. Η άλλοτε παντοδύναμη Παλμύρα που μπορούσε να περιφρονεί τη δύναμη της Ρώμης και να της αποσπά τη Μικρά Ασία και την Αίγυπτο ή να εισβάλει στα βάθη της Περσίας και να πολιορκεί την πρωτεύουσά της, την Κτησιφώντα, ήταν πια παρελθόν. Η ισχύς της Παλμύρας είχε υποχωρήσει τόσο πολύ πια που βρισκόταν στο χείλος της καταστροφής. Ο μόνος τρόπος να επιβιώσει πολιτικά η Ζηνοβία και το κράτος της πλέον, ήταν να έρθει η περσική βοήθεια. Η άλλοτε περήφανη βασίλισσα ήταν έτοιμη να υποκύψει στην ανωτερότητα των ρωμαϊκών οπλών. Το κράτος της Ζηνοβίας δεν είχε δημιουργήσει τις απαραίτητες δομές, για να μπορέσει να σταθεί μόνο του πολιτικά σε αυτό τον τόσο δύσκολο γεωπολιτικά χώρο. Η Ρώμη, που βασιζόταν σε ένα τέτοιο ισχυρά

⁶⁵⁸ Τα γεγονότα αυτά σώζονται σε επιγραφές της περιοχής στις οποίες στηρίζεται ο Parker (1935), 188. Τον Parker χρησιμοποιούν για τα εν λόγω τεκταινόμενα οι μετέπειτα Brauer jr. (1975), 181 και Potter (2004), 266.

δομημένο πολιτικό σύστημα, είχε τη δυνατότητα να συνεχίσει να κατέχει την περιοχή παρά το διάλειμμα που έκανε για δέκα τρία χρόνια.

Ο Αυρηλιανός μετά την απάντηση της Ζηνοβίας συνειδητοποίησε ότι ακόμη και αυτή τη στιγμή η βασίλισσα της Παλμύρας ήταν εξίσου επικίνδυνη. Ο αυτοκράτορας έπρεπε να καταβάλει την υπερήφανη και πεισματάρη βασίλισσα όσο το δυνατόν νωρίτερα για στρατηγικούς και πολιτικούς λόγους. Οι στρατηγικοί λόγοι που του επέβαλαν τη γρήγορη κατάληψη της Παλμύρας ήταν δύο. Πρώτον, ο αυτοκράτορας δεν γνώριζε το μέγεθος των δυνάμεων που θα έστελνε ως ενισχύσεις ο Βασιλεύς των Βασιλέων στη Ζηνοβία. Αν οι δυνάμεις που θα έστελνε ήταν ισχυρές, τότε θα κινδύνευε όντως να ανατραπεί η ισορροπία δυνάμεων που υπήρχε ως εκείνη τη στιγμή και ήταν υπέρ των Ρωμαίων. Θα ήταν μεγάλο πλήγμα γι' αυτόν, αν ανατρεπόταν οι ισορροπίες, που με τόσο κόπο έκανε, για να τις φέρει στα μέτρα του. Δεύτερον, έπρεπε να καταληφθεί σύντομα η Παλμύρα, γιατί αν οι δυνάμεις των Περσών ήταν ισχυρές και κατέφθαναν στην περιοχή, πριν πέσει η πόλη στα χέρια του, τότε αυτός θα βρισκόταν περικυκλωμένος, καθώς στα νώτα του θα ήταν οι δυνάμεις των Περσών και ενώπιον του θα βρισκόταν οι δυνάμεις των Παλμυρηνών. Έτσι, ο Αυρηλιανός θα μετατρέπονταν από πολιορκητής σε πολιορκημένο. Αυτό το σενάριο ήταν το χειρότερο που θα μπορούσε να του συμβεί και γι' αυτό ενέτεινε την πολιορκία μετά την απάντηση της Ζηνοβίας. Η Παλμύρα έπρεπε να πέσει στα χέρια του πριν την έλευση των περσικών δυνάμεων στην περιοχή. Ο πολιτικός λόγος, που έπρεπε να κατακτήσει σύντομα την Παλμύρα, ήταν η αποφυγή να ξεσηκωθούν κι άλλες πόλεις εναντίον του. Ο Αυρηλιανός κατακτώντας γρήγορα την Παλμύρα έδινε ένα μήνυμα της ισχύος του σε όλους τους εχθρούς του εντός και εκτός της αυτοκρατορίας. Το μήνυμα που έδινε ήταν ξεκάθαρο, η Ρώμη είχε επιστρέψει και το ρωμαϊκό imperium κανείς δεν θα είναι σε θέση πλέον να το αμφισβητήσει. Αν η πολιορκία κρατούσε μεγάλο χρονικό διάστημα, η Ζηνοβία θα μπορούσε να γίνει ένα σύμβολο αντίστασης εναντίον του ρωμαϊκού imperium και ενδέχεται άλλες πόλεις να ακολουθούσαν το παράδειγμά της. Οπότε, η όσο το δυνατόν γρηγορότερη κατάληψη της πόλης από τον Αυρηλιανό μείωνε τις πιθανότητες να συμβεί το απευκαταίο αυτό σενάριο από τη μία, αλλά περνούσε και το μήνυμα στον κόσμο ότι η ισχύς της Ρώμης είχε επιστρέψει δριμύτερη.

Η Ζηνοβία συνέχισε να πολεμά τον Αυρηλιανό περιμένοντας τη βοήθεια των Περσών. Όμως, η εν λόγω βοήθεια δεν ερχόταν και η στενή πολιορκία έφερνε έλλειψη τροφίμων και χειρότερευε ακόμη περισσότερο τη θέση των πολιορκημένων. Η βασίλισσα δραπέτευσε με λίγους πιστούς οπαδούς της, έχοντας σκοπό να φθάσουν στον Ευφράτη, όπου θα τους περίμεναν οι Πέρσες, για να τους δώσουν καταφύγιο αρχικά και στη συνέχεια να τους βοηθήσουν στον πόλεμο εναντίον των Ρωμαίων. Η Ζηνοβία, αν και αποκλεισμένη, είχε καταφέρει να αναπτύξει επικοινωνία

με τους Πέρσες. Ο Αυρηλιανός μόλις αντιλήφθηκε την απόδραση της αντιπάλου του από την πόλη, έστειλε ισχυρές δυνάμεις με εντολές να τη συλλάβουν και αν συναντούσαν στο δρόμο τους τις περσικές δυνάμεις να δώσουν μάχη με αυτές. Ο αυτοκράτορας έμεινε πίσω στην πόλη και συνέχισε την πολιορκία. Τελικά, οι Ρωμαίοι συνέλαβαν τη Ζηνοβία και τη συνοδεία της, ενώ νίκησαν και τις περσικές δυνάμεις που συνάντησαν πλησίον του Ευφράτη.⁶⁵⁹ Προφανώς, οι περσικές δυνάμεις που έστειλε ο Βαράμης δεν ήταν αρκετά ισχυρές, για να νικήσουν τις αντίστοιχες ρωμαϊκές. Η ισορροπία δυνάμεων μετά τη σύλληψη της Ζηνοβίας και την ήττα του περσικού στρατεύματος δεν παρέμεινε απλά υπέρ των Ρωμαίων, αλλά πολλαπλασιάστηκε υπέρ αυτών.

Ο Αυρηλιανός μετά τη σύλληψη της Ζηνοβίας και τη νίκη των δυνάμεων του εναντίον των Περσών στον Ευφράτη έγινε ο απόλυτος κύριος της κατάστασης και η πτώση της Παλμύρας ήταν πλέον θέμα χρόνου. Οι κάτοικοι της πόλης έχοντας πληροφορηθεί ότι η βασίλισσα τους είχε συλληφθεί και ότι οι περσικές δυνάμεις που έρχονταν να τους συνδράμουν είχαν ηττηθεί από τους Ρωμαίους, συνειδητοποίησαν ότι η κατάστασή τους πια ήταν απελπιστική. Τα τρόφιμα πλέον λιγόστευαν επικίνδυνα και ελπίδα έξωθεν βοήθειας δεν υπήρχε καμία. Αυτά τα στοιχεία έφεραν διχόνοια μεταξύ των κατοίκων, οι οποίοι είχαν χωριστεί σε δύο στρατόπεδα. Το ένα στρατόπεδο ήταν υπέρ της συνέχισης του πολέμου μέχρι εσχάτων, και το άλλο ήταν υπέρ της παράδοσης της πόλης στον αυτοκράτορα. Οι συνεννοήσεις των κατοίκων και του αυτοκράτορα έλαβαν χώρα από τα τείχη της πόλης. Οι Παλμυρηνοί έστειλαν δώρα στον αυτοκράτορα και του ζητούσαν εγγυήσεις, για να του παραδώσουν την πόλη. Ο Αυρηλιανός που κατάλαβε όλα όσα συνέβαιναν εντός των τειχών, δέχτηκε τα δώρα των πολιτών και τους υποσχέθηκε ότι θα σεβόταν την πόλη και τους πολίτες της. Έτσι, οι Παλμυρηνοί άνοιξαν τις πύλες και δέχτηκαν τον αυτοκράτορα στην πόλη τους. Ο Αυρηλιανός τήρησε τον λόγο του και δεν άφησε τους στρατιώτες του να διαπράξουν καμία ωμότητα εναντίον της πόλης ή των κατοίκων της.⁶⁶⁰

Οι διπλωματικές σχέσεις που ανέπτυξαν οι πολίτες της Παλμύρας με τον Αυρηλιανό αποδεικνύουν ότι από τη στιγμή που η βασίλισσα τους είχε συλληφθεί, έπαψαν να είναι ενωμένοι και διχάστηκαν. Οι πολλές δυσκολίες που αντιμετώπιζαν, αντί να τους φέρουν πιο κοντά, τους απομάκρυναν. Επομένως, είναι ξεκάθαρο ότι η έλλειψη της ηγετικής προσωπικότητας της Ζηνοβίας από την πόλη κατά το τελευταίο στάδιο της πολιορκίας ήταν αυτή που άφησε τη διχόνοια να παρεισφρήσει στους κατοίκους της Παλμύρας. Η Ζηνοβία ήταν μια προσωπικότητα που θα μπορούσε με το κύρος της να επιβάλει την τάξη και την ομοψυχία στους

⁶⁵⁹ Ζώσ., 1.55.

⁶⁶⁰ Ζώσ., 1.56.

πολίτες. Επίσης, αποδεικνύει ότι οι Παλμυρηνοί γνώριζαν τη μεγαλοψυχία του αυτοκράτορα Αυρηλιανού και γι' αυτό του παρέδωσαν την πόλη. Ο λόγος του αυτοκράτορα και οι εγγυήσεις που τους έδωσε για τη δική τους ακεραιότητα, αλλά και για την ακεραιότητα της πόλης τηρήθηκαν στο ακέραιο από τον Αυρηλιανό. Ο αυτοκράτορας έδειξε για τέταρτη φορά μέσα σε ένα χρόνο το μέγεθος της μεγαλοψυχίας του. Με τον τρόπο αυτό έληξε η ανεξάρτητη πολιτική ιστορία της Παλμύρας. Τον επόμενο χρόνο, όμως, θα λήξει γενικά η ιστορία της Παλμύρας, γιατί οι κάτοικοί της επαναστάτησαν ξανά εναντίον του αυτοκράτορα, ο οποίος αυτή τη φορά επέστρεψε με τον στρατό του χωρίς να δείξει οίκτο και την κατέστρεψε ολοσχερώς.

Γενικότερα, μπορεί κανείς να παρατηρήσει τα εξής για τις σχέσεις που ανέπτυξε η Παλμύρα με τη ρωμαϊκή και την περσική αυτοκρατορία:

- 1) Ο Οδαίναθος και η Ζηνοβία ανέπτυξαν διπλωματικές σχέσεις και οι δύο πρώτα με την Περσία και μετά με τη Ρώμη για διαφορετικούς λόγους ο καθένας.
- 2) Ο Οδαίναθος ανέπτυξε διαφορετική εξωτερική πολιτική από αυτή της Ζηνοβίας και του Βαβάλλαθου.
- 3) Η Παλμύρα έδειξε αναίδεια και αχαριστία προς τη Ρώμη.

Πρώτον, ο Οδαίναθος προσέγγισε πρώτα τους Πέρσες διπλωματικά, γιατί οι γεωγραφικοί και οι γεωπολιτικοί λόγοι της περιόδου αυτής του το επέβαλαν. Δηλαδή, αναγκάστηκε να συνάψει σχέσεις νωρίτερα με τους Πέρσες ένεκα των συνθηκών. Η Παλμύρα γεωγραφικά είναι στην κεντρική Συρία και βρίσκεται στο μέσον της Συριακής ερήμου. Η Περσική αυτοκρατορία Δυτικά είχε ως σύνορό της τον ποταμό Ευφράτη, ο οποίος βρίσκεται σχετικά κοντά με την Παλμύρα. Επίσης, την περίοδο αυτή ο Σαπώρ είχε εξέλθει νικητής από ένα σκληρό οκταετή πόλεμο με τους Ρωμαίους. Ο Βασιλεύς των Βασιλέων είχε συντρίψει στην Βαρβαλισσό το 253 μ.Χ. έναν Ρωμαίο στρατηγό και στην Έδεσσα το 259 μ.Χ. είχε συντρίψει και συλλάβει ζωντανό τον ίδιο τον Ρωμαίο αυτοκράτορα, τον Βαλεριανό. Ο Σασσανίδης βασιλιάς είχε κυριεύσει μετά από αυτό τον σκληρό πόλεμο τη Συρία, τη Μεσοποταμία και την Αρμενία. Συνεπώς, η Παλμύρα μετά από αυτές τις εξελίξεις βόρεια συνόρευε με την Περσία, ανατολικά ξανά με την Περσία και δυτικά πάλι με την Περσία, νότια η Κοίλη Συρία και η Παλαιστίνη ανήκαν στους Ρωμαίους, αλλά η Συριακή έρημος χώριζε την Παλμύρα από τις ρωμαϊκές περιοχές, οι οποίες ήταν μακρύτερα από τις προαναφερθείσες που ήταν πλέον υπό τον έλεγχο της Περσίας. Επομένως, γεωγραφικά η Παλμύρα κάτω από αυτές τις συνθήκες ήταν δίπλα στη Σασσανιδική Περσία.

Ο γεωπολιτικός λόγος που ώθησε τον Οδαίναθο να κινηθεί πρώτα διπλωματικά προς τον Σαπώρ ήταν προφανής. Ο Πέρσης βασιλιάς είχε μόλις συντρίψει τα ρωμαϊκά στρατεύματα και είχε συλλάβει ζωντανό τον

αυτοκράτορα Βαλεριανό. Η Ρώμη, επίσης, φαινόταν ότι δεν ήταν σε θέση να αντιδράσει άμεσα μετά από αυτή την πανωλεθρία της. Η σύγκρουση των δύο υπερδυνάμεων της εποχής, δηλαδή της Ρώμης και της Περσίας, είχε λήξει με αναμφισβήτητο νικητή την Περσία. Η ισχύς της Περσίας στα μάτια της οικουμένης ξεπέρασε αυτή της Ρώμης. Άπαντες οι βασιλείς και οι ηγεμόνες της Ανατολής έσπευδαν στο στρατόπεδο του Σαπώρ για να δηλώσουν υποταγή σε αυτόν ή να ζητήσουν τη φιλία και τη συμμαχία του. Το κύρος της Ρώμης βρισκόταν στα τάρταρα, ενώ αυτό της Περσίας στο ζενίθ. Η θέση της Ρώμης ως ηγεμονεύουσα δύναμη του κόσμου κατέρρεε. Ο Βασιλεύς των Βασιλέων θεωρούνταν ο ισχυρότερος ηγεμόνας του κόσμου. Ο Σαπώρ είχε καταφέρει να θεωρείται, έστω και για μικρό χρονικό διάστημα, ο πιο ισχυρός ηγεμόνας της εποχής του. Συνεπώς, ήταν πολύ λογικό να στραφεί ο Οδαίναθος στον ισχυρότερο ηγεμόνα της περιόδου αυτής και να ζητήσει την φιλία και τη συμμαχία του. Ο Παλμυρηνός στρατηγός, εν ολίγοις, έπραξε αυτό, που θα έπραττε ο κάθε ηγεμόνας με μικρή ισχύ την εποχή αυτή.

Η Ζηνοβία αναγκάστηκε να συνάψει νωρίτερα διπλωματικές σχέσεις με την Περσία, γιατί, επίσης, οι συνθήκες της το επέβαλαν. Οι συνθήκες όμως ήταν διαφορετικές από αυτές που είχε αντιμετωπίσει ο σύζυγός της δώδεκα χρόνια νωρίτερα. Συγκεκριμένα, το κράτος της Παλμύρας είχε έρθει σε ανοιχτή ρήξη με τη Ρώμη. Οι δύο δυνάμεις ήρθαν αντιμέτωπες για τον έλεγχο της ανατολικής Μεσογείου. Ο Αυρηλιανός επεδίωκε την ανακατάληψη της Ανατολής από τη μία πλευρά, και η Ζηνοβία από την άλλη επεδίωκε την απόλυτη ανεξαρτησία της από την αιώνια πόλη. Η Ρώμη επιθυμούσε να επιστρέψει ολοκληρωτικά στην Ανατολή μετά από απουσία δεκατριών χρόνων. Η σύγκρουση μεταξύ των δύο δυνάμεων ήταν σφοδρή. Παρ' όλα αυτά, η βασίλισσα της Παλμύρας ηττήθηκε ολοκληρωτικά από τον Αυρηλιανό στο πεδίο της μάχης και στον Ορόντη ποταμό και στην Έμεσα, με αποτέλεσμα να μην διαθέτει άλλες δυνάμεις, που να της επιτρέπουν να συνεχίσει τον πόλεμο με τον Ρωμαίο αυτοκράτορα. Επομένως, η μόνη της επιλογή ήταν η διπλωματική προσέγγιση της Περσίας, ώστε να ζητήσει τη βοήθειά της στον πόλεμο εναντίον της Ρώμης. Η Περσία που είχε άμεσο συμφέρον από την ύπαρξη του κράτους της Παλμύρας στα Δυτικά σύνορά της ανταποκρίθηκε πρόθυμα και δέχτηκε να βοηθήσει τη Ζηνοβία στον πόλεμό της με τη Ρώμη.

Η διπλωματική προσέγγιση με τη Ρώμη ήταν αδύνατη, καθώς μετά την προσάρτηση της Μικράς Ασίας και της Αιγύπτου από το κράτος της Παλμύρας, οι όποιες γέφυρες επικοινωνίας υπήρχαν νωρίτερα λόγω του Οδαίναθου, έπαψαν πια να υφίστανται. Η Ρώμη ήταν αδιανόητο να συνδιαλλαχθεί με το κράτος που της απέσπασε την πλουσιότερη επαρχία και τον κύριο σιτοβολώνα της αυτοκρατορίας της, την Αίγυπτο, και την επαρχία στην οποία βρισκόταν πολλές μεγάλες και εμπορικές πόλεις, τη

Μικρά Ασία. Στην ουσία η κίνηση αυτή της Παλμύρας αποτελούσε για τη Ρώμη κήρυξη πολέμου. Αξίζει να σημειωθεί, ότι η βασίλισσα της Παλμύρας δεν έκανε καμία προσπάθεια να προσεγγίσει τον Ρωμαίο αυτοκράτορα. Ο Αυρηλιανός προσέγγισε τη Ζηνοβία, αφού νωρίτερα είχε συντρίψει τα Παλμυρηνά στρατεύματα σε δύο πολύ κρίσιμες μάχες για το μέλλον της αυτοκρατορίας στην περιοχή. Η προσέγγιση μεταξύ Ζηνοβίας και Αυρηλιανού έλαβε χώρα κατά τις πρώτες μέρες της έναρξης της πολιορκίας της πόλης της Παλμύρας από τα ρωμαϊκά στρατεύματα. Ο αυτοκράτορας, όπως συνηθιζόταν, σε κάθε πολιορκία ζήτησε από την αντίπαλό του να παραδοθεί και συγχρόνως εγγυήθηκε, όπως συνέβαινε συνήθως, την ασφάλεια της πόλης και των πολιτών της. Φυσικά, η Ζηνοβία αρνήθηκε, γιατί ανέμενε τη βοήθεια από την Περσία. Τελικά, ο Ρωμαίος αυτοκράτορας νίκησε και τις περσικές δυνάμεις που ερχόταν για να συνδράμουν τη βασίλισσα, συνέλαβε και την ίδια τη Ζηνοβία και κατέκτησε την πόλη.

Δεύτερον, ο Οδαίναθος εφάρμοσε διαφορετική εξωτερική πολιτική από τη Ζηνοβία και τον Βαβάλλαθο. Ο Παλμυρηνός στρατηγός ανέπτυξε επιθετική εξωτερική πολιτική ως προς την Περσία και φιλική ως προς την ρωμαϊκή αυτοκρατορία. Αντιθέτως, η Ζηνοβία ανέπτυξε φιλική εξωτερική πολιτική ως προς την Περσία και επιθετική ως προς τη ρωμαϊκή αυτοκρατορία. Συγκεκριμένα, ο Οδαίναθος, μετά την αποτυχημένη διπλωματική επαφή που είχε με τον Βασιλέα των Βασιλέων, συνειδητοποίησε ότι είναι αδύνατη η σχέση καλής γειτονίας με τους Πέρσες. Ο Σαπώρ επιθυμούσε την επέκταση της αυτοκρατορίας του δυτικά του Ευφράτη, γιατί είχε ως σκοπό του την ανασύσταση της αυτοκρατορίας των Αχαιμενιδών. Ο Παλμυρηνός στρατηγός από την πλευρά του δεν είχε κάποιο πρόβλημα να ενταχθεί στην Περσική αυτοκρατορία, αρκεί αυτό να συνέβαινε ειρηνικά και η πόλη του να διατηρούσε τα προνόμια που διέθετε ως τότε από τους Ρωμαίους. Η απάντηση του Πέρση βασιλιά, όμως, δεν άφηνε στον Οδαίναθο καμία τέτοια εντύπωση. Ο Σασσανίδης βασιλιάς επιθυμούσε την υποταγή της πόλης άνευ όρων. Συνεπώς, ο Οδαίναθος και η πόλη του έπρεπε να σταθούν αναγκαστικά απέναντι από τον Σαπώρ και τους Πέρσες. Η Ρώμη από την πλευρά της λόγω της αδυναμίας της να στείλει νέα στρατεύματα άμεσα για να αντιμετωπίσουν τον Πέρση βασιλιά, έπρεπε να βρει κάποιον σύμμαχο στην περιοχή, για να προστατέψει τα ρωμαϊκά συμφέροντα και τους υπηκόους της. Ο Οδαίναθος από τη δική του την πλευρά δεν είχε τις απαραίτητες δυνάμεις για να αντιπαραταχθεί μόνος του στον Βασιλέα των Βασιλέων και για τον λόγο αυτό η συνδρομή της Ρώμης θα του ήταν απαραίτητη. Η Ρώμη δεν τον ενίσχυσε άμεσα αυτή την περίοδο, αλλά έμμεσα. Τα απομεινάρια των λεγεώνων της Συρίας και της Μεσοποταμίας, αλλά και οι υπήκοοι που παρέμεναν πιστοί στη Ρώμη στην περιοχή, έσπευσαν στο στρατόπεδο του Οδαίναθου για να

πολεμήσουν στο πλευρό του τον Σαπώρ. Έτσι, ο Οδαίναθος έγινε ο ιδανικός σύμμαχος που χρειαζόταν η Ρώμη στην περιοχή και η Ρώμη έγινε για τον Οδαίναθο το καλύτερο στήριγμα για να προωθήσει τα σχέδια του στην περιοχή.

Η επιθετική πολιτική του Παλμυρηνού στρατηγού εναντίον των Περσών εκφράστηκε μέσα από τις δύο εκστρατείες που επιχείρησε εναντίον τους. Την πρώτη φορά εκστράτευσε εναντίον τους το 261 μ.Χ. όπου νίκησε την οπισθοφυλακή του Σαπώρ και συνέλαβε το χαρέμι του και πολιόρκησε την ίδια την περσική πρωτεύουσα, την Κτησιφώντα. Τη δεύτερη φορά βάδισε χωρίς να συναντήσει σοβαρή αντίσταση στον δρόμο του ως τα τείχη της Κτησιφώντας, την οποία πολιόρκησε για δεύτερη φορά χωρίς να πετύχει την εκπόρθησή της. Ο Οδαίναθος με αυτές τις εκστρατείες πέτυχε να σταματήσει τις επεκτατικές βλέψεις του Βασιλέως των Βασιλέων, να ανακτήσει τη Συρία και τη Μεσοποταμία και να προστατέψει τα συμφέροντα της Ρώμης στην περιοχή της Εγγύς και Μέσης Ανατολής. Η φιλική και συμμαχική σχέση με τη Ρώμη επιβεβαιώθηκε το 262 μ.Χ., όταν ο αυτοκράτορας Γαλλιηνός τον αναγνώρισε ως «στρατηγό της Ανατολής». Ο τίτλος αυτός έδινε στον Οδαίναθο την δυνατότητα να υλοποιήσει τα σχέδια του, χωρίς να φοβάται την αντίδραση της Ρώμης, αφού θα δρούσε πλέον στο όνομά της. Τα σχέδιά του ήταν η διατήρηση των εδαφών που απέσπασε από τους Πέρσες και η ανάδειξή του ως βασικού ρυθμιστικού παράγοντα στην περιοχή. Η φιλική και συμμαχική σχέση, όμως, εκφράστηκε μέσα από τις πολεμικές επιχειρήσεις που διεξήγαγε ο Οδαίναθος το 263 και το 267/8 μ.Χ. στη Μικρά Ασία, για να προστατεύσει τα συμφέροντα του Γαλλιηνού. Την πρώτη φορά εκστράτευσε για να πολεμήσει υπέρ του αυτοκράτορα τον σφετεριστή Βαλλίστα, τον οποίο και κατανίκησε. Τη δεύτερη φορά εκστράτευσε για να βοηθήσει τις παραλιακές πόλεις της Μικράς Ασίας να αντιμετωπίσουν τις ληστρικές και πειρατικές επιδρομές των Γόθων και των Ερούλων. Ο Παλμυρηνός στρατηγός και τις δύο φορές που αναμίχθηκε στις υποθέσεις της Μικράς Ασίας δεν προχώρησε στην ενσωμάτωσή της στο κράτος του. Προφανώς, η συμφωνία που είχε συνάψει με τον Γαλλιηνό μολονότι τον αναγνώριζε ως «στρατηγό της Ανατολής», επουδενί λόγω δεν του έδινε το δικαίωμα να αποσπάσει από τη Ρώμη περιοχές που της ανήκαν. Ο Οδαίναθος μπορούσε να διατηρήσει μόνο τις περιοχές που είχε καταφέρει να αποσπάσει από τους πολέμους με τους Πέρσες, δηλαδή τη Συρία και τη Μεσοποταμία.

Η Ζηνοβία ακολούθησε εντελώς διαφορετική εξωτερική πολιτική από αυτή του Οδαίναθου. Η Παλμυρηνή βασίλισσα ακολούθησε επιθετική εξωτερική πολιτική ως προς την Ρώμη και φιλική ως προς την Περσία. Η βασίλισσα επιθυμούσε να απαλλαγεί από την πολιτική κηδεμονία της Ρώμης. Η πολιτική κατάσταση στην περσική αυτοκρατορία την ευνοούσε, για να κινηθεί εναντίον της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας. Αν η

Περσία ήταν σε θέση να συνεχίσει την εξωτερική πολιτική που ακολουθούσε κατά τα προηγούμενα χρόνια, τότε δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι η Παλμύρα δεν θα μπορούσε να στραφεί εναντίον της Ρώμης. Δεν θα μπορούσε να πολεμάει τη Ρώμη, ενώ τα νώτα της ήταν εκτεθειμένα στις επεκτατικές ορέξεις της Περσίας. Η Ζηνοβία τα τέσσερα χρόνια που βασίλευσε είχε την τύχη να έχει απέναντί της μία Περσία ήρεμη. Συγκεκριμένα, τα δύο πρώτα χρόνια της βασιλείας της (268 μ.Χ. - 270 μ.Χ.) ο άλλοτε πανίσχυρος και υπερδραστήριος Σαπώρ ήταν σε προχωρημένη ηλικία και εμφανώς καταβεβλημένος από τις συνεχείς πολεμικές επιχειρήσεις, ούτως ώστε να μην είναι σε θέση πλέον να κινηθεί εναντίον της.⁶⁶¹ Στη συνέχεια, ο διάδοχός του Ορμισδάς Α' βασίλευσε έναν χρόνο (270 μ.Χ.- 271 μ.Χ.) και ήταν απασχολημένος στα ανατολικά του σύνορα, όπου πολεμούσε τους Κουσάν.⁶⁶² Ο Βαράμης Α' που τον διαδέχθηκε, είχε μόλις ανέλθει στον θρόνο το 271 μ.Χ. χάρη στη βοήθεια της αυλής και του ζωροαστρικού ιερατείου και δεν είχε εδραιώσει ακόμη τη θέση του στον θρόνο.⁶⁶³ Άρα δεν ήταν ακόμη έτοιμος να εμπλακεί σε πόλεμο με εξωτερικούς παράγοντες. Η βασίλισσα της Παλμύρας στράφηκε εναντίον της Ρώμης τα έτη 269-271 μ.Χ., όταν και προχώρησε στην προσάρτηση της Μικράς Ασίας και της Αιγύπτου στο κράτος της.⁶⁶⁴ Θεωρούσε ότι η Ρώμη δεν ήταν σε θέση να αντιδράσει και ότι αυτή ήταν η κατάλληλη στιγμή για να ανεξαρτητοποιηθεί. Η πόλη του Ρώμου και του Ρωμύλου εκείνη την περίοδο ήταν απασχολημένη στα Βαλκάνια με τους Γότθους, οι οποίοι είχαν εισβάλει στην αυτοκρατορία και είχαν δημιουργήσει σοβαρά προβλήματα. Η αιώνια πόλη, όμως, κατάφερε να αντιμετωπίσει τους Γότθους αποτελεσματικά, αφού τους νίκησε σε δύο πολύ σκληρές μάχες. Αρχικά, ο αυτοκράτορας Κλαύδιος το 269 μ.Χ. τους νίκησε κοντά στη Ναϊσσό⁶⁶⁵ και στη συνέχεια στη Θράκη το 271 μ.Χ. τους συνέτριψε και ο αυτοκράτορας Αυρηλιανός.⁶⁶⁶ Έτσι, η Ρώμη έχοντας λύσει το πρόβλημα με τους Γότθους ήταν έτοιμη να επέμβει στην Ανατολή και να επαναφέρει την περιοχή στον απόλυτο έλεγχό της. Η Παλμύρα δεν κατάφερε να αντιμετωπίσει τις ρωμαϊκές λεγεώνες στο πεδίο της μάχης και ηττήθηκε κατά κράτος. Οι ήττες αυτές ώθησαν τη Ζηνοβία να στραφεί για βοήθεια στην Περσία. Οι δύο δυνάμεις, Παλμύρα και Περσία, μετά από αυτή την προσέγγιση ανέπτυξαν φιλικές σχέσεις μεταξύ τους, αλλά για μικρό χρονικό διάστημα, καθώς ο Αυρηλιανός κατάφερε να νικήσει ολοκληρωτικά τη Ζηνοβία και τις περσικές

⁶⁶¹ Daryaee (2009), 10.

⁶⁶² Frye (1983), 127.

⁶⁶³ Daryaee (2009), 10. Frye (1984), 303.

⁶⁶⁴ Ζώσ., 1.50. Parker (1935), 190.

⁶⁶⁵ Βίκτ., *Caes.*, 34. Brauer jr. (1975), 179. Parker (1935), 189.

⁶⁶⁶ Parker (1935), 195.

ενισχύσεις που εστάλησαν για να συνδράμουν την βασίλισσα και να θέσει με αυτόν τον τρόπο τέρμα στην πολιτική ζωή του κράτους της Παλμύρας και κατά συνέπεια και τέλος στις σχέσεις Παλμύρας-Περσίας. Το ρωμαϊκό imperium είχε αποκατασταθεί στην περιοχή μετά από δεκατρία χρόνια.

Τέλος, η Παλμύρα έδειξε αυθάδεια και αχαριστία ως προς το πρόσωπο της Ρώμης, όχι τόσο γιατί στράφηκε εναντίον της την πρώτη φορά, αλλά γιατί επαναστάτησε ξανά το 273 μ.Χ.. Ο αυτοκράτορας Αυρηλιανός έδειξε το μέγεθος της μεγαλοψυχίας του πολλές φορές απέναντι στους αντιπάλους του. Το 272 μ.Χ., όταν κατέλαβε την Παλμύρα, τήρησε τον λόγο του και δεν άφησε τους άνδρες του να προβούν σε καμία ωμότητα εις βάρος της πόλης και των πολιτών της. Ίσως, συγχώρεσε την Παλμύρα και τους κατοίκους της την πρώτη φορά που στράφηκαν εναντίον της Ρώμης, γιατί είχαν προσφέρει τα μέγιστα στον αγώνα εναντίον των Περσών και προστάτευσαν τα ρωμαϊκά συμφέροντα όλο αυτό το διάστημα που η Ρώμη ήταν απασχολημένη με τις Ευρωπαϊκές υποθέσεις της με τον καλύτερο δυνατό τρόπο. Αν δεν εμφανιζόταν ο Οδαίναθος και η Παλμύρα εκείνη την περίοδο, μάλλον η Περσία θα είχε αποσπάσει μόνιμα τη Συρία και τη Μεσοποταμία από τη ρωμαϊκή αυτοκρατορία. Η θέση της Ρώμης στην Ανατολική Μεσόγειο θα γινόταν πολύ δύσκολη, αν επικρατούσε ο Σαπώρ, και τα ρωμαϊκά συμφέροντα στην περιοχή θα κινδύνευαν σοβαρά. Ο Οδαίναθος ήταν εκείνος που σήκωσε το βάρος του πολέμου εναντίον των Περσών μετά τη συντριβή του Βαλεριανού το 259 μ.Χ. Χάρη στις δικές του ενέργειες και πολεμικές επιχειρήσεις απωθήθηκαν οι Πέρσες ξανά πίσω από τον Ευφράτη. Οι Παλμυρηνοί πέταξαν εις τον κάλαθο των αχρήστων την ευκαιρία που τους έδωσε ο αυτοκράτορας να συνεχίσουν να διαβιούν κάτω από το ρωμαϊκό imperium, όπως διαβιούσαν και πριν την εμφάνιση του Οδαίναθου. Είχαν συνηθίσει τα χρόνια αυτά (259 μ.Χ.-272 μ.Χ.) να διαδραματίζουν σοβαρό πολιτικό ρόλο στα πολιτικά πράγματα της ανατολικής Μεσογείου και προφανώς η επαναφορά τους στο ρωμαϊκό imperium τους δυσαρεστούσε. Ξεπλήρωσαν την μεγαλοψυχία του Αυρηλιανού με αυτόν τον τρόπο, δηλαδή με μία νέα αποστασία. Ο αυτοκράτορας δεν μπορούσε και δεν έπρεπε να συγχωρήσει αυτή τους την ασέβεια και την αχαριστία. Οπότε, ήταν πολύ λογικό ο Αυρηλιανός να δείξει αυτή τη φορά στους κατοίκους της πόλης το σκληρό του πρόσωπο, που δεν ήταν άλλο από αυτό του αμείλικτου τιμωρού. Ο Ρωμαίος αυτοκράτορας επέστρεψε στην Παλμύρα διασχίζοντας ταχύτατα την απόσταση από τη Θράκη ως τη Συρία και κατέλαβε την πόλη και την κατέστρεψε ολοσχερώς. Η Ρώμη ξέπλυνε την ασέβεια και την αχαριστία της Παλμύρας με τον πλέον παραδειγματικό τρόπο, την πλήρη καταστροφή. Η αιώνια πόλη συγχωρεί τους αντιπάλους της, αλλά δεν συγχωρεί για κανένα λόγο την ασέβεια προς το πρόσωπο της και την

αχαριστία. Η καταστροφή της Παλμύρας περνούσε σε όλους τους εχθρούς της Ρώμης αυτό ακριβώς το μήνυμα.

Εικόνα 24. Το ανάκτορο του Αρνασίρ Α΄ στην περιοχή Babakan, όπως σώζεται σήμερα.⁶⁶⁷

⁶⁶⁷ Valaei (2011), 1386.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η Περσία των Σασσανιδών ανέπτυξε από την πρώτη στιγμή επιθετική εξωτερική πολιτική απέναντι στη Ρώμη. Δηλαδή ήδη από το 230 μ.Χ, όταν εισέβαλε στα ρωμαϊκά εδάφη. Η προκάτοχός της, αντίθετα, είχε αναπτύξει αμυντική εξωτερική πολιτική, όπως ορθά διαπιστώνει ο Rohrbacher.⁶⁶⁸ Η Παρθία, με δύο εξαιρέσεις, δεν προσπάθησε να επεκταθεί ποτέ Δυτικότερα από τον Ευφράτη. Την πρώτη φορά προσπάθησε να επεκταθεί στη Συρία άμεσα και να θέσει υπό τον έλεγχό της και την κεντρική Μικρά Ασία, όταν βασιλιάς της ήταν ο Μιθριδάτης Β'. Η προσπάθειά του δεν τελεσφόρησε, γιατί τον βρήκε ξαφνικός θάνατος λίγο πριν την έναρξη του Α' Μιθριδατικού πολέμου. Ο Μιθριδάτης της Παρθίας στήριζε τον συνονόματό του βασιλιά του Πόντου, τον Μιθριδάτη ΣΤ' τον Ευπάτορα, στην διαμάχη που είχε με τον Νικομήδη, τον βασιλιά της Βιθυνίας, και τους Ρωμαίους, οι οποίοι στήριζαν τον Βιθύσιο βασιλιά. Τη δεύτερη φορά που προσπάθησε να επεκταθεί ξανά δυτικά του Ευφράτη, ήταν ξανά στη Συρία, όταν βασιλιάς της ήταν ο Ορώδης Β', ο οποίος ήταν βασιλιάς και όταν ηττήθηκε ο Κράσος στις Κάρρες από τον στρατηγό Σουρήνα. Η προσπάθεια αυτή έλαβε χώρα κατά τα τέλη της βασιλείας του Ορώδη Β'. Αυτή τη φορά δεν τελεσφόρησε αυτή η προσπάθεια, γιατί οι λεγεώνες της Συρίας και της Μικράς Ασίας κατάφεραν να αντιμετωπίσουν την απειλή νικώντας τους Πάρθους και τους συμμάχους τους στο πεδίο της μάχης. Η Περσία από την πλευρά της προσπάθησε να επεκταθεί δυτικά του Ευφράτη, οπότε εις βάρος της Ρώμης, από την πρώτη στιγμή. Όλοι οι πόλεμοι κατά το διάστημα 224-280 μ.Χ. μεταξύ της Ρωμαϊκής και της Περσικής αυτοκρατορίας ξεκίνησαν από την πλευρά των Περσών, αφού εκείνοι ήταν που εισέβαλαν συνεχώς στα εδάφη της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας στην Ασία. Βέβαια, η συμπεριφορά τους αυτή οφειλόταν στο γεγονός ότι ο Αρντασίρ και ο γιος του, Σαπώρ, είχαν θέσει ως στόχο της εξωτερικής τους πολιτικής την ανασύσταση της αυτοκρατορίας των Αχαιμενιδών. Η Αχαιμενιδική αυτοκρατορία κατείχε όλες τις Ασιατικές κτήσεις που τότε κατείχε η ρωμαϊκή αυτοκρατορία. Οπότε, ήταν απολύτως λογικό λόγω αυτής της πολιτικής οι δύο αυτές δυνάμεις να είναι συνεχώς σε ανοιχτή αντιπαράθεση. Η Παρθία από την πλευρά της ποτέ δεν είχε θέσει ως στόχο της κάτι τέτοιο. Αντιθέτως, ο μόνιμος στόχος της ήταν να θέσει ως αναγνωρισμένο σύνορο μεταξύ αυτής και της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας τον ποταμό Ευφράτη, το οποίο τελικά το κατάφερε κατά τη διάρκεια της βασιλείας του Φραάτη Δ'. Συνεπώς, στο σημείο αυτό παρατηρείται μία μεγάλη διαφορά στην εξωτερική πολιτική της περσικής αυτοκρατορίας

⁶⁶⁸ Rohrbacher (2002), 208.

που διαδέχτηκε στον ίδιο γεωγραφικό και γεωπολιτικό χώρο αυτή της Παρθίας.

Επιπροσθέτως, η Περσία επεδίωκε να αποσπάσει από τα χέρια της Ρώμης την Αρμενία. Ο λόγος που επεδίωκε κάτι τέτοιο δεν ήταν μόνο ο προφανής, δηλαδή ο γεωπολιτικός ρόλος που έχει στην περιοχή η Αρμενία, αλλά και η ύπαρξη στα νώτα της ενός προπυργίου της παλαιάς δυναστείας της παρθικής αυτοκρατορίας. Η Αρμενία την περίοδο αυτή βρίσκεται στα χέρια των Αρσακιδών, δηλαδή της δυναστείας που διοικούσε την παρθική αυτοκρατορία. Συνεπώς, η ύπαρξη στα νώτα της Περσίας ενός κράτους που διοικούνταν από την αυτοκρατορική δυναστεία που ήταν στα πολιτικά πράγματα στην περιοχή πριν από αυτούς, ήταν μείζον θέμα για την εξωτερική της πολιτική. Η περσική δυναστεία θεωρούσε ότι κινδύνευε η θέση της, γιατί υπήρχαν πολύ σοβαρές πιθανότητες η παλαιά δυναστεία να είχε ακόμη πρόσβαση στην αριστοκρατία της αυτοκρατορίας τους, στην οποία υπήρχαν ακόμη σε θέσεις κλειδιά άνθρωποι που υπηρέτησαν και τους Αρσακίδες. Η πρόσβαση αυτή θεωρούσαν ότι έδινε τη δυνατότητα στους Αρσακίδες της Αρμενίας να κινηθούν εναντίον της, ώστε να ανακαταλάβουν τον θρόνο και να ανασυστήσουν την παρθική αυτοκρατορία. Επομένως, ήταν πολύ λογικό να επιθυμούν να απαλλαγούν από αυτήν την απειλή. Οι Ρωμαίοι από την πλευρά τους γνωρίζοντας αυτή την ιδιαιτερότητα που υπήρχε μεταξύ Αρμενίας και Περσίας φυσικό ήταν να επιδιώκουν την διαίωση αυτής της κατάστασης, ώστε να συνεχίσουν να διατηρούν την Αρμενία στη σφαίρα επιρροής τους ή υπό τον άμεσο έλεγχό τους. Η έριδα αυτή μεταξύ Αρσακιδών και Σασσανιδών απέκλειε το ενδεχόμενο η Αρμενία κάποια στιγμή να αλλάξει από μόνη της στρατόπεδο, και από αυτό της Ρώμης να μεταπηδήσει σε αυτό της Περσίας. Επομένως, η κατάσταση αυτή έβγαζε ως μόνους κερδισμένους τους Ρωμαίους. Επίσης, οι Σασσανίδες επιθυμούσαν να προσδέσουν την Αρμενία στο δικό τους άρμα επιρροής ή να την φέρουν στον άμεσο έλεγχό τους, γιατί γνώριζαν ότι μόνο μέσω αυτής ήταν δυνατό να εισβάλει κανείς χωρίς κίνδυνο στα εδάφη της αυτοκρατορίας τους. Αυτό το γνώριζαν και οι Ρωμαίοι, οι οποίοι όσες φορές προσπάθησαν να εισβάλουν παλαιότερα εναντίον της παρθικής αυτοκρατορίας το έπραξαν μέσω της Αρμενίας. Εξαίρεση αποτελεί η εκστρατεία του Κράσσου, ο οποίος προσπάθησε να εισβάλει στην Παρθία μέσα από την Συριακή έρημο και απέτυχε παταγωδώς. Άρα, αν οι Πέρσες κατάφεραν να αποσπάσουν από τη ρωμαϊκή σφαίρα επιρροής την Αρμενία και την ενέτασαν στη δική τους, τότε αφαιρούσαν από τη μία από τη Ρώμη τη δυνατότητα να εισβάλουν άμεσα στα εδάφη τους, αλλά από την άλλη αποκτούσαν οι ίδιοι αυτή τη δυνατότητα. Έτσι, η Περσία ναί μεν εξασφάλιζε τα δυτικά της σύνορα από τις εχθρικές ενέργειες που πιθανόν θα επιθυμούσε να κάνει η Ρώμη εναντίον της, μετέφερε δε την πίεση στην Ρωμαϊκή πλευρά, η οποία θα έπρεπε να

ανησυχεί αυτή για τυχόν εχθρικές Περσικές ενέργειες στα δικά της εδάφη. Η Περσία, λοιπόν, θεωρούσε την υπόθεση της Αρμενίας μείζονα για την εξωτερική της πολιτική. Αυτό φαίνεται και από το γεγονός ότι ο βασιλιάς Ορμίσδας Α', όταν έδωσε τον θρόνο της Αρμενίας το 270 μ.Χ. στον μεγαλύτερο αδερφό του Ναρσή, του έδωσε και τον τίτλο του Μεγάλου Βασιλιά της Αρμενίας. Ο τίτλος αυτός ήταν μοναδικός και κανείς άλλος υποτελής βασιλιάς των Περσών δεν έφερε παρόμοιο τίτλο. Συνεπώς, ο τίτλος αυτός έθετε το βασίλειο της Αρμενίας σε ανώτερο επίπεδο από τα υπόλοιπα βασίλεια που ήταν υποτελή στην περσική αυτοκρατορία. Η Αρμενία ως ξεχωριστό πολιτικό ζήτημα μεταξύ της Ρώμης και της Περσίας εμφανίστηκε για πρώτη φορά όταν ο Σαπώρ την χρησιμοποίησε ως δικαιολογία για να εισβάλει στη Ρωμαϊκή επικράτεια το 251 μ.Χ. Στη συνθήκη μεταξύ Φιλίππου και Σαπώρ το 244 μ.Χ. δεν είχε εμφανιστεί ως ξεχωριστό ζήτημα, αλλά ως ένα μέρος από τη συνθήκη. Στο σημείο αυτό πρέπει να επισημανθεί ότι η Αρμενία κατείχε μείζονα ρόλο και στην παρθική εξωτερική πολιτική, καθώς οι περισσότερες συγκρούσεις της Παρθίας και της Ρώμης από τον Αύγουστο και εξής συνέβησαν για το ποιος θα ελέγχει την Αρμενία. Η Παρθία είχε έρθει σε σύγκρουση με τη Ρώμη για την Αρμενία για τους ίδιους γεωπολιτικούς και στρατηγικούς λόγους, όπως και η Περσία. Ο μόνος διαφορετικός λόγος, που έφερνε τη Ρώμη και τους Αρσακίδες σε σύγκρουση για το εν λόγω ζήτημα, ήταν το γεγονός ότι οι Πάρθοι επιθυμούσαν να αποσπάσουν την Αρμενία από τη σφαίρα επιρροής της Ρώμης, γιατί θεωρούσαν ότι παραδοσιακά τους ανήκε. Η Αρμενία πριν την εμφάνιση της Ρώμης στην Ανατολία και στη Μέση Ανατολή ήταν φιλικό και συμμαχικό κράτος με την Παρθία. Οπότε de jure ανήκε στην σφαίρα επιρροής της παρθικής αυτοκρατορίας.

Αξίζει να επισημανθεί ότι η Περσική αυτοκρατορία πέτυχε μέσα σε χρονικό διάστημα εξήντα ετών (224μ.Χ.-284μ.Χ.) πολύ μεγαλύτερες διπλωματικές νίκες επί της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, παρά η παρθική, η οποία βρισκόταν σε σύγκρουση με τη Ρώμη επί σχεδόν τρεις αιώνες. Αν ήταν κάποιος σε θέση να επιλέξει τις κορυφαίες διπλωματικές στιγμές της Παρθίας εις βάρος της αιώνιας πόλης, τότε αυτές θα ήταν δύο. Η πρώτη μεγάλη της επιτυχία εναντίον της Ρώμης ήρθε εναντίον του Αντωνίου. Ο Αντώνιος με τη διπλωματική επαφή που ανέπτυξε με τον Φραάτη Δ' κατά τη διάρκεια της εκστρατείας του στην επικράτεια του δεύτερου, αναγνώρισε εμμέσως πλην σαφώς ότι έχασε τον πόλεμο και ότι ήταν σε αδύναμη θέση, γι'αυτό ζητούσε από τον Πάρθο βασιλιά να του υποσχεθεί εκτός των άλλων (την επιστροφή των αιχμαλώτων και των λαβάρων της στρατιάς του Κράσσου μετά την ήττα στις Κάρρες) ασφαλή αποχώρηση από τα παρθικά εδάφη. Ήταν πρωτοφανές ο ένας εκ των ηγετών της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας να δηλώνει την αδυναμία του ενώπιον του αντιπάλου του. Η Παρθία μέσα από την επαφή αυτή των δύο

πλευρών φαίνεται ανώτερη της Ρώμης σε πολιτικό και στρατιωτικό επίπεδο. Η δεύτερη μεγάλη στιγμή της αυτοκρατορίας των Αρσακιδών εναντίον της Ρώμης ήταν στην ουσία και το κύκνειο άσμα της, δηλαδή έλαβε χώρα επτά χρόνια πριν την τελική της πτώση το 224 μ.Χ. Το 217 μ.Χ. ο Αρτάβανος Δ' κατάφερε να νικήσει στη μάχη της Νισίβευς τον αυτοκράτορα Μακρίνο και τον ανάγκασε να συνάψει δυσμενή συνθήκη για την Ρώμη. Η Ρώμη υποχρεούταν βάσει της συνθήκης να ανταλλάξει τους Πάρθους αιχμαλώτους που είχε συλλάβει με τους Ρωμαίους που είχαν πέσει στα χέρια των Πάρθων και να καταβάλει στον Πάρθο βασιλιά το ποσό των 200.000.000 σηστερτίων. Ήταν η πρώτη συνθήκη μεταξύ ρωμαϊκής και παρθικής αυτοκρατορίας, όπου η Ρώμη αναγνώριζε την ήττα της από τους Πάρθους και υποχρεούταν να καταβάλει και ένα μεγάλο χρηματικό ποσό για να εξαγοράσει την ειρήνη.

Η Περσία από την πλευρά της μέσα σε αυτά τα εξήντα χρόνια συγκρούσεων με τη Ρώμη είχε πετύχει πολλές μεγάλες νίκες εναντίον της, αλλά οι σπουδαιότερες από αυτές σε διπλωματικό επίπεδο ήταν επίσης δύο. Η πρώτη μεγάλη νίκη της Περσίας ήταν η συνθήκη ειρήνης που συνήψε ο αυτοκράτορας Φίλιππος με τον Σαπώρ Α' το 244 μ.Χ.. Ο Φίλιππος μετά τον θάνατο του αυτοκράτορα Γορδιανού Γ' ανήλθε στον θρόνο και συνήψε ειρήνη με τον Σασσανίδα βασιλιά δυσμενή γι' αυτόν και τη Ρώμη. Ο Φίλιππος ανέλαβε τα ηνία της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας εν μέσω πολέμου Ρώμης και Περσίας. Επομένως το γεγονός αυτό κάνει τη θέση του ακόμη πιο δυσμενή. Η συνθήκη αυτή προέβλεπε εκτός από την καταβολή υψηλού χρηματικού ποσού και ετήσιου φόρου για τη σύναψη ειρήνης και την παραχώρηση των περιοχών της Αρμενίας και της Μεσοποταμίας. Η Ρώμη πρώτη φορά αναγκαζόταν να παραχωρήσει εδάφη της επικράτειάς της και να αναγνωρίζει μέσα από αυτό το γεγονός ότι ήταν σε χαμηλότερο πολιτικό επίπεδο από αυτό της Περσίας. Αυτό δείχνει ξεκάθαρα πόσο ατιμωτική ήταν αυτή η συνθήκη για τη ρωμαϊκή αυτοκρατορία, αλλά και γιατί αυτή η συνθήκη είναι ταπεινωτικότερη από αυτή που συνήψε είκοσι επτά χρόνια πριν ο Μακρίνος. Η δεύτερη μεγάλη επιτυχία της περσικής διπλωματίας εναντίον της Ρώμης ήταν αυτή της σύλληψης του Βαλεριανού από τον ίδιο τον Πέρση βασιλιά. Ο Σαπώρ γνώριζε σε πόσο απελπιστική κατάσταση βρισκόταν ο αντίπαλός του και χρησιμοποίησε τις διαπραγματεύσεις για τη σύναψη ειρήνης μεταξύ της Ρώμης και της Περσίας, έχοντας ως σκοπό του τη σύλληψη του ίδιου του Ρωμαίου αυτοκράτορα. Ο Βαλεριανός φέρθηκε απερίσκεπτα, όπως προλέχθηκε, και έπεσε στην παγίδα που του έστησε ο Σασσανίδης βασιλιάς. Η σύλληψη του αυτοκράτορα αποτελεί τη μεγαλύτερη διπλωματική νίκη της Περσίας εις βάρος της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, ενώ συγχρόνως αποτελεί και τη μελανότερη διπλωματική σελίδα στην ιστορία της αιώνιας πόλης. Η μόνη στιγμή που μπορεί να συγκριθεί με αυτή, αλλά και πάλι δεν ήταν τόσο ταπεινωτική όσο αυτή, ήταν η στιγμή

της σύλληψης και της εκτέλεσης του Κράσσου από τον στρατηγό Σουρήνα. Είναι λιγότερη ταπεινωτική, γιατί ο Κράσσος, αν και μέλος της τριανδρίας που κυβερνούσε τη Ρώμη, τυπικά ακόμη ο ανώτερος πολιτικός φορέας της Ρώμης δεν ήταν ο ίδιος, αλλά η Σύγκλητος. Η σύλληψη του Βαλεριανού ήταν ταπεινωτικότερη, γιατί ο Βαλεριανός ήταν ο αυτοκράτορας και τότε η θέση του αυτοκράτορα ήταν ο ανώτερος πολιτικός φορέας της Ρώμης. Συνεπώς, η σύλληψη του Βαλεριανού δεν χωρά καμία αμφιβολία ότι από τη μία πλευρά ήταν η μελανότερη σελίδα στην πολιτική και διπλωματική ιστορία της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας και από την άλλη η λαμπρότερη και ενδοξότερη σελίδα της πολιτικής και διπλωματικής ιστορίας της Περσίας.

Σημαντικό στοιχείο, επίσης, που αποδεικνύει ότι η Περσία τα κατάφερε, αν και σε μικρό χρονικό διάστημα, καλύτερα από την Παρθία στη σύγκρουση με τη Ρώμη, είναι ότι η ρωμαϊκή αυτοκρατορία είχε περισσότερες και σημαντικότερες διπλωματικές και πολιτικές επιτυχίες εναντίον της Παρθίας, παρά με τη Σασσανιδική Περσία. Οι πιο σημαντικές στιγμές για την αιώνια πόλη εναντίον της Παρθίας σε διπλωματικό-πολιτικό επίπεδο ήταν τρεις. Η πρώτη μεγάλη διπλωματική επιτυχία της Ρώμης εις βάρος της Παρθίας σημειώθηκε τα χρόνια της βασιλείας του Αυγούστου. Ειδικότερα, ο βασιλιάς Φραάτης Δ', επειδή δεν εμπιστευόταν τα μέλη της αυλής του έστειλε τους τέσσερις μεγαλύτερους γιους του στον αυτοκράτορα Αύγουστο, όπου εκείνος θα τους παρείχε ασφάλεια. Πίστευε ότι οι αυλικοί του επιβουλεύονταν τη ζωή του ίδιου και της οικογένειάς του. Στη συνέχεια, όταν υπήρξε σοβαρό πρόβλημα διαδοχής στην Παρθία το 8 μ.Χ. ο Αύγουστος μετά από αίτημα των Πάρθων έστειλε τον μεγαλύτερο γιο του Φραάτη Δ', τον Βονώνη, να αναλάβει τα ηνία της παρθικής αυτοκρατορίας. Έτσι, η Ρώμη πέτυχε να «τοποθετήσει» στην Παρθία έναν ρωμαιοτραφή βασιλιά. Ο Βονώνης όσο έμεινε στον θρόνο διατήρησε άψογες σχέσεις με τη Ρώμη. Άρα το διάστημα αυτό η Ρώμη πέτυχε να έχει το δικαίωμα να αναμειγνύεται στα εσωτερικά της Παρθίας, της αιώνιας αντιπάλου της. Αυτό από μόνο του δείχνει την ανωτερότητα της Ρώμης έναντι της παρθικής αυτοκρατορίας. Η δεύτερη εξίσου μεγάλη διπλωματική επιτυχία της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας εις βάρος της Παρθίας επιτεύχθηκε επί βασιλείας του Τραϊανού. Ο Ρωμαίος αυτοκράτορας το διάστημα 115 μ.Χ.-117 μ.Χ. είχε διεξαγάγει πόλεμο εναντίον του Πάρθου βασιλιά, του Οσρόη, τον οποίο κατανίκησε και μάλιστα κατάφερε να κυριεύσει και την ίδια την πρωτεύουσα των Πάρθων, την Κτησιφώντα. Τότε, ο Τραϊανός με την ισχύ των όπλων του εγκατέστησε στον θρόνο των Πάρθων έναν δικό του άνθρωπο από την παρθική δυναστεία, τον Παρθαμασπάτη και πήρε ως λάφυρα τον θρόνο του βασιλιά, αλλά αιχμαλώτισε και μέλη της βασιλικής οικογένειας. Η κίνηση αυτή του αυτοκράτορα να επιβάλει ως βασιλιά των Πάρθων τον δικό του εκλεκτό ήταν η μεγαλύτερη

διπλωματική επιτυχία της Ρώμης εις βάρος της Παρθικής αυτοκρατορίας από την μία πλευρά, και από την άλλη αυτό το γεγονός ήταν η μεγαλύτερη διπλωματική αποτυχία της Παρθίας απέναντι στην αιώνια πόλη. Αποτελεί το μεγαλύτερο όνειδος για την παρθική πολιτική και διπλωματική ιστορία να της επιβάλει ο αιώνιος εχθρός της, ως βασιλιάς της, αυτόν που επιθυμεί εκείνος. Η τρίτη μεγάλη επιτυχία της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας απέναντι στην Παρθία έλαβε χώρα όταν ο αυτοκράτορας Αντωνίνος ο Ευσεβής: μέσω μιας επιστολής που έστειλε στον Πάρθο ομόλογό του, κατάφερε να τον μεταπείσει και να τον αναγκάσει να ακυρώσει τα σχέδια εισβολής του στην Αρμενία. Η διπλωματική αυτή επαφή, αν και σημαντική, κρίνεται λιγότερο ταπεινωτική από τις δύο προηγούμενες, γιατί ο αιώνιος αντίπαλος της Ρώμης δεν βρέθηκε στη δεινή θέση να ανησυχήσει για τον θρόνο του ή για την διαδοχή του και την οικογένειά του. Ο Πάρθος βασιλιάς και κατ' επέκτασιν η παρθική αυτοκρατορία, μέσα από αυτή τη στάση τους έδειξαν ότι ο φόβος που τους είχε προκαλέσει μερικά χρόνια νωρίτερα ο ρωμαϊκός στρατός του Τραϊανού, είχε φωλιάσει βαθιά στις καρδιές τους και αυτό ήταν αρκετό να ανατρέψει τα όποια σχέδια έκαναν για την Αρμενία. Η χρήση της απειλής βίας από το μέρος του Αντωνίνου του Ευσεβούς αποδεικνύει ότι η Ρώμη ήταν σε ανώτερη θέση από τους Πάρθους και είχε τη δυνατότητα να επιβάλει τις επιθυμίες της και με αυτόν τον τρόπο.

Η μεγάλη διπλωματική επιτυχία της Ρώμης εναντίον της Περσίας κατά το διάστημα 224 μ.Χ.-284 μ.Χ. έλαβε χώρα κατά τη διάρκεια της βασιλείας του Πρόβου. Ο αυτοκράτορας Πρόβος και ο προκάτοχός του Αυρηλιανός είχαν ξεκινήσει στρατιωτικές προετοιμασίες για να εισβάλουν στην περσική αυτοκρατορία. Οι πληροφορίες αυτές προφανώς είχαν φτάσει στα αυτιά του Βασιλέως των Βασιλέων. Η Περσία την εποχή αυτή αντιμετώπιζε σοβαρά εσωτερικά προβλήματα και ο βασιλιάς της, ο Βαράμης Β', για να μην βρεθεί στη δεινή θέση να πολεμήσει εναντίον των Ρωμαίων, ενώ υπήρχαν τάσεις εξέγερσης εις βάρος του από τους υπηκόους του, έστειλε πρεσβεία στη Ρώμη για να ζητήσει τη συνέχιση της ειρήνης που υπήρχε μεταξύ των δύο αυτοκρατοριών από την ήττα της Ζηνοβίας το 272 μ.Χ. Οι Πέρσες είχαν βοηθήσει έμπρακτα τη Ζηνοβία στον πόλεμο που διεξήγε εναντίον της Ρώμης. Η πρεσβεία αυτή του Βαράμη ήταν η πρώτη που έστειλε Σασσανίδης βασιλιάς στον Ρωμαίο ομόλογό του, για να του ζητήσει να συνάψουν ειρήνη. Συνήθως, οι Ρωμαίοι αυτοκράτορες έστελναν πρεσβείες τα προηγούμενα χρόνια για να ζητήσουν ειρήνη από τον Βασιλέα των Βασιλέων. Ο Πέρσης βασιλιάς ως τότε έστελνε πρεσβείες στους Ρωμαίους για να τους απειλήσει με πόλεμο, αν δεν αποχωρούσαν από την Ασία και την Αίγυπτο. Επομένως, η ενέργεια αυτή του Βαράμη Β' φανερώνει ότι για πρώτη φορά από την ίδρυσή της η περσική αυτοκρατορία βρισκόταν σε κατώτερο πολιτικό επίπεδο από τη Ρώμη. Η απάντηση του Πρόβου από την δική του μεριά

δείχνει ότι το κύρος της Ρώμης είχε επανακάμψει μετά από τις επιτυχίες του Αυρηλιανού και ήταν σε θέση να συνομιλεί με τον Σασσανίδη βασιλιά, αν όχι από ανώτερη θέση, τουλάχιστον από την ίδια. Όπως γίνεται κατανοητό, η επιτυχία αυτή της ρωμαϊκής διπλωματίας εις βάρος της Περσίας ήταν κατά πολύ λιγότερο σπουδαία από αυτές που είχε πετύχει απέναντι στην παρθική αυτοκρατορία.

Πρέπει να αναφερθεί, επίσης, ότι η Ρώμη απέναντι στην Παρθία καθόλη τη διάρκεια της σύγκρουσης που υπήρχε μεταξύ τους είχε αναπτύξει επιθετική εξωτερική πολιτική, ενώ απέναντι στην Περσία η πολιτική της ήταν διαφορετική. Πιο συγκεκριμένα, η αιώνια πόλη απέναντι στην περσική επιθετικότητα αρχικά απάντησε δυναμικά, έπειτα κράτησε αμυντική στάση και τέλος πέρασε στην αντεπίθεση. Οι Ρωμαίοι απέναντι στους Πάρθους επιχείρησαν επτά εκστρατείες. Οι Αρσακίδες αντίθετα επιχείρησαν μόνο μία εκστρατεία εναντίον των Ρωμαίων, αυτή του Ορώδη Β' στη Συρία και την Κιλικία. Οι Ρωμαίοι στρατηγοί και αυτοκράτορες που εξεστράτευσαν εναντίον της ίδιας της παρθικής αυτοκρατορίας ήταν οι εξής: 1) ο Κράσος, 2) ο Αντώνιος, 3) ο Τραϊανός, 4) ο Λεύκιος Βήρος, 5) ο Σεπτίμιος Σεβήρος, 6) ο Καρακάλλας και 7) ο Μακρίνος. Μάλιστα ο Τραϊανός, ο Βήρος και ο Σεπτίμιος Σεβήρος κατάφεραν να κατακτήσουν και την πρωτεύουσα των Πάρθων. Οι πιο σπουδαίες νίκες των Πάρθων εναντίον των Ρωμαίων ήταν αυτές στις Κάρρες και στη Νίσιβη. Η παρθική αυτοκρατορία είχε επιθετική εξωτερική πολιτική εναντίον της Ρώμης μόνο στο θέμα της Αρμενίας. Οι Αρσακίδες στρέφονταν έμμεσα εναντίον της Ρώμης, όταν εισέβαλαν στην Αρμενία, για να τοποθετήσουν στον θρόνο του εν λόγω βασιλείου τον δικό τους εκλεκτό. Η αιώνια πόλη στο ζήτημα αυτό ασκούσε αμυντική πολιτική, αφού συνήθως καλούνταν να αντιμετωπίσει τις εισβολές των Πάρθων. Δεν επιχείρησε ποτέ να εισβάλει στην Αρμενία χωρίς λόγο. Πάντα εκστράτευε μόνο για να προστατεύσει τον βασιλιά που υποστήριζε. Οι Πάρθοι προσπάθησαν να φέρουν την Αρμενία στο δικό τους άρμα επιρροής τις εξής φορές: 1) επί Λούκουλλου, 2) επί Πομπήιου, 3) επί Αυγούστου, 4) επί Νέρωνα, 5) επί Τραϊανού και 6) επί Μάρκου Αυρηλίου και Λευκίου Βήρου. Οι Ρωμαίοι, εκτός από την επέμβαση των Πάρθων επί Νέρωνα, αντιμετώπισαν τις Παρθικές εισβολές στην Αρμενία με πλήρη επιτυχία. Με μία πιο βαθύτερη ματιά στην εξωτερική πολιτική της παρθικής αυτοκρατορίας είναι εμφανές, ότι η αιώνια αντίπαλος της Ρώμης δεν ήταν σε θέση να διεξαγάγει επιθετική εξωτερική πολιτική καθολικά εναντίον της αιώνιας πόλης, παρά μόνο σε περιφερειακό επίπεδο. Η Ρώμη, όμως, έπραττε το αντίθετο. Δηλαδή, ήταν σε θέση να διεξάγει καθολική επιθετική εξωτερική πολιτική εναντίον των Πάρθων, ενώ είτε δεν επιθυμούσε είτε δεν την ενδιέφερε να ασκήσει επιθετική εξωτερική πολιτική σε περιφερειακό επίπεδο. Αρκούνταν απλά στη διατήρηση της Αρμενίας στο δικό της imperium.

Τώρα, όσον αφορά την Περσία η Ρώμη κατά τη βασιλεία του Αλέξανδρου Σεβήρου αντιμετώπισε την εισβολή του Αρντασίρ το 230 μ.Χ. με δυναμισμό. Ο Ρωμαίος αυτοκράτορας απάντησε στην εισβολή του Πέρση βασιλιά με τη δική του εισβολή στα Περσικά εδάφη. Μετέφερε τον πόλεμο στα εδάφη του Βασιλέως των Βασιλέων. Η Ρωμαϊκή στρατιά, αν και δεν πέτυχε τον αντικειμενικό σκοπό της, δηλαδή την κατάληψη της Κτησιφώντας και τη συντριβή του Αρντασίρ, κατάφερε να θέσει για μερικά χρόνια σε παύση την περσική επιθετικότητα. Ο νεαρός αυτοκράτορας Γορδιανός Γ' με τη σειρά του αντέδρασε το ίδιο δυναμικά στην εισβολή του διαδόχου του ιδρυτή της περσικής αυτοκρατορίας το 239 μ.Χ.. Διεξήγαγε εκστρατεία σε μεγάλο βαθμό επιτυχημένη στα εδάφη του Σαπώρ Α'. Ο Ρωμαίος αυτοκράτορας έφτασε σε απόσταση αναπνοής από την Κτησιφώντα, αλλά η ήττα του στη Μεσίχη και η προδοσία του στρατηγού του, Φιλίππου, στοίχισαν στον ίδιο την ζωή του και τον θρόνο του, ενώ στη Ρώμη λίγες μέρες αργότερα στοίχισε την πρώτη διπλωματική της ήττα από τους Πέρσες. Ο Φίλιππος, ως νέος αυτοκράτορας, συνήψε ταπεινωτική ειρήνη για την αιώνια πόλη με τον Βασιλέα των Βασιλέων. Την επόμενη δεκαετία η ρωμαϊκή αυτοκρατορία λόγω πολλών εσωτερικών προβλημάτων, αλλά και της γερμανικής απειλής στην Ευρώπη, δεν ήταν σε θέση να απαντήσει με τον ίδιο δυναμισμό στις επεκτατικές βλέψεις του Σασσανίδη βασιλιά. Μάλιστα, στις εισβολές του Σαπώρ το 251/2 μ.Χ. και το 256 μ.Χ. μετά τις ήττες που υπέστη στην Βαρβαλισσό και στην Έδεσσα, αναγκάστηκε να αποσυρθεί από τις περιοχές της Συρίας και της Μεσοποταμίας για δεκατρία χρόνια. Από τη μεν Συρία αποσύρθηκε μετά από παρουσία τριών αιώνων και από τη Μεσοποταμία μετά από εκατόν σαράντα χρόνια. Από τα μέσα της δεκαετίας του διακόσια εβδομήντα, όμως, η Ρώμη, αφού επέστρεψε χάρη στον Αυρηλιανό στην περιοχή της Συρίας και της Μεσοποταμίας, ξεκίνησε να ασκεί επιθετική εξωτερική πολιτική εναντίον της Περσίας. Ο Αυρηλιανός ήταν ο αυτοκράτορας που άρχισε την αντεπίθεση για τη Ρώμη, καθώς αυτός ήταν που προετοίμασε πρώτος τον στρατό του για να εισβάλει στη Περσία. Μετά τον θάνατό του, ο διάδοχός του, Πρόβος, επανέλαβε κι αυτός τις πολεμικές προετοιμασίες, αλλά όπως και ο Αυρηλιανός, λόγω του θανάτου του δεν υλοποίησε την πολυπόθητη εκστρατεία. Ο αυτοκράτορας που είχε την τύχη να πραγματοποιήσει την εκστρατεία αυτή, ήταν ο Κάρος το 283 μ.Χ., ο οποίος όχι μόνο την υλοποίησε, αλλά κατάφερε με τις νίκες που πέτυχε να ξεπλύνει τη ντροπή της ήττας του Βαλεριανού και να κυριεύσει την πρωτεύουσα των Περσών. Αν και είχε την τύχη να υλοποιήσει την εκστρατεία, όπως ελέχθη μόλις, δεν είχε την τύχη να την περατώσει την εκστρατεία αυτή με τον τρόπο που επιθυμούσε, αφού πέθανε ξαφνικά κατά τη διάρκειά της. Παρ' όλα αυτά, ο Κάρος κατάφερε να φέρει τη Ρώμη σε ανώτερο πολιτικό και στρατιωτικό επίπεδο από την Περσία. Η αιώνια πόλη υποσκέλισε μετά

από συγκρούσεις εξήντα χρόνων ξεκάθαρα για πρώτη φορά τους Σασσανίδες. Συνεπώς, η σύγκρουση της Ρώμης με την Περσία δεν ήταν όπως αυτή με την Παρθία. Η Περσία είχε τις δυνάμεις και την ικανότητα να διεξάγει πολεμικές επιχειρήσεις εναντίον της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας όχι μόνο σε περιφερειακό επίπεδο, αλλά και σε γενικότερο. Ήταν μία σύγκρουση μεταξύ ίσων αντιπάλων σε όλα τα επίπεδα. Το Ρωμαϊκό imperium είχε ξαναβρεί μετά από τέσσερις αιώνες ένα αντίπαλο δέος, όπως αυτό της Καρχηδόνας, που άκουγε τώρα στο όνομα της Περσίας.

Επίσης, σημαντική παρατήρηση είναι και το γεγονός ότι η Περσία από τα τελευταία χρόνια της βασιλείας του Σαπώρ σταμάτησε να συμπεριφέρεται με επιθετικότητα σε επίπεδο εξωτερικής πολιτικής απέναντι στη ρωμαϊκή αυτοκρατορία και πέρασε σε μία «ήρεμη» κατάσταση. Οι λόγοι που την οδήγησαν στην αλλαγή αυτή ήταν σύνθετοι. Αρχικά, ο Σαπώρ την τελευταία του ψυχική και σωματική ικμάδα την σπατάλησε για να αντιμετωπίσει τον ικανό Παλμυρηνό στρατηγό, τον Οδαίναθο, ο οποίος έφερε την Περσία δύο φορές σε δεινή θέση. Ο Σαπώρ κατάφερε να ανταπεξέλθει με πολύ κόπο και στις δύο πολιορκίες που επιχείρησε ο αντίπαλός του το 261 μ.Χ. και το 265 μ.Χ.. Οι πόλεμοι αυτοί του κόστισαν πολύ σε έμψυχο και άψυχο επίπεδο. Επιπροσθέτως, ο Πέρσης βασιλιάς ήταν εμφανώς καταβεβλημένος σωματικά και ψυχικά από τις συνεχείς εκστρατείες που διεξήγαγε στο παρελθόν. Το αποτέλεσμα όλων αυτών ήταν να σταματήσει να τρέφει ο ίδιος όνειρα για επέκταση προς το παρόν δυτικά του Ευφράτη. Μετά τον θάνατό του το 270 μ.Χ. η Περσία έπρεπε στα βορειοανατολικά της σύνορα να αντιμετωπίσει την απειλή των Κουσάν. Ο διάδοχος του Σαπώρ, ο γιος του, Ορμίσδας Α' το μικρό χρονικό διάστημα που βασίλευσε το ανέλαβε για να πολεμήσει τους Κουσάν. Επιπλέον, η Περσία ύστερα από τον Σαπώρ αντιμετώπισε πρόβλημα ακυβερνησίας, αφού μέσα σε διάστημα τεσσάρων ετών βασίλευσαν τρεις διαφορετικοί βασιλείς. Ο Ορμίσδας Α' βασίλευσε για ένα έτος 270 μ.Χ.-271 μ.Χ., ο Βαράμης Α' βασίλευσε τρία έτη 271 μ.Χ.-274 μ.Χ. και από το 274 μ.Χ. μέχρι το 293 μ.Χ. ο Βαράμης Β'. Μάλιστα, οι δύο τελευταίοι βασιλείς δεν ανέλαβαν τα ηνία της Περσίας ομαλά, αλλά ανήλθαν στον θρόνο μέσα από δολοπλοκίες που εξελίχτηκαν στην αυλή της Κτησιφώντας και στο ζωροαστρικό ιερατείο. Τέλος, κατά τη διάρκεια της βασιλείας του Βαράμη Β' ξέσπασε στις ανατολικές επαρχίες της αυτοκρατορίας του εξέγερση εναντίον του από έναν ξάδερφό του ή, κατ' άλλους, από έναν αδερφό του. Συνεπώς, η Περσία άλλαξε την εξωτερική της πολιτική αυτό το διάστημα λόγω των εσωτερικών και εξωτερικών προβλημάτων που αντιμετώπιζε. Εν ολίγοις, η Περσία βρέθηκε σε παρόμοια θέση με αυτή που βρέθηκε η αιώνια πόλη το χρονικό διάστημα 251 μ.Χ.-270 μ.Χ.. Η Ρώμη αυτή τη δύσκολη περίοδο για τους Σασσανίδες αρχικά την εκμεταλλεύθηκε για να ανασυγκροτηθεί

και στη συνέχεια για να περάσει στην αντεπίθεση εναντίον τους. Η Περσία άλλαξε θέση τα έτη 270 μ.Χ.-284 μ.Χ. και από αυτή του επιτιθέμενου πέρασε σε αυτή του αμυνόμενου, ενώ η Ρώμη το αντίστροφο.

Οι πρεσβείες που αντάλλαξαν μεταξύ τους οι Πάρθοι και οι Ρωμαίοι ως επί το πλείστον κινήθηκαν σε πολιτισμένο επίπεδο, δίχως προστριβές και προσβολές, όπως συνέβη αργότερα μεταξύ των πρεσβειών που αντάλλαξε η Ρώμη με την Περσία και τούμπαλιν. Εξαιρέση αποτέλεσαν οι πρεσβείες που έστειλε η Παρθία προς τον Κράσσο πριν τις Κάρρες το 54 π.Χ. και στον Τραϊανό πριν την εισβολή του Ρωμαίου αυτοκράτορα στην Παρθία το 113 μ.Χ.. Στην πρώτη περίπτωση ο Κράσσος απάντησε με θράσος στον Πάρθο πρέσβη, ο οποίος ανταπάντησε με τον ίδιο τρόπο και στη δεύτερη περίπτωση ο Τραϊανός δεν απάντησε καθόλου στην πρεσβεία που έστειλε ο Οσρόης, γιατί ο αυτοκράτορας το θεώρησε περιττό, αφού είχε λάβει ήδη την απόφαση να λύσει το ζήτημα με τη δύναμη των όπλων. Η Ρώμη από την πλευρά της δεν έστειλε ποτέ κάποια πρεσβεία στην Παρθία, η οποία να επέδειξε ανάρμοστη συμπεριφορά και αυτό είναι προς τιμήν της, καθώς έδειξε ότι την διακατείχε πνεύμα πολιτικού πολιτισμού.

Οι Ρωμαίοι απέστειλαν στην Περσία τέσσερις πρεσβείες, ενώ οι Πέρσες προς αυτούς μόνο δύο. Άπασες οι πρεσβείες των Ρωμαίων εμμέσως πλην σαφώς ζητούσαν από την Περσία να σεβαστεί το ήδη υπάρχον status quo, αλλά οι Πέρσες βασιλείς το αρνούνταν συστηματικά και συχνά επιδείκνυαν άσχημη συμπεριφορά προς τους Ρωμαίους. Οι Ρωμαϊκές πρεσβείες ήταν: 1) οι δύο που είχε στείλει το 231 μ.Χ. ο Αλέξανδρος Σεβήρος, 2) η μία που έστειλε ο Φίλιππος το 244 μ.Χ. για να συνάψει ειρήνη με τον Σαπώρ και 3) η μία που έστειλε ο Βαλεριανός το 259 μ.Χ. στο Σαπώρ κι αυτός, για να συνάψει ειρήνη μαζί του. Η Περσία στη μεν πρώτη πρεσβεία το 231 μ.Χ. εμφανίστηκε υπερφίαλη και ζητούσε άμεση αναθεώρηση του status quo της περιοχής της Ανατολικής Μεσογείου, διαφορετικά θα άλλαζε την κατάσταση η ίδια με τη χρήση βίας. Στη δε δεύτερη πρεσβεία, μετά από πενήντα χρόνια σχεδόν από την πρώτη, εμφανίστηκε συγκρατημένη και προσγειωμένη στην πραγματικότητα ζητώντας την συνέχιση της ειρήνης που υπήρχε μεταξύ των δύο αυτοκρατοριών και τη διατήρηση του status quo. Η Ρώμη στην πρώτη περσική πρεσβεία απάντησε δυναμικά διακόπτοντας τις όποιες διπλωματικές σχέσεις υπήρχαν, ενώ τους Πέρσες πρέσβεις τους φυλάκισε, γιατί θεώρησε ότι το μήνυμα που μετέφεραν προσέβαλε τη Ρώμη και τον ίδιο τον αυτοκράτορα. Στη δεύτερη πρεσβεία ο αυτοκράτορας Πρόβος απάντησε αρχικά στους Πέρσες πρέσβεις υπερφίαλα και με άσχημο τρόπο, αλλά στη συνέχεια συνήψε ειρήνη με τους Πέρσες, γιατί έπρεπε να ασχοληθεί με την προάσπιση των συνόρων στον Δούναβη.

Η Παλμύρα εμφανίστηκε στο διεθνές πολιτικό προσκήνιο το 259 μ.Χ.. Οι ήττες που υπέστη η Ρώμη από την Περσία από το 251 μ.Χ.-259 μ.Χ. ήταν συντριπτικές και η αιώνια πόλη, επειδή το ίδιο χρονικό διάστημα, όπως προελέχθη, είχε να αντιμετωπίσει και άλλα εξίσου σοβαρά προβλήματα και στις Ευρωπαϊκές της κτήσεις, αναγκάστηκε να μην στείλει επιπλέον δυνάμεις, για να συνεχίσει τον πόλεμο εναντίον του Σαπώρ. Η αδυναμία αυτή της Ρώμης άφηνε στην περιοχή της Μέσης Ανατολής ένα κενό ισχύος, και επειδή τα κενά ούτε στη φύση δεν αρέσουν, όπως ήταν λογικό έπρεπε κάποιος να το καλύψει. Στην περίπτωση αυτή το κενό που άφηνε η Ρώμη δύο παράγοντες ήταν σε θέση να το καλύψουν. Ο ένας παράγοντας ήταν η Περσία των Σασσανιδών και ο άλλος παράγοντας ήταν η Παλμύρα του Οδαίναθου. Για τα ρωμαϊκά συμφέροντα το ενδεχόμενο να την αντικαταστήσει στην περιοχή η Περσία ήταν εφιαλτικό. Οπότε, η μόνη λύση για τους Ρωμαίους ήταν η στήριξη της Παλμύρας με κάθε τρόπο, μέχρι να επιστρέψουν αυτοί πάλι στην περιοχή. Μάλιστα, τη στήριξη τους στη αραβική αυτή πόλη, οι Ρωμαίοι την έδειξαν έμπρακτα, όταν ο αυτοκράτορας Γαλλιηνός αναγνώρισε τον Οδαίναθο ως «Στρατηγό της Ανατολής». Ο τίτλος αυτός φανέρωνε ότι η αιώνια πόλη αναγνώρισε τον κομβικό ρόλο του Οδαίναθου στην υπεράσπιση των συμφερόντων της στη Μέση Ανατολή. Έμμεσα είχαν δείξει τη στήριξή τους οι Ρωμαίοι στους Παλμυρηνούς, όταν πολέμησαν στο πλάι του Οδαίναθου το 260-261 μ.Χ. τους Πέρσες, καθώς τα στρατεύματα του αποτελούνταν από Ρωμαίους και Παλμυρηνούς άνδρες. Ο Rostovtzeff είχε διαγνώσει σωστά: επί της ουσίας η Παλμύρα, κατά τη σύντομη πολιτική ακμή της, προσπάθησε να κινηθεί ως ρυθμιστικός παράγοντας μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων της περιόδου, δηλαδή μεταξύ της Ρώμης και της Περσίας.⁶⁶⁹ Η πλούσια αυτή αραβική πόλη αναγκάστηκε να κινηθεί με αυτόν τον τρόπο, γιατί δεν διέθετε από μόνη της τις απαραίτητες οικονομικές, δημογραφικές και στρατιωτικές δυνάμεις, για να αντιπαραβληθεί είτε στη Ρώμη είτε στην Περσία. Η Ρώμη μετρούσε τρεις αιώνες παρουσίας στην περιοχή και είχε αναπτύξει δικές της κοινωνικό-οικονομικές δομές. Η Περσία, αν και νεοϊδρυθείσα αυτοκρατορία, οι δομές στις οποίες επέλεξε να στηριχτεί υπήρχαν εδώ και επτά αιώνες. Το διοικητικό σύστημα που επέλεξε να στηριχτεί η αυτοκρατορία των Σασσανιδών ήταν αυτό των σατραπειών, το οποίο δημιούργησαν οι Αχαιμενίδες και το εμπιστεύτηκαν οι Σελευκίδες και οι Πάρθοι. Άρα, η Παλμύρα ήταν σχεδόν απίθανο να δημιουργήσει δικές της δομές τόσο ικανές και τόσο εύρυθμες μέσα σε τόσο μικρό χρονικό διάστημα, ώστε να στηριχτεί σε αυτές και να διεκδικήσει την πολιτική της ανεξαρτησία μέσα στις συμπληγάδες πέτρες της Ρώμης και της Περσίας. Ο Οδαίναθος το είχε συνειδητοποιήσει αυτό και γι' αυτό, παρά τις όποιες

⁶⁶⁹ Rostovtzeff (1932), 107.

ευκαιρίες του παρουσιάστηκαν, δεν τόλμησε να ξεφύγει από την πολιτική κηδεμονία της Ρώμης. Η γυναίκα του, που τον διαδέχθηκε, η Ζηνοβία, τόλμησε να στραφεί εναντίον της Ρώμης και να εμπιστευθεί τις δυνάμεις που διέθετε, αλλά και τις δομές που είχε αναπτύξει το κράτος της Παλμύρας αυτό το μικρό χρονικό διάστημα της πολιτικής ζωής του. Η πολιτική αυτή επιλογή της Ζηνοβίας αποδείχτηκε ολέθριο σφάλμα, καθώς η Ρώμη αντέδρασε δυναμικά και ο ίδιος ο αυτοκράτορας Αυρηλιανός κατάφερε να συντρίψει τις δυνάμεις της αραβικής πόλης μέσα σε ένα χρόνο. Η Ζηνοβία μετά από αυτές τις ήττες της συνειδητοποίησε την πικρή αλήθεια. Η Παλμύρα μόνη της δεν είχε τις δυνάμεις, για να σταθεί ανεξάρτητη ανάμεσα στη Ρώμη και την Περσία, γι' αυτό λίγο πριν την οριστική της ήττα κατέφυγε στην έσχατη λύση που της απέμενε, που δεν ήταν άλλη από το να ζητήσει βοήθεια από τον Βασιλέα των Βασιλέων. Ο άντρας της είχε πολεμήσει με τόσο ζήλο την Περσία και τώρα αυτή στρεφόταν για βοήθεια σ' αυτή. Η πολιτική επιβίωση της Παλμύρας ουσιαστικά είχε τελειώσει από τη στιγμή που είχε αποφασίσει να στραφεί εναντίον της Ρώμης, γιατί το οικοδόμημά της στηρίχτηκε στις δομές που είχε η αιώνια πόλη στην περιοχή. Η Ρώμη τη στιγμή αυτή δεν ήταν η Ρώμη του Δέκιου, του Γάλλου ή του Βαλεριανού. Η Ρώμη κάτω από τη χρηστή διοίκηση του Αυρηλιανού είχε αναδιοργανωθεί και ήταν έτοιμη να αναλάβει τον ηγετικό της ρόλο, τον οποίο είχε απολέσει σχεδόν δέκα χρόνια νωρίτερα. Το Ρωμαϊκό imperium κάτω από την ηγεσία του Αυρηλιανού αποκαταστάθηκε πλήρως σε όλη την αυτοκρατορία, αλλά και στα σύνορα της. Οι Ρωμαίοι κατάφεραν μετά από τριάντα χρόνια περίπου να ελέγξουν τα σύνορα στον Ρήνο, στον Δούναβη και στον Ευφράτη.

Η Παλμύρα τα δεκατέσσερα χρόνια πολιτικού βίου που άντεξε στον ανταγωνισμό ανάμεσα στη Ρώμη και την Περσία είχε να επιδείξει σημαντικές πολιτικές-διπλωματικές και στρατιωτικές επιτυχίες. Η μεγαλύτερη διπλωματική επιτυχία του κράτους της Παλμύρας ήταν η απόδοση του τίτλου «του στρατηγού της Ανατολής» από τη Ρώμη στον Οδαίναθο. Η αιώνια πόλη με τον τίτλο αυτό ουσιαστικά αναγνώριζε τις υπηρεσίες που προσέφερε ο Παλμυρηνός στρατηγός σ' αυτή κατά τη διάρκεια του πολέμου με τον Σαπώρ. Επίσης, αναγνώριζε και τις ικανότητες του Οδαίναθου ως στρατηγού, του οποίου τις ικανότητες χρειαζόταν και εναντίον των σφετεριστών Μακριανού και Βαλλίστα. Επομένως, η Παλμύρα μέσα από αυτά τα γεγονότα αναδείχτηκε σε ένα ρυθμιστικό παράγοντα καίριας σημασίας για τα ρωμαϊκά συμφέροντα στην ανατολική Μεσόγειο. Σημαντική διπλωματική επιτυχία της Παλμύρας ήταν και η σύναψη συμμαχίας με την Σασσανιδική Περσία το 272 μ.Χ. μεταξύ της Ζηνοβίας και του Βαράμη Β'. Η συμμαχία αυτή, ασχέτως του αποτελέσματος που είχε, ήταν σημαντική, γιατί μπορούσε να αλλάξει το status quo που υπήρχε ως τότε. Αν η Περσία με τη

στρατιωτική βοήθεια που θα έστελνε στη Ζηνοβία ανάγκαζε, αρχικά, τον Αυρηλιανό να λύσει την πολιορκία και στη συνέχεια τον νικούσε, τότε η Παλμυρηνή βασίλισσα θα σωζόταν από τη δεινή θέση στην οποία είχε βρεθεί και θα χρωστούσε τη σωτηρία της στον Πέρση βασιλιά. Αυτό θα ανάγκαζε το κράτος της Παλμύρας να αλλάξει στρατόπεδο και από αυτό που ανήκε ως εκείνη τη στιγμή τυπικά, το ρωμαϊκό, να μετέβαινε στο περσικό. Έτσι, οι περιοχές της Συρίας και της Μεσοποταμίας θα ερχόταν ξανά στα περσικά χέρια, και ίσως αυτή τη φορά μόνιμα. Παρ' όλα αυτά, ο Αυρηλιανός με τις στρατιωτικές του ικανότητες απέτρεψε αυτό το σενάριο και το status quo παρέμεινε ως είχε τα τελευταία εκατόν πενήντα χρόνια.

Οι μεγάλες στρατιωτικές επιτυχίες που σημείωσε το εφήμερο κράτος της Παλμύρας ήταν αυτές που της έδωσαν πολιτικά το δικαίωμα για να διαδραματίσει, έστω κι αυτό το μικρό χρονικό διάστημα, κομβικό ρόλο στη διεθνή πολιτική σκηνή. Στρατιωτικά, τις σημαντικότερες νίκες για το κράτος της Παλμύρας επέτυχε ο Οδαίναθος. Η πρώτη του μεγάλη επιτυχία, και ίσως η μεγαλύτερή του, έλαβε χώρα κατά τη διάρκεια του πολέμου εναντίον του Σαπώρ το 261 μ.Χ.. Ο Παλμυρηνός στρατηγός κατάφερε με τον στρατό του να επιτεθεί στην οπισθοφυλακή του στρατεύματος του Βασιλέως των Βασιλέων και να τη συντρίψει. Οι Παλμυρηνοί από τη νίκη τους αυτή αποκόμισαν τεράστια λεία και πολλούς αιχμαλώτους. Ανάμεσα σε αυτούς τους αιχμαλώτους έτυχε να ήταν και το χαρέμι του Σασσανίδη βασιλιά. Αυτή ήταν η πρώτη ταπείνωση που γνώρισε ο Σαπώρ στα είκοσι χρόνια βασιλείας που μετρούσε ως εκείνη τη στιγμή. Μία ταπείνωση που δεν προήλθε από την αιώνιο αντίπαλο τη Ρώμη, αλλά από έναν έως τότε άσημο Παλμυρηνό στρατηγό. Η δεύτερη μεγάλη του στρατιωτική επιτυχία ήταν η επικράτησή του επί των δυνάμεων του σφετεριστή Βαλλίστα στη Μικρά Ασία. Η νίκη αυτή του άνοιξε την πόρτα της Μικράς Ασίας, καθώς τέσσερα χρόνια αργότερα θα καλούνταν πάλι να δράσει εκεί εναντίον των Γότθων και των Ερούλων που επέδραμαν στις παραλιακές πόλεις της περιοχής. Η τρίτη μεγάλη επιτυχία του Οδαίναθου ήταν η εκστρατεία του εναντίον της Περσίας το 265 μ.Χ.. Αν και δεν πέτυχε τον αντικειμενικό του σκοπό, την κατάκτηση της Κτησιφώντας, κατάφερε παρ' όλα αυτά να θέσει τέρμα στην επιθετική εξωτερική πολιτική της Περσίας για τουλάχιστον είκοσι χρόνια. Η Περσία, εξαιτίας των επιτυχιών του Οδαίναθου εις βάρος της, αναγκάστηκε να περιοριστεί για μερικά χρόνια ανατολικά του Ευφράτη. Το κράτος της Παλμύρας θα έχει κι άλλη μία σημαντική στρατιωτική επιτυχία λίγο πριν την πτώση του, αλλά αυτή τη φορά όχι απέναντι στην Περσία, αλλά απέναντι στη Ρώμη. Η νίκη αυτή ήταν ουσιαστικά και ο επιθανάτιος ρόγχος της. Το διάστημα μεταξύ 269 μ.Χ.-271 μ.Χ. η Ζηνοβία έστειλε τον στρατηγό της Ζάβδα να καταλάβει την Αίγυπτο. Ο Ζάβδας έχοντας συγκεντρώσει έναν πανίσχυρο στρατό κατανίκησε τον Ρωμαίο διοικητή της Αιγύπτου, τον Τιμαγένη, και

ενσωμάτωσε την χώρα του Νείλου μετά τη νίκη του στο κράτος της Παλμύρας.

Τέλος, ένα άλλο κοινό στοιχείο που είχαν μεταξύ τους η παρθική με την περσική αυτοκρατορία ήταν ο βασιλικός τίτλος που χρησιμοποίησαν οι βασιλείς τους για τον εαυτό τους. Ο τίτλος που έφεραν οι βασιλείς τους ήταν αυτός του «Βασιλέως των Βασιλέων». Οι Πάρθοι άρχισαν να χρησιμοποιούν τον τίτλο αυτό μετά τη νίκη του βασιλιά τους Μιθριδάτη Α' εναντίον του Σελευκίδη βασιλιά, του Δημητρίου Β' του Νικάτωρα, το 139 π.Χ.. Ως εκείνη την περίοδο οι Πάρθοι βασιλείς αναφέρονταν απλά ως βασιλείς. Οι Πάρθοι κυβερνούσαν από το 246 π.Χ. την Παρθία ως ανεξάρτητοι ηγεμόνες. Η επικράτειά τους εκτεινόταν ως το 139 π.Χ. κυρίως μόνο στην περιοχή της Παρθίας. Η Περσία θα κατακτηθεί από αυτούς το 139 π.Χ. από τον Μιθριδάτη Α', ο οποίος μετά από αυτή την κατάκτηση αυτοαναγορεύτηκε «Βασιλεύς των Βασιλέων». Η κατοχή της Περσίας του έδινε το δικαίωμα να υιοθετήσει αυτόν τον τίτλο. Οι Σασσανίδες βασιλείς σε αντίθεση με τους Αρσακίδες υιοθέτησαν τον τίτλο αυτό από την πρώτη στιγμή που εγκαθίδρυσαν την αυτοκρατορία τους. Οι Σασσανίδες από τη μεριά τους υιοθέτησαν αμέσως τον τίτλο αυτό, γιατί θεωρούσαν τους εαυτούς τους, όντες Πέρσες, συνεχιστές των Αχαιμενιδών. Επομένως, ναι μεν χρησιμοποίησαν και οι Πάρθοι και οι Σασσανίδες τον τίτλο του «Βασιλέως των Βασιλέων», οι Πάρθοι όμως δεν τον χρησιμοποίησαν από την αρχή, όπως οι Πέρσες, γιατί δεν είχαν την τόσο στενή σύνδεση με την Αχαιμενιδική Περσία, την οποία θεωρούσαν ότι είχαν ο Αρντασίγ και οι διάδοχοί του.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

I

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΗ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΙΣΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑΚΩΝ ΗΓΕΣΙΩΝ: ΡΩΜΑΙΟΙ – ΠΑΡΘΟΙ - ΠΕΡΣΕΣ

ΡΩΜΑΙΟΙ ΥΠΑΤΟΙ & ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΕΣ	ΠΑΡΘΟΙ ΒΑΣΙΛΕΙΣ	ΠΕΡΣΕΣ ΒΑΣΙΛΕΙΣ
----------------------------------	-----------------	-----------------

Υπατοι

96 π.Χ. οι Ahenobarbus, Longinus	Μιθριδάτης Β' 123 π.Χ.- 88/7 π.Χ.	
-------------------------------------	--------------------------------------	--

95 π.Χ. οι Crassus,
Scaevola

94 π.Χ. οι Calpus, Ahe-
nobarbus

93 π.Χ. οι Flaccus, Her-
ennius

92 π.Χ. οι Pulcher, Per-
pena

91 π.Χ. οι Philippus,
Sextus Julius Caesar

Γοτάρζης Α' 91 π.Χ. -80
π.Χ.

90 π.Χ. οι L. Julius Cae-
sar, Lupus

89 π.Χ. οι Strabo, Cato

88 π.Χ. οι Sulla, Rufus

87 π.Χ. οι Octavius,

Cinna

86 π.Χ. οι Cinna, Marius

85 π.Χ. οι Cinna, Carbo

84 π.Χ. οι Carbo, Cinna

83 π.Χ. οι Scipio Asia-
ticus, Norbanus

82 Sulla dictator

82 π.Χ. οι Marius, Carbo

81 π.Χ. οι Decula, Dola-
bella

80 π.Χ. οι Sulla, Mete-
llus Pius

Ορόδης Α' 80 π.Χ. -76/5
π.Χ.

79 π.Χ. οι Vatia Isauri-

cus, Pulcher
 78 π.Χ. οι Lepidus, Catulus
 77 π.Χ. οι Brutus, Lepidus Livianus
 76 π.Χ. οι C. Octavius, Scribunius Curio Σινατράκης 76/5 π.Χ. - 70 π.Χ.
 75 π.Χ. οι L. Octavius, C. Cotta
 74 π.Χ. οι L. Lucullus, M. Cotta
 73 π.Χ. οι M. Lucullus, Longinus
 72 π.Χ. οι Gellius, Clodianus
 71 π.Χ. οι Lentulus Sura, Aufridius Orestes
 70 π.Χ. οι Pompeius Magnus, L. Crassus Φραάτης Γ' 70 π.Χ. -57 π.Χ.
 69 π.Χ. οι Hortalus, Metellus Creticus
 68 π.Χ. οι C. Metellus, Marcius Rex
 67 π.Χ. οι Calpurnius Piso, Acilius Glabrio
 66 π.Χ. οι Aemilius Paulus, Volcatius Tullus
 65 π.Χ. οι P.C. Sulla, Autonius Paetus
 64 π.Χ. οι Caesar, Figulus
 63 π.Χ. οι Cicero, C.A. Hybrida
 62 π.Χ. οι Silanus, Murena
 61 π.Χ. οι Frugi Calpurnianus, Messala Niger
1^η τριανδρία
Κράσος-Πομπήιος-Καίσαρας 60 π.Χ. -53 π.Χ.
 60 π.Χ. οι Metellus Celer, Afranius

59 π.Χ. οι Caesar, Bibulus	Μιθριδάτης Δ' 57 π.Χ. - 54 π.Χ.
58 π.Χ. οι Piso Caesonius, Gabinius	
57 π.Χ. οι Lentulus Spinther, Metellus Nepos	
56 π.Χ. οι Lentulus Marcellinus, Marcius Philippus	Ορώδης Β' 54 π.Χ. -37 π.Χ.
55 π.Χ. οι Pompeius Magnus, Crassus	
54 π.Χ. οι Ahenobarbus, Claudius Pulcher	
53 π.Χ. οι Calvinus, Messala Rufus	
52 π.Χ. οι Pompeius Magnus, Pius Scipio	
51 π.Χ. οι Sulpicius Rufus, Claudius Marcellus	
50 π.Χ. οι L. Aemilius Paulus, C. Claudius Marcellus	
49 π.Χ. οι C. Claudius Marcellus, Lentulus Crus	
48 π.Χ. οι Caesar, Servilius Isauricus	
47 π.Χ. οι Calenus, Vatinius	
46 π.Χ. οι Caesar, Aemilius Lepidus	
45 π.Χ. οι Caesar	
44 π.Χ. οι Fabius Maximus, C. Trebonius	
43 π.Χ. οι Octavianus, Pedius	
2^η τριανδρία	
Αντώνιος-Οκταβιανός-Λέπιδος	Φραάτης Δ' 37 π.Χ. -2 π.Χ.
43 π.Χ. -36 π.Χ.	Φραατάκης 2 π.Χ. -4 μ.Χ.

Αυτοκράτορες	Ορώδης Γ' 4 μ.Χ. -6 μ.Χ.	
Αύγουστος 31 π.Χ.-14 μ.Χ.	Βονωνής Α' 6 μ.Χ. -12 μ.Χ.	
Τιβέριος 14 μ.Χ.-37 μ.Χ.	Αρτάβανος Β' 12 μ.Χ. -38 μ.Χ.	
Καλιγούλας 37 μ.Χ. -41 μ.Χ.	Βαρδάνης Α' 38 μ.Χ. -47 μ.Χ.	
Κλαύδιος 41 μ.Χ. -54 μ.Χ.	Γοτάρζης Β' 38 μ.Χ. -51 μ.Χ.	
Νέρων 54 μ.Χ. -68 μ.Χ.	Βονώνης Β' 51 μ.Χ.	
Γάλβας 68 μ.Χ. -69 μ.Χ.	Βολογάσης Α' 51 μ.Χ. -78 μ.Χ.	
Όθων 69 μ.Χ.		
Βιτέλιος 69 μ.Χ.		
Βεσπασιανός 70 μ.Χ. -79 μ.Χ.		
Τίτος 79 μ.Χ. -81 μ.Χ.		
Δομιτιανός 81 μ.Χ. -96 μ.Χ.	Πάκορος Β' 78 μ.Χ. -115/6 μ.Χ.	
Νέρβας 96 μ.Χ. -98 μ.Χ.	Οσρόης Α' 109 μ.Χ. -129 μ.Χ.	
Τραϊανός 98 μ.Χ. -117 μ.Χ.	Βολογάσης Γ' 105/6 μ.Χ. -147 μ.Χ.	
Αδριανός 117 μ.Χ. -138 μ.Χ.	Μιθριδάτης Ε' 129 μ.Χ. -147 μ.Χ.	
Αντωνίνος Πίος 138 μ.Χ. -161 μ.Χ.	Βολογάσης Δ' 147 μ.Χ. -191 μ.Χ.	
Μάρκος Αυρήλιος 161 μ.Χ. -180 μ.Χ. και		
Λεύκιος Βήρος 161-169 μ.Χ.		
Κόμμοδος 180 μ.Χ. -192 μ.Χ.	Βολογάσης Ε' 191 μ.Χ. -208 μ.Χ.	
Περτίναξ 193 μ.Χ.		
Ιουλιανός 193 μ.Χ.		
Σεπτίμιος Σεβήρος 193 μ.Χ. -211 μ.Χ.	Βολογάσης ΣΤ' 208 μ.Χ. -222/3 μ.Χ.	
Καρακάλλας ⁶⁷⁰ 211 μ.Χ. -217 μ.Χ.	Αρτάβανος Δ' 213 μ.Χ. -224 μ.Χ.	Αρντασίρ Α' 224 μ.Χ. -240 μ.Χ.
Μακρίνος 217 μ.Χ. -218 μ.Χ.		
Ελεγάβαλος 218 μ.Χ. -222 μ.Χ.		
Αλέξανδρος Σεβήρος		

⁶⁷⁰ Ο Γέτας ήταν συναυτοκράτορας με τον Καρακάλλα για ένα έτος 211 μ.Χ. -212 μ.Χ.

222 μ.Χ. -235 μ.Χ.
Μαξιμίνος 235 μ.Χ. -238
μ.Χ.
Γορδιανός Γ' 238 μ.Χ. -
244 μ.Χ.
Φίλιππος ο Άραβας 244
μ.Χ. -249 μ.Χ.
Δέκιος 249 μ.Χ. -251
μ.Χ.
Γάλλος 251 μ.Χ. -253
μ.Χ.
Βαλεριανός 253 μ.Χ. -
259 μ.Χ.
Γαλλιηνός 259 μ.Χ. -268
μ.Χ.
Κλαύδιος Γοτθικός 268
μ.Χ. -270 μ.Χ.
Αυρηλιανός 270 μ.Χ. -
275 μ.Χ.
Τάκιτος 275 μ.Χ. -276
μ.Χ.
Πρόβος 276 μ.Χ. -282
μ.Χ.
Κάρος 282 μ.Χ. -283 μ.Χ.
Καρίνος 283 μ.Χ. -284
μ.Χ.
Διοκλητιανός 284 μ.Χ. -
305 μ.Χ.

Σαπώρ Α' 240 μ.Χ. -270
μ.Χ.

Ορμισδάς Α' 270 μ.Χ. -
271 μ.Χ.
Βαράμης Α' 271 μ.Χ. -
274 μ.Χ.
Βαράμης Β' 274 μ.Χ. -
293 μ.Χ.

II

ΤΡΙΓΛΩΣΣΗ ΕΠΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΝΑQSH-I-RUSTAM – ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΕΙΜΕΝΟ –

[Martin Sprengling, *Third Century Iran, Sapor and Kartir*, Chicago 1953, σελ. 73-76]

1 ἐγὼ Μασδαασνης θεὸς Σαπώρης, βασιλεὺς βασιλέων Ἀριανῶν κ[α]ὶ Ἀναριανῶ[ν, ἐκ γένους θεῶν, υἱὸς Μ[ασδα]ασνου θεοῦ [Ἀρ]τ[α]ξάρου βασιλέως βασιλέων Ἀριανῶν ἐκ γένους

2 θεῶν, ἔγγονος θεοῦ Παπάκ[ου] — τοῦ Ἀριανῶν ἔθνου βασιλέως[ς δεσπότης εἰμ]ί. κα[ὶ κα]τ[έ]χω ἔθνη· Περσίδα, Π[αρ]θίαν, Οὐ[ζ]ηνήν, Μ[η]σαν[η]νήν, Ἀσσυρίαν, Ἀδιαβηνήν, Ἀραβίαν, Ἀδουρβα-

3 δηνήν, Ἀρμενίαν, Ἰβηρίαν, Μαχελονίαν, Ἀλβανίαν, [— — —]γηνή[ν, ἕως — — — ἔ]μπ[ροσ]θ[εν] Καπ ὄρους καὶ πυ[λ]ῶ[ν Ἀλαν]ῶν καὶ ὅλον τὸ Πρεσσοαρ ὄρος, Μ[α]δηνήν, Γουργαν, Μαρου,

4 Ῥην καὶ πάντα τὰ ἀνωτάτω ἔθνη, Κερμανζηνήν, Σεγιστανήν, [Τουρηνήν, Μακαραν, Παρα]δηνήν, Ἰνδίαν καὶ Κουσην[ῶν ἔθ]ν[η] ἕως ἔμπροσθεν Πασκιβουρων καὶ ἕως Κας, Σωδικηνῆς καὶ

5{καὶ} Τσατσηνῆς ὄρων, καὶ ἐξ ἐκείνου τοῦ μέρους τῆς θα<λ>άσσης Μι[ζ]ουν ἔθ[νος]. [καὶ ἐκαλέσαμεν Π]η[ρ]ῶσ-σαβουρ [— — — καὶ] ἐκαλέσαμεν Ὀρμισδαρτ[αξ]ίρ. καὶ ταῦτα τὰ τοσαῦτα ἔθνη

6 καὶ τοὺς δεσπότας τῶν ἐθνῶν τῶν ἐκ παντὸς μέρους πάντας ἡμεῖν [εἰς φόρους καὶ δουλ]εῖαν ἐστήσα[μ]εν. κ[α]ὶ ὅ[τ]ε πρῶτως ἐπὶ τὴν βασιλίαν τῶν ἐθνῶν ἔστημεν, Γορδιανὸς Καῖσαρ

7 ἀπὸ πάσης τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς Γούθθων τε καὶ Γερμανῶν ἐθνῶν [δύναμιν συνέλεξ]εν [καὶ εἰς [τὴ]ν Ἀ[σ]συρίαν ἐ[π]ὶ τὸ] τῶν Ἀριανῶν ἔθνος καὶ ἡμᾶς ἐπῆλθεν· καὶ εἰς τοὺς ὄρους

8 τῆς Ἀσσυρίας ἐν τῇ Μησιχίῃ ἐξ ἐναντίας πόλεμος μέγας γέγονεν καὶ [Γορδιανὸς Καῖσαρ ἐπα]νήρη κ[αὶ ἡμεῖς] τὴν στ[ρ]ατεῖαν τῶν Ῥωμαίων ἀνηλώσαμεν, καὶ οἱ Ῥωμαῖοι Φίλιππον

9 Καίσαρα ἀνηγόρευσαν καὶ Φίλιππος ὁ Καῖσαρ εἰς παράκλησιν ἦλθεν καὶ τ[ῶ]ν ψ[υ]χῶν α[ὐ]τῶν ἀντίτειμ[α] π[ε]ντακοσίαν χειλιάδα δηναρίων ἡμεῖν ἔδοτο καὶ εἰς φόρους ἡμεῖν ἔστη·

10 καὶ ἡμεῖς Μισιχην διὰ τοῦτο Πηρωσ-σαβουρ ἐπωνομάσαμεν. καὶ ὁ Καῖσαρ πάλιν ἐψεύσατο καὶ εἰς τὴν Ἀρμενίαν ἀδικίαν ἐποίησεν· καὶ ἡμεῖς ἐπὶ τὸ ἔθνος τῶν Ῥωμαίων ὤρ-

11 μήσαμεν καὶ δύναμιν Ῥωμαίων ἐξήκοντα χειλιάδας ἐν Βαρβαρισσῶ ἀνίλαμεν· καὶ τὸ ἔθνος τῆς Συρ[ί]ας καὶ ὅ[σα] ἐπ’ α[ὐ]τὴν ἔθνη καὶ περιχώροι ἦσαν, πάντα ἐκαύσαμεν καὶ ἠρημώ-

12 σασαμεν καὶ ἐκρατήσαμεν καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ μιᾷ ἀγωγῇ ἀπὸ τοῦ ἔθνους Ῥωμαίων καστέλλους τε καὶ πόλει[ς]· Ἀναθαν πόλιν σ[ὺ]ν τῇ περιχώρῳ, Βίρθαν Ἀσπωράκου σὺν τῇ περιχώρῳ,

13 Σοῦραν πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Βαρβαλισσὸν πόλιν σ[ὺ]ν τῇ περιχώρῳ, Ἰεράπολιν πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, [Βέρροι]αν πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Χαλκίδα πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Ἀπαμίαν πό-

14 λιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Ῥεφανέαν πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Ζεῦγμα πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Οὐριμ[α] πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Γίνδαρον πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Λαρμέναζα πόλιν

15 σὺν τῇ περιχώρῳ, Σελεύκιαν πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Ἀντιόχιαν πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, [Κ]ύρρο[ν] πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, ἄλλην Σελεύκιαν πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Ἀλεξάνδρῳ πό-

16 λιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Νεικόπολιν πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Σίνζαρα πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Χαμ[α]θ πόλιν [σὺ]ν τῇ πε[ρ]ιχώρῳ, Ἀριστίαν πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Διχωρ πόλιν σὺν τῇ περιχώ-

17 ρῳ, Δολίχην πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Δοῦραν πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Κορκουσίωνα πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Γερμανεΐκιαν πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Βάτναν πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Χαναρ

18 πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ καὶ τῆς Καππαδ[ο]κ[ί]ας Σάταλα πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Δόμαν [πόλι]ν σὺν [τῇ π]εριχώρῳ, Ἀρτανγίλ[λα] πόλιν [σὺν] τῇ περιχώρῳ, Σουισαν πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Σουιδ

19 πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Φρέατα πόλιν [σὺν τῇ πε]ριχώρῳ· ὁμοῦ πόλεις τριάκοντα ἑπτὰ σὺν ταῖς περιχώροις. τῇ δε τρίτῃ ἀγωγῇ], ὁπότε ἡμεῖς ἐπὶ Κάρρας τε καὶ Ἐδεσσαν ὠρμήσαμεν καὶ Κάρρας καὶ Ἐδεσσα<ν>

20 ἐπολιορκοῦμεν, Οὐαλεριανὸς Καῖσαρ [ἐφ' ἡμᾶς ἦ]λθεν· καὶ ἦσαν με[τ' αὐτοῦ] ἀπὸ Γερμανῶ[ν ἔθ]ν[ους, ἀ]πὸ Ῥετίας ἔθ[νους, ἀ]πὸ Νωρικοῦ ἔθ[νους, ἀ]πὸ Δακείας ἔθ[νους, ἀ]πὸ Παννονίας ἔθ[νους, ἀ]πὸ

21 Μυσίας ἔθ[νο<υ>ς, ἀ]πὸ Ἀμαστρίας ἔθ[νους], ἀπ[ὸ] Ἰσ]πανίας ἔθ[νους, ἀπ[ὸ] Λυσι]τα[νίας ἔ]θ[νους, ἀ]πὸ Θρα[κί]ας ἔθ[νο]υς, ἀπὸ Βιθυνίας ἔθ[νους, ἀ]πὸ Ἀσίας ἔθ[νους, ἀ]πὸ Καμπανίας ἔθ[νους, ἀ]πὸ Συρίας ἔθ[νους,

22 ἀπὸ Λυκαονίας ἔθ[νους, ἀ]πὸ Γαλατίας [ἔθ]νο]υς, ἀπὸ Λυκίας ἔθ[νους, [ἀ]πὸ Κιλικίας ἔθ]νο]υς, ἀπὸ Καππαδοκίας ἔθ[νους, ἀ]πὸ Φρυγίας ἔθ[νους, ἀ]πὸ Συρίας ἔθ[νους, ἀ]πὸ Φοινείκης ἔθ[νους, ἀ]πὸ

23 Ἰουδαίας ἔθ[νους, ἀ]πὸ Ἀραβίας ἔθ[νους, ἀ]πὸ Μαυριτανίας ἔθ[νο]υς, ἀπὸ Γερμαν]ία[ς ἔθ]ν[ο]υς, ἀπὸ Λυδίας ἔθ]ν[ο]υς, ἀπὸ Ἀσί]α[ς ἔθ]νο]υς, ἀπὸ Μεσοποταμίας ἔθ[νους· δύναμις ἑβδομήκοντα

24 χειλιάδων. καὶ ἐκ τοῦ ἐκεῖθεν μέρους Καρρῶν καὶ Ἐδέσων μετὰ [Οὐ]αλεριαν[οῦ Κ]αίσαρο[ς] μέγας πόλεμ[ος] ἡμεῖν γέγονεν καὶ Οὐαλεριανὸν Καίσαρα ἡμεῖς ἐν ἰδίαις χερσὶν ἐκρατήσα-

25 μεν καὶ τοὺς λοιποὺς τὸν τε ἑπαρχὸν καὶ συνκλητικὸν κα[ὶ] ἡ]γεμόν[α]ς, οἱ[τι]νε[ς] ἐκείνης τῆς δυνάμεως ἄρχοντες ἦσαν, πάντας τούτους ἐν χερσὶν ἐκρατήσαμεν καὶ εἰς τὴν

26 Περσίδα αὐτοὺς ἐξηγάγομεν. καὶ τὸ ἔθνος τῆς Συρίας καὶ τὸ ἔθνος τῆς Κιλικίας καὶ τὸ ἔθνος τῆς Καππαδοκίας πυρὶ ἐκαύσαμεν καὶ ἠρημώσαμεν καὶ ἠχμαλωτίσαμεν καὶ ἐκρατή-

27 σαμεν. ἐκείνη δὲ τῇ ἀγωγῇ ἐκρατήσαμεν ἀπὸ τοῦ ἔθ[νο]υς Ῥωμαίων Σαμόσατα πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Ἀλεξάνδριαν τὴν κατ' Ἴσὸν πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Κατάβολον πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ,

28 Αἰγέαν πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Μομφουεστίαν πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Μάλλον πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, [Ἄδ]ανα πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Ταρσὸν πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Ζεφύριν πόλιν σὺν τῇ

29 περιχώρῳ, Σηβαστὴν πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Κώρυκον πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Ἀγρίππαν πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Καστάβαλα πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Νερωσιάδα πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ,

30 Φλαυιάδα πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Νεικόπολιν πόλιν {πόλιν} σὺν τῇ περιχώρῳ, Ἐπιφάνιαν πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Κελένδεριν πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Ἀνεμοῦριν πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ,

31 Σελινοῦν πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Μυῶν πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Ἀντιόχιαν πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Σελεύκιαν πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Δομετίου πόλιν σὺν τῇ

32 {τῇ} περιχώρῳ, Τύανα πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Μηιακαριση πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Κόμανα πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Κύβιστρα πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Σηβάστιαν πόλιν σὺν τῇ

33 περιχώρῳ, Βίρθαν πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Ῥακουνδίαν πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Λάρανδα πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ, Ἰκόνιν πόλιν σὺν τῇ περιχώρῳ· πάσας ταῦτας τὰς πόλεις

34 σὺν ταῖς περιχώροις αὐτῶν λς'. καὶ ἀνθρώπους τοὺς ἀπὸ τοῦ ἔθνους Ῥωμαίων ἀπὸ τῶν Ἀναριανῶν ἐν ἀρπαγῇ ἠγάγαμεν καὶ ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἔθνει τῷ Ἀριανῶν ἐν Περσίδει καὶ

35 ἐν Παρθία καὶ ἐν Οὐζηνῇ καὶ ἐν τῇ Ἀσσυρία καὶ ἐν τοῖς ἑτέροις ἔθνεσιν κατ' ἐπαρχιῶν, ὅπου ἡμῶν τε καὶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν καὶ πάππων καὶ προγόνων ἡμῶν κτίσματα ἦν, ἐκεῖ αὐτοὺς

36 ἀπεκαθίσταμεν. καὶ ἡμεῖς ἕτερα πολλὰ ἔθνη ἐζητήσαμεν καὶ πολὺ ὄνομα καὶ ἀνδρειότητα ἐπεποιήσαμεν, ἃ ἐνθάδε οὐκ ἐνεγράψαμεν πλὴν τὰ τοσαῦτα. διὰ τοῦτο ἐκελεύσαμεν γρά-

37 φῆναι, ἵνα, ὅστις μεθ' ἡμᾶς ἔσται, τοῦτο τὸ ὄνομα καὶ τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν δεσποτείαν τὴν ἡμετέραν ἐπιγνώσεται. κατ' ἐκεῖνο οὖν, ὅτι οἱ θεοὶ ἡμᾶς οὕτως δαστικερτας ἔκτισαν καὶ εἰς τὴν βοήθειαν

38 τῶν θεῶν ταῦτα τὰ τοσαῦτα ἔθνη ἐζητήσαμεν καὶ κατέχομεν, διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς δὲ κατὰ ἔθνος καὶ ἔθνος πολλὰ πυρεῖα Γουαραθραν ἰδρύσαμεν καὶ πολλοῖς ἀνθρώποις μάγοις τὰ ἀγαθὰ ἐποιήσα-

39 μεν. καὶ εἰς τοῦτο τὸ νιβυστ καθιδρύσαμεν πυρεῖον ἐν, Χοστρω-σαβουρ καλούμενον εἰς ἡμετέραν μνειάν καὶ ὀνόματος συντήρησιν, πυρεῖον ἐν Χοστρω-αδουραναιδ καλούμενον

40 εἰς τὴν Ἄδουρ-αναῖδ τῆς βασιλίσης τῶν βασιλισσῶν τῆς θυγατρὸς ἡμῶν μνεῖαν καὶ ὀνόματος συντήρησιν, καὶ πυρεῖον ἐν Χοστρω-ορμισδαρταξίῳ καλούμενον εἰς τὴν Ὁρμισδαρταξίῳ

41 τοῦ μεγάλου βασιλέως Ἀρμενίας υἱοῦ ἡμῶν μνεῖαν καὶ ὀνόματος συντήρησιν, ἕτερον πυρεῖον ἐν Χοστρω-σαβουρ καλούμενον εἰς τὴν Σαβουρ τοῦ Μησανηνῶν βασιλέως υἱοῦ ἡμῶν

42 μνεῖαν καὶ ὀνόματος συντήρησιν καὶ πυρεῖον ἐν Χοστρω-ναρση καλούμενον εἰς τὴν ἀρίαν Μασδαασνου Ναρσαίου βασιλέως Ἰνδίας Σεγιστηνῆς Τουρηνηῆς ἕως χεῖλους

43 θαλάσσης υἱοῦ ἡμῶν εἰς τὴν μνεῖαν καὶ ὀνόματος συντήρησ[ι]ν. καὶ ἐκεῖνο, ὃ τούτοις τοῖς πυρεῖοις παρεσχόμεθα καὶ ἔθος κατεστήσαμεν, ὁμῶς πάντα

44 εἰς ἔνγραφον τοῦ ἀσφαλίματος τῆς τειμῆς ἐγράψαμεν καὶ ἀπ' ἐκείνων τ[ῶ]ν χειλίων προβάτων τῶν ἀπὸ ταρκάπησιν ἐθίμων ἡμεῖν ὄντων ἡμεῖς τούτοις

45 τοῖς πυρεῖοις ἐδώκαμεν καὶ ἐκεῖνο ἐκελεύσαμεν, ἵνα γείνηται· εἰς τὴν μνεῖαν ἡμῶν πρόβατον ἡμερίσιον ἓν, καὶ ἄρτων μόδιος εἰς ἡμίσις, οἴνου πασατας

46 τέσσερας, εἰς τὴν Σασάνου τοῦ κυρίου καὶ Παπάκου βασιλέως καὶ Σαπώρου βασιλέως Παπακαν καὶ Ἀρταξάρου βασιλέως βασιλέων καὶ Χορνανζημ τῆς τοῦ ἔθνους

47 βασιλίσης καὶ Ἄδουρ-αναῖδ βασιλίσης τῶν βασιλισσῶν καὶ Δηνακῆς βασιλίσης καὶ Γουαραθρανου βασιλέως Γεληνῶν καὶ Σαπώρου βασιλέως

48 Μησανηνῶν καὶ Ὁρμισδ-αρταξάρου μεγάλου βασιλέως Ἀρμενίας καὶ Ναρσαίου Σεγιστηνῶν βασιλέως καὶ Σαβουρ-δουκτακ τῆς Σεγιστανῶ[ν]

49 βασιλίσης καὶ Τιεσμακ τῆς κυρίας καὶ Πηρώζου τοῦ ἐκ βασιλέων καὶ Μυρρωδ κυρίας μητρὸς Σαπώρου βασιλέως βασιλέων καὶ Ναρσαίου τοῦ ἐκ βασιλέων καὶ Ρωδ-

50 δουκτκ<α>κ <τ>ῆς θυγατρὸς Ἀνωσακ, καὶ Γοραζ-δουκτ θυγατρὸς Χορνανζημ καὶ Σταριαδ βασιλίσης καὶ Ὁρμισδακ υἱοῦ τοῦ Ἀρμενίων βασιλέως καὶ Ὁρμισδ καὶ Ὁρμισδακ καὶ

51 Ὀδαβαχθ καὶ Γουαραθραν καὶ Σαβουρ καὶ Πηρω[ζ] τοῦ Μησανηνῶν βασιλέως υἱῶν καὶ Σαβουρ-δουκτακ θυγατρὸς τοῦ Μησανηνῶν βασιλέως καὶ Ὡρμισδ-δουκτακ θυ-

52 γατρὸς τοῦ Σεγιστανῶν βασιλέως τῆς μνείας πρόβατον ἓν, ἄρτων μόδιον ἓνα ἥμισυ, οἴνου πασεους τέσσαρας. κάκεϊνα τὰ πρόβατα, ἅπερ ἐκεῖθεν περισσεύει, ἕως ἐξαρκέση,

53 ἐν τόσῳ εἰς τὴν μνείαν ἐκείνων, ὧν ἡμεῖς ἐκελεύσαμεν, εἰς μνείαν αὐτῶν μαγεύσωσιν. καὶ ἐνθάδε ἐνγέγραπται καὶ συνέστηκεν· τῶν ἐπὶ τῆς Παπάκου βασιλέως δεσποτείας ὑπ-

54 ἀρξάντων Σασάνου τοῦ Ἀρηγαν, Φαρρεκ Φαρρικαν, Γοαρθανιπατ Ὀριγαν, Ἀσπωρικ Ἀσπωριγαν, Πωρικ Μερδιγαν, Ζιγ τοῦ διπνοκλήτορος, Σαπώρου Γουεζηνιγαν, Σαπώρου Μεερωζι-

55 νηγαν· καὶ τῶν ἐπὶ τῆς Α[ρ]ταξάρου τοῦ βασιλέως βασιλέων δεσποτείας ὑπαρξάντων Σαταροπτ Ἀβρηναχ βασιλέως, Ἀρταξάρου Μάρου βασιλέως, Ἀρταξιο Κερμαν βασιλέως, Ἀρταξιο Σιγαν

56 βασιλέως, Δηνικ Παβάκου τοῦ βασιλέως μητρός, Ῥωδακης τῆς Ἀρταξάρου τοῦ βασιλέως βασιλέων μητρός, Δηνακης βασιλίσης βασιλισσῶν Παπακαν, Ἀρταξιο βιδιξ, Παβάκου ἄζαροπτ,

57 Δην Γοράζου, Σασαν Σουρην, Σασαν Ἰνδηγαν δεσπότη, Πηρωζ Καρην, Γωκ Καρην, Ἀβουρσαμ Ἀρταξιουφρ, Γηλιμαν ἀπὸ Δουμβαουνδ, Ροξ σπαπίτου, Μαρδ διβιρουπτ, Παβακ τοῦ

58 δειπνοκλήτορος, Παζηρου Γουασπεριγαν, Οὐιφερου τοῦ Οὐιφεριγαν, Μερχουάστου τοῦ Βερησιγαν, Χουμαφρατ μαιγανπεδ, Δηραν τοῦ ζηνιπιτ, Τζερικ τοῦ δικαστοῦ, Οὐαρδαν τοῦ ἐπὶ τῆς πάθνης,

59 Μεερ<ι>κ Τουσσεριγαν, Ζηκ Ζαβρικαν, Σαγβους τοῦ ἐπὶ τοῦ κυνηγίου, Χουδικ τοῦ ἐπὶ τῆς ἀννώνης, Διην τοῦ ἐπὶ τοῦ οἴνου· καὶ τῶν ὑπὸ τὴν δεσποτείαν ἡμῶν γεγονότων Ἀρταξάρου βασιλέως

60 τῆς Ἀδιαβηνῆς, Ἀρταξάρου βασιλέως τῆς Κιρμανζηνῆς, Δηνακη<ς> βασιλίση<ς> Μησων δαστικιρτ Σαπωρ, Ἀμαζασπου τοῦ βασιλέως τῆς Ἰβηρίας, Οὐαλάσσου τοῦ ἐγ βασιλέων υἱοῦ Παβάκου, Σασάνου τοῦ ἐγ βασιλέω<ν>

61 τοῦ <εἰ>ς Παρικαν τραφέντος, Σασάνου τοῦ ἐγ βασιλ[έ]ων τοῦ εἰς Κιδουκαν ἀνατραφέντος, Ναρσαίου τοῦ ἐγ βασιλέων Πηρωζιγαν,

Ναρσαίου τοῦ ἐγ βασιλέων Σαβουργαν, Σαπωρ πιτιάξου, Παβάκου ἀζαρίπτου, Πηρώζου ἀσπιπίδου,

62 Ἀρταξαρ Γουραζ, Ἀρταξαρ Σουρην, Ναρσαίου Ἀνδηγαν κυρίου, Ἀρταξαρ Καρην, Γοαννάμου ἐπιτρόπου, Φρείκου Γουε-αντιοχ-σαβωρ σατράπου, Στρηδω Σαιμούστου, Ἀρταξαρ Ἀρταξαρισνουμ, Παζηρ Ταμ-σαβουρ, Ἀρταξαρ Γωμαν σατράπου,

63 Τιασμικ Νι-σαβωρ, Γοανναμ Σαπωρ-σνουμ, Τιρ-μερ Σαρακάρτων καστελλοφύλακος, Ζικ δειπνοκλήτορος, Ἀρταβάνου τοῦ ἀπὸ Τουμβαούντων, Γυνδιφερ Ἀβγαν, Ρισμαωδ καὶ Παβις Πηρωσαβωρ Σονβεδηγαν, Γουαρζιν Γη σατράπου,

64 Κιρδιστρω πιτυάξου, Παπάκου Οὐισπερηγαν, Οὐαλάσου Σλωκαν, Ίησδιβαδ βασιλισσῶν ἀνδαρζαβιδ, Παπάκου τοῦ σπαθοφόρου, Ναρσαίου Ρινδ σατράπου, Τιανικ Ἀμιδαν σατράπου, Γουλβαδ τοῦ ἐπὶ τῆς ὑπηρεσίας,

65 Διωμερδου Ραστιγαν, Ἀρταξάρου Γυιφεριγαν, Ἀβουρσαμ-σαβωρ τοῦ ἐπὶ τῶν δριγαιων, Ναρσαίου Βαρριγαν, Σαβωρ Ναρσηγαν, Ναρσαίου τοῦ ἐπὶ τῆς ἀννώνης, Ὠρμίζ<δ>ου τοῦ ἀρχιγραμματέως, Ναδωκ τοῦ ἐπὶ τῆς φυλακῆς, Παπακ

66 Θυρουροῦ, Πασφερδ Πασφερδιγαν, Ἀβ<δ>αγας Δησβηδιγαν, Καρτει μάγου, Ραστακ Γυε-αρταξάρων σατράπου, Ἀρταξάρου Πιτιξιγαν, Μεερχουαστ γανζοφύλακος, Σαπώρου ἐπιτρόπου, Ἀστατ Μεεραν ἐπὶ ἐπιστολῶν, Σασαν

67 εὐνούχου Σασανγαν, Οὐορωδ ἀγορανόμου, Ἀρταξάρου Νηρηζ σατράπου, Βαδου Γουλιβηγαν, Κιρδειρ Ίρδουαν, Ζαρουανδατ Βανδιγαν, Γυιinnaρ Σασανγαν, Μανζικ εὐνούχου, Σασάνου δικαστοῦ, Οὐαρδάνου Νασπαδιγαν, Οὐαρδικ γορα-

68 ζιβιδ· ὁμοῦ πρόβατον ἓν, ἄρτου μόδιον ἓνα ἥμισυ, οἴνου πασαιους τέσσαρες. νῦν, ὥσπερ ἡμεῖς ἐπὶ τὰς χρείας καὶ θρησκείας τῶν θεῶν σπουδάζομεν καὶ τῶν θεῶν κτίσμα ἐσμὲν καὶ εἰς βοήθειαν τῶν θεῶν ταῦτα πάντα τὰ

69 ἔθνη ἐζητήσαμεν καὶ κατέσχαμεν καὶ ὄνομα καὶ ἀνδρείαν ἐπεποιησάμεθα, κάκεῖνος δέ, ὅστις μεθ' ἡμᾶς ἔσται καὶ εὐτυχῆς ἔσται, κάκεῖνος ἐπὶ τὰς χρείας καὶ θρησκείας τῶν θεῶν σπουδασάτω, ἵνα οἱ θεοὶ βοηθοὶ

70 αὐτῶ ἔσονται καὶ δαστικιρτην ἑαυτῶν ποιήσονται.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΗΓΕΣ

Για τις αναφορές στις φιλολογικές πηγές, χρησιμοποιήθηκαν οι κριτικές εκδόσεις των Οίκων *Teubner* της Λειψίας, *Harvard University Press* / *Heinemann* των Καίμπριτζ – Μασσαχουσέτης – Λονδίνου (*Loeb Classical Library*) και *Belles Lettres* των Παρισίων· επιπλέον, χρησιμοποιήθηκαν και τα εξής κείμενα και δόκιμες μεταφράσεις: Ηρωδιανός, *Ιστορία Ρωμαίων*, Stereotypa, Lipsiae 1829· Ιωάννης Ζωναράς: *Επιτομή Ιστοριών*, Πανεπιστήμιου Αιγαίου, τμήμα Πολιτισμικής Τεχνολογίας και Επικοινωνίας 2006· Πέτρος Πατρικίος, *The lost history of Peter Patrician*, trans. Thomas M. Banchich, New York 2015· Τάκιτος: *The Annals*, trans. A. J. Woodman, Indianapolis 2004· Ζώσιμος: *Historia Nova*, trans. James J. Buchanan & Harold T. Davis, Trinity University Press 1967.

ΠΑΡΑΠΕΜΠΤΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΣΕ ΜΟΝΟΓΡΑΦΙΕΣ ΚΑΙ ΑΡΘΡΑ

Adhami (2003) = Adhami, S. «A Question of Legitimacy: The Case of Ardašīr I (Dēnkard IV)», *Indo-IranJ* 46 (2003), 223-230.

Albertini (1970) = Albertini, E., *L'empire Romain*, Paris 1970.

Alam (2015) = Alam, M., «The cultural Impact of Sasanian Persia along the Silk Road-Aspects of Continuity», *Sasanika* 14 (2015), 1-25.

Alam (1999) = Alam, M. «The Beginning of Sasanian Coinage», *BAI* 13 (1999), 67-76

Anglim et alii (2005) = Anglim, S., Jestice, P.G., Rice, R.S., Rusch, S.M. & Serrati, J., *Τεχνικές μάχης στον Αρχαίο κόσμο 3000 π.Χ.- 500 μ.Χ.*, μετάφραση Ν. Κούρκουλος, επιμέλεια Δ. Γεδεών, Αθήνα 2005.

Babnis (2017) = Babnis, T., «Augustan Poets on the Roman-Parthian treaty of 20 B.C. », *ClCrac* 20 (2017), 5-44.

Badian (1962) = Badian, E., «From the Gracchi to Sulla», *Historia* 11 (1962), 197-245.

Ball (1989) = Ball, W., «She Qubba, a Roman Frontier post in Northern Iraq», in: *The Eastern Frontier of the Roman Empire : Proceeding of a colloquim held at Ankara in September 1988*, I, Oxford 1989, 7-18.

- Barrett (2000) = Barrett, D.S., *Greek and Roman Coins in antiquities museum of the university of Queensland*, 3rd ed., Department of Classics and Ancient History, University of Queensland 2000.
- Beldianu (2015) = Beldianu, C.B.N., *Efigia monetara a imparatului Traian : portretul unei epoci*, Bucuresti 2015.
- Bengtson (1991) = Bengtson, H., *Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδος*, Αθήνα 1991.
- Bird (1984) = Bird, H.W., *Sextus Aurelius Victor, a Historiographical study*, Arca 14, Liverpool 1984.
- Bivar (1983) = Bivar., A.D.H., «The Political History of Iran under the Arsacids», in *CHI*, 3.1: *The Seleucid, Parthian and Sasanian Periods*, Cambridge 1983, 21-99.
- Bland (2011) = Bland, R., «The coinage of Vabalathus and Zenobia from Antioch and Alexandria», *NC* 171 (2011), 133-186 & pl. 15-25
- Brauer jr. (1975) = Brauer jr., C. G., *The age of the Soldier Emperors: Imperial Rome A.D. 224-284*, New Jersey 1975.
- Bunson (2002) = Bunson, M., *Encyclopedia of the Roman Empire*, New York 2002.
- Burns (2003) = Burns, S.T., *Rome and the Barbarians 100 B.C.- A.D. 400*, London 2003.
- Callatay (2000)= Callatay, F., *Guerres et monnayages Cl l'epoque hellenistique. Essai de mise en perspective suivi d'une annexe sur le monnayoge de Mithridate VI Eupator*, Economie antique. La guerre dans les economies antiques, Entretiens d'Archeologie et d'Histoire, 5, Saint-Bertrand-de-Cornminges, 2000, p. 337-364.
- Canepa (2020) = Canepa, P. M., «The Parthian and Sasanian Empire», in: *The Oxford World History of Empire*, 2, Oxford (2020), 290-324.
- Canepa (2009) = Canepa, P. M., *The Two Eyes of the Earth: Art and Ritual of Kingship between Rome and Sasanian Iran*, Berkeley 2009.
- Cary & Scullard (1935) = Cary M. & Scullard H. H., *A history of Rome Down to the Reign of Constantine*, London 1935.
- Celentano (2016) = Celentano, C., «Palmyrenes Abroad: Traders and Patrons in Arsacid Mesopotamia», *Phasis* 19 (2016), 30-57.
- Chegini & Nikitin (1996) = Chegini, N. N. & Nikitin, A. V., «Sasanian Iran-Economy, Society, Arts and Crafts», in: *History of Civilizations of Central Asia, the crossroads of civilizations A.D. 250 to 750*, 3, Paris 1996, 40-81.
- Christensen (1939) = Christensen, A.E., «Sassanid Persia», in *CAH¹*, XII: *The Imperial Crisis and Recovery, A.D. 193-324*, Cambridge 1939, 109-125.
- Claes (2015) = Claes, L.M.G., «Coins with power? Imperial and local messages on the coinage of the usurpers of the second half of the Third Century (A.D. 253-285)», *JMP* 102 (2015), 15-60.

- Claes & Tavernier (2018) = Claes L. & J. Tavernier «Exit Gordianus, but how? Shapur's trilingual inscription revisited», *Syria* 95 (2018), 357-371.
- Colledge (1967) = Colledge, A.R.M., *The Parthians*, London 1967.
- Dabrowa (2017) = Dabrowa, E., «Tacitus on the Parthians», *Electrum* 24 (2017), 171-189.
- Dabrowa (2010) = Dabrowa, E., «The Arsacids and their State», in: *Altertum und Gegenwart. 125 Jahre Alte Geschichte in Innsbruck*, Innsbruck 2010, 21-52.
- Dabrowa (2006) = Dabrowa, E., «Marc Antoine, les Parthes et l'Arménie», *Rudiae* 18 (2006), 343-352.
- Dabrowa (1989) = Dabrowa, E., «Roman policy in Transcaucasia from Pompey to Domitian», in: *The Eastern Frontier of the Roman Empire – Coll.* Ankara, Sept. 1988, 1, Oxford 1989, 67-76.
- Dabrowa (1983) = Dabrowa, E., *La politique de l'État parthe à l'égard de Rome, d'Artaban II à Vologèse I (ca 11 – ca 79 de n.e.) et les facteurs politiques qui la conditionnaient*, Kraków 1983.
- Daryaee (2018) = Daryaee, T., «The Sasanian Empire», in: *The Syriac World*, London – New York 2018, 33-43.
- Daryaee & Rezakhani (2016) = Daryaee, T. & Rezakhani, K., «Sasanian Empire», in: *The Encyclopedia of Empire*, New York 2016, 187-207.
- Daryaee (2016) = Daryaee, T., «The Limits of Sasanian History: Between Iranian, Islamic and Late Antique Studies », *IranStud* 49 (2016), 193-203.
- Daryaee (2016) = Daryaee, T. «The Sasanian “Mare Nostrum”: The Persian Gulf», *IJSOIA* 2.3 (2016), 40-46
- Daryaee (2010) = Daryaee, T., «Ardaxsir and the Sasanians rise to power», *Anabasis* 1 (2010), 236-255.
- Daryaee (2009) = Daryaee, T., *Sassanian Persia: the Rise and Fall of Empire*, London 2009.
- Daryaee (2006) = Daryaee, T., «Kingship in Early Sasanian Iran», in: *The Sasanian Era-The Idea of Iran*, 3, London 2006, 60-70.
- Debevoise (1938) = Debevoise, C.N., *A Political History of Parthia*, Chicago 1938.
- De Blois (2006) = De Blois, L., «Emperorship in a period of crises. Changes in emperor worship, imperial ideology and perception of imperial in the Roman empire in the Third Century A.D. », in: *The impact of imperial Rome on religious, ritual and religious life in the Roman Empire. 5th workshop of the international network impact of empire, Roman empire 200 B.C.- A.D. 476*, Boston 2006, 268-279.
- De Blois (1978) = De Blois, L., «The Reign of the Emperor Philip the Arabian», *Talanta* 10-11 (1978), 11-43.

- De Blois (1975) = De Blois, L., «Odaenathus and the Roman-Persian war of 252-264 A.D. », *Talanta*, 6 (1975), 7-23.
- Demarge (2007) = Demarge, F., *Les Perses Sassanides. Fastes d'un empire oublié (224-642)*, Paris 2007.
- Destro (2014) = Destro, G., *Sassanian Motivations for War against Rome in the Third Century*, British Columbia 2014.
- Dignas & Winter (2007) = Dignas, B. & Winter, E., *Rome and Persia in Late Antiquity, neighbours and rivals*, Cambridge 2007.
- Drinkwater (1987) = Drinkwater J.F., *The Gallic Empire: Separatism and continuity in the north-western provinces of the Roman Empire, A.D. 260-274*, Stuttgart 1987.
- Dudgeon & Lieu (1994) = Dudgeon, H. M. & Lieu, N.C. S., *The Roman Eastern frontier and the Persian wars (A.D. 226-363). A documentary history*, London 1994.
- Edwell (2017) = Edwell, P., « Oshoene and Mesopotamia between Rome and Arsacid Parthia », in: *Arsacids, Romans, and Local Elites*, Oxford 2017, 111-135.
- Edwell (2013) = Edwell, P., «The Euphrates as a Boundary between Rome and Parthia in the Late Republic and Early Empire», *Antichthon* 47 (2013), 191-206.
- Edwell (2021) = Edwell, *Rome and Persia at War. Imperial Competition an Contact, 193-363 CE*, London – New York 2021.
- Ehrenberg (1953) = Ehrenberg, V., «*Imperium Maius* in the Roman Republic», *AJP* 74 (1953), 113-136.
- Elmer (1941) = Elmer, G., «The Coinage of the Gallic emperors in Cologne, Trier and Milan», *BJ* 146 (1941), 1-106.
- Ensslin (1949) = Ensslin, W., *Zu den Kriegen des Sassaniden Schapur I*, München 1949.
- Estiot (1989) = Estiot S., «Tetricus I et II : les apports de la statistique à la numismatique de l' empire gaulois», *H&M* 4 (1989), 243-267.
- Fears (1977) = Fears, J. R., *Princeps a diis electus: the Divine Election of the Emperor as a Political Concept at Rome*, Papers & Monographs Am. Ac. Rome 26, Rome (1977), 121-188.
- Ferguson (2005) = Ferguson, R.J., «Rome and Parthia: Power Politics and Diplomacy across Cultural Frontiers», *RPS – East-West CES* 12 (2005), 1-26
- Frye (1984) = Frye, N.R., *The history of ancient Iran*, München 1984.
- Frye (1983) = Frye, N.R., «The political history of Iran under the Sassanians», in *CHI*, 3.1: *The Seleucid, Parthian and Sasanian Periods*, Cambridge 1983, 116-180.
- Goodman (1977)=Goodman, M., «The Roman world 44 B.C- A.D. 180», London 1977.

- Gradoni (2013) = Gradoni, M.K., «The Parthian Campaigns of Septimius Severus: Causes, and Roles in Dynastic Legitimation», in: *The Roman Empire during the Severan Dynasty: Case Studies in History, Art, Architecture, Economy and Literature*, AJAH – Piscataway NJ 2013, 3-23.
- Graf (1989) = Graf, D.F., «Zenobia and the Arabs», in: *The Eastern Frontier of the Roman Empire* – Coll. Ankara, Sept. 1988, 1, Oxford 1989, 143-167.
- Greatex (2007) = Greatex, G., «Roman Frontiers and Foreign policy in the East», *SAA* 3, (2007), 103-173.
- Gregoratti (2020) = Gregoratti, L., «Augustus and the Parthians», *Spudasmata* 184.1, vol. I (2020), 79-93.
- Gregoratti (2018) = Gregoratti, L., «Indian Ocean trade, the role of Parthia», in: *The Indian Ocean Trade in Antiquity, political, cultural and economic impacts*, London 2018, 52-72.
- Gregoratti (2017) = Gregoratti, L., «Corbulo versus Vologases: a game of chess for Armenia», *Electrum*, vol. 24 (2017), 107-121.
- Gregoratti (2012) = Gregoratti, L., «The Parthians between Rome and China, Gan Ying' s mission into the West (1st Century A.D.) », *Academic Quarter*, vol. 4 (2012), 1-11.
- Gross (2005) = Gross, D. A., «Three New Inscriptions», «A Journey to Palmyra», Boston (2005), 89-102.
- Grueber (1910) = Grueber, H.A., «Coins of the Roman Republic in the British Museum», II, *BMC*, London 1910.
- Gyori (2014) = Gyori, V., «The Aurea Aetas and Octavianic / Augustan Coinage», *Omni* 8-11 (2014), 36-56.
- Χατζόπουλος (2015) = Χατζόπουλος, Δ., *Ιστορία του Ρωμαϊκού κράτους*, Αθήνα 2015.
- Harder (1960) = Harder, R., «Zur Biographie Plotins», in: *Kleine Schriften*, München 1960, 275-295.
- Hekster (2008) = Hekster, O., *Rome and its Empire A.D. 193-284*, Edinburgh 2008.
- Hill (1899) = Hill, G.F., «Greek and Roman Coins», New York 1899.
- Hoss (2015) = Hoss, S., «The Origin of the Ring Buckle Belt and the Persian wars of the 3rd Century», in: *Proceedings 22nd Int. Congr. Of Roman Frontier Studies – Ruse, September 2012*, Sofia 2015, 319-326.
- Imrie (2019) = Imrie, A., «Severus Alexander (Marcus Aurelius Severus Alexander Augustus) », in: *The Encyclopedia of Ancient History*, New York 2019, 1-6.
- Jones (1908) = Jones, S. H., *The Roman Empire B.C. 29-A.D. 476*, New York 1908.

- Kaizer (2009) = Kaizer, T., «The Parthian and early Sassanian empires, c. 247 B.C.-A.D. 300», in: *The Great Empires of the Ancient World*, London (2009), 1-14.
- Kallet-Marx (1995) = Kallet-Marx, R.M., *Hegemony to Empire, the development of the Roman Imperium in the East from 148 to 62 B.C.*, Berkeley – L.A. – Oxford 1995.
- Keaveney (2005) = Keaveney, A., *Sulla: the last Republican*, 2nd ed., London – New York 2005.
- Keaveney (1992) = Keaveney, A., *Lucullus: A life*, London – New York 1992.
- Keaveney (1981) = Keaveney, A., «Roman Treaties with Parthia, circa 95 – circa 64 B.C.», *AJP* 102 (1981), 195-212.
- Kennedy (1989) = Kennedy, D., «The military contribution of Syria to the Roman Imperial army», in: *The Eastern Frontier of the Roman Empire – Coll.* Ankara, Sept. 1988, 1, Oxford 1989, 235-246.
- Kiernan (2009) = Kiernan, P., «Counterfeit bronze coinage in the Late Third Century A.D. the Ardennes hoard of imitation double sestertii of Postumus», *KJ* 42 (2009), 625-688.
- Κορδώσης (2002) = Κορδώσης, Μ., *Το Βυζάντιο και ο δρόμος προς την Ανατολή, Πρωτοβυζαντινή περίοδος (324-610 μ.Χ.)*, Αθήνα 2002.
- Κορδώσης (1991) = Κορδώσης, Μ., «China and the Greek world», *Ιστοριογεωγραφικά* 3 (1991), 143-251.
- Longden (1931) = Longden R.P., «Notes on the Parthian Campaigns of Trajan», *JRS* 21 (1931), 1-35.
- Mackay (2007) = Mackay, S. C., *Αρχαία Ρώμη, στρατιωτική και πολιτική ιστορία, μετάφραση Δ.Γ. Ζάννη, επιμέλεια Ι.Κ. Ξυδόπουλος*, Αθήνα 2007.
- Maksymiuk (2017) = Maksymiuk, K., «The Sasanian Relief at Salmas-New Proposal» in: *Crowns, hats, turbans and helmets. The headgear in Iranian History, 1: Pre-Islamic Period*, Siedlce – Tehran 2017, 97-112.
- Maksymiuk (2015) = Maksymiuk, K., *Geography of Roman-Iranian Wars. Military Operations of Rome and Sasanian Iran*, Siedlce – Tehran 2015.
- Mattingly (1957) = Mattingly, H., *Roman Imperial Civilisation*, London 1957.
- Mellor (1998) = Mellor, R., *The Historians of Ancient Rome*, London 1998.
- Millar (1993) = Millar, F., *The Roman Near East, 31 B.C- A.D. 337*, Harvard 1993.
- Miri (2012) = Miri, N., «Sasanian Pars, Historical Geography and Administrative Organisation», Costa Mesa California 2012.
- Miri (2009) = Miri, N., «Historical Geography of the Fars during the Sasanian Period», *Sasanika* 10 (2009), 1-73.
- Mitford (1989) = Mitford, T.B., «High and Low Level Routes across the Taurus and Anti-Taurus», in: *The Eastern Frontier of the Roman Empire – Coll.* Ankara, Sept. 1988, 2, Oxford 1989, 329-333.

- Mommsen (1974) = Mommsen, Th., *The provinces of the Roman Empire from Caesar to Diocletian*, Chicago 1974.
- Mommsen (1887) = Mommsen, Th., *The History of Rome*, vol. 4, London 1887.
- Moralee (2008) = Moralee, J., «Maximinus Thrax and the politics of race in Late Antiquity », *G&R* 55 (2008), 55-82.
- Morley (2015) = Morley, C., *Rome and the Sasanian Empire in the Fifth Century A.D: A Necessary Peace*, Diss. Liverpool 2015.
- Nabel (2020) = Nabel, J., «Exemplary History and Arsacid Genealogy in Tacitus, *Annals* 6.31», *Dabir* (2020), 175-191.
- Olbrycht (2019) = Olbrycht, M.J., «The Aparnoi in the Arsacid history», in: *Antiquities of East Europe, South Asia and South Siberia in the context of connections and interactions within the Eurasian cultural space (new data and concepts), 1: Ancient Central Asia in the Eurasian cultural context (new data and concepts)*, St Petersburg 2019, 161-165.
- Olbrycht (2016) = Olbrycht, M.J., «Germanicus, Artabanos II of Parthia, and Zeno Artaxias in Armenia», *Klio* 98 (2016), 605-633.
- Olbrycht (2013) = Olbrycht, M.J., «Vologases I, Pakoros II in Parthia», *Anabasis* 4 (2013), 280-286.
- Olbrycht (2009) = Olbrycht, M.J., «Mithridates VI Eupator and Iran», in: *Mithridates VI Eupator and the Pontic Kingdom*, Aarchus 2009, 163-190.
- Olmstead (2002) = Olmstead, A.T., *Ιστορία της Περσικής αυτοκρατορίας, μετάφραση Ε. Πέππα*, Αθήνα 2002.
- Parker (1935) = Parker, H.M.D., *A history of the Roman World, A.D. 138 to 337*, London 1935.
- Patterson (2013) = Patterson, E. L., «Caracalla's Armenia», *SyllClass* 24 (2013), 173-199.
- Payne (2018) = Payne, E. R., «The Silk Road and the Iranian political economy in Late Antiquity: Iran, the Silk Road, and the problem of aristocratic empire», *BullSOAS* 81 (2018), 227-250.
- Petratos et alii (2014) = Petratos A., Charisopoulou L., Chatzikonstantinou V., «Ancient art in the Black sea, art used for political propaganda: the case of Mithridates», Thessaloniki (2014), 1-44.
- Petratos (2014) = Petratos, A., «Topics in the ancient history of the Black sea region, the kingdom of Pontus under Mithridates Eupator (2nd-1st c. B.C.) (until the outbreak of the first Mithridatic War) », Thessaloniki (2013-2014), 1-21.
- Poirot (2014) = Poirot, J.J. *The Romano-Parthian Cold War: Julio-Claudian Foreign policy in the First Century CE and Tacitus Annales*, Diss. LSU – Baton Rouge 2014.

- Potter (2004) = Potter, S. D., «The Roman Empire at Bay, A.D. 180-395», London 2004.
- Potter (1996) = Potter, D., «Palmyra and Rome: Odaenathus' titulature and the use of the Imperium Maius», *ZPE* 113 (1996), 271-285.
- Pourshariati (2008) = Pourshariati, P., *Decline and Fall of the Sasanian Empire*, New York 2008.
- Rappaport (1989) = Rappaport, U., «The Jews between Rome and Parthia», in: *The Eastern Frontier of the Roman Empire – Coll. Ankara, Sept. 1988, 2*, Oxford 1989, Oxford (1989), 373-381.
- Remondon (1970) = Remondon, R., *La crise de l'empire Romain*, Paris 1970.
- Rohrbacher (2002) = Rohrbacher, D., *The Historians of Late Antiquity*, London 2002.
- Rostovtzeff (1984) = Rostovtzeff, M., *Ρωμαϊκή Ιστορία, μετάφραση Β. Κάλφογλου*, Αθήνα 1984.
- Rostovtzeff (1936) = Rostovtzeff, M., «The Sarmatae and Parthians», in *CAH¹, XI: The Imperial Peace, A.D. 70-192*, Cambridge 1936, 91-130.
- Rostovtzeff (1932) = Rostovtzeff, M., «The Caravan-Gods of Palmyra», *JRS* 22 (1932), 107-116.
- Rostovtzeff (1928) = Rostovtzeff, M., *A history of the Ancient World: Rome, 2*, London 1928.
- Rubin (1980) = Rubin, Z., *Civil-War Propaganda and Historiography*, Bruxelles 1980.
- Salmon (1944) = Salmon, E.T., *A History of the Roman World 30 B.C to A.D. 138*, London 1944.
- Schindel (2004)= Schindel, N., *Sylloge Nummorum Sasanidarum Paris – Berlin – Wien. Band III: Shapur II. – Kawad I. / 2. Regierung, 2 Bände*, Wien 2004.
- Seager (2002) = Seager, R., *Pompey. A Political Biography*, 2nd ed., Oxford 2002.
- Selmer (2006) = Selmer, M., «The effects of Romano-Persian Interaction on the cultures of the cities on the Syrian Limes of the Roman empire», *Macalester May* (2006), 1-46.
- Shavarebi (2019) = Shavarebi, E., «Sassanians, Arsacids, Aramaeans: Ibn al-Kalbi's account of Ardashir' s Western campaign», «Proceedings of the Eighth European conference of Iranian studies», vol. I, Saint Petersburg (2019), 363-378.
- Shavarebi (2015) = Shavarebi, E., «Roman "Soldatenkaiser" on the Triumphal Rock Reliefs of Shapur I: A Reassessment», *HS* 4 (2015), 47-63.
- Shayegan (2013) = Shayegan, M.R., «Sasanian Political Ideology», in: *The Oxford Handbook of Ancient Iran*, Oxford 2013, 805-813.

- Shayegan (2011) = Shayegan, M.R., 2011, «Arsacids and Sasanians: Political Ideology in post Hellenistic and Late Antique Persia», Cambridge 2011.
- Sherwin-White (1977a) = Sherwin-White, A.N., «Ariobarzanes, Mithridates and Sulla», *CIQ* 27 (1977), 173-183.
- Sherwin-White (1977b) = Sherwin-White, A.N., «Roman Involvement in Anatolia, 167-88 B.C.», *JRS* 67 (1977), 62-75.
- Sherwin-White (1984) = Sherwin-White, A.N., *Roman Foreign Policy in the East 168 B.C to A.D. 1*, Oklahoma 1984.
- Southern (2001) = Southern, P., *The Roman Empire from Severus to Constantine*, London 2001.
- Speidel (2020) = Speidel, A. M., «Protectors and Assassins, Caracalla's Guards on the Day he Died», in: *Corps du chef et gardes du corps dans l'armée romaine. Act. 7ème Congr. Lyon (25-27 octobre 2018)*, Lyon 2020, 1-13.
- Speidel (2016) = Speidel, A. M., «Maximinus and the Thracians. Herodian on the Coup of 235 and Ethnic Networks in the Roman army of the Third Century CE», *Pont&Med*, 6 (2016), 339-365.
- Sprengling (1953) = Sprengling, M., *Third Century Iran, Sapor and Kartir*, Chicago 1953.
- Stoneman (1995) = Stoneman, R., *Palmyra and Its Empire: Zenobia's Revolt Against Rome*, Michigan 1995.
- Strunc (2015) = Strunc, N.V., *What Role Did the Sassanid Empire Truly Play in the Fall of the Western Roman Empire? Exploring Divergences in Causal Frameworks*, Diss. [Honors Theses 145] Lewiston 2015.
- Syvanne (2018) = Syvanne, I., «Nation and Empire Building the Iranian Way The Case of the Sasanian Empire in the 3rd Century », *HS* 7 (2018), 71-86
- Thomas (1868) = Thomas, E., *Early Sassanian Inscriptions, Seals and Coins*, London 1868.
- Tyler (1975) = Tyler, P., *The Persians Wars of the 3rd Century A.D and Roman Imperial Monetary Policy, A.D. 253-268*, Wiesbaden 1975.
- Τζαμτζής (2016) = Τζαμτζής, Ι. Ε., «Πέρα από τις εσχατιές της ρωμαϊκότητας. Παρατηρήσεις σχετικά με τη δικαιοϊστορική θεώρηση των ρωμαιο-σινικών σχέσεων», *Δ&Ι* 2 (2016), 73-105.
- Τζαμτζής (2019) = Τζαμτζής, Ι. Ε., «Ζῆ Ἀλέξανδρος ὁ βασιλεὺς; Το *imperium* ενῶπιον του θρόλου, στη Θράκη του 221 μ.Χ.», *Δ&Ι* 4 (2019), 89-102.
- Τουράτσογλου (2006)= Τουράτσογλου, Γ. (2006). *Η Ελλάδα και τα Βαλκάνια πριν απο τα τέλη της αρχαιότητας: απόπειρα ιστορικοοικονομικής προσέγγισης για μια εποχή σε κρίση και μετάλλαξη : με αφορμή το «θησαυρό» Λάρισα/1992*. Αθήνα: Ελληνική Νομισματική Εταιρεία.
- Valaei (2011) = Valaei, Z., «Consideration on Sassanid architectural works and urban planning in ancient Persia», *IJST* 4, 10 (2011), 1384-1390.

- Vincieri (2013) = Vincieri, P., *La Gloria Divina Dei Re Sassanidi*, Bologna 2013.
- Βλαχογιάννη (2008) = Βλαχογιάννη, Β. Ε., «Οι αποκρούσεις έκτακτης ανάγκης στην Κυρίως Ελλάδα επί Γαλλιανού (253-268 μ.Χ.) με αφορμή τον «Θησαυρό» Χαϊρώνεια/2001», *Ευλιμένη* 8-9 (2007-2008), 107-164.
- Ward κ.α (2008) = Ward M. A., Heichelheim M. F. & Yeo A. C., *Οι Ρωμαίοι*, Αθήνα 2008.
- Williams (1908) = Williams, H.S., *The Historians' history of the world: Parthians, Sassanids, and Arabs; the crusades and Papacy*, vol VIII, New York 1908.
- Wylie (1990) = Wylie, G.J., «Pompey megalopsychos», *Klio*, 72 (1990), 445-456.
- Young (2009) = Young, G., *A worthy warrior Queen: perceptions of Zenobia in ancient Rome*, Washington 2009.
- Zhi-Qiang (2004) = Zhi-Qiang Chen, «The sources of Roman-Greek world in ancient and Medieval Chinese texts (1st century B.C. -19th century A.D.)», *Ιστοριογεωγραφικά*, 10 (2004), 255-434.
- Ziegler (1964) = Ziegler, K.H., *Die Beziehungen zwischen Rom und dem Partherreich*, Wiesbaden 1964.
- Zmudzinski (2014) = Zmudzinski, M., «The image of Emperor Gallienus in ancient historiography-Between manipulation and narrative», in: *Attitudes towards the Past: Antiquity creating Identities*, proceedings of an international conference held at Stockholm University, 15-17 May 2009», Stockholm 2014, 273-276.
- Zohrabyan (2009) = Zohrabyan, A., «An Exceptional Gold coin of Shapur I», *Sasanika* 4 (2009), 1-4.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	σελ. 5-6
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	σελ. 7-12

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: ΤΟ ΡΩΜΑΪΚΟ IMPERIUM ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΟΥΣ ΠΑΡΘΟΥΣ

σελ. 13-78

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: ΟΙ ΕΠΑΦΕΣ ΡΩΜΗΣ ΚΑΙ ΠΑΡΘΙΑΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΣΥΛΛΑ ΕΩΣ ΚΑΙ ΤΟΝ ΑΥΓΟΥΣΤΟ

σελ. 14-40

Α. Η ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΠΑΦΗ ΣΥΛΛΑ ΚΑΙ ΟΡΟΒΑΖΟΥ	σελ. 14-18
Β. ΛΟΥΚΟΥΛΛΟΣ ΚΑΙ ΠΑΡΘΟΙ	σελ. 18-25
Γ. ΠΟΜΠΗΙΟΣ ΚΑΙ ΠΑΡΘΟΙ	σελ. 25-28
Δ. ΚΡΑΣΣΟΣ ΚΑΙ ΠΑΡΘΟΙ	σελ. 28-32
Ε. ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΚΑΙ ΠΑΡΘΟΙ	σελ. 32-35
ΣΤ. ΟΚΤΑΒΙΟΣ ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ ΚΑΙ ΠΑΡΘΟΙ	σελ. 35-40

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΟΙ ΕΠΑΦΕΣ ΡΩΜΗΣ ΚΑΙ ΠΑΡΘΙΑΣ ΑΠΟ ΤΟΝ 1^ο μ.Χ. ΩΣ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΠΑΡΘΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

σελ. 41-78

Α. ΟΙ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΕΣ ΕΠΑΦΕΣ ΕΠΙ ΤΙΒΕΡΙΟΥ, ΚΑΛΙΓΟΥΛΑ ΚΑΙ ΑΡΤΑΒΑΝΟΥ	σελ. 41-44
Β. ΟΙ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΕΣ ΕΠΑΦΕΣ ΕΠΙ ΝΕΡΩΝΑ ΚΑΙ ΒΟΛΟΓΑΣΗ Α'	σελ. 44-50
Γ. ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΠΑΦΗ ΒΕΣΠΑΣΙΑΝΟΥ ΚΑΙ ΒΟΛΟΓΑΣΗ Α'	σελ. 50-53
Δ. ΟΙ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΕΣ ΕΠΑΦΕΣ ΠΑΡΘΙΑΣ-ΡΩΜΗΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΔΟΜΙΤΙΑΝΟ ΩΣ ΚΑΙ ΤΟΝ ΤΡΑΪΑΝΟ	σελ. 54-59
Ε. ΟΙ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΕΣ ΕΠΑΦΕΣ ΡΩΜΗΣ ΚΑΙ ΠΑΡΘΙΑΣ ΕΠΙ ΑΔΡΙΑΝΟΥ ΚΑΙ ΑΝΤΩΝΙΝΟΥ ΤΟΥ ΕΥΣΕΒΟΥΣ	σελ. 60-64
ΣΤ. ΟΙ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΠΑΡΘΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΡΩΜΗΣ ΕΠΙ ΜΑΡΚΟΥ ΑΥΡΗΛΙΟΥ ΚΑΙ ΛΕΥΚΙΟΥ ΒΗΡΟΥ/ ΟΥΗΡΟΥ	σελ. 64-69
Ζ. ΟΙ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΠΑΡΘΙΚΗΣ ΚΑΙ ΡΩΜΑΪΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ ΕΠΙ ΣΕΠΤΙΜΙΟΥ ΣΕΒΗΡΟΥ ΚΑΙ ΚΑΡΑΚΑΛΛΑ	σελ. 69-74
Η. ΟΙ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ ΜΕ ΤΗΝ ΚΑΤΑΡΡΕΟΥΣΑ ΠΑΡΘΙΑ (217 μ.Χ.-224 μ.Χ.)	σελ. 75-78

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΟΙ ΣΑΣΣΑΝΙΔΕΣ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΟ ΡΩΜΑΪΚΟ IMPERIUM

σελ. 79-170

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: ΟΙ ΕΚΑΤΕΡΩΘΕΝ ΔΙΑΚΥΜΑΝΣΕΙΣ ΜΕΤΑΞΥ ΕΠΙΘΕΣΗΣ ΚΑΙ ΦΙΛΕΙΡΗΝΙΚΗΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ

σελ. 80-130

Α. Η ΣΥΓΚΡΟΥΣΙΑΚΗ ΛΟΓΙΚΗ: ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΣΕΒΗΡΟΣ ΚΑΙ ΑΡΝΤΑΣΙΡ Α'	σελ. 80-93
Β. Η ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ	

ΦΙΛΙΠΠΟΥ ΤΟΥ ΑΡΑΒΑ ΜΕ ΤΟΝ ΣΑΠΩΡ Α' - Η ΛΟΓΙΚΗ ΤΗΣ ΑΠΑΓΚΙΣΤΡΩΣΗΣ	σελ. 93-103
Γ. Η ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΠΑΦΗ ΒΑΛΕΡΙΑΝΟΥ ΚΑΙ ΣΑΠΩΡ 259 μ.Χ. - Η ΛΟΓΙΚΗ ΤΟΥ ΣΥΜΒΙΒΑΣΜΟΥ	σελ. 104-119
Δ. Η ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΠΑΦΗ ΠΡΟΒΟΥ ΚΑΙ ΒΑΡΑΜΗ Β' - Η ΛΟΓΙΚΗ ΤΗΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗΣ ΠΟΥ ΥΛΟΠΟΙΗΘΗΚΕ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΑΡΟ	σελ. 119-131
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: Η ΑΝΑΔΥΣΗ ΚΑΙ Η ΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΠΑΛΜΥΡΑΣ	σελ. 132-172
Α. ΤΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΟΥ ΚΙΝΗΘΗΚΕ Η ΠΑΛΜΥΡΑ	σελ. 132-150
Β. ΟΙ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΑΛΜΥΡΑΣ ΜΕ ΤΗ ΡΩΜΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΕΡΣΙΑ	σελ. 151-172
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	σελ. 173-186
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	σελ. 187-198
Ι. ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΗ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΙΣΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑΚΩΝ ΗΓΕΣΙΩΝ: ΡΩΜΑΙΟΙ-ΠΑΡΘΟΙ-ΠΕΡΣΕΣ	σελ. 187-191
ΙΙ. Η ΤΡΙΓΩΣΣΗ ΕΠΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΝΑQΣΗ-Ι-RUSTAM- ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΕΙΜΕΝΟ	σελ. 192-198
ΠΗΓΕΣ	σελ. 199
ΠΑΡΑΠΕΜΠΤΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΣΕ ΜΟΝΟΓΡΑΦΙΕΣ ΚΑΙ ΑΡΘΡΑ	σελ. 199-208
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	σελ. 209-210